

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

РЕЗНІК ОЛЕГ МИКОЛАЙОВИЧ

Прим. № _____

УДК 342.951(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ
ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають
посилання на відповідне джерело

Науковий консультант —
Куліш Анатолій Миколайович,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Суми 2019

АНОТАЦІЯ

Резнік О. М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Сумський державний університет, Суми, 2019.

Дисертацію присвячено аналізу адміністративно-правових засад діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України.

У дисертації уточнюється поняття та узагальнюються ознаки фінансово-економічної безпеки як складової національної безпеки держави та об'єкта адміністративно-правової охорони. Зважаючи на те, що економічна безпека є складовою національної безпеки, а фінансова – невід'ємний елемент економічної безпеки, запропоновано об'єднати зазначені поняття в одне – фінансово-економічна безпека, зміст якого має охоплювати також перелік суб'єктів, які захищають фінансово-економічну безпеку держави від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Розкривається зміст адміністративно-правового механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки держави та місце правоохоронних органів у ньому. Сформульовано визначення адміністративно-правового механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки держави як системи органів державної влади та різних інститутів громадянського суспільства, які на основі норм національного законодавства та за допомогою певних методів, форм, засобів і способів забезпечують фінансово-економічну безпеку держави. Встановлено, що елементами адміністративно-правового механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки держави є: 1) державні та недержавні суб'єкти, які здійснюють управління фінансово-економічною безпекою держави, захищають фінансово-економічні інтереси держави від внутрішніх чи зовнішніх протиправних посягань чи беруть участь у відносинах,

пов'язаних з управлінням і забезпеченням фінансово-економічної безпеки держави; 2) правові норми, що закріплюють повноваження, функції суб'єктів управління та захисту фінансово-економічної безпеки держави; 3) методи, засоби діяльності, спрямовані на забезпечення стабільного розвитку економіки держави; 4) форми діяльності суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави за допомогою яких практично реалізуються їх завдання й функції у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

Розглянуто основні доктринальні положення щодо сутності поняття «правоохоронні органи» та зроблено висновок, що правоохоронні органи є самостійною, відособленою за ознакою професійної діяльності групою державних органів, на які законодавством покладено виконання правоохоронних завдань та функцій. Акцентовано увагу на важливому напрямі правоохоронної діяльності – захисті економічної безпеки, тобто захисті інтересів населення та держави від протиправних суспільно небезпечних дій всередині держави. Розкрито історичні аспекти становлення та функціонування правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України.

Характеризуються правові засади організації і діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України та з'ясовується місце серед них адміністративно-правового регулювання. Систематизовано акти, які містять адміністративно-правові норми, що регулюють діяльність органів Національної поліції України, Національного антикорупційного бюро України, підрозділів податкової міліції ДФС України, Служби безпеки України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави: 1) Конституція України; 2) міжнародні правові акти: конвенції; угоди; договори; меморандуми; декларації; пакти; 3) закони України (загальні та спеціальні); 4) підзаконні нормативно-правові акти (загальні та спеціальні)

Розкривається поняття і структура адміністративно-правового статусу правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України. під яким запропоновано розуміти закріплену на законодавчому рівні сукупність таких елементів, як мета діяльності, завдання, функції, компетенція

та повноваження, організаційно-штатна структура, юридичні гарантії та юридична відповідальність зазначених суб'єктів, які загалом визначають місце зазначених правоохоронних органів у системі суб'єктів захисту фінансових та економічних інтересів держави.

Уточнюється мета, завдання та функції правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України. Встановлено, що завдання правоохоронних органів, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки, – це обмежені ресурсами короткострокові цілі їх організації та діяльності, спрямовані на досягнення довгострокової мети – захист фінансово-економічних інтересів держави від внутрішніх та зовнішніх загроз. Зроблено висновок, що правоохоронні органи із забезпечення фінансово-економічної безпеки України здійснюють наступні функції: оперативно-розшукова діяльність, дізнання та слідство, профілактична діяльність, взаємодія з державними і недержавними суб'єктами щодо протидії фінансово-економічним правопорушенням, які є безперервними, постійними і такими, що не залежать від певних подій, напрямками їх діяльності.

З'ясовується компетенція та повноваження правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України. Визначено, що компетенція правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки України є комплексним інститутом, який включає повноваження, предмет відання та просторові межі діяльності правоохоронних органів, що захищають фінансово-економічні інтереси держави від протиправних посягань. Класифіковано повноваження правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України: 1) за змістом: інформаційно-аналітичні; правотворчі; контрольні-наглядові; повноваження щодо профілактики фінансово-економічних правопорушень; повноваження щодо виявлення, припинення, досудового розслідування фінансово-економічних правопорушень; повноваження щодо взаємодії і співробітництва з органами влади, правоохоронними органами іноземних держав, громадянами та іншими суб'єктами; 2) за можливістю їх здійснення правоохоронним

органом загалом чи лише окремими його підрозділами: основні; спеціальні; 3) за спрямованістю: функціональні; організаційні; забезпечувальні.

Розкривається організаційно-штатна структура правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України. Характеризуються юридичні гарантії та юридична відповідальність правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України. Розкрито зміст юридичних гарантій діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України, серед яких: державний захист співробітників правоохоронних органів; гарантії діяльності оперативних підрозділів за Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність»; соціальні гарантії співробітників правоохоронних органів за Законом України «Про державну службу»; матеріально-технічне та кадрове забезпечення правоохоронних органів; гарантії незалежності діяльності правоохоронних органів. Узагальнено існуючі у науковій доктрині класифікації юридичних гарантій діяльності правоохоронних органів загалом. Зроблено висновок, що співробітники правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України є суб'єктами дисциплінарної, цивільно-правової, адміністративної та кримінальної відповідальності.

Характеризуються рівні та напрями, адміністративно-правові форми і методи, організаційні основи діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України. Під рівнями діяльності зазначених суб'єктів запропоновано розуміти визначений системою і структурою правоохоронних органів їх цілеспрямований вплив на суспільні відносини, які виникають у зв'язку з протидією та боротьбою з правопорушеннями, що посягають на фінансово-економічні інтереси держави, а під напрямками – визначений нормами національного законодавства перелік конкретних дій і рішень, які вчиняються та приймаються правоохоронними органами в рамках закону для досягнення кінцевої мети їх діяльності, а саме зниження рівня фінансово-економічної злочинності. Виділено міжнародний, загальнодержавний, регіональний рівні, стратегічний і тактичний напрями діяльності

правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України.

Розкрито специфіку адміністративно-правових форм діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України, серед яких: 1) правові форми: видання юридичних, індивідуальних актів; укладення адміністративних договорів; вчинення юридично значущих дій, 2) організаційні форми: розгляд звернень; проведення нарад; інформаційно-аналітична робота; матеріально-технічні операції. Серед адміністративно-правових методів діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України виділено переконання і примус.

Зроблено висновок, що зміст організаційних основ діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України включає: впорядкованість їх структури; розподіл функціональних обов'язків між їх підрозділами; координацію їх діяльності; взаємодію між ними; їх підзвітність; контроль за їх діяльністю. Виявлено недоліки організаційних основ діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України, зокрема, щодо взаємодії між ними та іншими суб'єктами, координації їх діяльності, сформульовано пропозиції щодо їх усунення

Узагальнюється зарубіжний досвід діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. З метою оптимізації системи правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України обґрунтована необхідність створення єдиного правоохоронного органу із забезпечення фінансово-економічної безпеки України, при цьому він, має бути підпорядкований Міністерству фінансів України. Запропоновано створити єдиний центр для консолідації ресурсів правоохоронних органів, які розслідують фінансово-економічні злочини, та державних органів до відання яких належать інші важливі функції у сфері запобігання фінансово-економічним злочинам.

Окреслюються критерії оцінювання діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України.

Ключові слова: фінансово-економічна безпека, забезпечення фінансово-

економічної безпеки держави, правоохоронні органи, адміністративно-правові засади, адміністративно-правовий статус, адміністративно-правовий механізм, адміністративно-правові форми, адміністративно-правові методи, критерії оцінювання.

SUMMARY

Rieznik O.M. Administrative and Legal Framework for the Activity of Law-Enforcement Agencies Ensuring Financial and Economic Security of Ukraine. – As a manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Law Sciences in specialty 12.00.07 – Administrative Law and Process; Finance Law; Information Law. – Sumy State University. – Sumy, 2019.

The thesis deals with the analysis of the administrative and legal framework for the activity of law-enforcement agencies ensuring the financial and economic security of Ukraine.

The thesis clarifies the concept and generalizes the features of financial and economic security as a component of national security of the state and the object of administrative and legal protection. Given that the economic security is a component of national security, and financial security is an integral element of economic security, it is proposed to combine these concepts into one – financial and economic security, which should cover the list of entities that protect the financial and economic security of the state from internal and external threats.

The essence of the administrative and legal mechanism for ensuring the financial and economic security of Ukraine, the place of law-enforcement agencies in the specified mechanism are determined. The thesis provides the definition of the administrative and legal mechanism for ensuring the financial and economic security of the state as a system of state agencies and various civil society institutions, which ensure the financial and economic security of the state, based on the national legislation and with the help of certain methods, forms and means. It was established that the elements of the administrative and legal mechanism for ensuring the financial

and economic security of the state included: 1) state and non-state entities that manage the financial and economic security of the state, protect the financial and economic interests of the state from internal or external unlawful encroachments or participate in relations related to the management and provision of financial and economic security of the state; 2) legal rules, which establish the powers, functions of the entities that manage and protect financial and economic security of the state; 3) methods, means of activity aimed at ensuring the stable development of the state's economy; 4) the forms of activities of the entities ensuring financial and economic security of the state, which are used to implement their tasks and functions in the field of financial and economic security of the state.

The main doctrinal provisions concerning the essence of the concept "law-enforcement agencies" were considered and the conclusion is made that law enforcement agencies are an independent group of state agencies, which are entrusted with law enforcement tasks and functions. The emphasis is placed on the important area of law-enforcement activity – protection of economic security, i.e. protection of interests of the population and the state from illegal socially dangerous actions within the state. The historical aspects of the formation and functioning of law enforcement agencies that ensure the financial and economic safety of Ukraine are revealed.

The thesis characterizes the legal framework of the organization and activities of law enforcement agencies ensuring the financial and economic security of Ukraine and clarifies the place of administrative and legal regulation. It systematizes the acts containing the administrative law regulating the activities of the agencies of the National Police of Ukraine, the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, the tax militia units of the State Fiscal Service of Ukraine, the Security Service of Ukraine as entities that ensure financial and economic security of the state: 1) Constitution of Ukraine; 2) international legal acts: conventions; agreements; contracts; memorandums; declarations; pacts; 3) laws of Ukraine (general and special); 4) subordinate legislation (general and special).

The thesis reveals the concept and structure of the administrative and legal status of law-enforcement agencies ensuring the financial and economic security of Ukraine,

which is proposed to be understood as a set of elements, such as the purpose of the activity, tasks, functions, competence and powers, organizational structure, legal guarantees and legal responsibility of the abovementioned subjects, which generally determine the place of the law enforcement agencies in the system of entities that ensure financial and economic interests of the state.

The purpose, tasks and functions of law enforcement agencies that ensure the financial and economic security of Ukraine are specified. It was established that the tasks of law-enforcement agencies that ensure financial and economic security are short-term goals of their organization and activities aimed at achieving the long-term goal of protecting the country's financial and economic interests from internal and external threats. It is concluded that the law-enforcement agencies that ensure financial and economic security of Ukraine carry out the following functions: active search activity, inquiry and investigation, preventive activity, interaction with state and non-state actors in relation to counteraction to financial and economic offenses, which are continuous, permanent and do not depend on certain events, and areas of their activity.

The competence and powers of law-enforcement agencies ensuring financial and economic security of Ukraine are determined. It is determined that the competence of law-enforcement agencies as entities that ensure financial and economic security of Ukraine is a complex institution, which includes the powers, subject matter and spatial boundaries of the activity of law-enforcement agencies that protect the financial and economic interests of the state against unlawful encroachments. The authority of the law-enforcement agencies that ensure the financial and economic security of Ukraine is classified: 1) in terms of content: information analytical; law-making control and supervision; powers to prevent financial and economic offenses; powers to detect, terminate, pre-trial investigation of financial and economic offenses; powers for interaction and cooperation with authorities, law-enforcement agencies of foreign states, citizens and other entities; 2) based on the possibility of their implementation by the law-enforcement agency in general or only by its separate units: main; special; 3) directivity: functional;

organizational; security.

The organizational and staff structure of law-enforcement agencies ensuring the financial and economic security of Ukraine is revealed. The thesis characterizes legal guarantees and legal responsibility of law enforcement agencies that ensure the financial and economic security of Ukraine. The content of legal guarantees of activity of law-enforcement agencies ensuring the financial and economic security of Ukraine is disclosed, including: state protection of law enforcement officers; guarantees of operational units operating under the Law of Ukraine “On Operational and Investigative Activity”; social guarantees of law enforcement officers under the Law of Ukraine “On Civil Service”; logistical and staffing of law enforcement agencies; 5) guarantees of independence of the activity of law-enforcement agencies. The existing legal doctrines of the classification of legal guarantees of the activity of law-enforcement agencies as a whole are generalized. It is concluded that the officers of law-enforcement agencies ensuring financial and economic security of Ukraine are subjects of disciplinary, civil law, administrative and criminal responsibility.

The thesis characterizes levels and areas, administrative legal forms and methods, organizational framework of activity of law-enforcement agencies that ensure financial and economic security of Ukraine. The levels of activity of these subjects are proposed to be defined as their purposeful influence on social relations that arise in connection with the counteraction and the fight against offenses that encroach on the financial and economic interests of the state (based on the system and structure of law-enforcement agencies), and the areas (based on the rules of the national legislation) are lists of specific actions and decisions that are taken by law-enforcement agencies within the framework of the law to achieve the ultimate goal of their activities, namely the reduction of the financial and economic crime. The international, national, regional levels, strategic and tactical areas of activity of law-enforcement agencies that ensure financial and economic security of Ukraine are allocated.

The thesis reveals the specifics of the administrative legal forms of activity of law-enforcement agencies ensuring the financial and economic security of Ukraine,

which include 1) legal forms: publication of legal, individual acts; conclusion of administrative contracts; committing legally significant actions, 2) organizational forms: consideration of appeals; holding meetings; informational and analytical work; material and technical operations. The administrative legal methods of activity of law-enforcement agencies ensuring the financial and economic security of Ukraine, persuasion and coercion are highlighted.

It is concluded that the organizational framework for the activity of law-enforcement agencies ensuring the financial and economic security of Ukraine includes: ordering their structure; distribution of functional responsibilities between their divisions; coordination of their activities; interaction between them; their accountability; control over their activities. The shortcomings of the organizational foundations of the activity of law-enforcement agencies ensuring the financial and economic security of Ukraine, in particular, on the interaction between them and other actors, the coordination of their activities, were formulated, proposals for their elimination were identified.

The foreign experience of the activity of law-enforcement agencies ensuring financial and economic security of the state is generalized. To optimize the system of law enforcement agencies ensuring the financial and economic security of Ukraine, the creation of a single law enforcement agency ensuring the financial and economic security of Ukraine (which must be subordinated to the Ministry of Finance of Ukraine) is justified. It is proposed to create a united center for the consolidation of resources of law-enforcement agencies investigating financial and economic crimes, and state agencies, which functions include other important functions in the field of prevention of financial and economic crimes.

The criteria for evaluating the activity of law-enforcement agencies that ensure the financial and economic security of Ukraine are highlighted.

Keywords: financial and economic security, ensuring financial and economic security of the state, law-enforcement agencies, administrative legal principles, administrative legal status, administrative legal mechanism, administrative legal forms, administrative legal methods, evaluation criteria.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Резнік О. М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України: монографія. Суми: Сумський державний університет, 2019. 477 с.

2. Резнік О. М., Ключко А. М., Кобзева Т. А. Фінансова система України очима молодих науковців: монографія. Суми: Сумський державний університет, 2016. 139 с.

Статті в наукових фахових виданнях:

3. Резнік О. М. Порівняльний аналіз сутності економічної безпеки України та країн Європейського Союзу. *Форум права*. 2015. № 4. С. 232–236. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2015_4_42.

4. Резнік О. М. Реформування правоохоронних органів в аспекті забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. *Право і суспільство*. 2016. № 2. Ч. 1. С. 145–151.

5. Резнік О. М., Андрійченко Н. С. Специфіка адміністративно-правового статусу СБУ як суб'єкта захисту фінансової системи держави. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 3. С. 156–160.

6. Резнік О. М. Критерії оцінювання діяльності правоохоронних органів у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки країни: окремі аспекти. *Науковий збірник «Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції»*. 2017. № 2. Т. 2. С. 77–79.

7. Резнік О. М. Адміністративно-правові форми діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку країни. *Правові горизонти*. 2017. № 7 (20) С. 34–39.

8. Резнік О. М. Рівні і напрями діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки. *Право і Безпека*. 2017. № 4 (67). С. 136–141.

9. Резнік О. М. Оцінка діяльності правоохоронних органів щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 6 (21). Т. 2. С. 71–74.

10. Резнік О. М. Адміністративно-правові методи діяльності правоохоронних органів України із забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2018. № 49. Т. 2. С. 73–77.

11. Резнік О. М. Історико-правовий аналіз діяльності правоохоронних органів України із забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. *Юридичний науковий електронний журнал Запорізького національного університету*. 2018. № 2. С. 154–157. URL: http://lsej.org.ua/2_2018/42.pdf.

12. Резнік О. М. Адміністративно-правове регулювання діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2018. Т. 29 (68). № 2. С. 88–94.

13. Резнік О. М. Мета, завдання та функції правоохоронних органів, які забезпечують фінансово-економічну безпеку України. *Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право»*. 2018. № 1. С. 208–211. URL: http://www.pap.in.ua/1_2018/61.pdf.

14. Резнік О. М. Компетенція та повноваження правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2018. Вип. 2. Т. 1. С. 181–184.

15. Резнік О. М. Організаційно-штатна структура правоохоронних органів, які забезпечують фінансово-економічну безпеку України. *Правові горизонти*. 2018. № 9 (22) С. 78–84.

16. Резнік О. М. Організаційні основи діяльності правоохоронних органів України із забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2018. № 34. С. 34–38.

Статті в періодичних наукових виданнях, що індексуються БД Scopus:

17. Резнік О. М., Шевченко Г. М. Забезпечення економічної безпеки держави на прикладі податкової сфери: агентно-орієнтований і суб'єктно-правовий підходи. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 6 (168). С. 167–172.

18. Reznik O. N., Burbyka M. M., Klochko A. M. Coordinating Activity of the Prosecutor's Office in the Sphere of Criminality Prevention of Ukraine. *International Journal of Environmental & Science Education*. Vol. 11. No. 18. 2016. P. 11931–11941.

19. Kulish A., Andriichenko N., Reznik O. A step forward in the minimization of political corruption in financial support of political parties: the experience of Ukraine and Lithuania. *Baltic Journal of Law & Politics*. Vol. 11. No. 1 (2018). P. 108–130.

Статті в зарубіжних періодичних наукових виданнях:

20. Резнік О. Н. Экономическая безопасность как составляющая национальной безопасности Украины, которая охраняет финансовую систему Украины. *Legea si viata (Закон и жизнь (Молдова))*. 2016. № 11/2 (299). С. 92–95.

21. Резнік О. М. Роль Служби безпеки України як правоохоронного органу в захисті фінансової системи держави. *Jurnalul Juridic national: Teorie si Practica (Национальный юридический журнал: теория и практика (Молдова))*. 2016. № 5 (21). С. 77–79.

22. Резнік О. М. Розвиток та становлення МВС України як суб'єкта захисту фінансової системи. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 4/1. С. 181–186.

23. Reznik O. M. The Italian Financial Guard as an Effective Mechanism to Ensure Financial and Economic Security: Experience for Ukraine and Possibilities of Its Application. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. № 4 (10). P. 14–18.

24. Резнік О. М. Сутність та структура адміністративно-правового

механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки України. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2018. № 2-2 (30). С. 69–72.

25. Резнік О. М. Щодо внесення змін до кримінального та кримінального процесуального законодавства у зв'язку зі створенням Національного бюро фінансової безпеки України. *Visegrad journal on human rights*. 2018. № 3. С. 131–136.

Тези наукових доповідей:

26. Резнік О. М. Економічна безпека – європейський досвід запобігання та розкриття економічних злочинів. *Діяльність органів публічної влади щодо забезпечення стабільності та безпеки суспільства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 21–22 травня 2015 року / редколегія: проф. А. М. Куліш, М. М. Бурбика, О. М. Резнік. Суми: Сумський державний університет, 2015. С. 346–348.*

27. Резник О. Н. Сравнительный анализ законодательства Украины и Республики Беларусь в сфере ответственности за коррупционные правонарушения. *Уголовная политика Республики Беларусь: состояние и пути совершенствования: материалы Междунар. науч.-практ. конф., г. Барановичи, 14–15 мая 2015 г. / редколегия: М. В. Андрияшко, А. Н. Русак, Н. Ф. Данилова, О. И. Скок. Барановичи: БарГУ, 2015. С. 86–88.*

28. Резник О. Н. Государственная финансовая инспекция как субъект обеспечения финансово-экономической безопасности государства. *Уголовная политика Республики Беларусь: состояние и пути совершенствования: сборник материалов II Международной научно-практической конференции, г. Барановичи, 12–13 мая 2016 г. – Барановичи: БарГУ, 2016. С. 86–88.*

29. Резнік О. М. Адміністративно-правовий статус податкової міліції як суб'єкта захисту фінансово-економічної безпеки України. *Україна 2030: виклики та перспективи: матеріали доповідей міждисциплінарного семінару (Доломітови Альпи, Кастелло-ді-Ф'емме, Італія, 2017). Кастелло-ді-Ф'емме; Львів, 2017. 114 с.*

30. Rieznik O. M. The issues of the legal protection of the tax police workers

in Ukraine // «*Human rights: theory and practice*» Peer-reviewed materials digest (collective monograph) published following the results of the First International educational and scientific forum (Poland, January 23–28, 2017) / Edited by Maryna Dei. London: IASHE, 2017. P. 174–176.

31. Резнік О. М. Створення нового правоохоронного органу у сфері забезпечення фінансової та економічної безпеки: реалії для України. *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 травня 2017 р.) у 2 т. / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. Т. 2. С. 104–106.

32. Резнік О. М. Зарубіжний досвід діяльності правоохоронних органів що забезпечують фінансово-економічну безпеку. *Science and society: Collection of scientific articles*. Edizioni Magi, Roma, Italy, 2017. P. 283–286.

33. Резнік О. М. Сучасні підходи до визначень економічна та фінансова безпека в Україні. *Міжнародна наукова-практична конференція «Актуальні проблеми права на сучасному етапі розвитку державності» International research and practice conference «Urgent problems of law on the modern stage of statehood development»*: Conference proceedings, October 20–21, 2017. Lublin: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2017. P. 178–181.

34. Резнік О. М. Адміністративно-правовий статус державної фіскальної служби України як суб'єкта захисту економічної безпеки держави. *International scientific conference «The development of legal sciences: problems and solutions»*: Conference proceedings, April 27–28, 2018. Kaunas: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. P. 57–59.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

35. Резнік О. М., Лобко К. А. До питань протидії корупції у діяльності податкової міліції (на прикладі Сумської області в 2013–2014 рр.). *Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право»* / ДВНЗ

«Ужгородський національний університет». 2014. № 5. С. 275–277.

36. Куліш А. М., Мулявка Д. Г., Резнік О. М. Діяльність податкової міліції: правові та організаційні засади: монографія. Суми: Сумський державний університет, 2015. 126 с.

37. Гаруст Ю. В., Резнік О. М. Організаційно-правові засади діяльності суб'єктів фінансової системи України під час здійснення податкового контролю: монографія. Суми: Сумський державний університет, 2016. 134 с.

38. International Aspect of Legal Regulation of Corruption Offences Commission on the Example of Law Enforcement Agencies and Banking System of Ukraine / Oleg M. Reznik, Alyona M. Klochko, Vladimir V. Pakhomov, Olga O. Kosytsia // *Journal of Advanced Research in Law and Economics* [S.l.]. 2017. Vol. 8. No. 1. P. 169–177 (Scopus).

39. Rieznik O., Kobzeva T., Batrachenko B. Activity of National Police of Ukraine in providing financial safety: monograph. Saarbrucken, Deutschland / Germany: GlobeEdit ist ein Imprint der / is a trademark of OmniScriptum GmbH & Co, 2017. P. 107.

40. Резнік О. М., Стебляк А. В. Електронне декларування як форма контролю за діяльністю працівників правоохоронних органів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2017. Т. 2. № 44. С. 160–164.

41. Kulish A. M., Rieznik O. M., Andriichenko N. S. Political corruption in Ukraine. Saarbrucken, Deutschland / Germany: GlobeEdit ist ein Imprint der / is a trademark of OmniScriptum GmbH & Co, 2018. P. 96.

42. Burbyka V. O., Solonar A. V., Reznik O. M. Interaction between local authorities and law enforcement agencies. Saarbrucken, Deutschland / Germany / Globe Edit ist ein Imprint der / is a trademark of OmniScriptum GmbH & Co, 2018. P. 151.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	20
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	33
1.1. Поняття та особливості фінансово-економічної безпеки як складової національної безпеки України та об'єкта адміністративно-правової охорони.....	33
1.2. Сутність та структура адміністративно-правового механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки України.....	52
1.3. Місце та особливості правоохоронних органів в адміністративно-правовому механізмі забезпечення фінансово-економічної безпеки України.....	63
1.4. Історичні засади становлення та діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України.....	73
1.5. Правове регулювання діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України та місце серед них адміністративно-правового регулювання.....	87
Висновки до розділу 1.....	122
РОЗДІЛ 2. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЯК СПЕЦІАЛЬНИХ СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	127
2.1. Поняття та структура адміністративно-правового статусу правоохоронних органів, які забезпечують фінансово-економічну безпеку України.....	127
2.2. Мета, завдання та функції правоохоронних органів, які забезпечують фінансово-економічну безпеку України.....	145
2.3. Компетенція та повноваження правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України.....	159
2.4. Організаційно-штатна структура правоохоронних органів, які забезпечують фінансово-економічну безпеку України.....	190
2.5. Юридичні гарантії та юридична відповідальність правоохоронних	

органів України, які забезпечують фінансово-економічну безпеку держави.....	213
Висновки до розділу 2.....	238
РОЗДІЛ 3. ЗМІСТ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	242
3.1. Рівні та напрями діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України.....	242
3.2. Адміністративно-правові форми діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку країни.....	269
3.3. Адміністративно-правові методи діяльності правоохоронних органів України, що забезпечують фінансово-економічну безпеку держави.....	307
3.4. Організаційні основи діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України.....	329
Висновки до розділу 3.....	360
РОЗДІЛ 4. НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	364
4.1. Зарубіжний досвід діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки держави та можливості його використання в Україні.....	364
4.2. Оптимізація правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.....	386
4.3. Удосконалення критеріїв оцінювання діяльності правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.....	404
Висновки до розділу 4.....	416
ВИСНОВКИ.....	420
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	435
ДОДАТКИ.....	495

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні перед Україною стоїть низка питань, від вирішення яких залежать її подальший соціально-економічний розвиток, успіх розпочатих реформ та євроінтеграційного процесу. Одним із таких питань є забезпечення фінансово-економічної безпеки України, так як саме захищеність інтересів держави у фінансово-економічній сфері від внутрішніх та зовнішніх протиправних посягань дозволяє їй повноцінно виконувати свої зобов'язання перед громадянами й міжнародними інституціями. За офіційними даними, у 2018 році рівень тіньової економіки в Україні становив 33 % від рівня ВВП у державі, що свідчить про криміналізацію фінансово-економічних відносин та низький рівень функціонування адміністративно-правового механізму щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, важливе місце в якому належить правоохоронним органам, на які покладено завдання щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування фінансово-економічних правопорушень. Як доказ економічний ефект лише підрозділів податкової міліції у Сумській області за 2018 рік становив майже 145 млн грн, однак виконання не всіма правоохоронними органами завдань у сфері протидії та боротьби з фінансово-економічними правопорушеннями є ефективним. Насамперед це обумовлено тим, що їх діяльність потребує належного правового регулювання, оскільки ряд їх повноважень щодо захисту фінансово-економічних інтересів дублюється, більше того, окремі аспекти здійснення ними своїх завдань залишаються нерегульованими. Про існування проблем правового регулювання правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України свідчить також ідея щодо створення єдиного правоохоронного органу з повноваженнями у сфері протидії та боротьби з фінансово-економічними правопорушеннями. Вищезазначене засвідчує необхідність здійснення глибокого та змістовного наукового вивчення адміністративно-правових засад діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України з метою виявлення найбільш гострих проблем і вироблення напрямків їх усунення.

Загальним питанням адміністративно-правових засад діяльності правоохоронних органів України присвятили свої праці: Ю. І. Аністратенко, В. Б. Андрєєва, Д. М. Афанасіді, О. М. Бандурка, В. І. Бабенко, Ю. В. Байдін, О. В. Батраченко, О. І. Безпалова, О. О. Бригінець, Ю. А. Ведерніков, В. В. Волоско, Д. В. Власенко, С. А. Вязьмікін, Д. О. Гетманцев, М. В. Голуб, С. М. Горобинський, В. А. Глуховеря, М. В. Грек, О. В. Грідін, В. Г. Гриценко, А. М. Детюк, Н. І. Золотарьова, О. В. Казмірук, М. М. Карпенко, Д. К. Катрич, Т. А. Кобзєва, А. Ю. Ковальчук, В. Г. Козленко, Я. М. Когут, А. Т. Комзюк, Т. О. Коломоєць, О. Є. Користін, І. О. Клочко, А. М. Куліш, В. І. Курило, С. Л. Курило, Л. Ю. Іванова, М. Ю. Івчук, О. М. Ілюшик, В. І. Литвиненко, С. І. Лекарь, В. А. Мозгова, Т. Д. Момотенко, О. М. Музичук, О. Ю. Муравенко, А. Г. Нікуліна, А. В. Носач, Р. В. Олійник, В. Г. Петров, О. І. Петровський, Г. О. Пономаренко, О. В. Пономарьов, В. О. Поярков, В. О. Радінська, А. В. Самодін, Г. І. Сисоєнко, В. І. Чечерський, С. В. Чумаченко, С. С. Шоптенко, В. І. Фелик, І. Г. Фурман, О. М. Юрченко, В. А. Юсупов та ін. Однак, незважаючи на значну кількість наукових праць із зазначених питань, адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України на рівні комплексного дослідження є маловивченими.

Підписання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами обумовило оновлення механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки України, зокрема в напрямку реорганізації існуючих правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України, що привернуло увагу науковців до зазначених питань.

Так, у 2017 році О. О. Бригінець підготував дисертаційне дослідження на тему «Правове забезпечення фінансової безпеки України», де було розглянуто та удосконалено теоретичні положення щодо попередження, мінімізації, ліквідації загроз, що є запорукою сталого розвитку фінансової системи, розкрито адміністративно-правові основи діяльності фіскальних органів

стосовно забезпечення фінансової безпеки держави, тоді як адміністративно-правові засади діяльності інших правоохоронних органів у цій сфері залишилися поза увагою науковця.

Однією з останніх наукових праць, в якій окреслено окремі проблеми забезпечення економічної безпеки, є дисертаційне дослідження А. Ю. Ковальчук (2018 р.). «Адміністративно-правовий механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки України», в якому досить ґрунтовно розкрито питання щодо сутності поняття «фінансово-економічна безпека», оцінювання ризиків та загроз фінансово-економічній безпеці, теоретичних засад побудови державного механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки, системи органів державної влади у системі забезпечення фінансово-економічної безпеки. Однак, незважаючи на ряд важливих теоретичних положень, викладених у зазначеному дисертаційному дослідженні питання правоохоронних органів в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки залишається поза увагою.

Серед наукових праць, що є дотичними до дисертаційного дослідження, яке ми представили, необхідно назвати й такі: «Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення національної безпеки України» (С. В. Чумаченко, 2017 р.), присвячена проблемам забезпечення національної безпеки України загалом та ролі органів державної влади, органів місцевого самоврядування, правоохоронних органів, інститутів громадянського суспільства у забезпеченні національної безпеки України; «Адміністративно-правове забезпечення управління фінансовою системою України» (Т. А. Кобзева, 2018 р.), зміст якої свідчить про комплексне дослідження правових засад державної політики у сфері функціонування фінансової системи України та адміністративно-правового статусу суб'єктів управління фінансовою системою України. Зазначені наукові праці лише частково характеризують саме правоохоронні органи із забезпечення фінансово-економічної безпеки України.

Отже, необхідність оптимізації діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України, недостатня теоретична

розробленість зазначеного питання та недосконалість правового регулювання діяльності правоохоронних органів загалом обумовлюють актуальність дослідження адміністративно-правових засад діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5; Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, затвердженої Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., а також у межах науково-дослідних тем Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету «Удосконалення системи правоохоронних органів щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки України» (номер державної реєстрації 0116U006814), «Система критеріїв зовнішнього моніторингу діяльності єдиного правоохоронного органу у сфері забезпечення фінансової та економічної безпеки держави» (номер державної реєстрації 0118U003575).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу існуючих наукових підходів, чинного законодавства України і практики його реалізації визначити сутність та особливості адміністративно-правових засад діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України, а також напрямки їх удосконалення.

Для досягнення зазначеної мети в дисертації необхідно було вирішити такі основні **завдання**:

- визначити поняття й особливості фінансово-економічної безпеки як складової національної безпеки України та об'єкта адміністративно-правової охорони;
- встановити сутність та структуру адміністративно-правового механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки України;
- з'ясувати місце та особливості правоохоронних органів в

адміністративно-правовому механізмі забезпечення фінансово-економічної безпеки України;

- визначити історико-правові аспекти становлення правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України;

- охарактеризувати правове регулювання діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України та місце серед них адміністративно-правового регулювання;

- розкрити поняття та структуру адміністративно-правового статусу правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку України;

- охарактеризувати мету, завдання та функції правоохоронних органів, які забезпечують фінансово-економічну безпеку України;

- з'ясувати компетенцію та повноваження правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України;

- визначити організаційно-штатну структуру правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку України;

- розкрити юридичні гарантії та юридичну відповідальність правоохоронних органів України, які забезпечують фінансово-економічну безпеку держави;

- виявити рівні та напрями діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України;

- виокремити адміністративно-правові форми та методи діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку країни;

- окреслити організаційні основи діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України;

- узагальнити зарубіжний досвід діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки держави та можливості його використання в Україні;

- оптимізувати систему правоохоронних органів України як суб'єктів

забезпечення фінансово-економічної безпеки держави;

– розробити пропозиції щодо удосконалення критеріїв оцінювання діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові та спеціальні методи і прийоми наукового пізнання. *Історико-правовий метод* дозволив визначити історико-правові аспекти становлення правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України (підрозділ 1.4). *Гносеологічний метод* використано під час з'ясування поняття фінансово-економічної безпеки держави як складової національної безпеки України та об'єкта адміністративно-правової охорони, сутності адміністративно-правового механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки України, адміністративно-правового статусу правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України, визначення рівнів і напрямів, форм та методів діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 3.1–3.3). *Порівняльно-правовий метод* покладено в основу аналізу законодавства у досліджуваній сфері в Україні та за кордоном (підрозділи 1.5 та 4.1). *Структурно-функціональний аналіз* використано під час визначення місця правоохоронних органів в адміністративно-правовому механізмі забезпечення фінансово-економічної безпеки України, окреслення елементів адміністративно-правового статусу правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України (підрозділи 1.3, 2.2–2.5). *Аналітичний метод* дав можливість опрацювати пропозиції та рекомендації щодо

оптимізації правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України, координації та взаємодії між ними, удосконалення критеріїв оцінювання діяльності таких правоохоронних органів (підрозділи 3.4, 4.2, 4.3).

Науково-теоретичне підґрунтя для виконання дисертації становлять наукові праці фахівців у галузі філософії, загальної теорії держави і права, адміністративного права, фінансового права, інших галузевих правових наук, зокрема зарубіжних дослідників. *Нормативною основою* дисертаційного дослідження є Конституція України, міжнародні договори та угоди, нормативно-правові акти національного законодавства радянського та сучасного періодів, проекти законів та інших нормативно-правових актів, що визначають правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України, законодавство низки зарубіжних країн, досвід яких щодо правового регулювання діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки держави може бути використаний в Україні. *Інформаційну та емпіричну основу* дисертаційного дослідження становлять узагальнення практики діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України, результати проведених соціологічних досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що представлене дисертаційне дослідження є однією з перших спроб комплексно на монографічному рівні з використанням сучасних загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, врахуванням останніх досягнень юридичної науки, положень чинного законодавства визначити сутність та особливості адміністративно-правових засад діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України та отримати нові знання, які дозволили сформулювати нові наукові підходи до вдосконалення їх діяльності в сучасних умовах державотворення в Україні.

На підставі проведеного дослідження сформульовано низку нових концептуальних наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

уперше:

– узагальнено та систематизовано акти в яких містяться адміністративно-правові норми, які регулюють діяльність органів Національної поліції України, Національного антикорупційного бюро України, підрозділів податкової міліції ДФС України, Служби безпеки України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави: 1) Конституція України; 2) міжнародні правові акти: а) конвенції; б) угоди; в) договори; г) меморандуми; ґ) декларації; д) пакти; 3) закони України (загальні та спеціальні); 4) підзаконні нормативно-правові акти (загальні та спеціальні);

– запропоновано авторське визначення поняття «адміністративно-правовий статус правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави» як закріплену на законодавчому рівні сукупність таких елементів, як мета діяльності, завдання, функції, компетенція та повноваження, організаційно-штатна структура, юридичні гарантії та юридична відповідальність зазначених суб'єктів, які загалом визначають місце зазначених правоохоронних органів у системі суб'єктів захисту фінансових та економічних інтересів держави;

– запропоновано під «компетенцією правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави» розуміти комплексний інститут, який включає повноваження (права та обов'язки), предмет відання та просторові межі діяльності правоохоронних органів, які захищають фінансово-економічні інтереси держави від внутрішніх та зовнішніх протиправних посягань;

– виділено групи повноважень правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави: 1) за змістом: інформаційно-аналітичні; повноваження щодо профілактики фінансово-економічних правопорушень; правотворчі; повноваження щодо виявлення, припинення, досудового розслідування фінансово-економічних, адміністративних і кримінальних правопорушень; контроль-наглядові; повноваження щодо взаємодії та співробітництва з органами влади,

правоохоронними органами іноземних держав, окремими громадянами та іншими суб'єктами; 2) за належністю повноважень правоохоронному органу загалом чи лише окремим його підрозділам: основні та спеціальні повноваження; 3) за спрямованістю повноважень правоохоронних органів: функціональні, організаційні та забезпечувальні повноваження;

– під організаційними основами діяльності правоохоронних органів, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, запропоновано розуміти закріплені національним законодавством положення, які визначають систему управлінських дій, спрямованих на впорядкування структури правоохоронних органів, оптимальний розподіл функціональних обов'язків між підрозділами правоохоронних органів, координацію діяльності правоохоронних органів та взаємодію між ними, належну підзвітність правоохоронних органів та контроль за їх діяльністю, що в сукупності впливає на ефективність виконання зазначеними суб'єктами покладених на них завдань щодо захисту фінансово-економічних інтересів держави від протиправних посягань;

удосконалено:

– етапи становлення правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, що збігаються з основними етапами розвитку державно-правової системи України, але мають певну специфіку;

– зміст адміністративно-правового механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, що містить такі елементи, як державні та недержавні суб'єкти, громадяни; правові норми; методи, засоби діяльності; види, форми дій;

– поняття рівнів та напрямів діяльності правоохоронних органів України, які забезпечують фінансово-економічну безпеку держави, відповідно під рівнями діяльності зазначених суб'єктів необхідно розуміти визначений системою і структурою правоохоронних органів їх цілеспрямований вплив на суспільні відносини, які виникають у зв'язку з протидією та боротьбою з

правопорушеннями, що посягають на фінансово-економічні інтереси держави, тоді як під напрямками – визначений нормами національного законодавства перелік конкретних дій і рішень, які вчиняються та приймаються правоохоронними органами в рамках закону для досягнення кінцевої мети їх діяльності, а саме зниження рівня фінансово-економічної злочинності;

– перелік критеріїв оцінювання діяльності правоохоронних органів України, що є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, до яких запропоновано відносити: 1) стан дотримання передбачених національним законодавством процесуальних строків; 2) рівень профілактики та розкриття фінансово-економічних злочинів; 3) дотримання вимог законності; 4) громадську думку; 5) професіоналізм; 6) економічний ефект від діяльності;

– місце правоохоронних органів в адміністративно-правовому механізмі забезпечення фінансово-економічної безпеки України, обумовлене виконанням останніми правоохоронної функції держави;

– специфіку мети правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, а також сутність та класифікацію завдань і функцій зазначених суб'єктів;

– адміністративно-правові методи діяльності правоохоронних органів України, що є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, під якими запропоновано розуміти визначені національним законодавством способи і прийоми цілеспрямованого впливу правоохоронних органів України щодо усунення причин скоєння фінансово-економічних правопорушень і безпосередньо запобігання скоєнню останніх, а в разі їх вчинення – припинення, розслідування та притягнення винних осіб до відповідальності з метою відшкодування шкоди, завданої фінансово-економічним інтересам держави;

дістало подальшого розвитку:

– визначення сутності поняття «фінансова безпека» як невід'ємного елемента економічної безпеки держави та дефініції «економічна безпека» як складової національної безпеки держави;

– положення щодо створення та діяльності єдиного правоохоронного органу у сфері захисту фінансово-економічної безпеки держави;

– визначення особливостей організаційно-штатної структури правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави;

– розуміння сутності юридичних гарантій та юридичної відповідальності правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, а також необхідність прийняття дисциплінарних статутів для врегулювання питання дисциплінарної відповідальності співробітників правоохоронних органів;

– розуміння поняття «адміністративно-правові форми діяльності правоохоронних органів України, що є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави» як сукупності зовнішньо виражених дій чи рішень співробітників правоохоронних органів України, вчинених чи прийнятих ними в межах національного законодавства з метою сприяння ефективному виконанню покладених на них законом завдань щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки держави;

– пропозиції щодо вдосконалення взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави;

– дослідження зарубіжного досвіду діяльності правоохоронних органів, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

Особистий внесок здобувача в одержання наукових результатів, що містяться в дисертації. Дисертаційне дослідження виконане здобувачем самостійно, всі сформульовані в ньому положення та висновки обґрунтовані на основі особистих досліджень автора. Нові наукові результати дисертації отримані дисертантом особисто.

У науковій статті «Специфіка адміністративно-правового статусу СБУ як суб'єкта захисту фінансової системи держави», підготовленій разом з Н. С. Андрійченко, особисто розглянуто цільовий та компетенційний блоки

адміністративно-правового статусу Служби безпеки України та розроблено висновки до статті. У науковій статті «Забезпечення економічної безпеки держави на прикладі податкової сфери: агентно-орієнтований і суб'єктно-правовий підходи», підготовленій спільно з Г. М. Шевченко, дисертантом визначено роль підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України у сфері захисту фінансово-економічних інтересів держави та розроблено висновки до статті. У науковій статті «Coordinating Activity of the Prosecutor's Office in the Sphere of Criminality Prevention of Ukraine», підготовленій разом з А. М. Ключко та М. М. Бурбикою, особисто розглянуто особливості дефініції «координація» в аспекті діяльності правоохоронних органів України із запобігання злочинності в державі та розроблено висновки до статті. У науковій статті «A step forward in the minimization of political corruption in financial support of political parties: the experience of Ukraine and Lithuania», підготовленій спільно з А. М. Кулішем та Н. С. Андрійченко, дисертантом вивчено сучасний стан запобігання політичній корупції в Литві через механізм фінансування політичних партій та розроблено висновки до статті. У монографії «Фінансова система України очима молодих науковців», підготовленій разом із Т. А. Кобзевою та А. М. Ключко, дисертантом розроблено розділ 3.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані в:

1) науковій діяльності – як основа для подальших досліджень діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави (акт впровадження Сумського державного університету від 24.12.2018);

2) законотворчій діяльності – в процесі розроблення законодавства із створення єдиного правоохоронного органу у сфері захисту фінансово-економічної безпеки держави (акт впровадження Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України від 05.12.2018 р.);

3) практичній діяльності – з метою підвищення ефективності діяльності підрозділів податкової міліції Головного управління ДФС у Сумській області та Управління Служби безпеки України в Сумській області (акти впровадження Головного управління ДФС у Сумській області від 05.12.2018 р. та Управління Служби безпеки України в Сумській області від 18.02.2019 р.);

4) освітньому процесі – під час підготовки підручників та навчальних посібників із дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративна відповідальність», «Судові та правоохоронні органи» (акт впровадження Сумського державного університету від 25.12.2018).

Апробація результатів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено на науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах, зокрема: «Діяльність органів публічної влади щодо забезпечення стабільності та безпеки суспільства» (Суми, 2015); «Уголовная политика Республики Беларусь: состояние и пути совершенствования» (м. Барановичі, Республіка Білорусь, 2015); Уголовная политика Республики Беларусь: состояние и пути совершенствования (м. Барановичі, Республіка Білорусь, 2016); «Україна 2030 – виклики та перспективи» (Доломітові Альпи, Кастелло-ді-Ф'ємме, Італія, 2017); «Human rights: theory and practice» Peer-reviewed materials digest published following the results of the First International educational and scientific forum» (Poland, 2017); «Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє» (Одеса, 2017); «Актуальні проблеми права на сучасному етапі розвитку державності» (Lublin, Poland, 2017); «Science and society» (Roma, Italy, 2017); «The development of legal sciences: problems and solutions» (Kaunas, Lietuva, 2018).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з основної частини (вступу, чотирьох розділів, які включають сімнадцять підрозділів, висновків), списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 509 сторінок. Список використаних джерел складається з 621 найменування і займає 60 сторінок, додатки викладено на 15 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

1.1. Поняття та особливості фінансово-економічної безпеки як складової національної безпеки України та об'єкта адміністративно-правової охорони

Питання визначень і термінології є досить важливим для будь-якої теорії. У будь-якому дослідженні важливо правильно дати визначення тим чи іншим явищам, об'єктам, положенням. В основі визначень завжди є той або інший підхід, ставлення автора до проблеми, його система поглядів.

Загальна характеристика адміністративно-правових засад діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку України, неможлива без розуміння суті поняття «фінансово-економічна безпека». При цьому в науковій літературі, присвяченій розгляду даної проблематики, зазвичай розмежовують поняття «фінансова безпека» та «економічна безпека» у зв'язку з цим доцільно розглянути основні підходи до визначення понять «економічна безпека» та «фінансова безпека» з метою формулювання власного визначення фінансово-економічної безпеки держави.

Забезпечення економічної та інформаційної безпеки відповідно до Конституції України є головними функціями нашої держави [197]. Це положення Конституції України свідчить про важливість розуміння сутності економічної безпеки, без якого неможливе ефективне виконання завдань з її забезпечення.

На сьогодні не існує законодавчої дефініції «економічна безпека», що, у свою чергу, обумовило існування різних наукових підходів до її розуміння. Залежно від спрямованості власного дослідження вчені намагаються розкрити сутність економічної безпеки, спираючись на економічні або юридичні категорії. Зазвичай правознавці тлумачать економічну безпеку, виходячи з

пояснення більш загальних категорій: «безпека» та «національна безпека», тобто створюючи взаємопов'язаний ланцюг термінів, сходячи від загального до конкретного, від цілого до частини [448, с. 92–95].

Саме поняття «безпека» перебуває у постійній динаміці, науковому переосмисленні. Це пояснюється виникненням багатьох загроз безпеці держави та суспільства. Термін «безпека» почали вживати ще у XII ст. для позначення спокійного стану духу людини, яка вважала себе захищеною від будь-якої небезпеки [351, с. 8]. Словник української мови пояснює термін «безпека» як стан, за якого кому- або чому-небудь ніщо не загрожує [550]. Цікавим є також визначення категорії «безпека» як діяльності, основною метою якої є мінімізація або усунення загрозових умов, щоможуть завдати шкоди об'єкту [612]. Звертаючись до юридичної енциклопедії, натрапляємо на таке визначення безпеки: це стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від зовнішньої і внутрішньої загрози [589].

Науковці Західної Європи користуються визначенням поняття «безпека», яке було запропоноване американським політологом А. Уолферсом, він розглядав безпеку в об'єктивному та суб'єктивному аспектах. У першому випадку згаданий вчений пояснював безпеку як відсутність загроз набутим цінностям, а в другому – як відсутність страху, що зазначеним цінностям буде завдано шкоди, тобто що вони будуть знищені [324]. Ж. Ведель визначає безпеку як діяльність, спрямовану на попередження небезпеки, що загрожує колективу або приватним особам, починаючи від запобігання змовам проти безпеки держави і закінчуючи запобіганням нещасним випадкам» [19, с. 466]. У свою чергу, А. Молчанов розглядав безпеку також як комплекс заходів, яких вживають для захисту від будь-якого зовнішнього впливу, спрямованого на порушення ефективності функціонування об'єкта [279].

Сучасні дослідники проблем міжнародної та національної безпеки розглядають безпеку переважно як стан захищеності інтересів та (або) цінностей. Винятком може бути дослідження В. Ліпкана, який вважає, що таке трактування безпеки є лише одним із чотирьох підходів щодо з'ясування

сутності поняття безпеки. Цей дослідник на основі аналізу нормативно-правових актів, відповідних доктрин і концепцій, а також енциклопедичної та довідкової літератури здійснив відповідну типізацію поняття «безпека» і зробив такий висновок: спільним для трьох груп наукового аналізу є наявність чотирьох підходів щодо трактування поняття «безпека»: статистичного (безпека як стан захищеності), апофатичного (безпека як відсутність загроз і небезпек), діяльнісного (система заходів, спрямованих на створення певних безпечних умов), пасивного (дотримання певних параметрів та норм, від забезпечення яких безпосередньо залежить безпека) [233, с. 362–363]. Таке трактування дає можливість розглядати безпеку як специфічну властивість динамічних систем і як комплексний критерій оцінки її якості, що характеризує динаміку розвитку системи. На цьому ж наголошує В. Могилевський, вважаючи безпеку «показником якості будь-якої сучасної системи як цілісності» [275, с. 225].

В. Пасічник, досліджуючи філософську категорію безпеки як основу нової парадигми державного управління національною безпекою, дає таке визначення: безпека – це такий стан захищеності буття, цінностей та інтересів суб'єкта (об'єкта) безпеки від загроз та небезпек, за якого забезпечуються оптимальні умови його життєдіяльності, розвитку та самореалізації [324]. Відповідно запропоноване вище визначення категорії «безпека» розглядає як суспільне явище.

Домінуючі зараз підходи пропонують тлумачити безпеку як «рівень захищеності життєво важливих інтересів людини, а також суспільства, держави, довкілля від реальних або потенційних загроз, що їх створюють антропогенні чи природні чинники». При цьому «розрізняють воєнну, екологічну, економічну, інформаційну, пожежну політичну, продовольчу, радіаційну, соціальну, технічну, транспортну, фінансову, ядерну безпеку» [351, с. 8].

Необхідно зазначити, що на сьогодні категорія «безпека» набуває особливої актуальності при вивченні питань, безпосередньо пов'язаних із

національною безпекою. Зазначене пов'язане насамперед із трансформаційними процесами, що відбуваються між державами, зокрема поступовим розширенням кола держав-членів Європейського Союзу, укладенням між державами міжнародних договорів, а також проведенням внутрішніх реформ у державах, спрямованих на підвищення рівня їх національної безпеки.

Загалом термін «національна безпека» вперше було використано в 1947 році в США у зв'язку з прийняттям однойменного закону, спрямованого на створення та забезпечення атмосфери захисту громадян, суспільства і держави. На території нашої держави це поняття почали застосовувати з 80-х років ХХ ст., коли Україна ще не була незалежною країною та входила до складу СРСР. У той час національна безпека була тотожна державній безпеці й трактувалася як стан захищеності корінних підвалин суспільства, державних інститутів, необхідних для виконання державою своїх функцій з управління загальнозначущими справами суспільства [336, с. 27].

Після здобуття Україною незалежності та прийняття Конституції України було створено власну систему законодавства, що повинна була стати базисом для подальшого розвитку соціальної, правової й демократичної держави. На сьогодні поняття «національна безпека» відображене в Законі України «Про основи національної безпеки» від 19 березня 2003 року.

Так, ст. 1 зазначеного нормативно-правового акта визначає національну безпеку через категорію захищеності, тобто це захист інтересів людини, громадянина, суспільства і держави, які є життєво важливими, а також забезпечення сталого розвитку суспільства, своєчасного виявлення, запобігання і нейтралізації реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку

фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості і сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам [425].

Доцільно наголосити на тому, що в науковій доктрині також існує досить велика кількість визначень поняття «національна безпека». При цьому в їх основу покладена категорія «захищеність життєво важливих інтересів».

Зокрема, в політологічному словнику національна безпека визначається як «захищеність життєво важливих інтересів особи, держави і суспільства, державних кордонів, територіальної цілісності, суспільно-політичного устрою, культурних цінностей та всього того, що становить основу матеріального й духовного життя країни, від внутрішньої і зовнішньої загрози; стан держави, що дозволяє їй зберігати свою цілісність і бути самостійним суб'єктом міжнародних відносин» [348, с. 386].

В. Ярочкін поняття «національна безпека країни» також використовує для позначення соціального явища захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і країни від небезпек і загроз [603, с. 115]. Подібним є також підхід А. В. Возженікова, який зазначав, що національна безпека як захищеність життєво важливих інтересів народу складається з трьох основних компонентів:

- персональної безпеки, або безпеки особистості, як захищеності потреб особистості;
- суспільної безпеки, або безпеки сталого суспільства: соціоекономічного класу (включаючи його найбільш активні частини – політичні партії, які

визначають стан політичної безпеки особливої системи органів і установ, що здійснюють функції державної влади), конфесії, етносу (класова, конфесійна та етнічна безпека відповідно) як захищеність потреб соціуму, що складається з персональної безпеки і захищеності індивідуумів-особистостей фактора загальної доцільної предметної діяльності з виробництва матеріальних і духовних благ (виробнича безпека);

– організаційної безпеки як захищеності структурних націєтвірних зв'язків-факторів спільності: економічних зв'язків (економічна безпека, складовими якої є виробнича, фінансова і ресурсна безпеки), території (воєнна безпека), мови і менталітету (інформаційна безпека, до якої належить лінгвістична та ідеологічна безпека) і загальноприйнятих правил поведінки і взаємодії (правова безпека) [81, с. 48].

О. Левчук також зазначає, що національна безпека означає такий ступінь захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, за якого забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам [227, с. 191].

При цьому О. Вовк вказує на помилку щодо використання при роз'ясненні національної безпеки конструкції «життєво важливі інтереси людини і громадянина», тому що вона є оціночним поняттям і при застосуванні його на практиці може призвести до неправильного тлумачення. Саме тому вчений пропонує розглядати національну безпеку як стан розвитку суспільних правовідносин та зв'язків між ними, за яких комплексом норм права та інших державно-правових і соціальних засобів гарантується захищеність прав і свобод громадян, життєво важливих цінностей нації, конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності держави від наявних та потенційних зовнішніх і внутрішніх загроз та створюються умови для стабільного розвитку суспільства [80, с. 79].

М. Б. Левицька також уникає категорії «захищеність життєво важливих інтересів» і відповідно пропонує розуміти національну безпеку як «такий

ступінь захищеності особи, держави та суспільства, що забезпечує їх стале функціонування та базується на діяльності особи, суспільства, держави та інших суб'єктів для виявлення, попередження, припинення та ліквідації наслідків загроз національним інтересам» [225, с. 15].

Виходячи з вищенаведеного очевидно, що законодавче визначення поняття «національна безпека» та основні наукові підходи до його розуміння, в основу яких покладено категорію «захищеність життєво важливих інтересів», недосконалі, оскільки неповністю відображають сутність національної безпеки. Поряд із цим запропонувати універсальне визначення національної безпеки також неможливо, адже серед науковців єдиного, загального та усталеного поняття національної безпеки не існує через використання різних підходів та способів щодо розуміння зазначеного поняття.

Національна безпека – досить широке, збірне поняття, що містить низку не менш важливих складових. Одним із невід'ємних елементів національної безпеки є економічна безпека. Цей термін був уведений у науковий обіг такими науковцями США та Великої Британії, як Д. Олвей, Дж. Р. Голден та Р. Келлі, які у 1984 році опублікували працю «Економічна безпека держави».

Головним завданням забезпечення економічної безпеки держави західні вчені визначали збереження і зміцнення позицій країни у світовій господарській системі [257, с. 266]. Так, економічна безпека держави відіграє вирішальну роль у досягненні економічного суверенітету держави, забезпеченні економічного розвитку, реалізації ефективної соціальної політики, убезпеченні суспільства від екологічних стихій, зростанні національної конкурентоспроможності в умовах міжнародної економічної взаємозалежності. Саме тому створення ефективної системи економічної безпеки держави дає можливість вчасно виявляти загрози національним економічним інтересам і запобігати заподіянню збитків соціально-економічній системі в цілому. А поліпшення системи економічної безпеки набуває особливої актуальності для країн, які переживають трансформаційну кризу та загострення притаманних їй суперечностей [227, с. 191].

Зважаючи на важливість економічної безпеки для держави, її поняття та сутність є об'єктами дослідження для значного кола науковців, кожен з яких пропонує власне тлумачення цього поняття.

При цьому Л. В. Герасименко та С. В. Марчевський [88, с. 83–89] зазначають про те, що в юридичній літературі є щонайменше п'ять підходів до визначення поняття «економічна безпека», зокрема:

- 1) визначення через «інтереси» (національні, державні, суспільні тощо);
- 2) через «стабільність», «стійкість», «надійність» (національної економіки, економічного розвитку, соціально-економічної системи тощо);
- 3) через «розвиток», «відтворення»;
- 4) через «незалежність» (зовнішньоекономічної діяльності, економіки);
- 5) як умови припинення нелегальних видів економічної діяльності.

Згідно з політологічним енциклопедичним словником економічна безпека – це стан, в якому народ може суверенно, без втручання і тиску ззовні визначати шляхи і форми свого економічного розвитку [347, с. 267].

Також економічна безпека держави означає захищеність усіх рівнів економіки країни від небезпечних дій, що можуть бути як наслідком свідомого впливу будь-якого чинника, так і стихійним напливом ринкових сил [130, с. 11].

Поняттям «економічна безпека» також охоплюється готовність і здатність інститутів влади створювати механізми реалізації і захисту національних інтересів розвитку вітчизняної економіки, підтримки соціально-політичної стабільності суспільства [248, с. 131] та такий стан національної економіки, який дозволяє зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і здатний задовольняти потреби особи, сім'ї, суспільства, держави [591, с. 8].

Зазначені підходи, в яких економічна безпека розглядається як стан певного об'єкта, як умова стабільного, стійкого розвитку, як результат певних суб'єктивно-управлінських дій тощо, на думку Р. Падалко, доповнюють один одного, акцентуючи в кожному конкретному випадку увагу на певних властивостях безпечного існування особистості, суспільства, держави, цивілізації в цілому [320, с. 288–289].

В. Проскура та С. Жуков, розглядаючи економічну безпеку, виділяють економічну безпеку держави та регіону. Під економічною безпекою держави науковці пропонують розуміти сукупність економічних, геополітичних, екологічних, правових та інших умов, що забезпечують:

- передумови для виживання в умовах кризи і майбутнього розвитку;
- захист життєво важливих інтересів країни щодо її ресурсного потенціалу, збалансованості й динаміки розвитку та зростання;
- створення внутрішнього імунітету і зовнішньої захищеності від дестабілізуючих дій;
- конкурентоспроможність країни на світових ринках і стійкість її фінансового стану;
- гідні умови життя і сталий розвиток людини.

Тоді як економічна безпека держави являє собою сукупність умов та факторів, що характеризують стан економіки, стабільність, стійкість і поступальність її розвитку, міру її незалежності та інтеграції з економікою країни в цілому, що дає можливість:

- проводити власну економічну політику в рамках держави; адекватно реагувати на різкі геополітичні зміни в державі;
- здійснювати (чи принаймні розпочати) значні економічні реформи, не чекаючи допомоги від держави при виникненні невідкладних соціально-небезпечних ситуацій на самій території, пов'язаних із локальним економічним лихом або економічними прорахунками (помилками) на рівні держави;
- на договірній основі надавати допомогу суміжним регіонам, де існуюча незбалансована економічна ситуація може негативно відобразитися на економічних інтересах самого регіону;
- стабільно підтримувати відповідність діючих на території економічних нормативів, загальноприйнятих у світовій практиці (або директивно затверджених для конкретного регіону на конкретний період часу), що дозволяє зберегти (чи відновити) гідний рівень життя населення [369, с. 302].

На думку О. Левчука, економічну безпеку держави взагалі варто

розглядати як найважливішу якісну характеристику економічної системи, що визначає здатність підтримувати послідовну реалізацію національно-державних інтересів, стійку дієздатність суб'єктів господарювання, нормальні умови життєдіяльності населення [227, с. 191–192]. Натомість М. Пендюра зазначає, що економічна безпека держави є не лише однією з найважливіших складових цілісної системи національної безпеки як комплексу захисту національних інтересів, а й вирішальною умовою дотримання і реалізації національних інтересів [328, с. 13]. У свою чергу, автори монографії «Економічна безпека держави: сутність та напрями формування» роблять висновок, що економічна безпека держави – це певна сукупність відносин і пов'язаних з ними заходів, що забезпечують здійснення економічного суверенітету, економічне зростання, підвищення добробуту в умовах наявності системи міжнародної економічної взаємозалежності [130, с. 13].

З. Варналій пропонує під економічною безпекою держави розуміти сукупність загальнонаціональних заходів, спрямованих на сталий розвиток та вдосконалення економіки країни, та включає механізм протидії загрозам внутрішнього і зовнішнього характеру, а також ризикам, що супроводжують державу як суб'єкта фінансових відносин [65, с. 103].

Я. Жаліло визначає економічну безпеку країни як багатофакторну категорію, що характеризує спроможність національної економіки до розширеного самовідтворення з метою збалансованого задоволення потреб населення, протистояння дестабілізуючому впливу внутрішніх і зовнішніх чинників, забезпечення конкурентоспроможності національної економіки [560, с. 31].

О. Власюк після аналізу визначень економічної безпеки американськими, французькими, російськими та українськими науковцями доходить висновку про існування двох підходів щодо тлумачення поняття «економічна безпека».

Сутність першого підходу полягає в тому, що економічна безпека є домінантою або принаймні найважливішою характеристикою економіки, до того ж настільки всеохоплюючою характеристикою в системному відношенні,

що вона, по суті, розглядається як один із проявів самої економіки. Метою розвитку економіки в цьому разі є забезпечення її безпеки [79, с. 29]. На нашу думку, цей підхід є досить спірним, адже він відкидає, не враховує основних законів суспільного розвитку, тому що пояснює безпеку як захищеність, із цього випливає, що розвиток економіки небезкінечний і має свою межу. Отже, виходячи з такого розуміння економічної безпеки, будь-яка господарська система в кінцевому підсумку є збитковою, а тому міжнародні економічні відносини будуть складатися між тими, хто зміг забезпечити економічну безпеку, або будуть поступово припинятися.

Суть другого підходу (концепції) полягає в тому, що забезпечення економічної безпеки господарської системи є найважливішою умовою для стрімкого розвитку та прогресу цієї системи. Економічна безпека в цьому разі стає необхідною ознакою економічно розвинених країн, а категорії «економічна система» та «економічний розвиток» розглядаються як цілком рівноправні. Ми займаємо позицію, згідно з якою не перебільшується роль економічної безпеки як специфічної складної системи, а враховуються її взаємозв'язки з іншими складовими національної безпеки (політичної, екологічної тощо).

Заслуговують на увагу також сучасні підходи до визначення сутності економічної безпеки. Перший підхід трактує економічну безпеку як невід'ємну частину національної безпеки, тобто це «...захищеність життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави в економічній сфері від внутрішніх і зовнішніх загроз». Другий підхід розкриває сутність економічної безпеки як «стан економіки», тобто економічна безпека – це стан економіки й інститутів влади, за якого забезпечуються гарантований захист національних інтересів, соціальна спрямованість політики, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів. Третій підхід до визначення сутності економічної безпеки трактує економічну безпеку як сполучення або сукупність умов і факторів, що забезпечують певний необхідний рівень економічного розвитку країни. Четвертий підхід передбачає визначення економічної безпеки як «...якісного стану сукупності основних

факторів суспільного виробництва в сполученні зі здатністю держави забезпечити їх ефективно захищене використання в національних інтересах і здійснювати економічну стратегію, адекватну викликам його мінливого економічного простору, з метою досягнення стабільного, стійкого розвитку та самовдосконалення всього суспільства» [128].

Окремі науковці при визначенні економічної безпеки використовують підхід, згідно з яким вищевказане поняття розкривається через стан національної економіки. Вітчизняний дослідник О. Белов визначає економічну безпеку як «стан національної економіки, який дозволяє зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і здатний задовольнити потреби особи, суспільства, держави» [51]. Українські дослідники І. Бінько та В. Шлемко доводять, що «економічна безпека – це такий стан національної економіки, який дозволяє зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і здатний задовольнити потреби особи, сім'ї, суспільства, держави» [131, с. 8].

Інші ж науковці використовують підхід, де економічна безпека розкривається через стан економіки та її інститутів. Зокрема, О. Мамалуй під економічною безпекою розуміє такий стан економіки та інститутів влади, за якого забезпечуються гарантований захист національних інтересів, гармонійний, соціально орієнтований розвиток країни в цілому, достатній економічний та оборонний потенціал навіть за найнесприятливіших варіантів розвитку внутрішніх та зовнішніх процесів [250, с. 174]. Дещо подібним є також визначення О. Шайдорова, який у своїй праці, присвяченій дослідженню економічної безпеки як найважливішої складової національної безпеки країни, приходять до висновку, що економічна безпека – це такий стан економіки держави та інститутів влади, за якого забезпечується військова, соціально-політична, економічна стабільність та захист національних інтересів [585, с. 397].

Доцільно зазначити, що на сьогодні поняття «інститути влади» охоплює діяльність органів законодавчої, виконавчої, судової влади та правоохоронних органів, на які покладено завдання щодо захисту фінансово-економічної

безпеки держави.

Поширеним є також підхід до тлумачення економічної безпеки через «стан захищеності». Зокрема, С. Локшин та О. Свинаренко розглядають економічну безпеку як стан захищеності життєво важливих економічних інтересів особи, суспільства й держави від внутрішніх і зовнішніх загроз [236, с. 115–125]. У свою чергу, Р. Зайцев запропонував таке визначення поняття економічної безпеки – це врегульований нормативно-правовими актами такий стан захищеності економіки регіону, за якого знижується її залежність від внутрішніх і зовнішніх загроз, мінімізуються наслідки від їх негативного впливу, забезпечуються «гідний» рівень і умови життя його населення [137, с. 6].

Деякі вчені акцентують увагу на захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз. Так, О. Городецький зазначає, що «економічна безпека... визначає здатність держави забезпечувати захист національних економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз, здійснювати поступальний розвиток економіки з метою підтримання стабільності суспільства і достатнього оборонного потенціалу за будь-яких умов і варіантів розвитку подій» [26, с. 44]. Отже, можна зазначити, що економічна безпека – це стан захищеності економіки країни від внутрішніх та зовнішніх загроз [129, с. 191]. Виходячи з вищенаведеного, доцільно звернути увагу на те, що хоча науковці при визначенні поняття «економічна безпека» і наголошують на наявності як внутрішніх так і зовнішніх загроз, але не зазначають хто ж має здійснювати захист фінансово-економічної безпеки держави від цих загроз. У той самий час доповнення змісту поняття «економічна безпека держави» вказівкою на суб'єктів, які здійснюють захист економічних інтересів держави, на нашу думку, конкретизуватиме вищеназвану дефініцію.

Зміст категорії «економічна безпека» досить повно й ґрунтовно відображено в працях О. Користіна, який визначає це поняття як систему забезпечення стійкості національної економіки, що зберігає свою цілісність і здатність до саморозвитку, незважаючи на несприятливі зовнішні й внутрішні

загрози. При цьому економічну безпеку науковець досліджує на основі зв'язку цієї категорії з поняттями «розвиток» та «стійкість». Розвиток розглядається як один із компонентів економічної безпеки. Якщо економіка не розвивається – різко скорочується можливість виживання, можливість опору та пристосованості до внутрішніх і зовнішніх загроз. Розвиток економічної системи зазвичай пов'язується з економічним ростом, а його темпи розглядають як характеристики цього росту. У разі спаду показників ідеться не стільки про негативний економічний ріст, скільки про деградацію економічної системи. Відповідно стійкість відображає міцність і надійність її елементів, вертикальних та горизонтальних зв'язків усередині системи, здатність витримувати внутрішні й зовнішні «навантаження». Якщо система втрачає стійкість, то йдеться про її руйнування, катастрофу. Чим більш стійкі економічна система, співвідношення виробничого та фінансово-банківського капіталу тощо, тим більш життєздатною є економіка, а тому й оцінка її безпеки буде досить високою. Порушення пропорцій, дисбаланс зв'язків між різними компонентами системи призводять до її дестабілізації і є сигналами переходу економіки від безпечного стану до небезпечного [129].

Г. Пастернак-Таранушенко дещо розширює дефініцію економічної безпеки, зазначаючи, що «економічна безпека – це стан держави, що забезпечує можливість створення і розвитку умов для плідного життя її населення, перспективного розвитку її економіки в майбутньому та зростання добробуту її мешканців» [325, с. 29].

Як вважають американські вчені, економічна безпека повинна відповідати принаймні двом умовам. По-перше, це збереження економічної самостійності країни, її здатності у власних інтересах приймати рішення, що стосуються розвитку економіки в цілому. По-друге, це збереження вже досягнутого рівня життя населення і можливості його подальшого підвищення [609, с. 39]. Аналогічні вимоги до економічної безпеки висловлював Х. Маховскі. Економічна безпека, на його думку, повинна забезпечувати досить високу міру незалежності від стратегічних партнерів, тобто тих, які потенційно можуть

впливати на політичні рішення, що будуть неприйнятні з комерційної точки зору [23, с. 12].

Із вищенаведених визначень можна зробити висновок, що поняття «економічна безпека» має складну внутрішню структуру. При визначенні цього поняття необхідно використовувати комплексний підхід, адже економічна безпека містить велику сукупність елементів.

Поряд із цим, перелічені визначення становлять лише мізерну частину величезного масиву визначень економічної безпеки, який склався в наукових дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених. Проте вже з наведених тлумачень зрозуміло, що до розуміння сутності аналізованого поняття застосовується багато підходів, певне визначення характеризує одну або декілька сторін терміна.

Незважаючи на те, що економічна безпека – це важлива частина національної безпеки держави, вона є відносно самостійною системою зі складною внутрішньою структурою. Для розуміння сутності економічної безпеки необхідно розглянути її складові об'єкти та суб'єкти. Об'єктом економічної безпеки країни є стан економіки, який повинен постійно розвиватися та прогресувати для забезпечення інтересів окремих громадян та суспільства у цілому. До суб'єктів економічної безпеки належать держава, суспільство та кожна окремо взята особа [448].

На сьогодні вдосконалення законодавчого забезпечення економічної безпеки першочергово потребує формулювання чіткої легальної дефініції цієї категорії. Нині таке визначення наявне в Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року № 1277 [265]. Згідно з цим документом економічна безпека являє собою стан національної економіки, що дає можливість зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі та характеризує здатність національної економіки до сталого й збалансованого зростання.

Втім наведене визначення є надто широким за змістом і потребує відповідної конкретизації. Привертає увагу також підзаконний характер регулювання такого стратегічного для національної безпеки держави питання, що, звісно, не дає змоги повною мірою забезпечити адекватне його вирішення [581, с. 92].

У 2014 році була спроба ввести, закріпити та надати єдине роз'яснення економічної безпеки в законопроекті «Про основи запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями», в ст. 1 якого було закріплене поняття економічної безпеки: це стан економіки, при якому забезпечується стійке економічне зростання, ефективне задоволення економічних потреб, контроль держави за рухом і використанням національних ресурсів, захист економічних інтересів країни на національному і міжнародному рівнях. Підкреслюється, що економічна безпека є складовою частиною національної безпеки [424]. Хоча зазначений законопроект і був розглянутий відповідними комітетами та наданий на ознайомлення, але через 3 місяці після подання його було відкликано. А подальших спроб закріпити категорію «економічна безпека» та роз'яснити її сутність на законодавчому рівні, на жаль, не було.

Поряд із цим запропоноване в проекті визначення також не є досконалим та потребує уточнення. Зокрема, на думку А. Чубенко, недоцільно розглядати економічну безпеку як стан, за якого забезпечується не стабільне функціонування і розвиток економіки, а винятково економічне зростання. Потрібно враховувати, що економічна безпека є перманентною потребою будь-якої держави, незважаючи на те, які економічні тренди є визначальними [579, с. 95–96].

Що стосується поняття «фінансова безпека», то варто зазначити, що воно введене в науковий обіг нещодавно та розглядається як складова економічної безпеки. У цьому контексті доволі красномовними є слова М. Єрмошенка, який констатує: «... фінансова безпека є ґрунтовною складовою економічної безпеки держави. На фінансах базується будь-яка економіка, фінанси – кров економічної системи держави». Як продовження цієї думки він зазначає: «...

підтримка фінансової безпеки держави є найактуальнішою. Вона зачіпає не лише державу загалом, а й усі галузі національного господарства, приватних підприємців, усі прошарки населення, суспільство» [135, с. 68].

Деякі дослідники фінансової безпеки розглядають її через категорію захищеності. Зокрема, Н. Кравчук визначає фінансову безпеку як захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на усіх рівнях фінансових правовідносин, а також забезпечення держави, різних галузей та секторів економіки, суб'єктів господарювання фінансовими ресурсами у кількості достатній для задоволення їх потреб і виконання ними своїх зобов'язань [204, с. 122]. У свою чергу, С. Фролов під фінансовою безпекою розуміє захищеність фінансових інтересів суб'єктів усіх рівнів фінансових правовідносин; певний рівень незалежності, стабільності та стійкості фінансової системи держави відносно зовнішніх і внутрішніх дестабілізаційних факторів, які є загрозою для фінансової безпеки; здатність фінансової системи країни забезпечити ефективне функціонування економіки держави та відповідно стабільний економічний розвиток [563, с. 26].

Досить повним є визначення В. Гончара, відповідно до якого фінансову безпеку держави можна визначити як захищеність фінансових інтересів держави, стан фінансової, бюджетної, грошово-кредитної, валютної, податкової, інвестиційної, банківської, розрахункової, митно-тарифної, фондової систем, які є збалансованими, стійкими до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, спроможність держави щодо ефективного формування та раціонального використання фінансових ресурсів в обсязі достатньому для задоволення її потреб, через реалізацію взятих на себе зобов'язань і забезпечення зростання в соціально-економічній сфері [99, с. 151].

Інші науковці вважають за доцільне розглядати це поняття через категорію певного стану. Так, М. Єрмошенко зазначає, що фінансова безпека є станом фінансово-кредитної сфери держави, який можна охарактеризувати як збалансовану та якісну системну сукупність фінансових інструментів [135, с. 201]. Поширеним є й визначення фінансової безпеки як стану фінансово-

кредитної сфери країни, який є стійким до зовнішніх і внутрішніх загроз та здатним забезпечувати стійкий економічний розвиток держави [559, с. 86].

На думку В. Шлемко, фінансова безпека держави – це такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної і податкової систем, якому притаманні збалансованість, стійкість до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатність до забезпечення ефективного функціонування національної економічної системи та її зростання [591, с. 63].

Також під фінансовою безпекою розуміють стан фінансів і фінансових інститутів, при якому забезпечується гарантований захист національних економічних інтересів, гармонічний та соціально спрямований розвиток національної економіки, фінансової системи та всієї сукупності фінансових відносин і процесів у державі, готовність і здатність фінансових інститутів створювати механізми реалізації і захисту інтересів розвитку національних фінансів, підтримка соціально-політичної стабільності суспільства, а так само формується необхідний і достатній економічний потенціал і фінансові умови для збереження цілісності й єдності фінансової системи навіть при найбільш несприятливих варіантах розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів й успішного протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам фінансової безпеки [592].

На особливу увагу заслуговує своєрідний підхід С. Гордієнка та Г. Калача, які вважають доцільним визначення поняття «фінансова безпека» через категорію відносин. Так, Г. Калач констатує, що «... фінансова безпека держави – це специфічний вид суспільно-економічних відносин, які виникають між державою та суб'єктами соціально-економічних відносин щодо забезпечення оптимального стану фінансової системи держави та захисту її національних інтересів в умовах функціонування глобальної фінансової системи» [163].

У свою чергу, С. Кульпінський дотримується позиції, згідно з якою фінансова безпека держави – це здійснення цілеспрямованого комплексу заходів щодо фіскальної і монетарної політик з метою досягнення стабільності фінансової системи і створення сприятливого інвестиційного клімату [212,

с. 35].

Проте огляд думок науковців щодо визначення змісту поняття «фінансова безпека» доводить, що більшість учених схиляється до думки, що фінансова безпека є невід’ємною складовою економічної безпеки держави, яка забезпечує захищеність державних інтересів у фінансовій сфері від ряду зовнішніх і внутрішніх загроз. Наприклад, О. Барановський вважає, що фінансова безпека держави – це важлива складова економічної безпеки держави, основними засадами якої є незалежність, ефективність і конкурентоспроможність фінансово-кредитної сфери України. Відповідно фінансова безпека держави є системою критеріїв і показників її стану щодо збалансованості фінансових ресурсів держави, достатньої ліквідності активів і наявності необхідних грошових і золотовалютних резервів; стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, розрахункової, інвестиційної, митно-тарифної і фондової систем, а також системи ціноутворення, який є збалансованим, стійким до негативних впливів, як внутрішніх так і зовнішніх, здатним запобігти зовнішній фінансовій експансії, забезпечити фінансову стійкість, ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання держави; збалансований стан фінансових потоків в економіці з апробованими механізмами регулювання та саморегулювання [41, с. 23].

На сьогодні законодавцем, крім поняття «фінансова безпека», вживається також поняття «національна безпека у фінансовій сфері». Зокрема, відповідно до Концепції забезпечення національної безпеки держави у фінансовій сфері, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 569-р від 15 серпня 2013 року, національна безпека у фінансовій сфері охоплює широкий перелік питань серед яких: безпека бюджетної та податкової сфер, сфери державного боргу, гарантованого державою боргу, боргу корпоративного сектору в аспекті управління ними, сфер валютного ринку, функціонування фондового ринку та небанківського фінансового сектору. При цьому національній безпеці у фінансовій сфері притаманні такі доктринально визначені ознаки як

збалансованість, стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність забезпечити ефективне функціонування національної економіки та економічне зростання держави [438]. Відповідно вищезазначене свідчить про те, що законодавець ототожнює поняття «фінансова безпека держави» та «національна безпека у фінансовій сфері»

Таким чином, категорії «економічна безпека» та «фінансова безпека» є предметом дослідження науковців у галузі права, економіки, політології тощо. У зв'язку з цим існує велика кількість підходів до їх тлумачення, хоча жоден з них не є універсальним [448]. Зважаючи на те, що економічна безпека є складовою національної безпеки, а фінансова – невід'ємний елемент економічної безпеки держави, на нашу думку, доцільно об'єднати ці поняття в одне – фінансово-економічна безпека, при визначенні якого необхідно застосовувати комплексний підхід, ураховуючи особливості понять економічної та фінансової безпеки. Крім того зміст поняття «фінансово-економічна безпека держави» повинен охоплювати також перелік суб'єктів, які здійснюють захист фінансово-економічної безпеки держави від внутрішніх та зовнішніх загроз.

1.2. Сутність та структура адміністративно-правового механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки України

Перш ніж безпосередньо перейти до сутності та структури адміністративно-правового механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки України, необхідно визначитися з термінологією: визначити поняття «механізм», «адміністративно-правове забезпечення», «адміністративно-правовий механізм», «механізм адміністративно-правового забезпечення фінансово-економічної безпеки», оскільки з'ясування сутності цих понять є необхідною передумовою дослідження адміністративно-правового механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки.

В юридичній літературі існує багато багато підходів до розуміння

категорії «механізм», використання якої, за Ю. Тодикою, пов'язане з усвідомленням того, що недостатньо мати матеріальні норми, розвинену систему законодавства, необхідні ще чіткі механізми їх впровадження в життя, що повною мірою стосується і адміністративно-правової сфери [531, с. 337].

Відповідно до тлумачних словників сучасної української мови під механізмом найчастіше розуміють внутрішню побудову, систему чого-небудь, сукупність станів і процесів, з яких формується певне фізичне, хімічне та інше явище [72, с. 523; 550].

Цікавою є позиція С. Комарова, який досліджував механізм як категорію теорії права та вважав, що під поняттям «механізм» варто розуміти спосіб функціонування, систему елементів впливу [190, с. 383–384].

Існують також підходи науковців, зокрема В. Авер'янова та Д. Лафти, згідно з якими під механізмом необхідно розуміти певний набір взаємоузгоджених відносин, методів і засобів, які забезпечують належне функціонування системи, або складне системне утворення, що органічно поєднує в собі різні складові елементи [117]. Доречною є точка зору В. Нерсесянца, що механізм – це завжди певна функціональна характеристика об'єкта, тому його потрібно застосовувати не для структурного опису системи органів, а для з'ясування функціональної специфіки різних частин [366].

Таким чином, в юридичному аспекті під терміном «механізм» слід розуміти сукупність методів, форм, прийомів, способів, завдяки правильному використанню яких можливо буде досягти оптимальної організації всіх елементів системи, їх ефективного функціонування, що в результаті повинно привести до отримання бажаного результату [49, с. 37].

Що стосується терміна «забезпечення», то під ним слід розуміти створення надійних умов для здійснення чого-небудь; гарантування чого-небудь; захист, охорону кого-небудь або чого-небудь від небезпеки [582, с. 85]; надання чогось кимось у достатній кількості, створення усіх необхідних умов для здійснення чогось, гарантування чогось [499, с. 581].

У юридичній науці поняття «забезпечення» дозволяє усвідомити мету,

яку поставив перед суспільством законодавець, що встановлює права людини і громадянина [91, с. 232]. Отже, можна дійти висновку, що під забезпеченням фінансово-економічної безпеки держави варто розуміти створення під час здійснення відповідної управлінської діяльності необхідних умов для належного виконання цього процесу й одержання бажаного кінцевого результату.

У контексті цього дослідження доцільно з'ясувати, що являє собою адміністративно-правове забезпечення. На думку І. Ієрусалімової, адміністративно-правове забезпечення передбачає насамперед регулювання за допомогою норм адміністративного права суспільних відносин, що виникають у процесі реалізації прав і свобод людини та громадянина, вплив на них за допомогою передбачених у законодавстві елементів [154, с. 83].

Говорячи про сучасний стан організації адміністративно-правового механізму, варто наголосити на тому, що громадськість дедалі частіше залучається до діяльності державних органів і структур, зокрема правоохоронних, при більшості з яких існують громадські ради, які мінімізують корупцію та різного роду зловживання. Проте в наукових колах таку форму взаємодії розглядали як допоміжну, не вважаючи громадськість рівноправним суб'єктом у системі адміністративно-правового механізму.

З огляду на викладене можна стверджувати, що адміністративно-правовий механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки держави являє собою систему органів державної влади та різноманітних інститутів громадянського суспільства, які на основі норм законодавства та за допомогою певних методів, форм, засобів і способів забезпечують фінансово-економічну безпеку держави.

При цьому дослідження сутності термінологічної бази дозволяє більш детально з'ясувати, яким чином цей механізм повинен працювати, та визначити, хто реалізує функцію із забезпечення фінансово-економічної безпеки України.

На підставі вищенаведених визначень спробуємо з'ясувати характерні

ознаки адміністративно-правового механізму. До яких можна віднести такі: системність; плановість; безперервність функціонування даного механізму; підконтрольність суб'єктів; особливий склад суб'єктів, на які покладено обов'язок забезпечення фінансово-економічної безпеки держави; здійснення застосування цього механізму за допомогою адміністративно-правових норм.

Метою функціонування зазначеного адміністративно-правового механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки держави є передусім досягнення максимальної стабільності функціонування економіки, створення основи для її майбутнього зростання, а основним завданням – попередження та виявлення потенційних внутрішніх і зовнішніх загроз [466].

О. Саєнко відмічає, що в основі системи зміцнення економічної безпеки країни лежить відповідний їй механізм, який складається із взаємопов'язаних та взаємодіючих складових: нормативно-правових, інституційно-організаційних, кадрових, інформаційно-аналітичних [483, с. 10].

О. Бригінець також зазначає, що механізм забезпечення фінансової безпеки держави неможливо уявити без всебічного моніторингу фінансової системи держави, що здійснюється з метою своєчасного попередження, виявлення та мінімізації наслідків внутрішніх та зовнішніх загроз фінансовим інтересам держави; розробки та визначення соціально-економічних показників, що характеризують фінансову систему держави; діяльність державних органів у сфері виявлення та попередження загроз фінансовій безпеці [62, с. 38].

У свою чергу, А. Присяжнюк вважає, що структура адміністративно-правового механізму забезпечення економічної безпеки держави повинна включити наступні елементи:

- 1) нормативно-правовий блок як сукупність норм права, нормативно-правових актів, юридичних фактів;
- 2) інституційно-організаційний блок, тобто система органів управління в сфері забезпечення економічної безпеки;
- 3) процедурно-функціональний блок як принципи, інструменти, методи регулювання, відповідні процедури та алгоритми реалізації діяльності щодо

забезпеченню економічної безпеки держави;

4) забезпечувальний блок, який охоплює питання кадрового, інформаційного, матеріально-технічного забезпечення);

5) інформаційно-аналітичний блок – аналіз стану розвитку та існування об'єкта забезпечення [365, с. 811].

Вищезазначене дозволяє відповідно стверджувати про існування правової, організаційної та функціональної єдності, що втілюється в механізмі державно-правового забезпечення економічної безпеки України, де єдність забезпечується спільною правовою основою механізму та єдиною природою його організаційної структури [587, с. 119].

О. Користін звертає увагу на те, що функціональний механізм забезпечення економічної безпеки складається з таких елементів: 1) державний апарат; 2) система місцевого самоврядування; 3) органи влади Автономної Республіки Крим. На думку багатьох дослідників, провідну роль у цьому механізмі відіграють: глава держави; парламент; уряд; Рада національної безпеки і оборони України; Міністерство економічного розвитку і торгівлі України; судові органи, зокрема Конституційний суд України та суди загальної юрисдикції; правоохоронні органи; органи місцевої державної влади, місцевого самоврядування; суб'єкти господарювання; громадяни та їх об'єднання [199].

У свою чергу, С. Лекарь до структури адміністративно-правового механізму забезпечення економічної безпеки держави відносить наступні елементи:

1) систему державних органів виконавчої влади, уповноважених здійснювати державне регулювання економіки;

2) методи та важелі державного регулювання економіки;

3) нормативно-правове забезпечення суспільних відносин в економічній сфері [228, с. 18].

Відмінним від попередніх є також підхід А. Ковальчук, яка вважає, що до елементів механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки належать:

1) державні та недержавні суб'єкти, громадяни;

2) правові норми, які встановлюють повноваження, функції суб'єктів, тобто забезпечують змістовність впливу та взаємозв'язки;

3) методи, засоби діяльності, спрямовані на забезпечення стабільного розвитку економіки держави;

4) види, форми дій (активні, пасивні).

Отже, механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки включає в себе елементи, кожний із яких є складним самостійним утворенням. Вони об'єднані спільною метою, а характерними ознаками їх сукупності є взаємозв'язок і взаємодія. Взаємодія елементів виражається в тому, що механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки набуває нових рис, забезпечує взаємний перехід елементів до тієї комбінації, яка надає ознак динамічності процесу. Саме системний підхід дає можливість визначити як риси названих елементів окремо, так і їх об'єднання в ціле – механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки [179, с. 138].

Беручи до уваги вищезазначене, вважаємо доцільним охарактеризувати елементи адміністративно-правового механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

1. Система суб'єктів, які здійснюють управління фінансово-економічною безпекою держави, захищають фінансово-економічні інтереси держави від внутрішніх чи зовнішніх протиправних посягань чи беруть участь у відносинах, пов'язаних з управлінням і забезпеченням фінансово-економічної безпеки держави.

С. Лекарь наголошує на тому, що забезпечення економічної безпеки держави здійснюється складним комплексом органів, до яких належать:

– органи загальної компетенції (уряд України та Рада міністрів Автономної Республіки Крим);

– органи спеціальної галузевої компетенції, зокрема Міністерство фінансів України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство юстиції України);

– органи спеціальної функціональної компетенції (Рада Національної безпеки і оборони України, Національний банк України, Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку України, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, органи прокуратури та судові органи України);

– органи територіального управління та місцевого самоврядування.

Діяльність зазначених суб'єктів, на думку науковця, спрямована на забезпечення ефективності розвитку того чи іншого соціально-економічного комплексу, але суб'єктом реалізації адміністративно-правового механізму забезпечення економічної безпеки є держава в особі уповноважених органів державної влади. При цьому центральне місце серед них належить правоохоронним органам, до завдань яких віднесено запобігання вчиненню, виявлення, припинення, розслідування та притягнення до юридичної відповідальності осіб, винних у скоєнні адміністративних та кримінальних правопорушень, що посягають на фінансово-економічні інтереси держави [228, с. 18–19].

Варто також зазначити, що забезпечення фінансово-економічної безпеки не може бути ефективним без активної участі в ньому суб'єктів господарювання (підприємств, установ, організацій тощо), пов'язаних із ними інститутів громадянського суспільства (зокрема, політичних партій, профспілок, організацій підприємців та ін.), а також самих громадян. Громадяни України реалізують національні інтереси через здійснення своїх конституційних права та обов'язків щодо участі у виборах, референдумах, в інших формах безпосередньої демократії, у тому числі через обрані ними органи державної влади та місцевого самоврядування, здійснення іншої заходів щодо забезпечення національної (зокрема, економічної) безпеки України, передбачених національним законодавством. Громадяни та їх об'єднання мають право відповідно до чинного законодавства України на одержання інформації про діяльність органів державної влади у сфері забезпечення

економічної безпеки та брати безпосередню участь у забезпеченні економічної безпеки; крім того громадяни України та громадські об'єднання мають можливість привернути увагу суспільних, державних інститутів до небезпечних явищ і процесів у сфері економічної безпеки, захищати власні права щодо реалізації особистих економічних інтересів засобами дозволеними законом [86].

2. Правові норми, що закріплюють повноваження, функції суб'єктів управління та захисту фінансово-економічної безпеки держави, тобто забезпечують змістовність їх впливу на суспільні відносини, об'єктом яких є фінансово-економічна безпека держави, та визначають відповідні взаємозв'язки між зазначеними суб'єктами.

Зазначені правові норми загалом містяться в Конституції України, міжнародних законодавчих актах, законах України та підзаконних нормативно-правових актах.

3. Методи, засоби діяльності, що спрямовані на забезпечення стабільного розвитку економіки держави, тобто сукупність незаборонених національним законодавством засобів діяльності органів управління та захисту фінансово-економічної безпеки держави, спрямованих на забезпечення стабільного розвитку економіки держави. Правильний вибір методів і засобів діяльності створює належні умови для забезпечення фінансово-економічної безпеки в державі та її окремих регіонах, охорони та захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, а також допомагає протидіяти злочинності у цій сфері та підвищує ефективність діяльності відповідних суб'єктів.

Застосування відповідних методів під час забезпечення фінансово-економічної безпеки держави залежить від суб'єкта, на який покладено обов'язок щодо реалізації цієї функції, його завдань і повноважень. Необхідно зауважити, що методи не можуть застосовуватися відокремлено один від одного, вони взаємопов'язані, створюють певну систему. Застосування конкретного набору методів залежить від мети, кола суб'єктів та особливостей їх адміністративно-правового статусу. Поряд із цим правильний вибір методів, які повинні використовуватися відповідними суб'єктами під час забезпечення

фінансово-економічної безпеки держави, підвищує ефективність їх діяльності. Тому з'ясування сутності методів діяльності дозволить удосконалити процес забезпечення фінансової й економічної безпеки.

Оскільки ми досліджуємо елементи адміністративно-правового механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки України, то потрібно визначити сутність поняття «методи управління», адже в процесі застосування методів забезпечення безпеки здійснюється управлінський вплив на відповідні об'єкти.

Так, О. Бандурка зазначає, що методи державного управління – це різноманітні способи, засоби, прийоми безпосереднього впливу суб'єктів управління і їх посадових осіб на об'єкти управління з метою виконання поставлених перед цими суб'єктами завдань та функцій [11, с. 345]. На думку В. Колпакова та О. Кузьменко, методи державного управління – це різні способи, прийоми та засоби цілеспрямованого, організуючого впливу суб'єктів управління на об'єкти, які віднесені до їх ведення [188, с. 184]. З урахуванням цих визначень можна дійти висновку, що методи забезпечення фінансово-економічної безпеки держави – це сукупність способів і прийомів впливу відповідних суб'єктів на об'єкти з метою забезпечення такої безпеки.

Виходячи з вищенаведеного, методи державного управління тотожні методам, спрямованим на забезпечення стабільного розвитку економіки держави. Теорія залежно від характеру (змісту) виділяє адміністративні (організаційно-розпорядчі), економічні та соціально-психологічні методи [11, с. 145].

Адміністративні методи характеризуються підпорядкованістю та обов'язковістю. З їх допомогою суб'єкти забезпечення фінансово-економічної безпеки держави можуть впливати на забезпечення стабільного розвитку економіки держави шляхом прийняття певних нормативно-правових актів, у яких містяться обов'язкові для виконання приписи.

Основними ознаками вищезазначених методів є:

а) прямий вплив державного органу або посадової особи на волю виконавців шляхом встановлення їх обов'язків, норм поведінки і видання

конкретних вказівок;

б) односторонній вибір способу вирішення існуючого наявного варіанта поведінки, однозначне розв'язання ситуації, яке підлягає обов'язковому виконанню;

в) безумовна обов'язковість розпоряджень і вказівок, невиконання яких може потягти за собою різні види юридичної відповідальності [188, с. 105].

Економічні методи полягають у самостійному виборі варіанта поведінки в певних умовах під впливом економічних стимулів. У результаті використання цих методів отримуємо достовірну економічну оцінку управлінських рішень і відповідно це дасть можливість оцінити матеріально-технічне забезпечення відповідних суб'єктів. При цьому поєднання цих двох методів дозволяє найбільш повно забезпечити ефективний механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, тому що буде передбачено як порядок виконання вказівок, так і економічні стимули для їх якісного виконання.

Використання соціально-психологічних методів сприяє створенню позитивних взаємовідносин у колективі та підвищенню активності суб'єктів у процесі забезпечення стабільного розвитку економіки держави.

Варто зазначити, що поєднання цих методів дозволяє максимально ефективно забезпечити фінансово-економічну безпеку держави. Поряд із цим існує нерозривний зв'язок таких методів із компетенцією уповноважених суб'єктів, де визначаються можливі способи впливу на певні об'єкти.

Н. Наконечна окремо виділяє основні методи забезпечення фінансової безпеки держави: збирання та аналітичне оброблення інформації про досвід і заходи із забезпечення безпеки фінансово-кредитної сфери в інших країнах; постійний моніторинг і аналіз умов, чинників, загроз та індикаторів фінансової безпеки; прогнозування умов, дії чинників та значень індикаторів у перспективі; розробка і здійснення конкретних заходів щодо підтримання фінансової безпеки на належному рівні [291, с. 92].

4. Форми діяльності суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Важливість таких форм полягає в тому, що з їх допомогою

практично реалізуються завдання й функції органів державної влади, органів місцевого самоврядування, правоохоронних органів, інших суб'єктів у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Крім того, форми покликані фактично забезпечувати досягнення цілей у сфері управління фінансовою та економічними системами держави, захисту їх від протиправних посягань із найменшими витратами зусиль, коштів і часу.

Р. Я. Шай зазначає, що на сьогодні розрізняють правові й неправові (організаційні) форми. Важливість правових форм діяльності полягає в тому, що в них безпосередньо відображаються зв'язок держави і права, її обов'язок діяти при виконанні своїх функцій на основі права і в межах закону. До правових форм необхідно віднести: правотворчу діяльність (з підготовки і видання нормативних актів); правозастосовчу діяльність (з реалізації нормативних актів шляхом прийняття актів застосування права, це повсякденна робота з виконання законів і з вирішення різнобічних питань управлінського характеру); правоохоронну діяльність (з захисту прав і свобод людини і громадянина, з запобігання правопорушенням і притягнення до юридичної відповідальності винуватих осіб) [584].

Організаційні форми діяльності в основному не справляють такого впливу, як правові форми, однак завдяки їм здійснюються підготовчі дії, обговорюються, узгоджуються різні позиції, робляться відповідні висновки в процесі пошуку оптимальних шляхів вирішення проблеми [596].

Правова форма адміністративної діяльності відрізняється від інших правових форм функціонування державних органів тим, що за допомогою цієї форми практично організується здійснення завдань і функцій контролю й нагляду за реалізацією прав та обов'язків суб'єктів правовідносин, притягнення до відповідальності осіб винних у скоєнні правопорушень, повсякденне безпосереднє керівництво правоохоронними органами діяльністю підлеглих підрозділів, а також посадових осіб на основі й на виконання законів.

Беручи до уваги лише правоохоронні органи, варто зазначити, що характерна риса правової форми їх діяльності полягає в тому, що в ній

найбільш чітко проявляється державно-владний, виконавчо-розпорядчий, підзаконний характер повноважень правоохоронних органів [148].

При цьому необхідно підтримати позицію Р. Г. Ботвінова про те, що правоохоронна функція, яка має системний характер, реалізується лише в органічно пов'язаних між собою правових і неправових формах, оскільки від міри системності виконання правоохоронними органами покладених на них завдань залежить ефективність діяльності держави у сфері правопорядку. Активне застосування правових і неправових форм діяльності, по-перше, дозволяє правоохоронним органам охоплювати значно ширше коло суспільних відносин і процесів, по-друге, сприяє залученню до правоохоронної діяльності недержавних організацій та громадськості, по-третє, відображає об'єктивну закономірність, характерну для правової держави [59].

З огляду на вищевикладене можна стверджувати, що адміністративно-правовий механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки держави являє собою систему органів державної влади та різних інститутів громадянського суспільства, які на основі норм національного законодавства та за допомогою певних методів, форм, засобів і способів забезпечують фінансово-економічну безпеку держави. Елементами такого механізму є державні та недержавні суб'єкти, громадяни; правові норми; методи, засоби діяльності; види, форми дій. При цьому підвищення ефективності дії даного механізму може відбутися за умови подальшого вдосконалення його елементів.

1.3. Місце та особливості правоохоронних органів в адміністративно-правовому механізмі забезпечення фінансово-економічної безпеки України

Важливість стабільності фінансово-економічної системи для держави очевидна, оскільки високий рівень захисту фінансової й економічної систем держави від внутрішніх та зовнішніх загроз обумовлює існування стабільної економіки та дозволяє органам державної влади і місцевого самоврядування ефективно виконувати покладені на них завдання та акумулювати кошти для

непередбачуваних витрат. Наявність таких коштів за умов, які завдають шкоди інтересам суспільства та держави, дозволяє органам державної влади та місцевого самоврядування оперативно реагувати на зміни соціальної, економічної чи політичної обстановки, усувати причини, що їх обумовили, та підтримувати стабільність у державі. Зрозуміло також, що наявність стабільної фінансової та економічної систем робить можливим розвиток підприємництва в державі та вкладення інвестицій у національні підприємства зарубіжними інвесторами без страху втратити кошти через існуючі або потенційні загрози, на які не було вчасної реакції з боку держави.

На сьогодні захист фінансово-економічних інтересів держави покладено на правоохоронну систему.

У національному законодавстві України на сьогодні відсутнє визначення поняття «правоохоронна система», а в науковій доктрині першим його зміст визначив А. М. Куліш, який запропонував розуміти її як багаторівневу соціальну систему, що включає систему правових засобів, методів та гарантій, які забезпечують охорону суспільних відносин від протиправних посягань, та державні органи, які виконують правоохоронні функції [209].

Отже, правоохоронні органи, перелік яких наведено у Законі України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року, є невід'ємним елементом правоохоронної системи будь-якої держави.

Зокрема, стаття 2 зазначеного нормативно-правового акта до правоохоронних органів відносить прокуратуру, Національну поліцію України, Службу безпеки України, Військову службу правопорядку у Збройних силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів та зборів, органи державного фінансового контролю, органи й установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи рибоохорони, державної лісової охорони та інші органи, що здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [372].

Відразу ж необхідно зазначити, що такий підхід законодавця до

визначення поняття «правоохоронні органи» є неповним, оскільки нескладно помітити, що слова «інші правоохоронні органи, які здійснюють правозастосовні та правоохоронні функції», не дають нам можливості назвати такий перелік вичерпним. Крім того, у ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року під правоохоронними органами пропонується розуміти органи державної влади, на які Конституцією і законами України покладено здійснення правоохоронних функцій. Але зазначені визначення не дають нам чіткого уявлення про те, який саме орган є правоохоронним, оскільки, по-перше, на законодавчому рівні відсутні поняття «правозастосовні функції» та «правоохоронні функції», по-друге, на сьогодні немає державного органу, який би не застосовував правових норм. Отже, перед нами ставиться ще одне питання, які ж органи тоді відносити до тих, які реалізують названі функції, якщо ми не маємо можливості зрозуміти позицію законодавця з цього приводу через відсутність таких понять у нормативних актах національного законодавства.

Така ситуація привела до того, що на сьогодні серед науковців існує безліч підходів до визначення поняття «правоохоронні органи», при цьому кожен виокремлює власні критерії, за якими той чи інший орган можна вважати правоохоронним і надає перелік таких органів. Зазвичай недоцільно виділяти якийсь один підхід, але важливо розглянути декілька з них, щоб зрозуміти особливості та специфіку діяльності правоохоронних органів.

Найбільш відомим є поняття, запропоноване О. М. Бандуркою, відповідно до якого такими органами прийнято називати функціонуючі в суспільстві і державі установи й організації, основними завданнями діяльності яких є забезпечення законності, боротьба зі злочинністю та іншими правопорушеннями [35].

У свою чергу, О. В. Тюріна визначає правоохоронний орган держави як орган, уповноважений державою на застосування заходів державного примусу, рішення якого мають правозастосовний характер і діяльність якого полягає у впливі на загрози праву як реальні, так і потенційні та має державно-владний,

юрисдикційний, підзаконний та регламентований характер [534, с. 20].

Із цього поняття важливо виділити таку ознаку правоохоронного органу, як можливість застосовувати державний примус, що, за О. Р. Трещовою, має на меті усунення певної неправомірної поведінки суб'єкта, який порушує охоронювані законодавством суспільні відносини, а також усунення загрози суспільним відносинам за відсутності протиправної поведінки, але коли загроза виникає об'єктивно [527, с. 98]. При цьому такий вид примусу здійснюється правоохоронними органами від імені держави та на законних підставах.

Т. О. Пікуля під правоохоронним органом розуміє державний орган, основним предметом діяльності якого є законодавчо визначені функції або завдання з боротьби із правопорушеннями, що тягнуть за собою юридичну відповідальність у сфері публічного права [341, с. 87]. Як бачимо, тут науковець уже відокремлює правоохоронні органи від інших органів за такою ознакою, як боротьба з правопорушеннями.

Автори підручника за редакцією В. Т. Маляренка, у свою чергу, визначили правоохоронний орган як державну установу – державну юридичну особу, яка діє в системі органів влади і виконує на основі закону державні функції в різних сферах внутрішньої та зовнішньої діяльності України [518].

Ураховуючи те, що вищенаведене поняття «правоохоронні органи» датується 1999 та 2004 роками, необхідно навести більш нові підходи до його визначення. Зокрема, Т. Д. Момотенко вважає, що правоохоронний орган – це державний орган, створений з метою охорони та захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства та держави від злочинних посягань і який виконує правоохоронні завдання, функції та повноваження [280].

Найбільш змістовним є поняття Д. І. Бородіна, за яким правоохоронний орган – це державний орган, виконання яким однієї чи кількох головних правоохоронних функцій є основним у його діяльності, що характеризується окремим матеріально-технічним забезпеченням співробітників, до якого чинним законодавством висуваються спеціальні вимоги, а його співробітники з метою ефективного виконання своїх обов'язків законами і підзаконними

нормативними актами наділяються специфічними правами та обов'язками [561, с. 47].

Доцільно зазначити, що науковець звертає увагу на специфіку матеріально-технічного забезпечення, вимог, а також прав та обов'язків співробітників правоохоронних органів, що також відрізняє правоохоронний орган загалом від інших органів держави.

Таким чином, незважаючи на відсутність чіткого визначення законодавцем поняття «правоохоронні органи» та єдності серед науковців щодо його розуміння, правоохоронні органи є самостійною, відособленою за ознакою професійної діяльності групою державних органів, на які законодавством покладено виконання правоохоронних завдань та функцій. Відповідно мета, завдання та функції правоохоронних органів у цілому полягають у забезпеченні законності та правопорядку в усіх сферах життєдіяльності держави. Що стосується захисту фінансових та економічних інтересів держави, то діяльність правоохоронних органів України у цій сфері полягає в боротьбі з фінансовими та економічними адміністративними й кримінальними правопорушеннями – запобігання і викриття правопорушень у фінансово-економічній сфері держави.

Доцільно також погодитися з О. Є. Користіним та С. М. Бортником відносно того, що нині актуалізація окремого й важливого напрямку правоохоронної діяльності – захисту економічної безпеки – є очевидною. І якщо раніше забезпечення безпеки держави передбачало, передусім, захист її території від зовнішнього нападу, то на сьогодні це поняття означає захист інтересів населення та держави від протиправних суспільно-небезпечних дій всередині держави. Саме цей вектор безпеки стає одним із головних у діяльності правоохоронних органів України [200, с. 118–125].

Деякі науковці, беручи до уваги актуальність захисту фінансових та економічних інтересів держави, окремо виділяють поняття «правоохоронний орган як суб'єкт забезпечення фінансово-економічної безпеки держави», зокрема, А. Детюк вважає, що таким органом є лише той правоохоронний орган, який безпосередньо бере участь у забезпеченні економічної безпеки

особи, суспільства та держави шляхом протидії злочинності, зокрема економічній (попередження і припинення злочинів, а також їх розкриття), яка становить загрозу економічній безпеці держави [118].

Зважаючи на зазначене та перелік правоохоронних органів, наданий у Законі України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року, можна зробити висновок, що до правоохоронних органів, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, ми можемо віднести лише Національну поліцію України, Службу безпеки України, прокуратуру, податкову міліцію Державної фіскальної служби України та Національне антикорупційне бюро України.

При цьому найкраще місце правоохоронних органів України у механізмі забезпечення фінансово-економічної безпеки держави ми можемо зрозуміти звернувши увагу саме на результати їх діяльності як суб'єктів захисту фінансових та економічних інтересів держави.

Так, звіт підрозділів досудового розслідування Державної фіскальної служби України за 2017 рік свідчить, що зазначеними підрозділами за результатами розслідування правопорушень за фактами незаконного виготовлення, зберігання, збуту або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204 КК України); фіктивного підприємництва (ст. 205 КК України); легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК України); ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) (ст. 212 КК України) та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (ст. 212-1 КК України); незаконного виготовлення, підроблення, використання або збуту незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених контрольних марок (ст. 216 КК України); доведення до банкрутства (ст. 219 КК України) тощо 780 кримінальних проваджень було направлено до суду з обвинувальним актом, 144 – з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності, а 1167 – було закрито.

При цьому аналіз результатів відшкодування збитків за закінченими кримінальними провадженнями (з обвинувальними актами, клопотаннями для звільнення від кримінальної відповідальності, постановами про закриття провадження на підставі пп. 5, 9 ч. 1 ст. 284 КПК України) свідчить про те, що підрозділами досудового розслідування Державної фіскальної служби України загалом було встановлено збитків фінансово-економічним інтересам держави та територіальним громадам на суму 1 840 556 тис. грн, з яких лише 494 373 тис. грн було відшкодовано. При цьому на 265 299 тис. грн було накладено арешт, а на 949 265 тис. грн було подано позови до суду [145].

Не можна не звернути увагу також на діяльність підрозділів податкової міліції ДФС України в областях. Відповідно до офіційно наданої Головним управлінням ДФС України в Сумській області інформації економічний ефект від діяльності підрозділів податкової міліції у Сумській області за 2016 рік становив 34 млн грн, з яких 7,7 млн грн було відшкодовано у кримінальних провадженнях, тоді як у 2017 році сума економічного ефекту досягла 68,6 млн грн, де 8,7 млн грн за результатами кримінальних проваджень. Якщо порівнювати економічну ефективність підрозділів податкової міліції у Сумській області у 2018 році із попередніми двома роками, то очевидно, що за останній рік вона набагато вища, а саме 144,8 млн грн та відповідно 29,9 млн грн відшкодовано за результатами розслідування та судового розгляду фактів скоєння злочинів підслідних зазначеним підрозділам [232].

Розглядаючи діяльність органів Національної поліції у сфері захисту економіки не можна не зазначити, що, незважаючи на те що вони були утворені лише у 2014 році, а Департамент захисту економіки як міжрегіональний територіальний орган – лише у 2015 році, результати їх діяльності у сфері протидії економічним злочинам за перше півріччя 2017 року істотно зросли. Зокрема, у за перші 6 місяців 2017 року органами Національної поліції було розкрито 802 злочини у сфері господарської діяльності, тоді як у 2016 році їх кількість становила 684; 3 433 злочини у сфері службової діяльності порівняно

із 2 241 злочином у 2016 році; 1 315 злочинів, пов'язаних із використанням бюджетних коштів, порівняно з 1 135 злочинами в попередньому році.

Якщо розглядати зазначені групи злочинів у розрізі окремих кримінальних правопорушень, то Національна поліція України протягом 6 місяців 2017 року розкрила:

- 1132 факти зловживання владою або службовим становищем;
- 1211 злочинів, пов'язаних із використанням коштів державного бюджету, та 949 – із використанням коштів місцевих бюджетів;
- 639 фактів отримання неправомірної вигоди;
- 542 факти підроблення грошей;
- 55 фактів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- 54 факти фіктивного підприємництва тощо.

Досить багатослівними є також результати діяльності органів Національної поліції з протидії організованій злочинності за 12 місяців 2017 року. Так, протягом вказаного періоду підрозділами захисту економіки Національної поліції виявлено та припинено діяльність 43 організованих груп та злочинних організацій. При цьому 9 із зазначених організованих груп та злочинних організацій за спрямованістю були причетні до розкрадання бюджетних коштів [450].

Досліджуючи звіт про результати діяльності Національного антикорупційного бюро України, можна дійти висновку, що пріоритетним у здійсненні ними досудового розслідування є накладання арешту на кошти та майно підозрюваних з метою гарантування відшкодування збитків, завданих державі внаслідок корупційних злочинів. Зокрема, понад 590 млн грн, 80 млн дол. США, 7 млн євро, понад 80 транспортних засобів, 128 земельних ділянок, цінні папери вартістю 75,5 млн грн, корпоративні права на суму понад 320 млн грн., понад 200 об'єктів нерухомості було арештовано з ініціативи Національного антикорупційного бюро України станом на 30 червня 2017 року. Крім того, за період з грудня 2015 року до кінця липня 2017 року Національне

антикорупційне бюро України повернуло понад 136 млн грн., які були незаконно привласнені, на державні рахунки, законної сили набули рішення судів про конфіскацію 21,7 млн грн., а також далось запобігти розкраданню державним коштам у 880 млн грн.

Серед кінцевих результатів роботи Національного антикорупційного бюро України станом на 30 червня 2017 року направлення до суду матеріалів 78 кримінальних проваджень, складення обвинувальних актів щодо 121 особи, у тому числі вищих посадових осіб держави, держслужбовців категорії «А», прокурорів, керівників державних підприємств, суддів тощо.

Починаючи з грудня 2015 року понад 2 млрд грн. збитків в агропромисловому комплексі, завданих через корупцію, було викрито детективами Національного антикорупційного бюро України, з яких 52 % – махінації з землею, а 48 % – розтрата коштів та майна державних підприємств. За результатами досудового розслідування та розгляду яких до державного бюджету відшкодовано понад 70 млн грн. Позитивною є також динаміка протидії та боротьби з корупцією здійснюваної Національним антикорупційним бюро України в транспортній галузі, де на користь держави, за рішенням суду, було конфісковано більше 20,3 млн грн; у паливно-енергетичному комплексі, де сума збитків викритих детективами Національного антикорупційного бюро України становить 11,18 млрд грн., з яких видобуток нафти і газу – 8 млрд грн, електроенергетика – 1 млрд грн, атомна промисловість – 500 млн грн [142].

Отже, за результатами діяльності Національного антикорупційного бюро України станом на 30 червня 2017 року зареєстровано 371 провадження, направлено 219 повідомлень про підозру у скоєнні злочину, скеровано до суду 78 кримінальних справ та складено обвинувальні акти щодо 121 особи.

Не менш важливе значення для відшкодування шкоди фінансово-економічним інтересам держави, завданої кримінальними правопорушеннями, має діяльність органів прокуратури України. Так, звіт про протидію легалізації доходів одержаних злочинним шляхом, за 2017 рік свідчить про те, що слідчі органи прокуратури впродовж 2017 року здійснювали досудове розслідування

183 кримінальних правопорушень за ст. 209 КК України та 1 кримінальне правопорушення за ст. 209¹ КК України, з яких 4 пов'язані з приватизацією, 4 – із здійсненням зовнішньоекономічної діяльності, 34 вчинені у фінансово-кредитній сфері, 6 – у сфері банківської діяльності. За результатами розслідування зазначених кримінальних правопорушень обвинувальними актами слідчих органів прокуратури встановлено, що сума доходів, здобутих злочинним шляхом, становить 6 204 026 135 грн з яких накладено арешт на 4 343 532 155 грн [313].

На сьогодні найскладніше проаналізувати у кількісних показниках діяльність органів Служби безпеки України, оскільки відомості про її діяльність як правоохоронного органу спеціального призначення мають закритий характер, що обумовлено важливістю збереження службової чи таємної інформації. Отже, беззаперечним є той факт, що Головне управління контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері економічної безпеки відіграє особливу роль у своєчасному виявленні потенційних та існуючих загроз фінансово-економічній безпеці України та відповідно уникненні значної шкоди для суспільства та держави.

Таким чином, на сьогодні у національному законодавстві відсутнє точне визначення поняття «правоохоронні органи», а також вичерпний перелік органів, які є правоохоронними, у зв'язку з цим у науковій доктрині існує безліч підходів до його розуміння. Але, незважаючи на це, правоохоронні органи України займають важливе місце у механізмі забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, оскільки вони виявляють потенційні та існуючі загрози фінансовим та економічним інтересам держави, оперативно їх усувають та притягують винних осіб до юридичної відповідальності, про що прямо свідчать результати їх діяльності. При цьому найбільш складно проаналізувати діяльність підрозділів Служби безпеки України, які захищають фінансово-економічні інтереси держави, оскільки інформація про них носить закритий характер із міркувань збереження державної таємниці.

1.4. Історичні засади становлення та діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України

Грунтовне та системне дослідження діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України можливе лише за умови попереднього послідовного вивчення особливостей становлення таких правоохоронних органів. З огляду на це необхідно окреслити статус правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку держави на різних етапах розвитку української державності, та розглянути історико-правові аспекти становлення і розвитку інституту правоохоронних органів.

Послідовний аналіз різноманітних аспектів історичного становлення, діяльності та реорганізації Національної поліції, Служби безпеки України, прокуратури, податкової міліції Державної фіскальної служби України і Національного антикорупційного бюро України є одним із пріоритетних завдань сучасної юридичної науки України. Так, необхідність дослідження історії розвитку цих правоохоронних органів як суб'єктів захисту фінансово-економічної безпеки обумовлюється існуючою на сьогодні необхідністю створити ефективну систему забезпечення фінансово-економічної безпеки України.

Необхідно наголосити на тому, що поява у правоохоронних органів та окремих їх підрозділів повноважень у сфері захисту фінансово-економічної безпеки держави була обумовлена вимогами розвитку суспільства і держави. Зокрема, у період НЕПу Всеукраїнська нарада працівників Народного комісаріату внутрішніх справ (далі – НКВС) прийняла постанову «Про діяльність органів міліції» (червень 1924 р.), в якій наголошувалося на основних недоліках та визначалися напрями вдосконалення подальшої роботи міліції, а саме: боротьба з протиправними діяннями проти власності, розкраданнями, бандитизмом, фальшивомонетництвом тощо. Усі ці завдання стали обов'язком працівників міліції, які також здійснювали посилений нагляд

за дотриманням правил торгівлі. Відповідно 13 серпня 1924 року Всеукраїнський центральний виконавчий комітет (далі – ВУЦВК) спільно з Радою народних комісарів УСРР (далі – РНК УСРР) затвердили Положення «Про Державне політичне управління УСРР», згідно з яким відомство державної безпеки виводилося з підпорядкування НКВС УСРР й утворювалося при РНК УСРР. Одним із провідних підрозділів Державного політичного управління (далі – ДПУ) стає Економічний відділ (далі – ЕКВ), що невдовзі було перетворене на економічну частину, головними завданнями якого, серед інших, була боротьба з хабарництвом, безгосподарністю, навмисним невиконанням зобов'язань за договорами, а згодом – боротьба зі спекуляцією, службовими й господарськими злочинами [269].

Окрему увагу необхідно звернути на діяльність зазначених органів у боротьбі з фальшивомонетництвом. Так, у 1923 році Рада праці та оборони СРСР створила комісію в складі ДПУ, НКВС, Народного комісаріату фінансів (далі – НКФ), Держбанку та Держзнаку, яка прийняла рішення об'єднати зусилля ЕКВ, Центрального управління карного розшуку, НКФ щодо боротьби з фальшивомонетництвом створивши при ЕКВ ДПУ Центральну трійку для протидії підробці коштів.

При цьому ЕКВ ДПУ УСРР та його місцеві відділи зуміли налагодити взаємодію як із різними підрозділами в системі органів державної безпеки, так і з органами міліції та карного розшуку. Напрацьовувалися специфічні методи і заходи боротьби, було створено агентурно-повідомний апарат, централізовану систему обліку фальшивомонетників, фальшивих грошових знаків, «почерку» підпільних фабрик з виготовлення таких знаків тощо, що дозволило економічним підрозділам органів держбезпеки, якщо й не повністю здолати, завдати нищівного удару одному з найбільш поширених злочинів, який спричиняв суттєві збитки радянській економіці [238].

У свою чергу, у 1937 році, коли в СРСР виникла нагальна потреба боротьби із незаконними посяганнями на соціалістичну власність у складі Головного управління міліції Народного комісаріату внутрішніх справ СРСР

було утворено Відділ боротьби з розкраданням соціалістичної власності та спекуляцією (далі – ВБРСВС), який офіційно був першим правоохоронним підрозділом у системі суб'єктів боротьби з економічною злочинністю.

Відповідно до Положення про відділ по боротьбі з розкраданням соціалістичної власності та спекуляцією, затвердженого наказом Народного комісаріату внутрішніх справ СРСР від 16 березня 1937 року № 00118, зазначений відділ був створений для боротьби з розкраданням соціалістичної власності в організаціях та установах державної торгівлі, споживчої кооперації, заготівельних організаціях й ощадних касах, а також для боротьби зі спекуляцією. На нього, зокрема, покладалися такі основні обов'язки, як керівництво роботою республіканських, крайових, обласних управлінь по боротьбі з розкраданнями соціалістичної власності й дрібним шкідництвом у торгових, кооперативних, заготівельних організаціях, ощадкасах, боротьбі зі спекуляцією та фальшивомонетниками [479]. При цьому в 1941 році до повноважень ВБРСВС було віднесено також боротьбу з контрабандою.

Після возз'єднання в складі УРСР Західної України, Північної Буковини та трьох районів Бессарабії у новоутворених західних областях республіки було сформовано органи міліції та відповідні підрозділи, що забезпечували охорону господарських об'єктів і збереження в них майна. А там, де апарати ВБРСВС не були утворені, боротьбу з розкраданнями соціалістичної власності і спекуляцією вели інші служби міліції, зокрема й кримінальний розшук.

При цьому, як зазначає Ю. М. Красноносів, діяльність апаратів ВБРСВС у 30-ті рр. ХХ ст. була спрямована переважно на застосування репресивних заходів, орієнтуючись в основному на викриття «розгалужених злочинних угруповань», виконання відповідних партійно-ідеологічних вказівок всупереч правовим нормам, хоча економічні підрозділи радянської міліції як складова частина НКВС стають могутнім знаряддям державного контролю за виробництвом, розподілом та споживанням ресурсів, послуг, набувають специфічних ознак та функцій, що зберігаються впродовж подальшої радянської доби [206].

Із проголошенням незалежності України та у зв'язку зі зміною форм власності в державі, Відділ боротьби з розкраданням соціалістичної власності Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 2 вересня 1991 року було замінено на Службу захисту економіки від злочинних посягань, однак вона проіснувала лише до 1993 року.

Так, Постановою Кабінету Міністрів України від 5 липня 1993 року було створено Державну службу боротьби з економічною злочинністю (далі – ДСБЕЗ) як складову частину кримінальної міліції системи Міністерства внутрішніх справ.

Відповідно до чинного на той час законодавства ДСБЕЗ запобігала та своєчасно припиняла економічні злочини; аналізувала і прогнозувала криміногенні процеси в економіці та надавала відповідну інформацію до виконавчих органів; виявляла та припиняла порушення прав інтелектуальної власності; виявляла причин і умови, що сприяли вчиненню правопорушень у галузі економіки, та вживала заходів щодо усунення таких причин і умов.

Відповідно для реалізації зазначених завдань склад ДСБЕЗ передбачав наступні структурні підрозділи: 1) департаменти – державної служби боротьби з економічною злочинністю Міністерства внутрішніх справ, фінансової та економічної безпеки Міністерства внутрішніх справ; 2) управління; 3) відділи, 4) відділення ДСБЕЗ головних управлінь, управлінь Міністерства внутрішніх справ в Автономній Республіці Крим, областях, м. Києві та Севастополі, на транспорті; 5) відділи, відділення (групи, сектори) ДСБЕЗ міських, районних управлінь і відділів, лінійних управлінь, відділів, відділень, пунктів, підрозділів спеціальної міліції [440].

Істотних змін ДСБЕЗ впродовж майже 10 років існування не зазнавала, але Наказом Міністерства внутрішніх справ № 769 від 3 вересня 2012 року «Про організацію діяльності підрозділів Державної служби боротьби з економічною злочинністю» було створено Департамент державної служби боротьби з економічною злочинністю (далі – ДДСБЕЗ). Відповідно до зазначеного акта на ДДСБЕЗ України покладалося здійснення обов'язків щодо:

1) здійснення планування оперативно-службової діяльності ДДСБЕЗ, узагальнення зарубіжного досвіду у напрямку протидії економічним злочинам, розроблення методичних рекомендацій і посібників;

2) організації та здійснення протидії злочинам у сфері економіки;

3) аналізу стану та чинників економічної злочинності, прогнозування криміногенної ситуації в сфері економіки;

4) організації розроблення та реалізації програм, оперативно-профілактичних операцій, інших заходів з метою активізації протидії економічній злочинності по визначених пріоритетних напрямках;

5) організації підготовки проектів нормативних актів з питань боротьби з економічною злочинністю; скасування застарілих нормативних актів; ведення систематизованого обліку актів Міністерства внутрішніх справ з питань діяльності ДСБЕЗ;

б) вжиття заходів: а) із встановлення майна та матеріальних цінностей, здобутих злочинним шляхом, щодо яких суд може винести рішення про їх стягнення для відшкодування завданих збитків чи виконання додаткового покарання у вигляді конфіскації майна; б) щодо захисту бюджетних коштів від протиправних посягань, забезпечення законності процедур закупівлі товарів, робіт і послуг та цільового використання бюджетних коштів;

7) організації роботи з протидії злочинам у сфері господарської діяльності та руйнування злочинних схем у сферах економіки, земельних відносин і використання державного майна, запобігання незаконному використанню надр та інших природних ресурсів, легалізації злочинних доходів;

8) організації і здійснення оперативно-розшукової діяльності з метою виявлення та припинення економічних злочинів [419].

Варто звернути увагу на те, що з 2012 року ДСБЕЗ та ДДСБЕЗ існували одночасно. Це пов'язано з тим, що ДДСБЕЗ було створено насамперед з метою організації діяльності підрозділів ДСБЕЗ та контролю за дотриманням його співробітниками норм національного законодавства.

ДСБЕЗ та ДДСБЕЗ Міністерства внутрішніх справ України проіснувала

до 2014 року, коли, за результатами реформування органів внутрішніх справ, розпочали свою діяльність органи Національної поліції України. При цьому у 2015 році було створено Департамент захисту економіки Національної поліції України (далі – ДЗЕ) як міжрегіональний територіальний орган у складі кримінальної поліції Національної поліції України. Але слід зазначити, що до існування зазначеного департаменту, завдання протидії та боротьби з організованою злочинністю, у тому числі у сфері економіки було покладено на Управління боротьби з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України (далі – УБОЗ). Порівнявши функції УБОЗ та ДЗЕ можна зробити висновок, що департамент як і управління, у сфері протидії організованій злочинності у сфері економіки аналізує обстановку, яка склалася, виявляє причини і умови, що обумовили факти організованої злочинності, здійснює оперативно-розшукову діяльність з метою виявлення таких фактів, при цьому аналізує ефективність оперативно-розшукових заходів, що здійснюються з метою їх подальшої зміни чи вдосконалення в разі недостатньої результативності, а окрім цього, здійснює ще й інші функції, що досить позитивно позначиться на діяльності ДЗЕ як суб'єкта протидії та боротьби з організованою злочинністю у сфері економіки [464, с. 191]. Разом з тим повноваження ДЗЕ мають і суттєві відмінності.

Беручи до уваги вищезазначене, можна виокремити п'ять основних етапів становлення та діяльності підрозділів захисту економіки органів внутрішніх справ, зокрема:

1-й етап (1924–1937 рр.) – створення та діяльність Економічного відділу в Державному політичному управлінні;

2-й етап (1937–1991 рр.) – створення та діяльність Відділу боротьби з розкраданням соціалістичної власності та спекуляцією, при цьому в західних областях УРСР функції боротьби з розкраданням соціалістичної власності та спекуляцією покладалися на підрозділи карного розшуку міліції, а безпосередньо ВБРСВС не існувало;

3-й етап (1991–1993 рр.) – утворення та діяльність у структурі

Міністерства внутрішніх справ вже незалежної України Служби захисту економіки від злочинних посягань;

4-й етап (1993–2015 рр.) – реорганізація Служби захисту економіки від злочинних посягань в Державну службу боротьби з економічною злочинністю, а згодом Департамент державної служби боротьби з економічною злочинністю, який починаючи з 2012 року діяв разом з Управлінням по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України;

5-й етап (із 2015 р.) – реформування органів внутрішніх справ, утворення органів Національної поліції України, відповідно ліквідація Державної служби боротьби з економічною злочинністю та створення Департаменту захисту економіки як міжрегіонального територіального органу поліції.

Питання щодо реалізації та ефективного впровадження стабільної податкової політики в останні роки існування УРСР та вже в незалежній Україні набуло особливої актуальності, у зв'язку з цим 1 липня 1990 року згідно з Постановою Ради Міністрів у складі Міністерства фінансів УРСР було створено податкову службу. А вже 4 грудня 1990 року було прийнято Закон України «Про державну податкову службу в Україні», який визначав статус державної податкової служби, окреслював її функції та правові основи функціонування.

Проте згодом виявилось, що чинний статус податкової служби не зовсім відповідає рівню ринкових відносин у країні, а тому виникла нагальна потреба у підсиленні ролі податкової служби в криміногенних питаннях з метою забезпечення стабільного надходження податків і інших платежів до бюджетів усіх рівнів [61].

Відповідно 5 жовтня 1992 року було затверджено постанову Кабінету Міністрів України № 559 «Питання державної податкової служби України» [338], згідно з якою з метою запобігання, виявлення і припинення порушень податкового законодавства, а також створення обставин для безпечної роботи працівників податкової служби у складі Головної державної податкової інспекції України було створено управління податкових розслідувань та

відповідні підрозділи при державних податкових інспекціях в Республіці Крим, областях, районах, містах і районах у містах.

А вже у 1993 році було утворено спеціальні підрозділи по боротьбі з кримінальним приховуванням прибутків від оподаткування у складі державної служби боротьби з економічною злочинністю кримінальної міліції системи Міністерства внутрішніх справ. На які було покладено здійснення оперативно-розшукових заходів щодо встановлення фактів приховування прибутків від оподаткування [484].

У 1996 році Постановою Кабінету Міністрів України було затверджено Концепцію розвитку системи Міністерства внутрішніх справ, в якій наголошувалося на необхідності зосередити зусилля вищевказаних підрозділів, по-перше, на посиленні здійснення боротьби з порушеннями правил здійснення валютних операцій, хабарництвом, розкраданням на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форм власності, злочинами у банківській і фінансовій сферах, на легалізації злочинних прибутків, а по-друге, на удосконаленні форм і методів викриття злочинної діяльності у сфері економіки [410].

Але, як зазначає О. О. Бригінець, у структурі Міністерства внутрішніх справ України потенціал цих підрозділів не міг бути реалізованим повною мірою (не вистачало оперативності та постійної інформаційно-аналітичної підтримки з боку інших підрозділів державної податкової служби) [61].

Вищезазначене пришвидшило процес створення Указом Президента України від 30 жовтня 1996 року № 1013/96 «Питання державних податкових адміністрацій» у складі Державної податкової адміністрації України податкової поліції. Податкову міліцію фактично було створено на базі підрозділів з боротьби з кримінальним приховуванням прибутків від оподаткування Міністерства внутрішніх справ України і працівників підрозділів податкових розслідувань [452].

Незважаючи на те, що податкову міліцію формально було створено у 1996 році, легітимною вона стала у 1998 році, коли було прийнято ряд

нормативно-правових актів, які врегульовували питання діяльності податкової міліції. Зокрема, мова йде про Закон України «Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України та деяких інших законодавчих актів України у зв'язку з утворенням податкової міліції» 1998 року, яким, окрім КПК України, було внесено також зміни до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та інші.

З 2011 року підрозділи податкової міліції входили до системи органів Міністерства доходів і зборів України, створеного в результаті об'єднання податкової та митної служб, а починаючи з 2014 року – в складі Державної фіскальної служби України, утвореної Постановою Кабінету Міністрів України № 160 від 21 травня 2014 року.

Відповідно становлення підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України включає лише два основні етапи. Перший етап охоплює період із 1992 до 1996 року та характеризується одночасно діяльністю двох структурних підрозділів у сфері боротьби з фінансово-економічними кримінальними правопорушеннями – підрозділів податкових розслідувань Державної податкової служби України та підрозділів по боротьбі з кримінальним приховуванням прибутків від оподаткування у складі ДСБЕЗ Міністерства внутрішніх справ України. Другий етап розпочався у 1996 році, коли було безпосередньо створено підрозділи податкової міліції.

Іншим суб'єктом захисту фінансово-економічної безпеки держави є Головне управління контррозвідувального захисту економіки Служби безпеки України, історія створення та діяльності якого розпочинається у 1954 році з утворенням Комітету державної безпеки при Раді Міністрів УРСР (далі – КДБ УРСР). Повноваження системи органів держбезпеки визначалися Положенням про Комітет державної безпеки при Раді Міністрів СРСР та його органи на місцях, затвердженим Центральним комітетом Комуністичної партії Радянського Союзу (далі – ЦК КПРС) та Радою Міністрів СРСР. Беручи до уваги структуру центрального апарату КДБ УРСР, необхідно наголосити на існуванні економічного управління, якому було доручено здійснення

контррозвідувальної роботи на оборонних, народногосподарських та інших особливо важливих державних об'єктах, розслідування надзвичайних подій, охорона державної таємниці, допуск до секретної та особливо секретної роботи. При цьому зазначене управління проіснувало в структурі КДБ УРСР без істотних змін до 1991 року [303].

КДБ УРСР фактично припинив існування 20 вересня 1991 року після видання Верховною Радою України постанови «Про створення Служби національної безпеки України», згідно з якою КДБ УРСР було ліквідоване, а його матеріально-технічний потенціал передано Службі національної безпеки України.

Варто зазначити, що з проголошенням незалежності України формування органів контррозвідувального забезпечення економіки відбувалося досить швидкими темпами. Зокрема, починаючи з грудня 1991 року в складі Служби національної безпеки України функціонувало Управління економічної безпеки, а також відповідні підрозділи (самостійні або в складі органів контррозвідки) в регіонах.

Новостворені структури діяли в складних умовах демонтажу системи соціалістичного господарювання, гіперінфляції, розриву зв'язків колишнього «єдиного народногосподарського комплексу». Мав місце правовий нігілізм, бракувало міцної законодавчої бази тощо.

У січні 1998 року Указом Президента України замість Управління економічної безпеки було створено Департамент економічної безпеки, що згодом був перейменований на Департамент контррозвідувального захисту економіки держави (далі – ДКЗЕД) як головний підрозділ системи безпеки України, який безпосередньо організує та здійснює контррозвідувальний захист економічного, науково-технічного, оборонно-промислового потенціалу держави, координує оперативно-розшукову діяльність органів і підрозділів Служби безпеки України в частині, що стосується його функціональності, у взаємодії з якими розробляє пропозиції та заходи щодо стратегії й тактики захисту економічних інтересів держави.

У Положенні про ДКЗЕД пунктом 2.1 основними його завданнями визначено організацію та здійснення контррозвідувального захисту економічного, науково-технічного та оборонно-промислового потенціалу держави, а пунктом 2.5 – забезпечення контррозвідувального захисту фінансово-економічної, енергетичної, продовольчої та екологічної безпеки, інтелектуальної власності та технологічної безпеки, а також транспорту [73].

Виходячи із основних завдань департаменту, свої основні зусилля він спрямовував на виявлення та нейтралізацію негативних процесів у фінансово-кредитній і бюджетній сферах: розкрадання іноземних кредитів та інвестицій, наданих міжнародними фінансовими організаціями під державні гарантії, нецільове використання бюджетних коштів, різноманітні схеми ухилення від сплати податків та зборів, а також численні шахрайства з використанням банківської системи [290].

Загалом можна зазначити, що діяльність органів безпеки також передбачає існування відповідних підрозділів із захисту економіки, становлення яких охоплює три етапи:

1-й етап (1954–1991 рр.) – утворення та діяльність економічного управління у структурі КДБ УРСР;

2-й етап (грудень 1991–січень 1998 рр.) – утворення та діяльність Управління економічної безпеки Служби національної безпеки України;

3-й етап (із січня 1998 р.) – утворення вже в структурі Служби безпеки України Департаменту економічної безпеки, який згодом було перейменовано в ДКЗЕД, а пізніше – на Головне управління контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері економіки [456].

При цьому, незважаючи на різну назву вищезазначених підрозділів органів безпеки УРСР та вже незалежної України, їх основним завданням було та залишається здійснення контррозвідки з метою виявлення потенційних чи існуючих загроз економіці держави.

Доцільно зазначити, що 2014 рік для правоохоронної системи України ознаменувався не лише реформуванням органів внутрішніх справ, а й

утворенням Національного антикорупційного бюро України, який унаслідок своїх повноважень також є суб'єктом захисту фінансово-економічної безпеки держави. Крім того, у 2014 році було реформовано органи прокуратури України.

Необхідно звернути увагу на те, що органи прокуратури України мають тривалу історію свого виникнення та становлення. Зокрема, в період козацької держави існувала така посада, як інстигатор, який фактично виконував функції прокурора: наглядав за чинністю подання позовів до суду, приймав від приватних маєтків відомості про позови та характер правопорушень. Безсумнівно, посада інстигатора була одним із проявів демократії в козацькій державі, тоді як фактично система органів прокуратури почала формуватися дещо пізніше.

У Російській імперії, до якої входила також територія українських земель, прокуратуру як державний орган для здійснення нагляду за дотриманням законної діяльності центральних і місцевих органів державної влади було утворено Петром I у січні 1722 року. При цьому Царська імператорська прокуратура Російської імперії проіснувала до жовтня 1917 року.

У листопаді 1917 року Центральна рада Третім універсалом проголосила Українську Народну Республіку, а 4 січня 1918 року схвалила закон «Про урядження прокурорського нагляду на Україні», що стало продовженням уже розпочатої роботи зі створення структур прокурорського нагляду Української Народної Республіки. Прокураторії, організовані при апеляційних та окружних судах, очолювали старші прокуратори. Всіх прокураторів призначав Генеральний секретар судових справ [229, с. 10].

Радянський період розвитку органів прокуратури, як зазначає В. А. Юсупов, пов'язаний з існуванням радянської влади і значною мірою несе на собі відбиток позитивних і негативних рис радянського ладу. Прокуратура УСРР згідно з Положенням про прокурорський нагляд від 28 червня 1922 року та Положенням про судоустрій УСРР від 16 грудня 1922 року діяла у складі Народного комісаріату юстиції УСРР. А Народний комісар юстиції водночас

був і Прокурором Республіки. На місцях діяли прокуратури губерній, пізніше – прокуратури округів; міжрайонні міські та районні прокуратури; обласні, міські й районні прокуратури [600, с. 815].

Наступний етап функціонування радянської прокуратури в Україні розпочався у червні 1933 року зі створенням Прокуратури СРСР, на яку було покладено загальне керівництво діяльністю прокуратур союзних республік. Серед основних актів, що регламентували статус радянської прокуратури, слід назвати Конституцію УРСР 1937 року, згідно зі ст. 112 якої вищий нагляд за точним виконанням законів усіма народними комісарами і підвідомчими їм установами, окремими службовими особами, громадянами на території УРСР здійснювався як прокурором СРСР, так і через прокурора УРСР. Тоді як Положення про прокурорський нагляд у СРСР, затверджене указом Президії Верховної Ради СРСР від 24 травня 1955 року, покладало на органи прокуратури нагляд за правильним та однаковим застосуванням законів СРСР, союзних і автономних республік [512, с. 172–173].

Відповідно до Конституцій СРСР 1977 та 1978 рр. основним завданням органів прокуратури також був найвищий нагляд за точним та однаковим виконанням законів. Втім, 30 листопада 1979 року було прийнято Закон «Про прокуратуру СРСР», що визначав основні завдання та напрями діяльності органів прокуратури, а також систему цих органів. Відповідно до ст. 3 зазначеного акта прокуратура здійснювала: 1) нагляд: а) за виконанням законів органами державного управління, підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами та громадянами; б) за виконанням законів органами дізнання та попереднього слідства, судами, в місцях тримання затриманих та попереднього ув'язнення; 2) боротьбу зі злочинністю, розслідування злочинів і притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб [295, с. 169].

З проголошенням незалежності України розпочинається новий етап розвитку системи органів прокуратури. Зокрема, 5 листопада 1991 року було прийнято Закон України «Про прокуратуру», який хоча і не змінив

повноважень органів прокуратури, які існували ще за часів СРСР, але містив ряд важливих демократичних положень.

Д. М. Добровольський звертає увагу на те, що в ст. 6 Закону України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 року було закріплено наступне: «органи прокуратури здійснюють свої повноваження на підставі додержання Конституції України та чинних на території республіки законів, незалежно від будь-яких органів державної влади, посадових осіб, а також рішень громадських об'єднань чи їх органів» (п. 2 ч. 1), більше того, добре пам'ятаючи досвід функціонування прокуратури за радянських часів, коли прокурори як члени компартії були їй підконтрольні та підзвітні, у ч. 2 ст. 6 Закону було зазначено, що «працівники прокуратури не можуть належати до будь-яких політичних партій чи рухів». Позитивною новелою законодавства стала і стаття щодо гарантій незалежності прокуратури, яка не мала аналогів у радянському законодавстві [121, с. 62–63]. При цьому не лише в органах прокуратури після проголошення Україною незалежності почали утверджуватися принципи незалежності, невтручання в їх діяльність та політичної нейтральності.

Необхідно зазначити, що з прийняттям у 2014 році нового Закону України «Про прокуратуру» повноваження та система органів прокуратури істотно змінилися. Насамперед органи прокуратури України були позбавлені повноважень щодо здійснення досудового розслідування, а в системі їх органів було створено Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру України.

Виходячи з вищевикладеного, становлення органів прокуратури України охоплюється декількома етапами, які співпадають з основними етапами розвитку державно-правової системи України: 1) період входження України до складу Російської імперії (1722–1917 рр.); 2) період Української Народної Республіки (1917–1922 рр.); 3) період СРСР (1922–1991 рр.); 4) період незалежності України (з 1991 року до сьогодні).

Таким чином, становлення правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави співпадає з етапами становлення державно-правової системи України, хоча і має певну специфіку.

1.5. Правове регулювання діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України та місце серед них адміністративно-правового регулювання

На сучасному етапі реформування правоохоронних органів України існує необхідність належного правового регулювання діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку держави.

Загалом поняття «регулювання» означає упорядкування, налагодження, приведення чогось у відповідність з чимось. С. С. Алексєєв підкреслює, що регулювати – це визначати поведінку людей та їх колективів, спрямовувати його функціонування та розвиток, надавати йому певних меж, цілеспрямовано його впорядковувати [21, с. 31].

Специфічним різновидом регулювання, націленим на досягнення певних результатів у житті суспільства, є правове регулювання, яке здійснюється за допомогою цілісної системи засобів, що реально виражають саму матерію права як нормативного інституційного утворення – регулятора [210].

Загальне розуміння правового регулювання зводиться до того, що державою за допомогою всіх юридичних засобів здійснюється владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони й розвитку, а також вплив на поведінку та свідомість громадян шляхом проголошення їх прав і обов'язків, встановлення певних дозволів та заборон, затвердження певних правових актів [520].

При цьому аналіз наукової літератури з теорії права дає підстави стверджувати про існування широкого та вузького розуміння правового регулювання. Прибічники широкого трактування поняття «правове регулювання» переконані у тому, що воно охоплює всі або різноманітні форми впливу держави на свідому поведінку осіб – суб'єктів суспільних відносин, за допомогою широкого спектру чинників: правових норм, правозастосовних актів, юридичних договорів, правовідносин, забезпечення реалізації норм права, у тому числі за допомогою державного примусу, законність і

правопорядок тощо. У свою чергу прихильники протилежного підходу вважають, що правове регулювання являє собою один із способів упорядкування суспільних відносин, який зводиться до нормативного встановлення стандартів, меж належної і можливої поведінки [116].

Беручи до уваги вищенаведені визначення поняття «правове регулювання», доцільно зазначити, що питання діяльності правоохоронних органів охоплюються адміністративно-правовим регулюванням, яке являє собою цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових засобів прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави [85].

Як і кожна соціальна категорія, адміністративно-правове регулювання також має відповідні ознаки, що вирізняють його з-поміж інших видів регулювання. Так, В. І. Теремецький виділяє такі ознаки, характерні для адміністративно-правового регулювання, а саме:

- 1) воно є дією (впливом) держави на суспільні відносини, що виникають між їх суб'єктами;
- 2) здійснюється за допомогою відповідних правових засобів, сукупність яких утворює механізм адміністративно-правового регулювання;
- 3) має на меті упорядкування державно-владних відносин;
- 4) встановлює юридичні права та обов'язки учасників адміністративно-правових відносин, які упорядковуються [526, с. 50].

Аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок, що до елементів адміністративно-правового регулювання відносяться: адміністративно-правові норми; методи, засоби, типи адміністративного права; механізм адміністративно-правового регулювання в цілому, тоді як оціночним критерієм адміністративно-правового регулювання є ефективність.

Оскільки центральним елементом адміністративно-правового регулювання є адміністративно-правові норми, то необхідно звернути увагу на те, що вони містяться у великій кількості нормативних актів, що регулюють

організацію та діяльність правоохоронних органів, яким властива певна ієрархічність.

На сьогодні науковцями виділено ряд критеріїв, за якими класифікується нормативно-правова база з питань діяльності правоохоронних органів. Так, М. Мельник та М. Хавронюк найбільш оптимальною вважають класифікацію за юридичним значенням правових актів та їх змістом. Зокрема, за юридичним значенням усі нормативно-правові акти про правоохоронні органи та правоохоронну діяльність, як власне і акти з інших питань, відрізняються між собою переважно тим, який державний орган їх прийняв і в якому порядку.

За вказаним критерієм виділяють Конституцію України, чинні міжнародні акти, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, закони України, постанови парламенту, укази Президента України, постанови і розпорядження уряду, підзаконні акти центральних органів виконавчої влади та місцевих органів влади, рішення органів місцевого самоврядування.

Залежно від змісту всі нормативно-правові акти про правоохоронні органи і правоохоронну діяльність поділяються на: 1) акти, які містять правові норми загального характеру; 2) акти, які регламентують статус окремих правоохоронних органів; 3) акти про соціальний і правовий захист працівників правоохоронних органів; 4) акти, що регулюють здійснення правоохоронної діяльності за окремими напрямками; 5) акти про органи і установи, діяльність яких пов'язана з правоохоронною діяльністю [258, с. 96].

В. Басай зазначає, що правові акти, що стосуються організації і діяльності правоохоронних органів, можна розділити на такі групи: 1) правові акти з нормами загального характеру; 2) правові акти, які стосуються виключно органів прокуратури, органів виявлення і розслідування злочинів; 3) правові акти, норми яких регулюють діяльність інших правоохоронних органів [43, с. 314]. Наприклад, до першої групи можна віднести Конституцію України та міжнародні акти, до другої – Закони України «Про прокуратуру», «Про оперативно-розшукову діяльність», до третьої – Закони України «Про

Національну поліцію», «Про Службу безпеки України», «Про Національне антикорупційне бюро України», Податковий кодекс України, розділ XVIII² якого визначає статус підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України тощо.

Також можна натрапити на думку щодо класифікації нормативно-правових актів на:

1) законодавство, яке закріплює засади діяльності правоохоронних та правозахисних органів: Конституція України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Господарський процесуальний кодекс України, Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України;

2) законодавство з окремих напрямків діяльності суду, правоохоронних та правозахисних органів:

а) правосуддя та його державне забезпечення: окрім вищезазначених актів це законодавство включає також закони України «Про Конституційний Суд України», «Про судоустрій і статус суддів»;

б) прокурорська діяльність: Закон України «Про прокуратуру», Постанови Верховної Ради України «Про затвердження Положення про класні чини працівників прокуратури України», «Про затвердження дисциплінарного статуту прокуратури України», накази Генерального прокурора України;

в) виявлення та розслідування злочинів: Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» та інші;

г) охорона державної безпеки та правопорядку: закони України «Про Раду національної безпеки і оборони», «Про Службу безпеки України», «Про правовий режим надзвичайного стану», «Про правовий режим воєнного стану», «Про державну таємницю», «Про державний кордон України», Кодекс цивільного захисту України;

г) юридичний захист, адвокатська діяльність: Закони України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про Уповноваженого Верховної Ради

України з прав людини», «Про нотаріат», «Про звернення громадян»;

3) законодавство, що закріплює юридичні гарантії здійснення судової, правоохоронної, правозахисної діяльності: закони України «Про прокуратуру», «Про Службу безпеки України»;

4) законодавство, яке закріплює правовий та соціальний захист працівників суду, правоохоронних та правозахисних органів: закони України «Про судоустрій і статус суддів», «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», «Про прокуратуру», «Про Службу безпеки України», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» тощо [565, с. 160].

Вищенаведена класифікація нормативно-правових актів дає очевидну можливість як науковцям, так і співробітникам правоохоронних органів сформулювати уявлення про певний правоохоронний орган та його правовий статус.

У свою чергу, спільним у цих класифікаціях є те, що основоположним актом все-таки є Конституція України, норми якої закріпили основні правові засади діяльності правоохоронних органів України.

Зокрема, Конституція України (ст. 17) [197] до найважливіших функцій держави віднесла захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки. А забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України Основний закон держави покладає на відповідні військові формування та правоохоронні органи, організація і порядок діяльності яких визначаються законом.

Окрім Конституції України, особливо важливу роль у правовому та адміністративно-правовому регулюванні діяльності правоохоронних органів, які забезпечують фінансово-економічну безпеку держави, відіграють міжнародні акти, згода на які надана Верховною Радою України. До таких міжнародних актів належать, зокрема:

1. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН 15 листопада 2000 року, відповідно до якої кожна держава-учасниця забезпечує всі умови для

здійснення адміністративними, регулюючими, правоохоронними й іншими органами, які ведуть боротьбу з відмиванням коштів, співробітництва й обміну інформацією як на національному так і на міжнародному рівнях з метою реалізації заходів щодо боротьби з корупцією;

2. Європейська конвенція про взаємну допомогу в кримінальних справах від 20 квітня 1959 року, яка зобов'язує договірні сторони надавати одна одній як найширшу взаємну допомогу в кримінальному переслідуванні правопорушень, покарання яких, на момент прохання про надання допомоги, підпадає під юрисдикцію судових властей запитуючої сторони. Говорячи про надання правоохоронними органами взаємної правової допомоги, варто зазначити про ще один міжнародний акт – Конвенцію про взаємодопомогу в кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу, стаття 3 якої передбачає, надання взаємодопомоги адміністративними органами в провадженнях за фактами діянь, які відповідно до норм національного законодавства запитуючої та запитуваної держави-члена чи обох держав є кримінально караними, так як являють собою порушення норм права, і коли рішення може призвести до проваджень у суді кримінальної юрисдикції;

3. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом та про фінансування тероризму, прийнята 16 травня 2005 року, яка закріпила ряд важливих положень у сфері боротьби з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму, при цьому слід звернути увагу, що цей міжнародний акт передбачає вжиття кожною стороною таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для створення підрозділів фінансової розвідки правоохоронних органів;

4. Угода держав СНД про співробітництво в боротьбі зі злочинами у сфері економіки, підписана 12 квітня 1996 року з метою вироблення погодженої стратегії і зміцнення взаємодії правоохоронних і контрольних органів у боротьбі зі злочинами у сфері економіки, насамперед у банківській і кредитно-фінансовій системах, у сфері зовнішньоекономічної діяльності та

відмиванні (легалізації) доходів, отриманих злочинним шляхом.

При цьому зазначені конвенції та угоди не є вичерпним переліком міжнародних актів, що впливають на діяльність правоохоронних органів України у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Зважаючи на те, що нормативно-правові акти України, включаючи ті, які регулюють діяльність правоохоронних органів як суб'єктів захисту фінансово-економічних інтересів держави, не повинні порушувати загальноприйнятих міжнародних норм у сфері дотримання прав людини і громадянина, джерелами адміністративно-правового регулювання діяльності зазначених правоохоронних органів є Загальна декларація прав людини (1948), Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966), Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини (1950) та інші.

Після міжнародних актів своє важливе місце в ієрархії законодавства України займають нормативно-правові акти. Відповідно до Наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку подання нормативно-правових актів на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України та проведення їх державної реєстрації» №34/5 від 12 квітня 2005 року нормативно-правовий акт визначено як офіційний документ, прийнятий уповноваженим на це суб'єктом нормотворення у визначених законом формі та порядку, який встановлює норми права для неозначеного кола осіб і розрахований на неодноразове застосування [402].

І. О. Биля-Сабадаш зазначає, що нормативно-правовий акт стає пріоритетною формою права завдяки ряду таких переваг, як:

- за допомогою чітких формулювань нормативних актів досягається найбільш точний вираз правових норм, що забезпечує єдине розуміння правових приписів усіма суб'єктами правовідносин;
- зазначені акти можуть бути оперативно видані, змінені, скасовані, що є важливим з огляду на сучасний розвиток суспільства;
- положення нормативних актів носять високий рівень узагальнення, що

дозволяє охоплювати регулюванням широке коло суспільних відносин;

– нормативно-правові акти легко систематизуються, що в подальшому дозволяє легко здійснювати пошук необхідних положень;

– структура та стиль нормативних актів полегшують пошук необхідних положень;

– нормативно-правові акти є письмовими документами, що дозволяє швидко доводити до відома всього населення зміст нових правових положень [52].

Важливе місце у системі чинного національного законодавства належить підзаконним нормативним актам під яким прийнято розуміти акт, який видається відповідно до закону, на підставі закону для конкретизації законодавчих розпоряджень та їх трактування або встановлення первинних норм [495, с. 489].

При цьому В. В. Ковальська наголошує на тому, що підзаконні нормативні акти забезпечують деталізацію застосування закону, регламентують порядок введення його в дію, конкретизують механізм цієї дії, який вже визначений в законі, встановлюють кількісні показники, норми, квоти, які швидко змінюються, містять рішення деяких конкретних питань, у тому числі процедурного і правоохоронного порядку [178]. Крім того, підзаконні нормативні акти заповнюють прогалини чинного національного законодавства, що, безумовно, підтверджує доцільність їх існування.

Говорячи про нормативні акти – закони і підзаконні акти, які займають досить важливе місце в адміністративно-правовому регулюванні діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку держави, доцільно не лише приділити увагу адміністративно-правовому регулюванню діяльності кожного із зазначених правоохоронних органів окремо, а й виділити групи законів та підзаконних актів, норми яких є загальними для всіх правоохоронних органів України. Зокрема, до таких законів можна віднести:

1. Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018

року, ч. 2 ст. 12 якого відносить Національну поліцію України та Службу безпеки України до складу сектору безпеки і оборони, а ст. ст. 18, 19 відповідно визначають їх роль у забезпеченні державної безпеки [425].

2. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 20 червня 2003 року, який визначає головні напрями загальнодержавної політики і організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю. Поряд із цим стаття 5 цього нормативно-правового акта відносить Національну поліцію України, Службу безпеки України (крім спеціальних підрозділів по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю), органи доходів і зборів, Національне антикорупційне бюро України до державних органів, які здійснюють боротьбу з корупцією та організованою злочинністю в межах наданих їм законом повноважень [422].

3. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року, регламентує специфіку державного захисту суддів та працівників правоохоронних органів від перешкоджання виконанню ними своїх обов'язків і здійсненню наданих прав, а також від посягань на життя, здоров'я, житло, майно таких осіб та їх близьких родичів у зв'язку із службовою діяльністю [372].

4. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року, який визначає основні положення оперативно-розшукової діяльності та перелік суб'єктів, які мають право її здійснювати, зокрема: 1) підрозділи кримінальної та спеціальної поліції Національної поліції України; 2) підрозділи контррозвідки, військової контррозвідки, захисту національної державності, спеціальні підрозділи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, оперативно-технічні, внутрішньої безпеки, оперативного документування, боротьби з тероризмом і захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів Служби безпеки України; 3) оперативні підрозділи податкової міліції та підрозділи, які ведуть боротьбу з контрабандою органів доходів і зборів; 4) детективи, оперативно-технічні підрозділи та підрозділи внутрішнього контролю Національного

антикорупційного бюро України [411].

Зазначені вище правоохоронні органи не є вичерпним переліком органів та їх підрозділів, які мають право здійснювати оперативно-розшукову діяльність, але нами було виокремлено лише ті правоохоронні органи, які є саме суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

5. Кримінальний кодекс України, де закріплено вичерпний перелік суспільно небезпечних діянь у певній сфері і відповідальність за їх скоєння.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України, яким визначено підслідність правоохоронних органів та регламентовано порядок здійснення ними досудового розслідування [207].

7. Закон України «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 року, дія якого відповідно до ст. 3 поширюється широкий перелік суб'єктів, що провадять діяльність, пов'язану з державною таємницею, а також громадян України, іноземців та осіб без громадянства, яким у передбаченому законом порядку наданий доступ до державної таємниці [373]. Загалом серед переліку суб'єктів, на яких поширюється дія зазначеного нормативно-правового акта, відсутні конкретні назви правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, разом з цим пряма вказівка статті 3 Закону України «Про державну таємницю» на інші державні органи дає нам підстави вважати, що нею охоплюються також правоохоронні органи України, які у своїй діяльності зобов'язані не розголошувати чи сприяти розголошенню інформації, яка становить державну таємницю.

І нарешті, говорячи про інформацію в діяльності правоохоронних органів, варто додати також те, що загальними для всіх правоохоронних органів є вимоги Законів України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року, «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року, «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року тощо.

8. Закони України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року [382] та «Про очищення влади» від 16 вересня 2014 року [426]. Так, правові норми зазначених нормативних актів поширюють свою дію на керівництво та

співробітників правоохоронних органів і закріплюють перелік організаційно-правових заходів з метою запобігання корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням, конфлікту інтересів тощо. У свою чергу, Законом України «Про очищення влади» передбачено проведення перевірок на предмет дотримання суб'єктами, на яких поширюють свою дію цей законодавчий акт та Закон України «Про запобігання корупції», переліку обмежень .

Крім законодавчих актів, доцільно також в окрему групу виділити підзаконні акти, які також регулюють діяльність правоохоронних органів та в основному спрямовані на налагодження взаємодії між правоохоронними органами, які здійснюють захист фінансово-економічних інтересів держави.

Зокрема, Головне контрольно-ревізійне управління України, Міністерство внутрішніх справ України, Служба безпеки України, Генеральна прокуратура України спільним наказом від 19 жовтня 2006 року затвердили порядок взаємодії між собою, який спрямований передусім на забезпечення ефективної взаємодії між зазначеними органами щодо розгляду звернень правоохоронних органів, призначення, організації та проведення ревізій за ними, передачі їм матеріалів ревізій за власною ініціативою контрольно-ревізійних органів, зворотного інформування про результати розгляду переданих матеріалів [399].

Дещо пізніше Міністерство внутрішніх справ та Служба безпеки України від 10 червня 2011 року затвердили Інструкцію про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю. На відміну від попереднього підзаконного акту зазначений охоплює відносини лише між існуючими на сьогодні органами Національної поліції України та Служби безпеки України та передбачає мету, рівні та напрями, форми такої взаємодії. Зокрема, відповідно до п. 5 до основних форм взаємодії між цими органами у сфері протидії організованій злочинності належать: здійснення обміну оперативною інформацією у сфері боротьби з організованою злочинністю; проведення спільного аналізу стану організованої злочинності, причин та умов, які їй сприяють, прогнозування тенденцій її поширення; розробка й реалізація спільних програм у сфері боротьби з організованою злочинністю; створення

робочих груп для підготовки законопроектів щодо внесення змін та доповнень до чинного законодавства; проведення узгоджених оперативно-розшукових, профілактичних заходів, спільних нарад, семінарів з питань вдосконалення взаємодії; удосконалення міжнародного співробітництва у сфері боротьби з організованою злочинністю; інформування громадян про результати діяльності у сфері боротьби з організованою злочинністю тощо [389].

На особливу увагу заслуговує Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні від 16 листопада 2012 року, що істотно конкретизує положення КПК України та врегульовує проведення негласних слідчих дій, використання отриманих результатів безпосередньо при здійсненні досудового розслідування чи дізнання, забезпечення оперативно-розшуковими органами додержання конституційних прав, свобод та інтересів учасників кримінального провадження, швидкого, повного та неупередженого розслідування злочинів. Виходячи зі змісту зазначеного акта, до суб'єктів уповноважених проводити негласні слідчі (розшукові) дії належать: слідчі органів прокуратури, внутрішніх справ, безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань та уповноважені оперативні підрозділи цих та інших органів.

Відповідно зазначена Інструкція закріпила підстави та порядок отримання дозволу на проведення негласних слідчих дій, вимоги щодо організації їх проведення, фіксації отриманих результатів та їх дослідження, порядок засекречування, розсекречування, знищення матеріальних носіїв інформації щодо проведення негласних слідчих дій тощо [390].

З метою дотримання правоохоронними органами прав людини в оперативно-розшуковій діяльності Президентом України було також прийнято Указ «Про додержання прав людини під час проведення оперативно-технічних заходів», яким передбачено здійснення органами управління та правоохоронними органами ряду заходів з метою забезпечення конституційних прав громадян, серед яких: недоторканність житла, таємниця листування,

телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, невтручання в особисте і сімейне життя [375].

Серед загальних підзаконних актів доцільно також виділити Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затвердженого Наказом Генеральної прокуратури України № 139 від 6 квітня 2016 року [397]. Важливість цього підзаконного акту полягає в тому, що відомості про факт кримінального правопорушення, який став відомим правоохоронному органу, про здійснення досудового розслідування за цим фактом, результати такого розслідування тощо обов'язково вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що дозволяє стежити за процесом розслідування справи, швидко отримувати необхідну інформацію, а також уникати зловживань слідчими повноваженнями.

Переходячи до вивчення адміністративно-правового регулювання кожного правоохоронного органу окремо, потрібно зазначити, що для законодавчого забезпечення діяльності Національної поліції України було прийнято спеціалізований нормативно-правовий акт – Закон України «Про Національну поліцію» № 580-VIII від 2 липня 2015 року [411], яким визначено правові засади організації та діяльності органів Національної поліції України, статус їх співробітників та порядок проходження ними служби в поліції. Зазначеним нормативним актом до джерел правового регулювання діяльності органів поліції віднесено: Конституцію України, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, інші закони України, підзаконні акти Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства внутрішніх справ України та інші нормативно-правові акти.

Безумовно, діяльність органів Національної поліції України у сфері захисту фінансових та економічних інтересів особи, суспільства та держави базується на нормах Конституції України. При цьому ключову роль у створенні і регулюванні їх діяльності відіграють постанови Кабінету Міністрів України:

– Постановою Кабінету Міністрів України № 641 від 2 вересня 2015 року

утворено органи Національної поліції України [442];

– Постановою Кабінету Міністрів України № 830 від 13 жовтня 2015 року утворено міжрегіональний територіальний орган поліції України – Департамент захисту економіки [443];

– Постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 877 затверджено Положення про Національну поліцію [395], у якому детально розкриваються завдання, права та повноваження Національної поліції України. Крім того, визначено, що Національна поліція України це центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а його діяльність спрямовується та координується урядом через Міністра внутрішніх справ і.

Беручи до уваги те, що Національна поліція України у своїй діяльності керується також міжнародними договорами, важливо звернути увагу на Резолюцію Парламентської асамблеї Ради Європи № 690 «Декларація про поліцію», у якій визначена етика працівників поліції (наприклад, офіцер поліції повинен діяти чесно, неупереджено та гідно; офіцер поліції повинен зберігати в таємниці всі питання конфіденційного характеру, з якими він має справу, окрім випадків, коли виконання обов'язків або правові норми вимагають іншого), статус поліцейського (поліцейські сили є публічною службою, створеною відповідно до закону, яка повинна нести відповідальність за підтримання та забезпечення правопорядку; офіцер поліції повинен отримати ретельну загальну підготовку, професійну підготовку та пройти підвищення кваліфікації, а також відповідне навчання з соціальних проблем, демократичних свобод, прав людини і, зокрема, Європейської конвенції з прав людини тощо), дії під час війни та інших надзвичайних ситуацій – окупація іноземною державою (офіцер поліції повинен продовжувати виконувати свої завдання із захисту людей і майна під час війни і ворожої окупації в інтересах мирного населення; під час окупації офіцер поліції не повинен брати участь у заходах проти учасників руху опору; брати участь у вжитті заходів, що мають на меті примус населення до

праці у військових цілях і для охорони військових об'єктів тощо) [449].

Не менш важливим в аспекті правових засад діяльності поліцейських є питання про знаки розрізнення поліцейських та їх однострій. Для вирішення цього питання було прийнято ряд підзаконних нормативних актів. Зокрема, Постановою Кабінету Міністрів України № 823 «Про однострій поліцейських» від 30 вересня 2015 року затверджені опис і зразки предметів однострою поліцейських. А 23 грудня 2015 року було видано Наказ Міністерства внутрішніх справ «Про організацію видачі спеціальних жетонів поліцейським», яким було закріплено порядок здійснення дій працівниками кадрових підрозділів апарату Національної поліції України, головних управлінь поліції в Автономній Республіці Крим, містах Києві та Севастополі, областях, міжрегіональних територіальних органів поліції, поліцейських закладів, установ щодо оформлення, обліку, видачі спеціальних жетонів поліцейським.

На рівні спеціальних підзаконних актів вирішуються й кадрові питання. Зокрема, це накази Міністерства внутрішніх справ «Про затвердження Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських» № 1465 від 17 листопада 2015 року та «Про організацію добору (конкурсу) та просування по службі поліцейських» № 1631 від 25 грудня 2015 року [78, с. 128].

При цьому накази Міністерства внутрішніх справ України стосуються не лише кадрових, а й інших важливих питань організації та діяльності органів Національної поліції України. Зокрема, 7 липня 2017 року Міністерство внутрішніх справ України затвердило Інструкцію з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні. Виходячи зі змісту вказаного підзаконного акту найбільшу увагу привертає Розділ IV «Створення слідчо-оперативної групи для досудового розслідування кримінальних правопорушень» відповідно до якого передбачена можливість створення органами поліції та іншими органами досудового розслідування слідчо-оперативних груп з метою усебічного, повного і неупередженого досудового розслідування щодо тяжких та особливо тяжких

злочинів, учинених в умовах неочевидності або які набули суспільного резонансу, скоєнні на території декількох адміністративно-територіальних одиниць чи у складних та великих за обсягом кримінальних провадженнях [388].

Поряд з цим зазначена інструкція містить ряд інших не менш важливих для ефективної діяльності органів Національної поліції України положень.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що діяльність Національної поліції України як суб'єкта забезпечення фінансово-економічної безпеки держави регулюється адміністративно-правовими нормами Конституції України, міжнародних актів, законів України, зокрема нормами спеціалізованого нормативно-правового акту – Закону України «Про Національну поліцію», підзаконних актів, серед яких постанови уряду та накази Міністерства внутрішніх справ.

Конституція України (ст. 19) закріпила обов'язок органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб діяти лише на підставі, в межах повноважень та в спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Національне антикорупційне бюро України також не є винятком, оскільки його співробітники зобов'язані діяти на підставі, в межах та у спосіб, які передбачено рядом законодавчих та підзаконних актів.

При цьому особливо важливе значення в діяльності Національного антикорупційного бюро України має Указ Президента України № 217/2015 від 16 квітня 2015 року «Про утворення Національного антикорупційного бюро України» [441], яким загалом і було створено державний правоохоронний орган з попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень.

Не менш важливими є також Указ Президента України «Питання Ради громадського контролю при Національному антикорупційному бюро України» № 272/2015 від 15 травня 2015 року, яким передбачено утворення при Національному антикорупційному бюро громадської ради для забезпечення прозорості та цивільного контролю за його діяльністю [340] та Указ Президента

України № 284/2015 від 25 травня 2015 року «Про державну охорону Національного антикорупційного бюро України» [380], відповідно до якого Національне антикорупційне бюро України визнане державним об'єктом, що підлягає державній охороні.

Говорячи про підзаконні акти як правову основу діяльності Національного антикорупційного бюро України, варто звернути увагу на Розпорядження Кабінету Міністрів «Про забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України» № 438-р від 7 травня 2015 року [380], яким зазначеному правоохоронному органу було передано із закріпленням на праві оперативного управління будівлі, господарські споруди та нежитлові приміщення третього і четвертого поверхів у будівлі по вул. Сурікова, 3, у м. Києві із сфери управління Міністерства економічного розвитку і торгівлі.

Звичайно ж існування підзаконних актів суттєво конкретизує та доповнює норми профільного у діяльності Національного антикорупційного бюро України нормативно-правового акту, яким є Закон України № 1698-VII від 14 жовтня 2014 року «Про Національне антикорупційне бюро України» [416], який визначає правові засади організації та діяльності Національного антикорупційного бюро України.

Розвиток законодавства у сфері запобігання корупції обумовив прийняття і інших нормативно-правових актів, якими у своїй діяльності Національне антикорупційне бюро України також керується. Зокрема, мова йде про Закони України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» № 1699-VII та «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14 жовтня 2014 року. Так, останнім передбачено, що Національне антикорупційне бюро України є спеціально уповноваженим суб'єктом у сфері протидії корупції [382]. А п. 3 розділу 4 «Покарання за корупцію» вищевказаної Антикорупційної стратегії передбачено такий захід, як «утворення спеціально уповноваженого органу з питань виявлення та розслідування корупційних злочинів», тобто вищезазначеного

органу, який утворюється та діє на таких засадах, як: достатність юридичних гарантій незалежності органу; прозорість конкурсу на посади основного персоналу спрямована на зменшення ризиків незаконного впливу на прийняття рішень щодо підбору кваліфікованих кадрів, які відповідають вимогам доброчесності; закріплення спеціалізації органу на корупційних злочинах, вчинених вищими посадовими особами держави, суддями, прокурорами, іншими особами у разі якщо корупційний злочин характеризується високим рівнем суспільної небезпеки; існування з метою виявлення фактів корупції механізмів заохочення; можливість здійснення громадського контролю, відкритість та звітування органу про результати своєї діяльності кожні півроку; заохочення до співпраці з уповноваженими державними органами у сфері виявлення фактів корупційних правопорушень; запровадження посад спеціалізованих антикорупційних прокурорів, статус яких передбачає їх відрядження для роботи до спеціально уповноваженого органу з питань виявлення і розслідування корупційних злочинів [383].

Слушною є думка В. Козленка стосовно того, що Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» встановлено, що Національне антикорупційне бюро утворюється Президентом України. Проте Розділ V Конституції України жодним чином не врегульовує питання створення Президентом України цього органу. Повноваження Президента України передбачені ст. 106 Конституції України, але його повноваження щодо створення Національного антикорупційного бюро в Конституції України не передбачені, це викликає низку запитань щодо конституційності прийнятого закону, а також законності виділення бюджетних коштів для забезпечення функціонування органу, створеного в антиконституційний спосіб. Втім, Указом Президента України «Про утворення Національного антикорупційного бюро України» зазначений орган все-таки створено [437].

З іншого боку, органом, що утворює Національне антикорупційне бюро, повинен бути уряд, до повноважень якого, згідно з пп. 9, 9-1 та 9-2 ст. 116 Конституції України належить спрямування та координація роботи міністерств,

інших органів виконавчої влади; їх утворення, реорганізація та ліквідація; призначення та звільнення з посад за поданням Прем'єр-міністра України керівників центральних органів виконавчої влади, які не є членами уряду.

Таким чином, основою правового забезпечення утворення і функціонування Національного антикорупційного бюро України мають бути не нормативно-правові акти Президента України, а відповідні акти Кабінету Міністрів України [183, с. 139].

За Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» частиною правової основи діяльності вищезазначеного органу є міжнародні договори [416]. Одним із таких міжнародно-правових актів є, зокрема, Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 4 листопада 1999 року, відповідно до ст. 10 якої кожна сторона у своєму внутрішньому законодавстві передбачає: 1) перелік заходів, які забезпечують чітке складання суб'єктами економічної діяльності річних звітів і отримання достовірних даних про фінансовий стан кожного з них; 2) необхідність підтвердження інформації наведеної у річних звітах суб'єктів економічної діяльності аудиторами з метою запобігання корупційним правопорушенням. При цьому зазначені звіти, відомості та інформація можуть бути предметом дослідження працівників Національного антикорупційного бюро України [599]. Оскільки, відповідно до п. 5 ст. 16 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» Національне антикорупційне бюро уповноважене здійснювати інформаційно-аналітичну роботу для виявлення і усунення причин, умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності [183, с. 140].

Крім зазначеного міжнародного акта у сфері боротьби з корупцією, необхідно також виділити Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 року, статтею 23 якої покладає на кожну сторону, яка до неї приєдналася обов'язок вживати законодавчих та інших заходів, у тому числі, що дозволяють застосування спеціальних слідчих методів відповідно до норм національного законодавства, з метою забезпечення можливості збирати докази у зв'язку із кримінальними злочинами, визначеними у статтях 2–14 цієї

Конвенції, ідентифікації, вистежування, заморожування і арешту засобів та доходів, отриманих від корупції, чи власності, вартість якої відповідає таким доходам, до яких можуть застосовуватися заходи, передбачені у пункті 3 статті 19 цієї Конвенції [431].

Правову основу діяльності Національного антикорупційного бюро також становить Постанова Кабінету Міністрів України № 950 від 13 червня 2000 року «Про затвердження Порядку проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та осіб, які для цілей Закону України «Про запобігання корупції» прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [403]. Ключовим положенням зазначеного підзаконного акту є можливість направлення результатів службових розслідувань до Національного антикорупційного бюро України з метою вжиття його співробітниками відповідних заходів.

Розглядаючи питання адміністративно-правового регулювання діяльності Національного антикорупційного бюро України, ми не можемо не звернути уваги на те, що зазначений правоохоронний орган має також повноваження самостійно приймати акти з метою врегулювання суспільних відносин, суб'єктом яких він є. Зокрема, Наказами Директора Національного антикорупційного бюро затверджено:

- Інструкцію про порядок проведення службового розслідування стосовно працівників Національного антикорупційного бюро (23.10.2015 р.);
- Порядок складання та подання запитів на публічну інформацію, розпорядником якої є Національне антикорупційне бюро (08.02.2016 р.);
- Інструкцію про порядок приймання, реєстрації, розгляду запитів на публічну інформацію у Національному антикорупційному бюро (04.03.2016 р.);
- Положення про комісію з оцінки корупційних ризиків в діяльності Національного антикорупційного бюро (06.01.2017 р.);
- Перелік відомостей, що становлять службову інформацію у Національному антикорупційному бюро (24.03.2017 р.) [315].

При цьому вищезазначені акти Національного антикорупційного бюро України не є вичерпним переліком тих підзаконних актів, які самостійно приймаються цим правоохоронним органом для врегулювання та вирішення окремих питань його внутрішньої організації та діяльності. На підтвердження зазначеного необхідно підкреслити існування також спільних наказів, укладених Національним антикорупційним бюро з іншими правоохоронними органами для налагодження їх взаємодії у сфері боротьби зі злочинністю.

Зокрема, 24 квітня 2017 року Національне антикорупційне бюро спільно з Міністерством внутрішніх справ України підписали Наказ «Про затвердження взаємодії Національного антикорупційного бюро України та Міністерства внутрішніх справ України щодо обміну інформацією з питань обліку осіб, оголошених у розшук», яким визначається інформаційна взаємодія між вказаними органами щодо організації обліку осіб, оголошених у розшук у зв'язку з вчиненням ними злочинів, віднесених законодавством до підслідності Національного антикорупційного бюро України, в інформаційній підсистемі «Розшук» єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ.

Інформаційна взаємодія між Національним антикорупційним бюро України також врегульовується їх спільним Наказом «Про затвердження Порядку взаємодії Національного антикорупційного бюро України та Міністерства внутрішніх справ України щодо використання інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи МВС України» від 4 жовтня 2017 року.

Крім Міністерства внутрішніх справ, Національне антикорупційне бюро України взаємодіє зі Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою, а беручи до уваги те, що на зазначені органи покладена відповідальність за якість, законність та результати досудового розслідування кримінальних корупційних правопорушень, віднесених ст. 216 КПК України до підслідності Національного антикорупційного бюро, ними було погоджено Єдині принципи зовнішньої комунікації, запровадження яких дозволяє реалізувати єдиний підхід до висвітлення інформації про їх діяльності й забезпечувати своєчасне та об'єктивне інформування громадськості про стан, результати проведених ними

досудових розслідувань.

Беручи до уваги зазначене, можна зробити висновок, що адміністративно-правові норми, які регулюють діяльність Національного антикорупційного бюро України, містяться в Конституції України, міжнародних актах, законах і підзаконних актах, у тому числі актах Директора Національного антикорупційного бюро України, спільних актах бюро з іншими правоохоронними органами. При цьому серед підзаконних актів основне місце належить указам Президента України, розпорядженням та постановам Кабінету Міністрів України.

Перш ніж перейти до адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України, доцільно зазначити, що під адміністративно-правовим регулюванням діяльності податкової міліції України необхідно розуміти форму владного юридичного впливу органів державної влади через норми права і правові засоби на діяльність підрозділів податкової міліції з метою її упорядкування, утвердження, охорони і розвитку. Складовим елементом механізму правового регулювання діяльності податкової міліції є правові акти, адже підрозділи податкової міліції здійснюють надані їм повноваження самостійно в межах чинного законодавства, керуючись відповідними правовими актами. Також О. В. Пономарьов підкреслює, що правовий режим організації діяльності податкової міліції України створюється системою нормативно-правових актів, які відрізняються один від одного за декількома ознаками, а саме: юридичною силою, назвою, органами, що їх видають, порядком набрання чинності тощо, однак всі вони об'єднані загальною метою – упорядкування та організація діяльності підрозділів податкової міліції України для реалізації завдань та функцій, що покладаються на неї чинним законодавством [355, с. 34–35].

У правовому регулюванні діяльності податкової міліції України вагоме значення має Конституція України, відповідно до положень якої найвищою соціальною цінністю в державі є людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. Зміст та спрямованість діяльності держави

визначається правами і свободами людини, їх гарантіями, а тому держава відповідальна перед людиною за свою діяльність, а основним напрямом діяльності усіх органів державної влади, зокрема, й органів податкової міліції є утвердження і забезпечення прав і свобод людини. Крім того, Конституція України закріплює ряд принципів, яким діяльність податкової міліції не повинна суперечити – принципи верховенства права, законності, пріоритету прав і свобод людини і громадянина у діяльності державних органів, відповідальності держави (посадових осіб) за свою діяльність перед громадянами [197].

Специфікою адміністративно-правового регулювання діяльності податкової міліції на відміну від Національної поліції України, Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України є відсутність спеціалізованого нормативно-правового акту. Так, на сьогодні інформація про завдання, повноваження, структуру податкової міліції, а також прийняття на службу до податкової міліції визначена лише Розділом XVIII² Податкового кодексу України від 2 грудня 2017 року [344]. До інших нормативно-правових актів, де додатково розкриваються компетенція підрозділів податкової міліції, належить також Митний кодекс України № 4495–VI від 13 березня 2012 року.

Хоча правовою основою їх легітимної діяльності є також підзаконні нормативні акти. Зокрема, на виконання вимог Постанови Кабінету Міністрів України № 236 від 21 травня 2014 року «Про Державну фіскальну службу України», якою було затверджено Положення про Державну фіскальну службу України [314], було видано Наказ Державної фіскальної служби України № 1 від 9 липня 2014 року «Про введення в дію структури та штатного розпису Державної фіскальної служби України», відповідно до якого наказано забезпечити функціонування у складі служби на правах департаментів підрозділів податкової міліції: Головного слідчого управління фінансових розслідувань, Головного оперативного управління, Головного управління власної безпеки, Головного міжрегіонального управління оперативного забезпечення зони проведення АТО (м. Київ, м. Краматорськ, м. Слов'янськ)

[370].

Проходження служби в підрозділах податкової міліції, окрім Податкового кодексу України, також регламентовано Постановою Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 1998 року № 1716 «Про проходження служби особами начальницького складу податкової міліції та обчислення їм вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги» [430], якою визначено, що порядок проходження служби особами начальницького складу податкової міліції встановлено Положенням про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ Української РСР, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів УРСР від 29 липня 1991 року № 114.

Міжнародно-правові акти також відіграють не менш важливу роль у адміністративно-правовому регулюванні діяльності підрозділів податкової міліції. Зокрема, положення угод про технічне співробітництво між Державною податковою службою України та Службою державних доходів Латвійської Республіки від 11 жовтня 2012 року; Міністерством фінансів Грузії від 28 вересня 2012 року; Головною державною податковою інспекцією при Міністерстві фінансів Республіки Молдова від 28 вересня 2012 року визначають правові засади співробітництва сторін у податковій сфері, враховуючи взаємні інтереси, за такими напрямками як: 1) боротьба з ухиленнями від сплати податків; 2) навчання та розвиток персоналу; 3) обмін інформацією тощо [354, с. 36–37].

Аналіз правових засад діяльності податкової міліції дозволяє зробити висновок, що ефективність діяльності підрозділів податкової міліції залежить від рівня адміністративно-правового регулювання діяльності Державної фіскальної служби України загалом, оскільки підрозділи податкової міліції на відміну від інших правоохоронних органів існують не самостійно, а є структурними підрозділами центрального органу виконавчої влади. Проте аналіз нормативних актів, норми яких регулюють діяльність підрозділів податкової міліції, дозволяє нам зробити висновок, що адміністративно-правове

регулювання їх діяльності здійснюється у двох напрямках: перший охоплює норми Конституції України, Податкового кодексу України та ряду підзаконних актів, що визначають правові засади діяльності податкової міліції загалом та її адміністративно-правовий статус, а другий – положення нормативно-правових актів, що регламентують діяльність податкової міліції за відповідними напрямами (оперативно-розшукова діяльність, досудове розслідування, боротьба з організованою злочинністю, міжнародне співробітництво тощо), серед яких КПК України, закони України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», міжнародні угоди в рамках яких підрозділи податкової міліції взаємодіють з правоохоронними органами інших держав.

Основою адміністративно-правового регулювання діяльності Служби безпеки України також є норми Конституції України, зокрема в ст. 17 передбачено, що на військові формування та правоохоронні органи держави покладається забезпечення державної безпеки. Окрім Конституції України, діяльність Служби безпеки України визначається Законом України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року, яким передбачено, що Служба безпеки України є державним правоохоронним органом спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України. А в статті 4 визначено, що, окрім Конституції України і вищезазначеного закону, правову основу діяльності спецслужби становлять інші акти законодавства України, відповідні міжнародні правові акти, визнані Україною [434].

Ми вже звертали увагу на нормативно-правові акти, норми яких є загальними для всіх правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, зокрема, це КК України, КПК України, закони України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про національну безпеку України», «Про державну таємницю», «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» тощо, тому вважаємо доцільним не акцентувати більше уваги на їх положеннях, за винятком тих, які

безпосередньо стосуються організації та діяльності Служби безпеки України.

Зокрема, відповідно до Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 року передбачено, що Служба безпеки України не лише виконує функції щодо боротьби з корупцією та організованою злочинністю поряд із своїми основними функціями, а й те, що структура Служби безпеки України передбачає функціонування спеціально створених підрозділів для здійснення таких повноважень – спеціальні підрозділи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України, до яких належать Головне управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Центрального управління Служби безпеки України та відділи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю органів Служби безпеки України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі [422].

У свою чергу, за Законом України «Про державну таємницю» від 21 квітня 2004 року Служба безпеки України зобов'язана не лише дотримуватися законодавства про державну таємницю під час здійснення своєї діяльності, але й має повноваження щодо призначення державного експерта з питань таємниць в державних органах (крім Верховної Ради), НАН України, на підприємствах, установах та організаціях про що свідчить стаття 9. Слід також зазначити, що Служба безпеки України на підставі відомостей від державних експертів з питань таємниці, визначає перелік інформації, яка є державною таємницею, зокрема у 2005 році наказом Голови Служби безпеки України було затверджено Звід відомостей, що становлять державну таємницю [385].

Правовими нормами, які регулюють діяльність Служби безпеки України як суб'єкта забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, є також Закон України «Про контррозвідувальну діяльність» від 26 грудня 2012 року, при цьому в ст. 5 зазначеного нормативного акту передбачено, що Служба безпеки України є спеціально уповноваженим органом державної влади у сфері контррозвідувальної діяльності [409].

Продовжуючи розгляд питання про структуру Служби безпеки України,

потрібно наголосити на тому, що вона загалом визначена Законом України «Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України» № 3014-IV від 20 жовтня 2005 року [381] та конкретизована Указом Президента України «Питання діяльності Служби безпеки України» № 1860/2005 від 27 грудня 2005 року [337].

Указом Президента України було також затверджене Положення про проходження військової служби військовослужбовцями Служби безпеки України [371], яке закріплює порядок проходження військової служби в Службі безпеки України за контрактом та в особливий період, виконання військового обов'язку в запасі. З метою реалізації положень зазначеного акту глави держави Службою безпеки України було прийнято Наказ «Про затвердження Інструкції про організацію виконання Положення про проходження військової служби військовослужбовцями Служби безпеки України» [387].

Зважаючи на вищевикладене, важливо акцентувати увагу на тому, що поряд із чинними законами важливу роль в адміністративно-правовому регулюванні діяльності Служби безпеки України відіграють підзаконні акти. Провідне значення для спецслужби мають, зокрема, укази Президента України як суб'єкта, що має широкі повноваження щодо контролю над Службою безпеки України та як глави держави, гаранта державного суверенітету України, прав та свобод людини і громадянина, додержання Конституції України. Крім тих указів глави держави, які вже були нами розглянуто, доцільно звернути увагу на укази Президента України:

1) «Про повноваження та гарантії здійснення постійного контролю за діяльністю Служби безпеки України» від 18 травня 2007 року, відповідно до якого контроль за діяльністю спецслужби здійснюється Уповноваженим Президента України з питань контролю за діяльністю Служби безпеки України [427];

2) «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів», яким було затверджено Концепцію реформування

кримінальної юстиції України, відповідно до якої кінцевою метою реформування Служби безпеки України має бути: 1) ефективна, динамічна та гнучка в управлінні, укомплектована професіоналами, забезпечена сучасними матеріальними і технічними засобами спеціальної служби; 2) відповідність завдань, функцій і напрямів діяльності спецслужби сучасним потребам забезпечення національної безпеки у сфері державної безпеки, захисту людини і громадянина, суспільства і держави від існуючих та потенційних загроз у контексті реалізації державної політики національної безпеки та інтегрування в європейські безпекові структури [432];

3) «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України», яким затверджено Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони, де закріплено, що Служба безпеки України визнається складовою сектору безпеки і оборони [433].

Здійснення Службою безпеки України міжнародного співробітництва визначається нормами Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 року, Конституцією України, Стратегією національної безпеки України, законами України «Про Службу безпеки України», «Про контррозвідувальну діяльність», «Про боротьбу з тероризмом», «Про міжнародні договори», «Про дипломатичну службу», «Про національну безпеку України», «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про державну таємницю», «Про інформацію», «Про запобігання корупції», указами Президента України «Про Концепцію реформування Служби безпеки України», «Про заходи щодо вдосконалення координації діяльності органів виконавчої влади у сфері зовнішніх зносин», Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок укладення, виконання і денонсації міжнародних договорів України міжвідомчого характеру», іншими нормативно-правовими актами України та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана парламентом [273].

Підсумовуючи варто зазначити, що адміністративно-правове регулювання діяльності Служби безпеки України як суб'єкта забезпечення фінансово-економічної безпеки держави здійснюється за допомогою норм Конституції України, законів України, перелік яких досить широкий, але спеціалізованими слід вважати лише Закон України «Про Службу безпеки України» та Закон України «Про загальну структуру та чисельність Служби безпеки України», підзаконних актів, серед яких переважають укази Президента України, а також накази Голови Служби безпеки України. При цьому якщо укази Президента України були прийняті з метою конкретизації норм законів, то накази Голови Служби безпеки України – для забезпечення виконання відповідних актів Президента України. Необхідно зазначити також, що Служба безпеки України була і залишається найбільш закритою для громадськості, що, у свою чергу, обумовлює обмеженість інформації про її діяльність, яка може бути отримана громадянами. Це ж саме стосується інформації про адміністративно-правове регулювання діяльності Служби безпеки України. Через важливість завдань покладених чинним законодавством на спецслужбу, інформація про організацію окремих її підрозділів і нормативні акти, які регулюють їх діяльність, невідомі.

Діяльність органів прокуратури України як суб'єкта забезпечення фінансово-економічної безпеки держави регламентується нормами Конституції України. Зокрема, зміст п. 14 ст. 93 та ст. 123 Основного закону свідчить, що організація та порядок діяльності органів прокуратури визначаються виключно законами України. В Конституції України органам прокуратури також присвячено окремий розділ, в якому визначено її функціональне навантаження, порядок призначення Генерального прокурора України, обумовлено закріплення організації і порядку діяльності органів прокуратури на рівні закону.

Одним із нормативно-правових актів, який регламентує діяльність органів прокуратури, є Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року, відповідно до ст. 4 якого Конституція України, цей та інші закони України,

чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України визначають організацію та діяльність прокуратури України, а також статус прокурорів. Оскільки ми вже неодноразово звертали увагу на нормативно-правові акти, норми яких поширюють свою дію на діяльність усіх правоохоронних органів України, зокрема й органів прокуратури, вважаємо за доцільне розглянути чинні міжнародні договори та підзаконні нормативні акти, положення яких мають не менш важливе значення.

На сьогодні міжнародні договори, які є джерелами правового регулювання діяльності органів прокуратури як суб'єктів захисту фінансово-економічної безпеки держави можна поділити на три групи:

1) багатосторонні договори України з іншими державами у сфері взаємної допомоги у кримінальних справах: Європейська конвенція про видачу правопорушників (1957), Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах (1972) та інші міжнародні договори, на які ми звертали увагу вище та норми яких є загальними для всіх правоохоронних органів як суб'єктів захисту фінансових та економічних інтересів держави;

2) двосторонні договори України з іншими державами у сфері надання взаємної допомоги у кримінальних справах: Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах (1993) [124]; Договір між Україною та Канадою про взаємодопомогу у кримінальних справах (1996) [123]; Договір між Україною та Ісламською Республікою Іран про видачу правопорушників (2004) тощо [122];

3) міжвідомчі угоди: Угода про правову допомогу і співробітництво між Генеральною прокуратурою України і Генеральною прокуратурою Литовської Республіки (1992) [539]; Меморандум про співробітництво між Генеральною прокуратурою України і Федеральною прокуратурою Швейцарської Конфедерації в боротьбі з організованою злочинністю і відмиванням доходів (1999) [262]. При цьому меморандуми про співробітництво були підписані Генеральною прокуратурою України з прокуратурами Італії (2001), Хорватії (2005), Сербії (2006), Албанії (2007), Королівства Нідерланди (2009) тощо. Крім

того, необхідно зазначити, що у 2017 році Генеральною прокуратурою України також було підписано угоди про взаємне співробітництво з Офісом Генерального Атторнея Королівства Таїланд [538].

Виходячи з вищевикладеного, очевидним є те, що органи прокуратури України є активним учасником міжнародних відносин з таких питань, як надання взаємної правової допомоги в кримінальних справах, видача правопорушників, співробітництво у сферв протидії та боротьби з міжнародною організованою злочинністю та легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Що ж до підзаконного адміністративно-правового регулювання діяльності органів прокуратури, то потрібно відзначити, що ряд питань, які виникають у зв'язку зі здійсненням органами прокуратури покладених на них завдань, урегульовано актами Президента України, серед яких укази Президента України щодо присвоєння класних чинів працівникам органів прокуратури, а також Указ Президента України № 392/2017 «Про символіку Генеральної прокуратури України» від 29 листопада 2017 року.

Окремі організаційні питання діяльності органів прокуратури також вирішено підзаконними актами уряду, зокрема Постановою Кабінету Міністрів України № 505 «Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників органів прокуратури» від 31 травня 2012 року.

Не потрібно також недооцінювати нормативної діяльності самих органів прокуратури, оскільки на сьогодні Генеральною прокуратурою України прийнято ряд підзаконних актів, спрямованих на вирішення тих чи інших питань щодо організації діяльності органів прокуратури та ефективного виконання останніми своїх завдань. Так, на виконання положень ст. 6 Закону України «Про прокуратуру», Закону України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» Генеральною прокуратурою України 18 вересня 2015 року було прийнято Наказ № 218 «Про організацію інформування суспільства щодо діяльності органів прокуратури України». Крім

того, заслуговують на окрему увагу Накази Генеральної прокуратури України «Про основні засади організації роботи в органах прокуратури України» від 19 січня 2017 року та «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» від 19 грудня 2012 року, прийняті з метою визначення єдиних засад організації діяльності органів прокуратури України та відповідно ефективного виконання покладених на них функцій у кримінальному провадженні тощо. Поряд з цим зазначені накази не є вичерпним переліком підзаконних актів, прийнятих Генеральною прокуратурою України.

Незважаючи на велику кількість нормативних актів, що врегульовують суспільні відносини у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки держави і вирішують проблеми, які при цьому виникають, адміністративно-правове регулювання діяльності правоохоронних органів як суб'єктів захисту фінансових та економічних інтересів держави не є досконалим.

Зокрема, Н. Рибалка зазначає, що становлення України як демократичної, правової і соціальної держави супроводжується дисонансом адміністративно-правового регулювання та запитами, очікуваннями суспільства. Цей дисонанс зумовлений природною інертністю правового регулювання, його залежністю від правотворчих процедур, впровадження яких через об'єктивні та суб'єктивні причини далеко не завжди сприяє вчасному реагуванню на потреби в забезпеченні суспільних відносин правовими засобами їх організації, впорядкування, гарантування та захисту [469, с. 147].

Аналогічно С. Балабан стверджує, що між вираженням політичної волі й дійсними потребами та запитами суспільства є достатньо велика дистанція, зумовлена як процедурними і науковими, так і суто корпоративними факторами адміністративно-правового регулювання. Причому зростання цієї дистанції виражається у неадекватних предметних і методичних, техніко-юридичних та інших аспектах адміністративно-правового регулювання, що знижує його ефективність і значущість для оптимізації взаємодій між індивідуальними й груповими, колективними суб'єктами соціальної активності та породжує проблему конфронтації громадянського суспільства та держави, утвердження

низхідної у розвитку її правових, демократичних і соціальних ознак [33, с. 14], що досить актуально у сфері фінансово-економічної безпеки країни.

З вищенаведеного можна зробити висновок, що дія адміністративно-правових норм не завжди є ефективною, зокрема й щодо регулювання діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Мова йде про застарілість окремих нормативних актів, наприклад, проходження служби співробітниками підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України здійснюється на основі підзаконного акта 1998 року, складно повірити в те, що вже більше ніж за 20 років ситуація не змінилася і ми можемо впевнено користуватися цим самим підзаконним актом, подібною є ситуація також із законами. Наприклад, Служба безпеки України здійснює свою діяльність на підставі Закону України «Про Службу безпеки України», прийнятого ще в 1992 році, хоча спеціальне призначення зазначеного правоохоронного органу, навпаки, повинно було стимулювати законодавця прийняти новий нормативно-правовий акт з урахуванням сучасних умов розвитку держави та вимог суспільства, оскільки від якості адміністративно-правового регулювання його діяльності поряд із належним матеріальним, кадровим, технічним забезпеченням залежить рівень захищеності суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх посягань.

При цьому застарілість чинного законодавства України є вагомою, але не єдиною причиною неефективності адміністративно-правового регулювання діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Зокрема, в нормативних актах має місце суперечливість норм одного акту нормам іншого. Тут доцільно згадати, що Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» передбачено, що Національне антикорупційне бюро України утворюється Президентом України, тоді як Конституція України серед загального переліку повноважень глави держави не передбачає за ним такого права.

Зважаючи на викладене, окрему увагу варто звернути на такі конструктивні шляхи підвищення ефективності адміністративно-правового

регулювання, які враховують специфіку предмета адміністративного права й механізму адміністративно-правового регулювання:

1) установлення відповідності між змістом адміністративно-правового регулювання і його стадією: а) збереження первинної спрямованості нормативно-правового акта на задоволення потреб, заради яких ініціювалася його розробка, на усунення тих протиріч, які стали об'єктивною підставою для появи відповідного механізму адміністративно-правового регулювання; б) забезпечення належного інформування адресатів відповідних норм права, роз'яснення їх змісту, проведення методичних семінарів, курсів підвищення кваліфікації та ін.; в) створення необхідних допоміжних інструментів у реалізації визначених прав та виконання покладених на адресатів адміністративно-правових норм обов'язків;

2) забезпечення відповідності методу адміністративно-правового регулювання змістовним характеристикам суспільних відносин, що входять до його предмета (послідовне регулювання від видання загальнодержавних адміністративних нормативно-правових актів до індивідуальних нормативних актів, у кожному з яких має втілюватися глибинна ідея лібералізації суспільно-політичного устрою, утвердження гуманістичних його устремлінь на науково обґрунтованих засадах);

3) досягнення відповідності способу адміністративно-правового регулювання суспільним відносинам, що входять до його предмета (у способі регулювання має відобразитися специфіка конкретних суспільних відносин та соціально-історичного, економічного, культурного контексту їхнього виникнення, розвитку, припинення);

4) забезпечення відповідності типу адміністративно-правового регулювання його засадам, предмету, суб'єктам (тип правового регулювання повинен повною мірою відповідати статусу суб'єкта адміністративно-правових відносин, характеру й обсягу його повноважень) [172, с. 154–157] тощо.

Ознайомлення з правовими засадами діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки України дозволяє

зробити висновок, що якісне адміністративно-правове регулювання їх діяльності є важливим для однозначного визначення правового статусу, ролі та місця кожного правоохоронного органу в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки; усунення прогалин у правовому регулюванні їх діяльності; вжиття заходів щодо покращення взаємодії правоохоронних органів між собою і з правоохоронними органами зарубіжних держав у сфері фінансово-економічної безпеки; ефективного виконання покладених на правоохоронні органи завдань у сфері захисту фінансових та економічних інтересів держави [454].

Таким чином, на сучасному етапі реформування правоохоронних органів України існує необхідність належного правового регулювання діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку держави. При цьому вагоме місце у правовому регулюванні діяльності зазначених суб'єктів належить адміністративно-правовим засадам. Зважаючи на викладене під адміністративно-правовими засадами діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України пропонується розуміти формальновизначені і закріплені у актах національного законодавства положення спрямовані на врегулювання питань, щодо створення та діяльності правоохоронних органів України у сфері протидії і боротьби з фінансово-економічними правопорушеннями. На сьогодні діяльність зазначених суб'єктів регламентується нормами Конституції України, міжнародних актів, законів України і підзаконних актів. При цьому актуальним залишається питання перегляду ряду правових норм вищевказаних актів, зважаючи на їх застарілість та невідповідність дійсному стану організації та діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

Висновки до розділу 1

1. Встановлено, що категорії «економічна безпека» та «фінансова безпека» є предметом дослідження науковців у галузі права, економіки, політології тощо. У зв'язку з цим існує велика кількість підходів до їх тлумачення, хоча жоден з них не є універсальним. Зважаючи на те, що економічна безпека є складовою національної безпеки, а фінансова – невід'ємний елемент економічної безпеки держави запропоновано об'єднати ці поняття в одне – фінансово-економічна безпека, при визначенні якого необхідно застосовувати комплексний підхід, ураховуючи особливості понять економічної і фінансової безпеки.

2. Визначено поняття «адміністративно-правовий механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки держави» як системи органів державної влади та різних інститутів громадянського суспільства, які на основі норм національного законодавства та за допомогою певних методів, форм, засобів і способів забезпечують фінансово-економічну безпеку держави. У свою чергу, до його елементів запропоновано відносити: державні та недержавні суб'єкти, громадян; правові норми; методи, засоби діяльності; види, форми дій.

3. Обґрунтовано, що правоохоронні органи України займають важливе місце у механізмі забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, оскільки вони виявляють потенційні та існуючі загрози фінансово-економічним інтересам держави, оперативно їх усувають та притягують до юридичної відповідальності винних осіб, про що прямо свідчать результати їх діяльності.

4. До правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, зважаючи на положення Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», а також спеціалізованих нормативно-правових актів запропоновано віднести лише органи Національної поліції України, підрозділи податкової міліції Державної фіскальної служби України, Служби безпеки України, прокуратури та Національне антикорупційне бюро України.

5. Досліджено історичні аспекти створення та діяльності правоохоронних

органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, які співпадають з етапами розвитку державно-правової системи України, але мають певну специфіку.

6. Узагальнено та систематизовано акти в яких містяться адміністративно-правові норми метою яких є регулювання організації та діяльності органів Національної поліції України, підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України, Служби безпеки України, прокуратури та Національного антикорупційного бюро України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави наступним чином:

1) Конституція України – Основний закон держави, який займає найвище місце в ієрархічній системі актів національного законодавства та закріплює правові засади здійснення діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держав;

2) міжнародні документи, які включають: а) конвенції (Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини, Європейська конвенція про видачу правопорушників, Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах, Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах, Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією, Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією, Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом та про фінансування тероризму та інші); б) угоди (Угода про правову допомогу і співробітництво між Генеральною прокуратурою України і Генеральною прокуратурою Литовської Республіки (1992), Угода держав СНД про співробітництво в боротьбі зі злочинами у сфері економіки (1996), Угода про технічне співробітництво між Державною податковою службою України та Службою державних доходів Латвійської Республіки (2012), Угода про технічне співробітництво між Державною податковою службою України та Міністерством фінансів Грузії (2012), Угода про технічне співробітництво між Державною податковою службою України та Головною державною

податковою інспекцією при Міністерстві фінансів Республіки Молдова (2012) та інші); в) договори (Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах (1993), Договір між Україною та Канадою про взаємодопомогу у кримінальних справах (1996), Договір між Україною та Ісламською Республікою Іран про видачу правопорушників (2004) та інші); г) меморандуми (Меморандум про співробітництво між Генеральною прокуратурою України та Федеральною прокуратурою Швейцарської Конфедерації в боротьбі з організованою злочинністю і відмиванням доходів (1999) та інші); г) декларації (Загальна декларація прав людини, Декларація про поліцію); д) пакти (Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та інші).

3) нормативно-правові акти, які можна класифікувати на: а) закони загальної дії – Закони України «Про оперативно-розшукову діяльність» (1992), «Про інформацію» (1992), «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» (1993), «Про державну таємницю» (1994), «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (2003), «Про захист персональних даних» (2010), «Про доступ до публічної інформації» (2011) «Про запобігання корупції» (2014), «Про очищення влади» (2014), «Про національну безпеку України» (2018), Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України; б) спеціалізовані закони – Закони України «Про Службу безпеки України» (1992), «Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України» (2005), Розділ XVIII² Податкового кодексу України (2010), «Про Національне антикорупційне бюро України» (2014), «Про прокуратуру» (2014) «Про Національну поліцію» (2015).

4) підзаконні нормативні акти: а) акти, норми яких поширюють свою дію загалом на правоохоронні органи – Указ Президента України «Про додержання прав людини під час проведення оперативно-технічних заходів» (2005), Інструкція про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю (2011), Інструкція про організацію проведення

негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні (2012), Порядок взаємодії органів державної контрольно-ревізійної служби, органів прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки України (2016), Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань (2016); б) акти, норми яких регулюють діяльність одного правоохоронного органу як суб'єкта забезпечення фінансово-економічної безпеки держави:

– Укази Президента України: «Про затвердження Положення про проходження військової служби військовослужбовцями Служби безпеки України» (2001); «Питання діяльності Служби безпеки України» (2005); «Про повноваження та гарантії здійснення постійного контролю за діяльністю Служби безпеки України» (2007); «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» (2008); «Про утворення Національного антикорупційного бюро України» (2015); «Питання Ради громадського контролю при Національному антикорупційному бюро України» (2015); «Про державну охорону Національного антикорупційного бюро України» (2015); «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України» (2016); «Про символіку Генеральної прокуратури України» (2017);

– Постанови Кабінету Міністрів України: «Про проходження служби особами начальницького складу податкової міліції та обчислення їм вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги» (1998); «Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників органів прокуратури» (2012); «Про Державну фіскальну службу України» (2014), «Про утворення Національної поліції України» (2015), «Про утворення територіального органу Національної поліції» (2015), «Про затвердження Положення про Національну поліцію» (2015), «Про однострій поліцейських» (2015);

– Розпорядження Кабінету Міністрів України: «Про забезпечення

діяльності Національного антикорупційного бюро України» (2015);

– Накази Міністерства внутрішніх справ України: «Про організацію видачі спеціальних жетонів поліцейським» (2015), «Про затвердження Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських» (2015), «Про організацію добору (конкурсу) та просування по службі поліцейських» (2015), «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» (2017);

– Накази директора Національного антикорупційного бюро: «Про затвердження Інструкції про порядок проведення службового розслідування стосовно працівників Національного антикорупційного бюро» (2015), «Про затвердження Порядку складання та подання запитів на публічну інформацію, розпорядником якої є Національне антикорупційне бюро» (2016), «Про затвердження Інструкції про порядок приймання, реєстрації, розгляду запитів на публічну інформацію у Національному антикорупційному бюро» (2016), «Про затвердження Положення про комісію з оцінки корупційних ризиків в діяльності Національного антикорупційного бюро» (2017); «Про затвердження Переліку відомостей, що становлять службову інформацію у Національному антикорупційному бюро» (2017);

– Накази Державної фіскальної служби України: «Про введення в дію структури та штатного розпису Державної фіскальної служби України» (2014);

– Накази Служби безпеки України: «Про затвердження Інструкції про організацію виконання Положення про проходження військової служби військовослужбовцями Служби безпеки України» (2008);

– Накази Генеральної прокуратури України: «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» (2012); «Про організацію інформування суспільства щодо діяльності органів прокуратури України» (2015); «Про основні засади організації роботи в органах прокуратури України» (2017).

РОЗДІЛ 2

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЯК СПЕЦІАЛЬНИХ СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

2.1. Поняття та структура адміністративно-правового статусу правоохоронних органів, які забезпечують фінансово-економічну безпеку України

Важливість забезпечення фінансово-економічної безпеки України є очевидною, оскільки високий рівень захисту коштів місцевих і державних бюджетів від внутрішніх і зовнішніх загроз дозволяє органам державної влади не лише задовольняти потреби суспільства, але й акумулювати кошти для непередбачуваних витрат. Наявність таких коштів за певних умов, які завдають шкоди інтересам як суспільства, так і держави, робить можливим оперативно реагувати органам державної влади на зміну соціальної, економічної чи політичної обстановки в державі, усувати причини, що їх обумовили, та підтримувати стабільність у державі. Отже, забезпечення фінансово-економічної безпеки є запорукою стабільного розвитку демократичної держави й економічного розвитку. Адже очевидно, що захищеність коштів у межах території держави та наявність гарантій такого захисту роблять можливими розвиток підприємництва в державі та вкладення інвестицій у національні підприємства зарубіжними інвесторами без страху втратити кошти через існуючі або потенційні загрози, на які не було вчасної реакції з боку держави.

Кожен правоохоронний орган відіграє свою роль у захисті фінансово-економічної безпеки держави, а тому вивчення їх адміністративно-правового статусу саме як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки України є актуальним та необхідним передусім для того, щоб зрозуміти, який із правоохоронних органів яку роль відіграє в її забезпеченні, виявити існуючі недоліки в законодавстві та висунути власні пропозиції щодо його

удосконалення для підвищення ефективності діяльності таких правоохоронних органів.

Досліджуючи історію розвитку адміністративно-правового статусу, варто зазначити, що перші згадування про юридичний статус зустрічаються в працях давньоримських учених. У перекладі з латини слово «status» означає становище, стан у будь-якій ієрархії, структурі, системі. За допомогою цього терміна римські вчені сформулювали категорії, що відбивають окремі аспекти правового становища: стан свободи – «status liberates», стан громадянства – «status civitatus», сімейний стан – «status familiae». У найбільш близькому до сучасного розумінні поняття «статус» було введено до наукового лексикону на початку ХХ ст. розробниками рольової теорії особистості – американськими соціологами та соціальними психологами Р. Лінтоном, Я. Морено, Т. Парсоном. Така потреба була викликана необхідністю опису соціальної структури суспільства, що складається зі становищ, які посідають люди [173, с. 123].

У філософії категорію «статус» розглядають у декількох аспектах:

1) як соціальне становище індивіда або соціальної групи в суспільстві, що визначається насамперед соціальними (економічне становище, професія, кваліфікація, освіта тощо), а також природними (стать, вік, етнічне походження тощо) ознаками;

2) як сукупність прав і обов'язків індивіда або соціальної групи, яка виникає внаслідок виконання ними певної ролі соціальної, необхідної для розвитку й функціонування соціальної системи;

3) як позицію індивіда або соціальної групи, що оцінюється громадською думкою, шляхом порівняння їхнього соціального престижу [556, с. 663–664].

У юридичному енциклопедичному словнику поняття «статус» визначено як правове положення суб'єкта права – громадянина або юридичної особи, що характеризується і визначається його організаційно-правовою формою, статутом, свідоцтвом про реєстрацію, правами і обов'язками, відповідальністю, повноваженнями, що виходять з законодавчих та нормативних актів [42, с. 601].

Категорія «правовий статус» відносно нова в нашій юридичній науці.

Раніше, до 60-х років минулого століття, вона зазвичай ототожнювалася з правоздатністю і не розглядалась як самостійна. Адже обидва ці поняття виникають і концентруються на суб'єкті одночасно, обидва однаковою мірою невідчужувані. В цьому їх подібність, що є основою для ототожнення. Лише в наступний період, з розвитком юридичної думки, у 70–80-х роках ХХ ст., категорія правового статусу набула досить широкого розроблення, сформувався як проблема і як одне з ключових понять правознавства зафіксована в законодавстві [355, с. 44].

У загальному вигляді правовий статус є специфічною якісною характеристикою (властивістю), яка визначає положення (становище) суб'єкта у тій чи іншій системі суспільних відносин (економічних, соціальних, політичних, міжнародних тощо) через правове (юридичне) встановлення його прав та обов'язків [213, с. 525]. Досить змістовним є визначення правового статусу В. М. Корельського, який зазначає, що це багатоаспектна категорія, що:

- по-перше, має загальний, універсальний характер, включає статуси різних суб'єктів правовідносин: держави, суспільства, особи тощо;
- по-друге, відображає індивідуальні особливості суб'єктів і реальне положення їх у системі багатоманітних суспільних відносин;
- по-третє, правовий статус не може бути реалізований без обов'язків, що кореспондують правам, без юридичної відповідальності в необхідних випадках, без правових гарантій;
- по-четверте, категорія «правовий статус» визначає права і обов'язки суб'єктів у системному вигляді, що дає змогу здійснити порівняльний аналіз статусів різних суб'єктів для відкриття нових шляхів для їх вдосконалення [523, с. 549].

Також деякі дослідники розуміють правовий статус як сукупність прав і обов'язків, що визначають юридичний стан особи, державного органу чи міжнародної організації; комплексний показник становища певного прошарку, групи чи індивідів у соціальній системі, один з найважливіших параметрів соціальної стратифікації [346, с. 225].

Справедливо зазначає також А. В. Панчишин, що правовий статус – це багатоаспектна, універсальна, комплексна категорія, що має чітку стабільну структуру та встановлює характер і принципи взаємодії суб'єктів суспільних відносин між собою, а також шляхом визначення прав, обов'язків та гарантій їх реалізації, визначає місце суб'єкта в системі правовідносин [321, с. 95]. Отже, правовий статус є багатоеlementною категорією, основою якої є права, обов'язки суб'єкта та гарантії їх реалізації.

При цьому О. Зайчук та Н. Оніщенко зазначають, що юридичну категорію правового статусу характеризують наступні ознаки:

1. Універсальний характер – правовий статус поширюється на всіх суб'єктів.
2. Відображає індивідуальні особливості суб'єкта, його становище у системі суспільних відносин.
3. Правовий статус забезпечує системність прав, свобод та обов'язків.
4. Основа правового статусу (права та обов'язки) не може реалізуватись без відповідальності.
5. Взаємозалежність елементів правового статусу.
6. Правовому статусу притаманна відносна стабільність [138, с. 366].

При цьому не слід ототожнювати поняття «правовий статус» та «правове положення», які мають право на самостійне існування, але розмежовуються за ознакою суб'єктивної реалізованості певних прав та обов'язків. Тобто правовий статус передбачає потенційну можливість їх реалізації, а правове положення характеризує стан суб'єкта, який скористався певним правом або виконав певний обов'язок [222, с. 31–32]. Отже, правовий статус є більш стійкою категорією, тоді як правове положення за певних обставин може змінюватися. Переходячи безпосередньо, до такого поняття як «адміністративно-правовий статус», необхідно підкреслити, що воно є вужчим за поняття правового статусу, оскільки останній охоплює конституційно-правовий статус, кримінально-правовий статус, адміністративно-правовий статус тощо. При цьому на сьогодні підходів до розуміння адміністративно-правового статусу

державних органів не менше ніж до розкриття сутності поняття «правовий статус». Саме тому доцільно звернути увагу на деякі з найбільш поширених визначень.

На сьогодні ряд науковців розуміють поняття «адміністративно-правовий статус» в основному як певний комплекс прав та обов'язків, які закріплені законодавством за конкретним суб'єктом адміністративного права [6, с. 194; 7; 17; 18; 171; 186].

Виходячи із вищенаведеного, вважаємо доцільним зазначити, що ці поняття досить вузько визначають зміст адміністративно-правового статусу, оскільки очевидно, що наявність у суб'єкта адміністративного права лише прав та обов'язків недостатньо для повноцінного здійснення покладених на нього національним законодавством завдань та функцій. Саме тому, ми підтримуємо позиції тих науковців, які тлумачать адміністративно-правовий статус більш широко.

Зокрема, О. А. Гусар притримується позиції, що адміністративно-правовий статус являє собою системну сукупність таких адміністративно-правових властивостей суб'єкта права, як: компетенція; порядок утворення і набрання юридичних ознак; назва; місце розміщення; структура; цілі функціонування; відповідальність [112, с. 116].

Втім, такий підхід із точки зору загальної сутності понять «правовий статус» та «адміністративно-правовий статус» має певні неточності. Насамперед це пов'язано з тим, що адміністративно-правовий статус особи чи органу влади визначає його місце у системі суб'єктів адміністративного права, при цьому, яким чином місце розташування впливає на положення суб'єкта у вище вказаній системі, не зрозуміло. Відповідно ми вважаємо, що інформація про місце розташування суб'єкта адміністративного права має, швидше, довідковий характер.

Поряд із цим вдалим є визначення, запропоноване О. В. Запотоцькою, яка також розглядає адміністративно-правовий статус як комплексну категорію, яка передбачає наявність та відповідно сукупність компетенцій (мети створення,

цілей діяльності, завдань, функцій), повноважень (права й обов'язки в визначеній сфері діяльності) та юридичну відповідальність [139, с. 169]. Подібним до вищезазначеного є розуміння адміністративно-правового статусу Ю. А. Тихомирова, який пропонує під ним розуміти визначені законодавством мету, порядок утворення і функціонування, основні завдання та форми відносин з іншими ланками державного апарату [529, с. 119].

Що ж стосується безпосередньо адміністративно-правового статусу правоохоронних органів, то його можна розуміти як послідовне та встановлене правове становище, що визначає конкретні особливості адміністративної діяльності правоохоронних органів як невід'ємного елемента системи державного управління, що встановлюється в законодавчих нормативно-правових актах, у сфері адміністративної діяльності правоохоронних органів [189, с. 138].

Беручи за основу загальне визначення поняття «адміністративно-правовий статус правоохоронних органів», не потрібно забувати, що кожний правоохоронний орган України як суб'єкт забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, до яких ми віднесли прокуратуру, Національну поліцію України, Службу безпеки України, Національне антикорупційне бюро України, підрозділи податкової міліції Державної фіскальної служби України має певну специфіку організації та діяльності, а це, безумовно обумовлює особливості їх адміністративно-правового статусу. Відповідно доцільно проаналізувати існуючі на сьогодні підходи до розуміння адміністративно-правового статусу конкретних правоохоронних органів для подальшого формулювання висновків.

Зокрема, О. В. Грідін розглядає адміністративно-правовий статус Служби безпеки України як встановлений правовий режим виконання повноважень спеціального органу, завдань, повноважень та форм діяльності у сфері забезпечення державної безпеки України [108]. Натомість М. М. Карпенко під адміністративно-правовим статусом органів Служби безпеки України розуміє сукупність предметів відання, повноважень (прав, обов'язків), юридичних гарантій діяльності та юридичної відповідальності, закріплених у чинному

національному законодавстві, які дозволяють їм бути учасниками адміністративно-правових суспільних відносин у сфері забезпечення державної безпеки України [166, с. 139].

На відміну від Служби безпеки України під адміністративно-правовим статусом Національної поліції України Д. Катрич пропонує розуміти сукупність визначених нормативно-правовими актами України цілей, завдань, структурно-організаційних і компетенційних елементів, які спрямовані на забезпечення прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, надання в межах закону послуг особам [169, с. 34].

Натомість Д. Власенко розглядає адміністративно-правовий статус Національної поліції України як закріплене адміністративно-правовими нормами положення зазначеного органу у взаємовідносинах внутрішнього характеру, а також з органами виконавчої влади, їх посадовими та службовими особами, громадськістю [77, с. 47]. Подібним є також визначення Д. Ластовича, який під адміністративно-правовим статусом Національної поліції України пропонує розуміти визначене нормами адміністративного права його юридичне становище у механізмі держави та системі суспільних відносин [224, с. 74].

Що ж до адміністративно-правового статусу податкової міліції, то О. В. Пономарьов вважає, що він визначається її конкретним призначенням, місцем і роллю в системі правоохоронних органів, характеризується її компетенцією, територіальними межами діяльності, а також юридичною відповідальністю посадових та службових осіб, які працюють в її підрозділах [355, с. 52].

У свою чергу, О. В. Казмірук визначає адміністративно-правовий статус податкової міліції як встановлені адміністративно-правовими нормами основні засади завдань і цілей, компетенції та відповідальності, порядку формування й процедури діяльності підрозділу податкової міліції, що має виконавчо-розпорядчий характер, маючи на практиці організовувати виконання законодавчих актів, інших нормативних актів, правових приписів у сфері

оподаткування та бюджетній сфері, протидії корупції в податкових органах, у тому числі через виявлення її фактів, запобігання кримінальним та іншим правопорушенням у сфері оподаткування і бюджетній сфері, їх розкриття, розслідування та провадження у справах про адміністративні правопорушення [162, с. 41].

Проаналізувавши думки науковців щодо визначення адміністративно-правового статусу окремих правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, можемо зробити висновок про те, що одні з них визначають адміністративно-правовий статус виключно як положення органу в системі механізму держави, не вказуючи при цьому, які саме характеристики правоохоронного органу впливають на це, тоді як інші такий статус визначають з урахуванням елементів, які до нього входять. Відповідно вже в деяких вищенаведених визначеннях міститься перелік елементів, які в сукупності є структурою адміністративно-правового статусу правоохоронного органу.

Загалом структуру розглядають як сукупність пов'язаних між собою сталих зв'язків, які виникають між великою кількістю компонентів об'єкта, що сприяє його цілісності та тотожності [254, с. 24]. У свою чергу, під структурою адміністративно-правового статусу правоохоронних органів варто розуміти чітко впорядковану та закріплену сукупність взаємопов'язаних частин, які визначають правове становище компетентного правоохоронного органу, цільове призначення якого полягає у здійсненні державно-владної діяльності шляхом реалізації правового статусу, завдань, функцій, мети, які відповідно до чинних нормативно-правових актів входять до компетенції кожного окремого правоохоронного органу та пов'язані із правовідносинами, що виникають з приводу реалізації адміністративно-правового статусу правоохоронних органів в Україні [601, с. 138].

При цьому О. М. Бандурка вважає, що адміністративно-правовий статус державних органів розкривається переважно через їх правосуб'єктність [11, с. 144]. Відповідно під адміністративною правосуб'єктністю, яка включає в

себе адміністративну правоздатність і адміністративну дієздатність, варто розуміти визнану державою здатність особи бути суб'єктом права, учасником правовідносин, тобто мати передбачені законом права та обов'язки, виступати суб'єктом правовідносин [266, с. 610].

У свою чергу, А. І. Берлач зазначає, що в органах держави адміністративна правосуб'єктність проявляється в компетенції, закріпленій нормативними документами, тобто у сукупності їх юридично-владних прав та обов'язків, що надаються їм для виконання завдань та функцій [363, с. 594]. Тобто для того, щоб бути суб'єктом адміністративного права, правоохоронний орган повинен мати певну компетенцію.

Такої самої позиції додержуються О. В. Міцкевич та В. В. Оксамитний, які вважають, що лише компетенція окреслює адміністративно-правовий статус державного органу. Відповідно лише зазначені в законі повноваження становлять його правовий статус. За С. В. Ківаловим, до складових адміністративно-правового статусу державного органу слід відносити лише завдання, функції та компетенцію (права та обов'язки) [17, с. 83]. У той самий час Ю. А. Тихомиров до адміністративно-правового статусу державних органів відносить ряд елементів, серед яких: мета, порядок утворення та функціонування державних органів, їх основні завдання та форми відносин з іншими ланками державного апарату [527, с. 119].

Принципово відмінним від вищезазначених є підхід Т. В. Сараскіної щодо розуміння структури адміністративно-правового статусу державних органів. Зокрема, до елементів адміністративно-правового статусу державних органів науковець відносить: 1) функціональне призначення та становлення органу; 2) місце органу в системі державних органів; 3) цільову мету створення органу; 4) виокремлення сфери діяльності органу; 5) сформованість функцій та пріоритетних завдань; 6) регламентування прав, обов'язків та повноважень із реалізації головної компетенції в окремій сфері або галузі; 7) діяльність органу з реалізації можливості проводити нормотворчу та правозастосовну функції; 8) встановлення міри юридичної відповідальності органу та його посадових

осіб у разі порушення вимог чинного законодавства щодо законності діяльності органу; 9) порядок формування штату, структури, ліквідації органу та визначення джерел його фінансування; 10) повноваження із прийняття, реалізації та контролю за виконанням власних владних рішень; 11) окремі питання інформаційного забезпечення органу державної влади та його структурних підрозділів [484, с. 73–74].

Водночас М. Ю. Івчук вважає, що елементами адміністративно-правового статусу державного органу є: юридично закріплені цілі, завдання та функції; компетенція; організаційно-структурний компонент (нормативне регулювання порядку утворення (обрання, призначення), легалізації, реорганізації, ліквідації, підпорядкованості, встановлення і зміни внутрішньої організаційної структури, право на організаційне самовизначення, процедури діяльності, офіційні символи тощо); відповідальність [153, с. 9].

Переходячи безпосередньо до правоохоронних органів, необхідно підкреслити, що питання структури адміністративно-правового статусу правоохоронних органів як загалом, так і окремих із них було об'єктом дослідження багатьох науковців. Зокрема, Л. М. Бахрах зазначає, що адміністративно-правовий статус державного органу складається з таких блоків як: цільовий, організаційно-структурний та компетенція [47, с. 85].

З приводу вищенаведеного С. П. Пономарьов зауважує, що автором у даній структурі не враховано відповідальність і піднаглядність правоохоронних органів, які набувають особливого значення в умовах реалізації правоохоронними органами свого правового статусу [356, с. 123].

Цільовий блок як складова адміністративно-правового статусу правоохоронного органу містить мету діяльності правоохоронного органу. У свою чергу, організаційний блок охоплює такі елементи, як: структура, схема організаційного підпорядкування структурних одиниць, схема розподілу завдань, функцій кожного структурного підрозділу, тобто порядок формування системи і структури, процедури діяльності структурних підрозділів, форми й методи діяльності. Компетенційний блок відповідно складають завдання,

функції, права та обов'язки, відповідальність [67, с. 10].

Натомість О. О. Бригінець зазначає, що цільовий блок включає принципи, цілі, завдання та функції державного органу; структурно-організаційний – порядок створення, реорганізації, ліквідації, процедури діяльності, право на офіційні символи, лінійну і функціональну підпорядкованість; компетенційний – сукупність владних повноважень, їх підвідомчість, правове закріплення об'єктів, предметів, справ, на які поширюються їх владні повноваження [60, с. 69–70].

У свою чергу, А. В. Юсупов виокремлює такі складові структури адміністративно-правового статусу правоохоронних органів України: цільове призначення, а саме мету, завдання, функції діяльності правоохоронного органу; сукупність прав та обов'язків, повноваження правоохоронного органу; організаційно-правове забезпечення [601, с. 138].

Деякі науковці звертали увагу на адміністративно-правовий статус виключно одного правоохоронного органу. Але структура адміністративно-правового статусу того чи іншого правоохоронного органу, яку вони запропонували, в цілому є похідною від структури адміністративно-правового статусу всіх правоохоронних органів загалом.

Так, на думку В. І. Бабенко, адміністративно-правовий статус органів прокуратури утворюється врегульованим законодавством порядком створення, реорганізації, ліквідації цих органів, визначенням функцій та завдань прокуратури та наділенням їх необхідною компетенцією для виконання покладених державою прав і обов'язків. А тому в її статусі повинні бути закріплені цілі, завдання, функції, компетенція, організаційна структура та відповідальність [30, с. 55].

С. П. Пономарьов робить висновок, що структура адміністративно-правового статусу органів Служби безпеки України складається з таких блоків: функціонально-цільового; структурно-організаційного; компетенційного (компетенція); піднаглядності і відповідальності правоохоронного органу, а також гарантій його діяльності [356, с. 123]. М. М. Карпенко зазначає, що

структуру адміністративно-правового статусу органів Служби безпеки України складають цільовий, організаційний та компетенційний блоки (елементи). До нього також входять гарантії діяльності органів Служби безпеки України, а також відповідальність їх співробітників [166, с. 145].

Адміністративно-правовий статус податкової міліції включає цільовий, структурно-організаційний блоки, компетенцію і юридичну відповідальність посадових та службових осіб податкової міліції [355, с. 51].

Аналіз зазначених підходів дозволяє нам стверджувати, що структура адміністративно-правового статусу правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави має наступний вигляд:

1) мета, завдання та функції правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку України;

2) компетенція і повноваження правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку України;

3) організаційно-штатна структура правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку України;

4) юридичні гарантії та юридична відповідальність правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку України.

Цілком очевидно, що правоохоронні органи не можуть функціонувати без визначення кінцевої мети їх діяльності. Необхідно зазначити, що ще Аристотель тлумачив мету як те, заради чого дещо існує, а сучасна філософська думка мету визначає як елемент діяльності суб'єкта, який характеризує майбутній результат такої діяльності і шляхи його реалізації за допомогою певних засобів [243]. Отже, мета включає в себе як кінцевий результат діяльності суб'єкта, процес руху в напрямку до конкретного кінцевого результату, а також способи діяльності, що забезпечують досягнення цього результату.

Спрямованість діяльності правоохоронних органів трансформується в їх завдання. Незважаючи на багатопланову діяльність правоохоронних органів, їх усіх об'єднують спільні завдання, що постають перед ними.

Л. В. Шестак зазначає, що завдання – це цілі, досягнення яких бажане до визначеного моменту часу в межах періоду, на який розраховане управлінське рішення [590]. В. Я. Малиновський переконаний, що, зважаючи на те, що мета є прогнозом кінцевого результату управлінської діяльності, завдання за таких умов є головним реалізатором у досягненні мети [245, с. 149].

З огляду на це вважаємо, що завдання реалізуються під час виконання певних дій, спрямованих на досягнення передбаченої мети діяльності правоохоронних органів, при цьому до поняття «завдання» входить також те, за допомогою яких ресурсів та в який відповідно спосіб передбачається досягти кінцевої мети та які для цього застосувати методи.

Не менш важлива роль у структурі адміністративно-правового статусу правоохоронних органів, поряд з метою та завданнями, належить функціям правоохоронних органів. Зокрема, Т. Д. Момотенко зазначає, що визначальним фактором діяльності правоохоронних органів є їх завдання та функції: метою діяльності правоохоронних органів є виконання законодавчо закріплених за ними завдань, а нерозривно з метою та завданнями правоохоронних органів потрібно розглядати і функції [280, с. 128]. Загалом під функціями прийнято розуміти коло діяльності правоохоронних органів, що визначають їх призначення в механізмі держави.

В. В. Волоско, зважаючи на те, що існує дуже багато різних функцій правоохоронних органів, пропонує їх класифікувати на основні та другорядні (допоміжні). До головних науковець відносить функції, які безпосередньо пов'язані з боротьбою зі злочинністю і правопорушеннями та передбачають юридичну відповідальність за їх скоєння. До таких функцій належать профілактична, охоронна, захисна, виконавча, оперативно-розшукова розслідування злочинів, ресоціалізаційна, а також судовий розгляд кримінальних справ, справ про адміністративні правопорушення, про фінансові

та господарські правопорушення. Тоді як серед другорядних функцій слід виділяти контрольну, дозвільну, координаційну, правороз'яснювальну, інформаційну, аналітичну, методичну, нормотворчу [83].

Отже, такий елемент адміністративно-правового статусу правоохоронних органів, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави як функції фактично визначають основні напрямки їх впливу на суспільні відносини в державі, зокрема тих, які виникають щодо захисту фінансових та економічних інтересів держави від протиправних посягань.

Іншими елементами адміністративно-правового статусу правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави є компетенція і повноваження. При цьому поширеним є підхід, де повноваження становлять його компетенцію чи взагалі ототожнюються.

В. Б. Авер'янов характеризує компетенцію державних органів як сукупність наступних важливих елементів: функції, завдання, характер взаємозв'язків, особливість місця в ієрархічній структурі державних органів, порядок вирішення різноманітних робочих питань [7, с. 188].

У юридичній енциклопедії компетенція визначається як сукупність встановлених в офіційних формах прав і обов'язків будь-якого органу або посадової особи, які окреслюють межі діяльності органу чи його посадової щодо прийняття обов'язкових до виконання рішень, організації та контролю їх виконання, вжиття у необхідних випадках заходів відповідальності [597, с. 196].

Термін «повноваження» є досить близьким до вищевказаного поняття. Так, у Великому тлумачному словнику зазначається, що повноваження – це право, надане кому-небудь для здійснення чогось [72, с. 1000].

На думку Ю. С. Шемшученка, повноваження – це сукупність закріплених у встановленому законодавством порядку прав і обов'язків державних органів і громадських організацій, їх посадових осіб, які надані їм для здійснення покладених на них функцій [589]. У свою чергу, Ю. М. Старілов, розширюючи поняття повноважень, визначає, що вони представляють собою належні державному органу і державному службовцю права і можливості діяти в різних

ситуаціях, функції та задачі, спрямовані на виконання компетенції державних органів [509, с. 200].

Отже, компетенція становить сферу діяльності певного правоохоронного органу, тоді як повноваження – сукупність прав і обов'язків правоохоронного органу, наданих йому законодавством для виконання покладених на нього функцій у межах компетенції. Зокрема, правоохоронні органи як суб'єкти забезпечення фінансово-економічної безпеки держави наділені компетенцією у сфері захисту фінансових та економічних інтересів держави від протиправних посягань, відповідно, для того щоб правоохоронні органи могли дійсно захищати фінансово-економічну безпеку держави, їм законодавством надано ряд повноважень, серед яких можна виділити право на здійснення досудового розслідування, право вимагати припинення протиправних дій від суб'єктів, які їх скоюють тощо.

Що стосується організаційно-штатної структури, то варто зазначити, що структура являє собою сукупність стійких зв'язків об'єкта, що забезпечують його цілісність, тобто збереження основних властивостей при різних зовнішніх та внутрішніх змінах.

На сьогодні питання організаційно-штатної структури правоохоронних органів України загалом розглядається фрагментарно, оскільки науковці звертають увагу на особливості структури лише конкретного правоохоронного органу, а іноді навіть за окремим напрямком діяльності останнього. Так, О. В. Батраченко, досліджуючи адміністративно-правові засади діяльності органів Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки і порядку, визначає їх організаційно-штатну структуру як затверджену штатним розписом у відповідності та на основі адміністративного законодавства України, ієрархічно побудованої за функціональним та територіальним принципами системи управлінь, відділів та інших структурних підрозділів, на які покладається виконання завдань та функцій у сфері забезпечення публічної безпеки та порядку [44, с. 5].

Незважаючи на це, варто зазначити, що особливістю організаційно-

штатної структури будь-якого державного органу є наявність між різними структурними одиницями вертикальних та горизонтальних зв'язків, основою яких є управлінські відносини влади та підпорядкування. В. П. Рубцов з цього приводу зазначає, що вертикальні зв'язки зазвичай існують між керівниками та їхніми підлеглими, тоді як горизонтальні – між рівноправними керівниками та структурними підрозділами, що тісно взаємодіють у процесі управлінської діяльності та базуються на відносинах взаємозв'язку чи взаємозалежності [475, с. 133]. Відповідно правоохоронні органи не є винятком, оскільки їх організаційно-штатна структура зазвичай включає керівництво та інших співробітників, при цьому між ними встановлюються відносини влади–підпорядкування (вертикальні), тоді як між співробітниками –координаційні відносини (горизонтальні).

Обґрунтовуючи доцільність існування організаційно-штатної структури як елементу адміністративно-правового статусу правоохоронних органів, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, необхідно погодитися з Д. О. Куликом, який зазначає, що будь-яка структура є засобом поділу праці шляхом організаційно-правового закріплення найбільш раціональної розстановки посад, встановлення відносин підпорядкування і взаємодії. Більше того, всебічна раціоналізація апарату органу вимагає приведення чисельності співробітників цього апарату та витрат на його утримання до кількості, що забезпечувала б належну ефективність його діяльності [211, с. 216].

При цьому під організаційно-штатною структурою правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави пропонуємо розуміти сформовану на основні спільної мети діяльності, узгодженого поділу наданих законодавством повноважень, єдиного керівництва систему різних структурних одиниць – управлінь, департаментів, відділів і т.д., якій властиві синергія та емерджентність. Останні ознаки характеризують організаційно-штатну структуру правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави як ефективну лише за

умови одночасного та злагодженого функціонування всіх її складових.

Останніми елементами адміністративно-правового статусу правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави нами запропоновано вважати юридичні гарантії та юридичну відповідальність зазначених вище органів. При цьому спочатку необхідно звернути увагу на поняття «гарантії» та «юридичні гарантії».

Поняття «гарантії» охоплює усю сукупність об'єктивних і суб'єктивних чинників, спрямованих на практичну реалізацію прав та свобод, на усунення можливих перешкод їх повного або належного здійснення [589].

Якщо сутність гарантій є зрозумілою, то щодо визначення поняття «юридичні гарантії» існує багато підходів. Зокрема, Б. А. Патюлин визначив поняття «юридичні гарантії» як правові норми, що визначають специфічні юридичні засоби, умови та порядок реалізації прав, юридичні засоби їх охорони та захисту у випадку порушення [327, с. 237].

Існує також підхід, відповідно до якого юридичні гарантії являють собою правові (норми права) та організаційно-правові засоби (діяльність певних державних органів, громадських організацій та їх посадових осіб по забезпеченню прав і свобод), за допомогою яких забезпечуються реалізація та всебічна охорона суб'єктивних прав [56].

Втім, незважаючи на різноманітність підходів до розуміння юридичних гарантій, останні фактично є важливою передумовою безперешкодної реалізації правоохоронними органами України як суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави наданих їм національним законодавством прав та обов'язків.

Розглядаючи юридичну відповідальність правоохоронних органів як елемент їх адміністративно-правового статусу, не можна не зазначити, що у юридичній літературі традиційним є положення відповідно до якого юридична відповідальність – це реакція держави на правопорушення, суб'єкт якого, порушивши норму права, має зазнати певних втрат. Деякі науковці навіть обстоюють думку, що юридична відповідальність є обов'язком особи зазнати

покарання за порушення закону [20, с. 266].

На думку І. Г. Фурмана, юридичну відповідальність необхідно розглядати у двох аспектах:

– по-перше, як обов’язок особи відповідати за скоєнні протиправні дії, зміст якого полягає у настанні для неї певних негативних наслідків за правопорушення (негативна відповідальність);

– по-друге, як добровільне та ініціативне виконання обов’язків та високу правову свідомість (позитивна відповідальність) [564, с. 55].

При цьому виокремлення юридичної відповідальності в структурі адміністративно-правового статусу правоохоронних органів обумовлене тим, що юридична відповідальність є необхідним правовим засобом забезпечення належного виконання обов’язків правоохоронного органу. Від усвідомлення співробітниками відповідного правоохоронного органу можливості бути притягненими до юридичної відповідальності за невиконання чи неналежне виконання своїх обов’язків залежить як ефективність їх діяльності зокрема, так і правоохоронного органу загалом.

Таким чином, підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що поняття «адміністративно-правовий статус» є вужчим за поняття «правовий статус». У науковій доктрині існує ряд підходів до розуміння кожного з них. Але, зважаючи на відсутність визначення поняття «адміністративно-правовий статус правоохоронних органів України як суб’єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави», вважаємо за доцільне під ним розуміти закріплену на законодавчому рівні сукупність таких елементів як: мета діяльності, завдання, функції, компетенція і повноваження, організаційно-штатна структура, юридичні гарантії та юридична відповідальність зазначених суб’єктів, які загалом визначають місце зазначених правоохоронних органів у системі суб’єктів захисту фінансових та економічних інтересів держави.

2.2. Мета, завдання та функції правоохоронних органів, які забезпечують фінансово-економічну безпеку України

Важливими елементами адміністративно-правового статусу правоохоронних органів як спеціальних суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави є їх мета, завдання та функції. Так, встановлення та розуміння мети, завдань та функцій правоохоронних органів України дає можливість визначити їх місце і роль в механізмі забезпечення фінансово-економічної безпеки України.

Мета – це конкретний кінцевий результат, на який спрямована певна діяльність, при цьому із формулювання мети повинно бути зрозуміло суспільне значення такої діяльності, а також якими способами досягається результат. Більше того, потрібно погодитися з Д. Д. Цабрієм, що мета «пронизує» весь зміст діяльності органу і зумовлює його завдання і функції [572].

Визначення мети діяльності правоохоронних органів та її формулювання є необхідною умовою належної організації їх діяльності. Крім того, її усвідомлення керівництвом та співробітниками правоохоронних органів, орієнтація зусиль та ресурсів зазначених органів на її досягнення надає їх діяльності логічної спрямованості, цілісності, обумовлює вибір методів та засобів її досягнення, забезпечує її ефективність та результативність, сприяє оцінюванню її результатів.

У правовій доктрині сформувалося декілька підходів щодо розуміння сутності та особливостей мети правоохоронної діяльності. Більшість науковців, зокрема, Є. В. Білозьоров, Ю. А. Ведерніков, В. М. Дубінчак, В. Г. Фатхутдінов, вбачають мету правоохоронної діяльності в усуненні порушень законності, застосуванні правових санкцій до винних за порушення вимог норм права, безперешкодній реалізації громадянами своїх прав та свобод [69; 126; 525; 553].

При цьому сутність ч. 2 ст. 3 Конституції України також свідчить про те, що зміст і спрямованість діяльності держави, а отже, й мету правоохоронної діяльності визначають права і свободи людини та їх гарантії [197].

Слушною є думка А. Х. Міндагулова, який зазначає, що мета та сенс правоохоронної діяльності полягають в пошуку, виявленні та розробці заходів з усунення (або нейтралізації) факторів, що породжують злочинність та інші правопорушення [268].

У свою чергу, А. М. Кучук стверджує, що метою правоохоронної діяльності є втілення в життя принципу верховенства права; охорона прав та свобод людини і громадянина; підтримання правопорядку; забезпечення громадського порядку та громадської безпеки. При цьому дослідник зазначає, що головне у цій діяльності не покарання, а відновлення порушеного права і відшкодування збитків, у той час як покарання – це один із засобів запобігання майбутнім правопорушенням як з боку цієї особи, так і з боку інших осіб [218].

Таким чином, на сьогодні існують різні підходи до визначення мети правоохоронної діяльності. Так, одна група науковців підтримує позицію, згідно з якою основною метою правоохоронної діяльності є усунення порушень та притягнення винних осіб до відповідальності, поширеними є також підходи, за яких мета такої діяльності полягає в усуненні причин, що сприяють порушенням, або ж відновленні порушеного права. При цьому кожен з них має право на існування.

Що стосується правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, то в нормативно-правових актах, які регламентують діяльність зазначених органів, мета їх діяльності прямо не визначена, але загальний аналіз положень про їх діяльність дозволяє самостійно її сформулювати.

Зокрема, відповідно до нормативних актів, які регулюють діяльність Департаменту захисту економіки як міжрегіонального територіального органу Національної поліції України, можна зробити висновок, що метою його діяльності є усунення причин та умов, які сприяють вчиненню правопорушень в економічній сфері. Поряд з цим необхідно зазначити, що безпосередньо виявлення, припинення, розслідування таких правопорушень та притягнення винних осіб до юридичної відповідальності здійснюють органи досудового

розслідування. Відповідно метою їх діяльності є усунення порушень, які завдають шкоди фінансово-економічним інтересам держави, та застосування правових санкцій до винних осіб.

В цілому усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень, а також правопорушень, які вже скоєні, та притягнення винних осіб до відповідальності є також метою діяльності інших органів, зокрема підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України, але їх діяльність спрямована виключно на податкові правопорушення.

Що ж до Національного антикорупційного бюро України, то аналіз наукової літератури [491; 549] та правових норм національного законодавства дозволяє нам зробити висновок, що метою його діяльності є протидія (запобігання, припинення, розслідування, розкриття) корупційним правопорушенням серед вищих посадових осіб, які виконують функції держави або місцевого самоврядування, та є загрозою для національній безпеці України.

Протидія є також ключовою категорією при визначенні мети діяльності Головного управління контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері економічної безпеки як постійно діючого органу при Службі безпеки України, яка полягає у протидії діям суб'єктів спрямованих на підрив основних засад національної безпеки України.

Істотно відмінною від вищезазначених правоохоронних органів є мета діяльності органів прокуратури України, які відповідно до норм національного законодавства не здійснюють виявлення правопорушень та не притягують винних осіб до юридичної відповідальності за скоєні ними протиправні діяння тощо.

Зокрема, А. Дворник зазначає, що метою прокуратури є уявна і бажана майбутня подія чи стан, предмет прагнення, те, що треба здійснити, результат, на досягнення якого спрямована діяльність прокуратури в цілому, зокрема її найважливіша функція – прокурорський нагляд [114].

Втім, з таким визначенням важко погодитися, оскільки воно є загальним розумінням самої мети, а вказівка на здійснення органами прокуратури нагляду

не дає можливості зрозуміти кінцевий результат, на досягнення якого спрямована діяльність органів прокуратури. А тому доцільно зазначити, що метою діяльності прокуратури є в першу чергу захист прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.

З огляду на вищезазначене можна зауважити, що нормативно-правовими актами, які регламентують діяльність правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, прямо не визначено мети їх діяльності, а з цим не можна погодитись, адже мета – це те, чого прагне досягти правоохоронний орган у своїй діяльності, і те, для чого його безпосередньо створено. Відповідно правоохоронні органи України, які забезпечують фінансово-економічну безпеку держави, не можуть функціонувати без конкретно визначеної мети їх діяльності. Проте аналіз норм національного законодавства дає підстави визначити мету функціонування кожного правоохоронного органу у фінансово-економічній сфері. При цьому мета діяльності Національного антикорупційного бюро України, підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України, Головного управління контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері економічної безпеки Служби безпеки України і підрозділів Національної поліції України є подібною, зокрема, метою їх діяльності є усунення причин і умов, що сприяють скоєнню правопорушень, усунення таких правопорушень та притягнення винних осіб до відповідальності. Виняток становлять лише органи прокуратури України, мета діяльності яких суттєво відрізняється від вищезазначених правоохоронних органів.

Поряд з цим необхідно звернути увагу на підхід Ю. А. Тихомирова, згідно з яким мета функціонування державного органу – це довгострокова нормативна орієнтація, що визначається законом, положенням, уставом, іншим нормативним правовим актом, і яка виражається у непереривному вирішенні виникаючих завдань шляхом здійснення певних публічно-правових функцій [528]. Виходячи із вищевказаного можемо зробити висновок, що метою діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-

економічної безпеки держави є захист фінансово-економічних інтересів держави від внутрішніх та зовнішніх протиправних посягань.

Спрямованість діяльності правоохоронних органів трансформується в їх завдання. Л. В. Шестак зазначає, що завдання – це цілі, досягнення яких бажано до визначеного моменту часу у межах періоду, на який розраховано управлінське рішення [590]. З огляду на це, завдання вказують на конкретну ціль правоохоронної діяльності, яка підлягає кількісній характеристиці.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови під завданням розуміється наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справ тощо; настанова, розпорядження виконати певне доручення; те, що хочуть здійснити [72].

Ми вважаємо, що завдання реалізуються під час виконання певних дій, спрямованих на досягнення передбаченої мети діяльності, при цьому до поняття «завдання» входить, яким чином та в який спосіб передбачається досягти кінцевої мети та які для цього застосувати методи.

Вивчення завдань правоохоронних органів України доцільно розпочати із завдань правоохоронної системи. Саме поняття «правоохоронна система» існує виключно на доктринальному рівні, а тому підходів до розуміння її завдань існує багато.

З позиції В. І. Дяченко завданнями правоохоронної системи є гарантування захисту і швидкого поновлення порушених прав, свобод і законних інтересів особи, матеріальних і духовних інтересів суспільства, захисту конституційного ладу, суверенітету і територіальної цілісності держави [127].

У свою чергу, О. М. Музичук розмежовує завдання правоохоронної системи на безпосередньо правоохоронні завдання (досудове розслідування фактів кримінальних правопорушень, оперативно-розшукова діяльність, протидія організованій та економічній злочинності, виконання судових вироків, охорона стратегічно важливих об'єктів), які мають здійснювати професіонали, які мають відповідну освіту та інші завдання, які можуть виконувати члени

громадських формувань [287]. На думку науковця, залучення громадськості до виконання окремих завдань правоохоронної системи допоможе звільнити значну кількість співробітників правоохоронних органів для виконання важливих правоохоронних функцій, зокрема розкриття тяжких і резонансних кримінальних правопорушень.

Переходячи безпосередньо до правоохоронних органів, необхідно зазначити, що науковці виділяють ряд основних та допоміжних функцій правоохоронних органів. Наприклад, С. В. Бабаченко основними завданнями правоохоронних органів вважає охорону законності та правопорядку, захист прав і свобод людини та громадянина, боротьбу зі злочинністю, попередження та профілактику правопорушень, які здійснюються тільки на підставі закону та відповідно до закону особами, які перебувають на службі в правоохоронних органах і мають спеціальну професійну підготовку. Тоді як допоміжними завданнями науковець пропонує вважати такі як:

- 1) прийняття та розгляд повідомлення про вчинення правопорушення;
- 2) безпосереднє виявлення ознак злочину чи правопорушень;
- 3) мінімізація ризиків заподіяння шкоди;
- 4) виконання обов'язків з дотриманням усіх необхідних вимог;
- 5) дотримання законності [29].

На додаток до вищевказаного В. Г. Гриценко одним з основних завдань правоохоронних органів вважає відновлення порушеного права [106].

Слушним також є науковий підхід, відповідно до якого існує п'ять головних завдань діяльності правоохоронних органів:

- 1) захист конституційних прав і свобод громадян;
- 2) збереження та охорона чинного конституційного ладу;
- 3) боротьба зі злочинністю;
- 4) захист правомірних інтересів вітчизняного товаровиробника;
- 5) цілеспрямований розвиток системи правоохоронної діяльності, зокрема поліпшення їх кількісних і якісних показників [517].

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що завдання правоохоронної системи є більш широкими за своїм змістом, ніж завдання правоохоронних органів, оскільки суб'єктами правоохоронної системи є не лише правоохоронні органи, але й громадяни України, органи державної влади тощо.

У рамках дослідження цього питання доцільно звернути увагу на те, що завдання правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави визначені нормативно-правовими актами, які регламентують їх діяльність.

Відповідно до положення про Департамент захисту економіки Національної поліції України до завдань вказаного департаменту належить:

1) участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері боротьби зі злочинністю, захисту економіки та об'єктів права власності;

2) боротьба з корупцією й хабарництвом у стратегічних для економіки держави сферах, серед посадових осіб державних органів та органів місцевого самоврядування;

3) протидія корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням;

4) виявлення, запобігання та припинення злочинів у сфері економіки, що позначаються на соціально-економічній й криміногенній ситуації в державі та в окремих її регіонах;

5) виявлення причин і умов, які сприяють учиненню правопорушень у сфері економіки та вжиття заходів щодо їх усунення [394].

У свою чергу, відповідно до Податкового кодексу України завданнями підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України є:

– запобігання і протидія корупції у контролюючих органах та виявлення її фактів;

– забезпечення безпеки діяльності працівників контролюючих органів, захисту їх від протиправних посягань, пов'язаних з виконанням службових обов'язків

– запобігання правопорушенням у сфері оподаткування та бюджетній сфері, досудове розслідування кримінальних правопорушень віднесених до їх підслідності і здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення;

– розшук осіб, які переховуються від слідства та суду за правопорушення у сфері оподаткування та бюджетній сфері [344].

Що стосується Національного антикорупційного бюро, то його основним завданням є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та становлять загрозу національній безпеці [416].

Завдання Служби безпеки України визначені у ст. 2 Закону України «Про Службу безпеки України», відповідно спецслужба запобігає, виявляє, припиняє та розкриває кримінальні правопорушення проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сферах державного управління і економіки, інших суспільно-небезпечних діянь, які є загрозою для життєво важливих інтересів України [434]. При цьому головним завданням Головного управління контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері економічної безпеки Служби безпеки України є захист національних економічних інтересів, попередження, розкриття і запобігання злочинам в економічній сфері. Крім того, одним із його завдань є попередження і запобігання зовнішньому впливу і втручанню у роботу державних установ, а також підприємств критичної інфраструктури [317].

Завдання органів прокуратури на відміну від завдань вищевказаних органів законодавством України не визначено. Зокрема, спеціалізований нормативно-правовий акт – Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року – визначає лише призначення та функції органів прокуратури, тоді як їх завдання залишаються поза увагою законодавця. При цьому якщо звернути увагу на Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру України, затверджене Наказом Генеральної прокуратури України від 12 квітня 2016 року

№ 149, то можна зробити висновок, що завдання та функції зазначеного органу ототожнюються. Зокрема, відповідно до визначених у п. 3 цього основних завдань та функцій Спеціалізована антикорупційна прокуратура:

- здійснює нагляд за додержанням законів під час оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національного антикорупційного бюро України;

- забезпечує швидке, повне, неупереджене розслідування підслідних Національному антикорупційному бюро України злочинів та оскарження незаконних судових рішень на стадії досудового розслідування і судового розгляду;

- виконує вимоги законодавства під час приймання, реєстрації, розгляду та вирішення заяв і повідомлень про злочини, своєчасне внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань;

- забезпечує застосування належної правової процедури до учасників кримінального провадження;

- підтримує державне обвинувачення в суді у справах розслідуваних Національним антикорупційним бюро України;

- представляє інтереси громадянина або держави в суді у справах про корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;

- забезпечує відшкодування завданих злочинами збитків;

- здійснює міжнародне співробітництво [396].

При цьому ототожнювати завдання і функції будь-яких правоохоронних органів виходячи зі змісту визначень понять «завдання» і «функції», недоцільно, оскільки мета визначає завдання, а мета і завдання разом – функції, тобто функції правоохоронного органу є похідними від його мети діяльності та завдань, що стоять перед ними. Крім того, необхідно погодитися з Н. В. Лебедем, який слушно зазначає про те, що функціям властиві безперервність, постійність та необумовленість конкретними подіями і діями, тоді як завдання, по суті, мають тимчасовий характер, і в процесі їх досягнення вони будуть або зняті, або змінені на нові [226]. У зв'язку з цим завдання та

функції необхідно чітко розмежовувати як на доктринальному, так і на законодавчому рівні.

Таким чином, на законодавчому рівні визначено завдання майже всіх правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, виняток становлять лише органи прокуратури, завдання яких у Законі України «Про прокуратуру» не закріплені, а в підзаконному акті завдання та функції Спеціалізованої антикорупційної прокуратури України ототожнюються. При цьому, беручи до уваги специфіку діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, під їх завданнями пропонуємо розуміти обмежені ресурсами короткострокові цілі організації та діяльності зазначених правоохоронних органів, спрямованих на досягнення довгострокової мети – захист фінансово-економічних інтересів держави від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Необхідно зазначити, що соціальне призначення правоохоронних органів України, що забезпечують фінансово-економічну безпеку держави, їх місце та роль у правовій системі відображаються саме в їх функціях. При цьому аналіз нормативно-правових актів свідчить про те, що в законодавстві відсутній єдиний підхід щодо розуміння сутності таких понять як «функція» та «правоохоронні функції».

У загальному розумінні «функція» розглядається як обов'язок, призначення, коло діяльності, виконання, діяльність [500]. Натомість у юридичній літературі функції визначаються вже не як просто діяльність, а як юридично необхідні види діяльності [104] та комплекс взаємопов'язаних організаційно-правових впливів органу загалом та кожного його структурного підрозділу окремо, який слугує напрямком для досягнення, поставленої перед системою управління, мети [76].

Беручи до уваги те, що згідно із Законом України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів» правоохоронні органи здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції, слід зазначити, що у

науковій літературі зустрічаються різноманітні підходи щодо змісту правозастосовної та правоохоронної функцій.

Зокрема, О. Ф. Скакун визначає правозастосовну функцію як реалізацію норм права шляхом винесення юридичних рішень щодо конкретних суб'єктів з конкретних питань [496]. Подібною також є позиція А. Перепелюк, відповідно до якої правозастосовна функція полягає в прийнятті індивідуально конкретизуючих функцій [330].

Що ж до сутності правоохоронної функції, то, на думку І. Лавринчука, така функція передбачає охорону кожного члена суспільства від несправедливого поводження з боку інших осіб [219]. У свою чергу, В. І. Осадчий вважає, що правоохоронна функція – це гарантування функціонування суспільних відносин, врегульованих правом [306]. І. Д. Пастух розглядає правоохоронну функцію вузько, тобто зводить її зміст виключно до здійснення боротьби зі злочинами та правопорушеннями, за які законом передбачена юридична відповідальність [326].

Необхідно звернути увагу, на те, що функції правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави визначаються за різними критеріями, при цьому вони часто ототожнюються з компетенцією, повноваженнями, завданнями цих органів, а в окремих випадках взагалі не визначаються.

Так, наприклад, у Законі України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року функції цього державного органу взагалі не визначені. Проте статтею 10 вказаного нормативно-правового акту встановлено, що структура Головного управління Служби безпеки України охоплює апарат та функціональні підрозділи: контррозвідки, військової контррозвідки, розвідки, боротьби з корупцією і організованою злочинною діяльністю, захисту національної державності, оперативно-технічного, інформаційно-аналітичного, оперативного документування, слідчого, урядового зв'язку, фінансового, адміністративно-господарського, військово-медичного, по роботі з особовим складом та інших [434]. Зважаючи на те, що в законодавстві відсутній перелік

функцій Служби безпеки України та беручи до уваги перелік існуючих функціональних підрозділів зазначеного органу, можемо зробити висновок про те, що до функцій Служби безпеки України слід відносити: контррозвідку; військову контррозвідку; розвідку; захист конституційного ладу, суверенітету та державної таємниці; контррозвідувальний захист економіки держави; боротьбу з корупцією, організованою злочинністю, тероризмом; інформаційно-аналітичне забезпечення вищих органів державної влади; здійснення досудового розслідування; профілактику правопорушень тощо [465].

Необхідно зазначити, що, за О. М. Полковніченко, функції спецслужб зазвичай суттєво відрізняються від функцій власне правоохоронних органів [349, с. 572]. Із цього випливає, що до функцій Служби безпеки України як правоохоронного органу спеціального призначення фактично не повинні належати здійснення оперативно-розшукових заходів і досудове розслідування.

Таким чином, до функцій Служби безпеки України як суб'єкта забезпечення фінансово-економічної безпеки держави належать:

- 1) контррозвідувальний захист економіки держави;
- 2) профілактика правопорушень, які можуть завдати шкоди фінансово-економічним інтересам держави;
- 3) забезпечення органів державної влади інформацією щодо існуючих та потенційних загроз інтересам держави у фінансово-економічній сфері;
- 4) досудове розслідування за фактами підслідних їй кримінальних правопорушень.

На відміну від Служби безпеки України функції Департаменту захисту економіки Національної поліції України закріплено в Розділі III положення про його діяльність, серед яких необхідно виділити такі:

– аналіз стану економічної злочинності, причин та умов, що на неї впливають, прогнозування зростання чи спадання її рівня в державі загалом та окремих регіонах, визначення на скільки ефективно використовуються наявні ресурси з метою боротьби з економічною злочинністю; розробка конкретних пропозицій у сфері організації діяльності підрозділів захисту економіки;

- розробка і реалізація програм, оперативно–профілактичних операцій, заходів у напрямку активізації протидії економічній злочинності;
- вжиття заходів щодо протидії підбробці грошей, забезпечення відшкодування збитків завданих ними, заходів щодо захисту бюджетних коштів від протиправних посягань, забезпечення законності застосування процедур закупівлі товарів, робіт, послуг, цільового використання бюджетних коштів;
- запобігання легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом;
- організація перегляду нормативних актів з питань боротьби зі злочинністю у сфері економіки для приведення їх у відповідність до чинного законодавства;
- взаємодія з правоохоронними органами України та зарубіжних держав, органами державної влади, підприємствами, установами, організаціями, громадськістю, міжнародними організаціями з питань боротьби зі злочинністю [394].

Що ж до підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України, то з формальної точки зору до їх функцій належить оперативно-розшукова, кримінально-процесуальна та охоронна [344].

Грунтуючись на аналізі наукових джерел [15; 39; 285; 341], доцільно класифікувати функції підрозділів податкової міліції наступним чином:

1) перша група охоплює такі функції, як: а) визначення основних напрямів діяльності підрозділів податкової міліції, необхідних для досягнення визначених для неї завдань; б) розробка і здійснення заходів необхідних для досягнення завдань податкової міліції; в) участь у розробці і реалізації державних програм у сфері забезпечення боротьби із економічною злочинністю; г) взаємодія із засобами масової інформації щодо інформування населення про діяльність податкової міліції з метою профілактики податкових злочинів і правопорушень; ґ) здійснення прийому громадян, розгляд їх заяв, скарг, повідомлень;

2) друга група включає наступні функції: а) оперативно-розшукова діяльність; б) провадження дізнання і попереднього слідства; в) провадження у

справах про адміністративні правопорушення; г) застосування адміністративно-попереджувальних заходів;

3) третю групу складають лише контрольні функції, тобто фактична участь у здійсненні контролю за дотриманням податкового законодавства, правильністю нарахування, повнотою і своєчасністю внесення податків, зборів та інших обов'язкових платежів до відповідних бюджетів.

На відміну від підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України функції Національного антикорупційного бюро України формально не визначені, однак Р. Гречанюк з огляду на права та обов'язки, якими наділений зазначений правоохоронний орган, робить висновок, що він виконує три функції: 1) оперативно-розшукову; 2) досудового розслідування; 3) превентивну, що полягає у виявленні та усуненні причин і умов, що сприяють вчиненню підслідних Національному антикорупційному бюро України кримінальних правопорушень [103]. Хоча запропонований науковцем перелік функцій Національного антикорупційного бюро України не можна вважати виключним, оскільки його можна розширити такою функцією, наприклад, як взаємодія, в першу чергу з іншими правоохоронними органами, як України так і зарубіжних держав, органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також підприємствами, установами, організаціями, громадськістю, міжнародними організаціями щодо протидії корупційним правопорушенням серед вищих посадових осіб держави. Не менш важливою в діяльності Національного антикорупційного бюро України можна вважати функцію участі в розробленні нормативно-правової основи протидії корупційним правопорушенням серед вищих посадових осіб держави тощо.

Таким чином, аналіз національного законодавства України свідчить про неналежну увагу законодавця на визначення мети, завдань та функцій правоохоронних органів загалом, що ускладнює визначення їх мети, завдань та функцій саме як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. У науковій літературі цьому питанню також приділено мало уваги. У зв'язку з чим виходячи з норм нормативних актів, які регламентують діяльність

правоохоронних органів та положень наукової доктрини, можна стверджувати, що метою правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави є захист фінансово-економічних інтересів держави від протиправних посягань. У свою чергу, під завданнями правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави необхідно розуміти обмежені ресурсами короткострокові цілі організації та діяльності зазначених правоохоронних органів, спрямованих на досягнення довгострокової мети – захист фінансово-економічних інтересів держави від внутрішніх та зовнішніх протиправних посягань, тоді як під функціями, які є похідними від мети та завдань – безперервні, постійні і такі, що не залежать від певних подій, напрямки діяльності правоохоронних органів. Такими функціями є, зокрема, оперативно-розшукова діяльність, проведення дізнання та слідства, профілактична діяльність, взаємодія з державними і недержавними суб'єктами щодо протидії фінансово-економічним правопорушенням тощо.

2.3. Компетенція та повноваження правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України

Компетенція та повноваження є важливими елементами адміністративно-правового статусу правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку. При цьому компетенція є ширшим, а повноваження – дещо вужчим поняттям, оскільки компетенція являє собою сферу діяльності правоохоронних органів, а повноваження передбачають обов'язок (перед державою) і право (щодо об'єктів впливу) на здійснення певних дій.

Більше того, повноваженням є забезпечена законодавчим актом вимога уповноваженого суб'єкта конкретної поведінки та дій від юридичних та фізичних осіб, а компетенцією правоохоронного органу є ті сфери їх діяльності, на які поширюються їх повноваження.

Аналіз наукових підходів щодо розуміння поняття «компетенція» свідчить про різноманітність його визначення. Зважаючи на те, що досить часто зустрічаються такі поняття, як права та обов'язки, повноваження, функції, предмет відання та підвідомчість, що конкурують між собою, досить складно визначити співвідношення за обсягом та змістом.

У багатьох словникових та енциклопедичних виданнях сутність поняття «компетенція» зводиться переважно до такого:

– це інститут адміністративного права, який охоплює комплексну нормативно визначену характеристику повноважень державного чи громадського органу, організації, посадової особи, іншого службовця у певній сфері державного чи громадського управління [498];

– це сукупність встановлених в офіційній формі (юридична чи неюридична) прав і обов'язків будь-якого органу чи посадової особи, якими визначено їх можливості щодо прийняття обов'язкових до виконання рішень, організації та контролю їх виконання, вжиття у необхідних випадках заходів відповідальності тощо [597];

– це сукупність, визначених Конституцією, законами та іншими нормативними актами, предметів відання, прав і обов'язків державного органу, посадової особи, громадської організації [95];

– це сукупність юридично встановлених повноважень, прав і обов'язків конкретного державного органу, органу місцевого самоврядування чи посадової особи [71].

Виходячи з викладеного, очевидно, що сутність поняття «компетенція» розкривається через сукупність повноважень (прав та обов'язків) і сфер відання суб'єкта, що загалом є класичним підходом до розуміння змісту компетенції. Водночас С. С. Шоптенко звертає увагу на те, що у науці адміністративного права, окрім класичного, існують також обмежувальний підхід, за якого зміст компетенції зводиться виключно до сукупності повноважень, та розширювальний підхід, який включає до структури компетенції, крім

предметів відання та повноважень, ще й завдання, функції, методи, діяльності тощо [593, с. 33].

Прихильниками обмежувального підходу щодо тлумачення поняття «компетенція» є В. Б. Авер'янов, С. В. Бурмагін, В. В. Сухонос та інші. Зокрема, В. Б. Авер'янов звертає увагу на те, що головною складовою змісту правового статусу кожного органу є саме компетенція (права і обов'язки), яка доповнюється його завданнями, функціями, характером взаємозв'язків з іншими органами, місцем в ієрархічній структурі органів виконавчої влади, порядком вирішення установчих і кадрових питань [76].

Стосовно цього С. В. Бурмагін зазначає, що поняття «компетенція» охоплює сукупність юридично встановлених повноважень державного органу, якими він наділений для здійснення своїх функцій та вирішення завдань у певній сфері діяльності [64].

В. В. Сухонос вказує на компетенцію як одну з ознак державного органу, яка є сукупністю владних повноважень певного змісту і обсягу. При цьому владні повноваження, на думку науковця, означають певний обсяг прав і обов'язків, які дозволяють державним органам виконувати функції держави [521].

Таким чином, науковці звертають увагу на особливе місце компетенції серед елементів адміністративно-правового статусу правоохоронних органів, але обмежують її зміст лише правами та обов'язками.

Що ж до розширювального тлумачення сутності компетенції, то слід звернути увагу на думку О. Скакун, І. Бачило, А. Коренєва, В. Комарова, С. Комарова тощо. Так, О. Ф. Скакун та І. Л. Бачило висвітлюють компетенцію державного органу як закріплену законом або підзаконним актом сукупність його владних повноважень, юридичної відповідальності й предметів відання (функціонального призначення) [494]. При цьому таке положення, на нашу думку, суперечить поглядам науковців щодо визначення змісту адміністративно-правового статусу державного органу, згідно з якими юридичну відповідальність виділяють окремо як елемент адміністративно-

правового статусу. Крім того, нами також запропоновано структуру адміністративно-правового статусу правоохоронних органів, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, в якій юридична відповідальність не охоплюється іншими елементами такого статусу, оскільки вона є одним із інструментів контролю за діяльністю державного органу в межах наданої йому компетенції. Отже, заходи юридичної відповідальності є результатом здійсненого державним органом правопорушення. Це свідчить про те, що юридична відповідальність не є складовою компетенції, а є наслідком її нездійснення або неналежного здійснення.

У свою чергу, А. Коренєв, В. Комаров та С. Комаров, розширюючи поняття компетенції, включають до неї, не лише повноваження, а й призначення, структуру органу, його завдання, цілі, функції, функціональні обов'язки, форми і методи діяльності [8]. Втім, із цією позицією також складно погодитися, оскільки фактично компетенція правоохоронного органу охоплює майже всі елементи його адміністративно-правового статусу, що, на нашу думку, не є доцільним.

Що ж до розуміння компетенції саме правоохоронних органів, то в науковій літературі зазначене питання не є достатньо висвітленим. Зокрема, О. В. Пономарьов, досліджуючи адміністративно-правовий статус податкової міліції, звертає увагу на те, що її компетенція складається з основних і додаткових елементів. Основні елементи визначають зміст компетенції, а додаткові – відображають окремі відмінні її ознаки. При цьому як основний елемент виділено повноваження податкової міліції.

У свою чергу, до додаткових елементів компетенції О. В. Пономарьов відносить: 1) предмети відання – сфера або сфери, в які вступають підрозділи податкової міліції України; 2) межі дії – просторово-територіальні межі, інші рамки, в яких здійснюється діяльність підрозділів податкової міліції [354, с. 11]. Зважаючи на те, що предметом відання правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави є захист фінансово-економічних інтересів держави від внутрішніх та зовнішніх

протиправних посягань, вважаємо доцільним більш детально розглянути повноваження зазначених органів.

Великий тлумачний словник сучасної української мови обмежує зміст поняття «повноваження», визначаючи його лише як «право, надане комунібудь для здійснення чогось [72]. Поряд із цим незрозумілим залишається також те, куди ж поділися обов'язки, оскільки права та обов'язки фактично кореспондують одне одному та є взаємообумовленими. Тому ми вважаємо за доцільне погодитися з таким визначенням повноважень, як сукупності прав і обов'язків державних органів і громадських організацій, а також посадових та інших осіб, закріплених за ними у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій [71].

О. Ю. Муравенко під час дослідження повноважень органів прокуратури України визначив їх як фундаментальну складову функцій цього органу влади, що являє собою сукупність ефективних правових форм реалізації закріплених законодавством прав та обов'язків прокурорів, враховуючи їхній статус, посадове становище та сферу діяльності [288, с. 15]. Водночас це стосується не лише органів прокуратури, оскільки точне визначення на законодавчому рівні повноважень всіх правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави є важливим підґрунтям для здійснення зазначеними органами покладених на них завдань та функцій.

Норми законодавчих актів свідчать про існування інформаційно-аналітичних повноважень правоохоронних органів України як суб'єктів захисту фінансово-економічних інтересів держави, серед яких:

1) право витребувати та/або запитувати і отримувати від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших правоохоронних органів, підприємств, установ, організацій, громадян інформацію, необхідну для виконання покладених на них обов'язків.

Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року передбачено, що оперативні підрозділи, які структурними одиницями правоохоронних органів, у тому числі тих, які є суб'єктами захисту фінансово-

економічної системи держави, можуть отримувати інформацію про злочини, що готуються або вчинені, та про загрозу безпеці суспільства і держави від юридичних чи фізичних осіб на умовах безоплатності або ж за винагороду [411]. Поряд з цим таке право закріплене іншими спеціалізованими нормативними актами. Зокрема, п. 5 ст. 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року передбачене право співробітників бюро отримувати інформацію щодо операцій, рахунків, вкладів, правочинів фізичних та юридичних осіб, необхідну для виконання покладених на бюро обов'язків. Але таке право Національне антикорупційне бюро може реалізувати лише за умови наявності відповідного рішення його директора, заступника директора, погодженого з прокурором [416]. Положенням про Департамент захисту економіки затвердженим Наказом Національної поліції України від 7 листопада 2015 року, за міжрегіональним органом поліції закріплено право запитувати та отримувати, необхідні для прийняття рішень щодо забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби із економічною злочинністю, документи, довідкові та інші матеріали (у письмовій або усній формі) від посадових осіб органів внутрішніх справ і центральних органів виконавчої влади [394]. Не виняток становлять і органи Служби безпеки України, які відповідно до п. 3 ст. 25 Закону України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року мають право одержувати на письмовий запит керівника відповідного органу Служби безпеки України від міністерств, державних комітетів, інших відомств, підприємств, установ, організацій, військових частин, громадян та їх об'єднань, необхідні для забезпечення державної безпеки України дані і відомості, і користуватися з цією метою службовою документацією і звітністю [434]. Органам прокуратури згідно із Законом України «Про прокуратуру» (ст. 24) також надано право ознайомлюватися з матеріалами справи в суді та матеріалами виконавчого провадження за наявності дозволу суду, робити з них виписки, безоплатно отримувати копії документів, що знаходяться у матеріалах справи чи виконавчого провадження [429].

Хоча вищенаведені права в кожному нормативно-правовому акті, який визначає статус того чи іншого правоохоронного органу, сформульовані по-різному, але їх спільним призначенням є надання державою правоохоронним органам легальної можливості отримувати інформацію, якою вони не володіють, але яка є в розпорядженні інших суб'єктів та є необхідною для виконання покладених на них законом завдань;

2) право на створення та використання інформаційних баз даних.

Зокрема, Департамент захисту економіки Національної поліції України з питань, що належать до його компетенції, має доступ та можливість користуватися базами даних Національної поліції України, МВС України, інших державних органів, у той час як Служба безпеки України в інтересах контррозвідки та оперативно-розшукової діяльності може створювати інформаційні системи і вести оперативний облік в обсязі і порядку, що визначаються її завданнями;

3) здійснення інформаційно-аналітичної роботи, сутність якої зводиться до детального вивчення та аналізу отриманої правоохоронними органами інформації, виявлення певних закономірностей та тенденцій зростання чи зниження рівня злочинності, прогнозування його рівня з урахуванням існуючих соціально-економічних та політичних умов розвитку держави.

Наприклад, підрозділи податкової міліції Державної фіскальної служби України збирають, аналізують, узагальнюють інформацію щодо порушень у сфері оподаткування та бюджетній сфері, прогнозують тенденції розвитку негативних процесів кримінального характеру, пов'язаних з оподаткуванням (ст. 350.1.11 Податкового кодексу України) [344]. А в ст. 24 Закону України «Про Службу безпеки України» одним із перших закріплено обов'язок спецслужби здійснювати інформаційно-аналітичну діяльність в інтересах ефективного проведення органами влади та управління України внутрішньої і зовнішньої діяльності, вирішувати питання оборони, соціально-економічного будівництва, науково-технічного прогресу, інших питань, що стосуються національної безпеки України [434].

Фактично правоохоронні органи як суб'єкти забезпечення фінансово-економічної безпеки держави в процесі інформаційно-аналітичної роботи не лише створюють основу для своєї подальшої діяльності, але й забезпечують вищі органи влади актуальною та необхідною, зокрема для прийняття ними важливих управлінських рішень, інформацією. Так, органи Служби безпеки України надають вищим органам державної влади відомості про виявлені під час контррозвідувальної діяльності потенційні та існуючі загрози фінансово-економічним інтересам держави, на основі яких суб'єкти управління фінансово-економічною системою України приймають рішення та вживають належних заходів для усунення таких загроз або ж мінімізації їх шкідливого впливу на фінансову систему та економіку держави. Досить слушною, на нашу думку, є позиція О. А. Моргунова, який зазначає, що наскільки достовірна, своєчасна і повна інформація буде надана до організаційно-штатних підрозділів, настільки правильно вони зможуть на неї відреагувати та вчасно вжити організаційно-штатних заходів [282].

Крім того, до інформаційно-аналітичних повноважень правоохоронних органів України можна віднести виявлення причин, які сприяють скоєнню фінансово-економічних правопорушень. Законом України «Про Національну поліцію України» (п. 2 ст. 23) зазначено, що до повноважень поліції належать виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень, вжиття у межах своєї компетенції заходів для їх усунення [415]. А п. 5 ст. 16 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» взагалі визначає, що мета інформаційно-аналітичної роботи бюро полягає у виявленні та усуненні причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності [416]. Підрозділи податкової міліції Державної фіскальної служби України також відповідно до п. 350.1.5 ст 350.1 Податкового кодексу України виявляють причини і умови, що сприяли вчиненню злочинів, інших правопорушень у сфері оподаткування та бюджетній сфері, і вживають заходів щодо їх усунення [344].

На нашу думку, існування інформаційно-аналітичних повноважень правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави є важливим, зважаючи на те, що їх належне виконання дозволяє вчасно отримати необхідну інформацію для виконання зазначеними органами покладених на них завдань, виявляти причини та умови фінансово-економічної злочинності, а також оперативно реагувати на потенційні чи існуючі загрози фінансово-економічним інтересам держави;

4) передання матеріалів про кримінальні правопорушення, які не належать до їх підслідності, правоохоронним органам, до компетенції яких вони віднесені. Таке положення передбачене не лише п. 350.1.7 ст. 350 Податкового кодексу України щодо підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України, а й ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», згідно з якою оперативний підрозділ, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, у разі виявлення ознак злочину зобов'язаний невідкладно направити зібрані матеріали, де зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, до відповідного органу досудового розслідування для початку і здійснення досудового розслідування [411].

Іншою групою повноважень правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави доцільно вважати повноваження з профілактики фінансово-економічних правопорушень.

Необхідно зазначити, що здійснення профілактики прямо передбачене лише Законом України «Про Національну поліцію України» та Законом України «Про Службу безпеки України», але, зважаючи на те, що профілактика правопорушень є невід'ємним напрямком діяльності всіх правоохоронних органів, наявність у них як суб'єктів захисту фінансово-економічних інтересів держави повноважень у цій сфері є очевидною. Більше того, серед основних завдань правоохоронних органів наявна вказівка на запобігання і попередження правопорушень.

В. І. Фелик визначає профілактичну діяльність Національної поліції України як систему поліцейських заходів та повноважень, методів та способів

їх реалізації, що здійснюється з метою попередження вчинення правопорушень або зменшення їх негативних наслідків, зниження рівня правопорушень в державі та в окремих регіонах, забезпечення високого рівня публічної безпеки та порядку [554].

Втім, це не єдиний підхід до розуміння профілактики правопорушень. О. Б. Андрєєва звертає увагу, що загалом профілактика правопорушень являє собою діяльність органів державної влади (законодавчої, виконавчої, судової), органів місцевого самоврядування, органів прокуратури, засобів масової інформації, громадських організацій, у тому числі громадських формувань з охорони громадського порядку, підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності соціально спрямованої на виявлення причин та умов учинення правопорушень, усунення факторів, які сприяють формуванню антисуспільної установки особи, та забезпечення під час здійснення такої діяльності прав та свобод громадян [22]. При цьому прихильниками такого підходу є значна кількість науковців. В той же час ми не погоджуємося з думкою науковця, через ряд суперечностей.

В першу чергу слід зазначити, що серед переліку органів, які здійснюють профілактику правопорушень, відсутні правоохоронні органи, хоча вони відповідно до норм національного законодавства зобов'язані її здійснювати. А по-друге, виявлення причин та умов, що сприяють скоєнню правопорушень, та вжиття заходів щодо їх усунення, відповідно до норм Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», є метою інформаційно-аналітичної, а не профілактичної роботи [416], тоді як у ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію України», де закріплено повноваження органів поліції, законодавець розмежовує здійснення поліцією превентивної і профілактичної діяльності, спрямованих на запобігання вчиненню правопорушень (пп. 1 ч. 1 ст. 23) і виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних і адміністративних правопорушень, вжиття у межах своєї компетенції заходів для їх усунення (пп. 2 ч. 1 ст. 23) [415].

Таким чином, поняття «профілактика правопорушень», на нашу думку, не охоплює виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень, оскільки вони є складовою інформаційно-аналітичних повноважень правоохоронних органів України. Натомість до профілактичних повноважень правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави пропонуємо відносити їх право на здійснення планування заходів із попередження правопорушень, а також вжиття заходів до усунення причин та умов, які їм сприяють. Тут безсумнівно необхідно погодитися з А. В. Форостяним, що без «з'ясування причин та умов конкретного злочину неможливо побачити загальну картину причин та умов того чи іншого виду злочинності, а відтак і злочинності загалом, що паралізує вироблення профілактичних заходів у боротьбі з нею» [562, с. 197]. Зазначене свідчить про те, що інформаційно-аналітичні і профілактичні повноваження правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави взаємообумовлені.

Беручи до уваги зазначене, до повноважень правоохоронних органів з профілактики фінансово-економічних правопорушень можна віднести:

– право співробітників Національного антикорупційного бюро України надсилати органам державної влади та місцевого самоврядування обов'язкові до розгляду пропозиції та рекомендації щодо усунення причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності бюро, а також отримувати від них протягом 30 днів інформацію про їх розгляд (п. 11 ч. 1 ст. 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України») [416];

– право співробітників Служби безпеки України вимагати від громадян та посадових осіб припинення правопорушень, дій, що перешкоджають здійсненню нею повноважень, перевіряти у зв'язку з цим документи, які посвідчують їх особу, проводити огляд осіб, їх речей і транспортних засобів, у разі загрози втечі підозрюваного, знищення чи приховування речових доказів

злочинної діяльності (п. 1 ст. 25 Закону України «Про Службу безпеки України») [434];

– право співробітників Служби безпеки України подавати обов'язкові до розгляду органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності пропозиції з питань національної безпеки (п. 2 ст. 25 Закону України «Про Службу безпеки України») [434];

– право співробітників підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України на проведення перевірки платників податків в порядку, встановленому нормами Податкового кодексу України (п. 20.1.4 ст. 20 Податкового кодексу України) [344].

Не менш важливе місце серед повноважень правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави належить правотворчим повноваженням.

В. М. Сирих стверджує, що правотворчість є постійно існуючим процесом удосконалення чинних норм права, в якому активну участь беруть як органи держави, так і політичні партії, громадські організації, громадяни й інші члени громадянського суспільства, тим самим розширюючи суб'єктний склад правотворчої діяльності [522, с. 176]. При цьому правоохоронні органи також є суб'єктами правотворчості, про що безпосередньо свідчать їх повноваження.

Зокрема, керівник Національної поліції України може вносити на розгляд Міністерства внутрішніх справ України пропозиції щодо формування державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони та захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання поліцейських послуг (п. 3 ч. 1 ст. 22 Закону України «Про Національну поліцію України») [415]. До повноважень Директора Національного антикорупційного бюро України також належить внесення пропозицій щодо вдосконалення законодавства з питань, що знаходяться в межах компетенції бюро (п. 12, ч. 1 ст. 8 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України»).

Крім того, Департамент захисту економіки Національної поліції України відповідно до покладених на нього завдань має право організувати перегляд нормативних актів з питань боротьби зі злочинністю у сфері економіки з метою приведення їх у відповідність до чинного законодавства та здійснювати підготовку їх проектів (п. 4 Положення про Департамент захисту економіки).

При цьому на відміну від зазначених органів Служба безпеки України має не право, а обов'язок брати участь у розробці і здійсненні відповідно до Закону України «Про державну таємницю» та інших актів законодавства заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці, здійснення контролю за дотриманням порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв, що містять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни (п. 7 ст. 24 Закону України «Про Службу безпеки України») [434].

Розглядаючи правотворчі повноваження правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, доцільно звернути увагу на питання відомчої нормотворчості. На думку О. Л. Дзюбенко, відомча нормотворчість являє собою діяльність уповноважених керівників центральних органів виконавчої влади, які у межах своєї компетенції створюють відомчі підзаконні акти шляхом створення, зміни, доповнення, скасування правових норм, спрямованих на регулювання тих суспільних відносин, які входять до сфери їх управління [119].

Прикладом відомчих нормотворчих повноважень правоохоронних органів є підзаконні акти, які приймаються керівництвом зазначених органів для оперативного врегулювання питань, які виникають в їх діяльності. Зокрема, наказом Національної поліції України від 7 листопада 2015 року затверджено Положення про Департамент захисту економіки, наказом Служби безпеки України від 30 листопада 2017 року – зміни до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, а спільними наказами правоохоронних органів України – чимало інструкцій про взаємодію між ними тощо.

Викладене, очевидно, дозволяє стверджувати, що відомчі нормотворчі повноваження є не менш важливими у діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, ніж інші, оскільки, як зазначає О. І. Безпалова, норми відомчих нормативно-правових актів дозволяють створити необхідні умови для ефективного здійснення покладених на правоохоронні органи завдань та функцій, що у результаті має призвести до зниження рівня криміналізації суспільства, належного забезпечення прав і свобод людини і громадянина та відповідно підвищення рівня довіри населення до правоохоронних органів [50].

Таким чином, правоохоронні органи України як суб'єкти забезпечення фінансово-економічної безпеки під час здійснення своєї діяльності мають визначену законодавством можливість не лише аналізувати існуючі проблеми щодо захисту фінансово-економічних інтересів держави, формулювати відповідні пропозиції та вносити їх на розгляд суб'єктів законодавчої ініціативи, але й самостійно врегульовувати питання, які виникають в їх діяльності, що безперечно є позитивним.

Найбільш змістовною групою повноважень правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави є їх повноваження щодо виявлення, припинення та розслідування фінансово-економічних правопорушень, виняток становлять лише органи прокуратури, які після проведення реформи у 2014 році були позбавлені слідчих повноважень, але при цьому вони уповноважені на здійснення нагляду за дотриманням під час здійснення правоохоронними органами оперативно-розшукових заходів, дізнання та досудового розслідування прав і свобод людини та громадянина. Крім спеціалізованих нормативно-правових актів, вказані повноваження правоохоронних органів визначаються Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», КПК України та КУпАП.

Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» передбачено обов'язок оперативно-розшукових підрозділів у межах своїх повноважень вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження,

своєчасного виявлення і припинення злочинів. Для реалізації зазначеного обов'язку вони мають право:

1) проводити за попередньою згодою опитування осіб, використовувати їх добровільну допомогу;

2) ознайомлюватися та вивчати інформацію, що характеризує діяльність підприємств, установ та організацій;

3) порушувати питання щодо перевірки фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та фізичних осіб-підприємців, брати участь у проведенні таких перевірок;

4) в негласному порядку виявляти і фіксувати сліди тяжкого або особливо тяжкого злочину, документи, предмети, що можуть бути доказами підготовки чи вчинення злочину;

5) відвідувати за згодою власників або мешканців їх жилі та інші приміщення з метою з'ясування обставин злочину, що готується (ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність») [411].

При цьому вищезазначені права оперативно-розшукових підрозділів правоохоронних органів України не є вичерпним переліком можливостей наданих їм законодавством з метою реалізації покладених на них обов'язків у сфері запобігання, виявлення, припинення, досудового розслідування фінансово-економічних правопорушень. Необхідно зазначити, що на сьогодні досудове розслідування фінансово-економічних злочинів здійснюється не одним правоохоронним органом, про що свідчить положення статті 216 КПК України, яким визначено підслідність кожного правоохоронного органу України (табл. 1). При цьому така ситуація, на нашу думку, заважає окремим правоохоронним органам України зосереджувати наявні в них матеріальні, технічні, кадрові ресурси на протидії і боротьбі безпосередньо з основними для їх діяльності злочинами.

Таблиця 1 – Перелік фінансово-економічних кримінальних правопорушень підслідних правоохоронними органам як суб'єктам забезпечення фінансово-економічної безпеки держави

<i>Національне антикорупційне бюро України</i>	<i>Національна поліція України</i>	<i>Підрозділи податкової міліції Державної фіскальної служби України</i>
1	2	3
<p>Ст. 191. Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем</p>	<p>Ст. 199. Виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів</p>	<p>Ст. 204. Незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів</p>
<p>Ст. 206². Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації</p>	<p>Ст. 200. Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення</p>	<p>Ст. 205. Фіктивне підприємництво</p>
<p>Ст. 209. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом</p>	<p>Ст. 203². Зайняття гральним бізнесом</p>	<p>Ст. 205¹. Підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи і фізичних осіб підприємців</p>
	<p>Ст. 206. Протидія законній господарській діяльності</p>	
<p>Ст. 210. Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням</p>	<p>Ст. 213. Порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом</p> <p>Ст. 220². Фальсифікація фінансових документів та звітності фінансової організації, приховування неплатоспроможності фінансової установи або підстав для відкликання (анулювання) ліцензії фінансової установи</p>	<p>Ст. 212. Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)</p> <p>Ст. 212¹. Ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування</p>

Продовження таблиці 1

1	2	3
Ст. 211. Видання нормативних актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону	Ст. 222. Шахрайство з фінансовими ресурсами	Ст. 216. Незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених контрольних марок
	Ст. 222-1. Маніпулювання на фондовому ринку	
	Ст. 224. Виготовлення, збут та використання підроблених недержавних цінних паперів	
	Ст. 232-2. Приховування інформації про діяльність емітента	Ст. 218-1. Доведення банку до неплатоспроможності

Доцільно зазначити, що органи Національного антикорупційного бюро України запобігають, виявляють, припиняють та розслідують кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності, які є корупційними та наведені у таблиці 1, лише за наявності однієї з таких умов, як:

1) суб'єктом наведених у ч. 5 ст. 216 КПК України кримінальних правопорушень є вища посадова особа держави;

2) розмір предмета кримінального правопорушення, завдані ним збитки в 500 і більше разів вищі за офіційно встановлений законом на час скоєння злочину прожитковий мінімум для працездатних осіб;

3) злочин, передбачений ст. 369, ч. 1 ст. 369-2 КК України, вчинено щодо службової особи, визначеної у ч. 4 ст. 18 КК України чи п. 1 цієї частини [549].

Поряд з цим зазначений у таблиці 1 перелік фінансово-економічних кримінальних правопорушень не є вичерпним. Зокрема, прокурор, який здійснює нагляд за досудовим розслідуванням, яке проводиться Національним антикорупційним бюро України, має право відносити будь-яке кримінальне правопорушення, вчинене одним із суб'єктів, зазначених в п. 1 ч. 5 ст. 216 КПК України, до підслідності останнього (крім тих, які й так належать до компетенції бюро), якщо ними могло бути заподіяно чи заподіяні тяжкі наслідки інтересам людини і громадянина, суспільства і держави.

Крім того, Служба безпеки України також може здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень за ст. 209 «Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» та 209¹ «Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» КК України, оскільки КПК України передбачена можливість здійснення розслідування зазначених кримінальних правопорушень тим органом досудового розслідування, який фактично розпочав розслідування або якому підслідний злочин, який передував легалізації злочинних доходів, за винятком злочинів, які законом віднесено до підслідності Національного антикорупційного бюро України.

Необхідно зазначити, що ставлення науковців до повноважень Служби безпеки України щодо здійснення досудового розслідування за визначеним КПК України переліком кримінальних правопорушень, у тому числі легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, є досить неоднозначним. В першу чергу, це обумовлено тим, що відповідно до Рекомендації Парламентської Асамблеї Ради Європи 1402 (1999) вважається доцільним позбавити спецслужби прав проводити досудове розслідування злочинів, здійснювати арешти та затримання, а також обов'язків у сфері протидії організованій злочинності, за винятком дуже специфічних випадків, коли організована злочинність створює пряму загрозу демократичній державі, що пов'язано з наявністю ризику зловживання повноваженнями службами внутрішньої безпеки і, таким чином, ризику серйозного порушення прав людини. Подібна ситуація виникає, коли служби мають певні повноваження, такі як попереджувальні та примусові методи, які передбачають можливість використання сили і коли вони неналежним чином контролюються [613].

Беручи до уваги вищезазначену рекомендацію європейської інституції, М. М. Карпенко звертає увагу на те, що повне позбавлення Служби безпеки України повноважень щодо досудового розслідування призведе до докорінної зміни характеру спецслужби [167]. Висловлені науковцем застереження є досить раціональними, зважаючи на політичну та соціально-економічну

ситуацію в державі. До того ж його погляди є тотожними позиції владних інституцій, про що свідчить Рішення Ради національної безпеки і оборони від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України», затверджену Указом Президента України № 92/2016, якою передбачено значне розширення основних завдань Служби безпеки України порівняно з тими, які визначені у ст. 2 Закону України «Про Службу безпеки України» [429]. Більше того, із зазначеної концепції очевидним є збереження за Службою безпеки України повноважень щодо досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Зважаючи на вищевикладені позиції: наукову і законодавчу, необхідно зазначити, що центральними повноваженнями Служби безпеки України як суб'єкта захисту фінансово-економічної безпеки держави є не досудове розслідування кримінальних правопорушень, а виявлення загроз економіці через здійснення контррозвідувальної діяльності, яка, за О. О. Степанченко, охоплює: підбір джерел, формування каналів одержання інформації, обробку з використанням спеціальних аналітичних прийомів сукупності даних, отриманих у результаті здійснення різних заходів і вироблення експертних оцінок у формі спеціалізованих документів [511].

Оскільки органи прокуратури не є органами досудового розслідування фінансово-економічних кримінальних правопорушень, участь прокурора на досудовому провадженні, як зазначає О. І. Смирнов, забезпечується за допомогою наглядових повноважень: запобігання, своєчасне виявлення й усунення можливих порушень закону, забезпечення законності всього досудового розслідування (мета нагляду); за допомогою повноважень, пов'язаних із процесуальним керівництвом, – швидке, повне та неупереджене досудове розслідування кримінальних правопорушень (мета процесуального керівництва) [501, с. 131].

Поряд з цим у ч. 2 ст. 36 КПК України закріплено, що прокурор здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва. На думку В. В. Луцика, концепція ч. 2

ст. 36 КПК України, за якою процесуальне керівництво розглядається як форма нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування, істотно звужує конституційну функцію прокуратури, закріплену в п. 2 ст. 121 Конституції України, оскільки за змістом нагляд за додержанням законів є значно ширшим, ніж процесуальне керівництво, і відрізняється за обсягом та характером повноважень прокурора, а також різним колом завдань, передбачених для цих видів діяльності [237, с. 232].

Зважаючи на дискусійний характер положення ч. 2 ст. 36 КПК України, вважаємо за доцільне розкрити специфіку таких понять, як «нагляд» та «процесуальне керівництво».

Оскільки поняття «нагляд» часто ототожнюється з поняттям «контролю», потрібно звернути увагу на позицію О. Ф. Андрійко, який називає нагляд видом діяльності, що є близьким до контролю. При цьому нагляд, на його думку, є окремим видом контролю, специфіка якого обумовлюється наступним: 1) його здійснюють державні органи щодо організаційно не підпорядкованих їм об'єктів, тоді як контроль стосується підпорядкованих суб'єктів; 2) можливість застосування заходів адміністративного впливу, тоді як під час контролю можуть застосовуватися заходи адміністративного впливу і дисциплінарні заходи; 3) здійснюється за дотриманням суб'єктами спеціальних норм і правил, тоді як контроль – за діяльністю підконтрольних об'єктів загалом чи окремими її аспектами [7, с. 349–350].

Що ж до співвідношення прокурорського нагляду та процесуального керівництва, то С. А. Шейфер звернув увагу на те, що поняття прокурорського нагляду є вужчим, ніж процесуальне керівництво, оскільки передбачає пасивний контроль за законністю та своєчасністю здійснення процесуальних дій і рішень, без права втручатися у сферу організації слідчої роботи, за кінцеві результати якої прокурор не може відповідати [588]. У свою чергу, процесуальне керівництво передбачає втручання прокурора у здійснення правоохоронними органами України досудового розслідування і його відповідальність за результати слідства. Таким чином, процесуальне

керівництво, здійснюване прокурором під час досудового розслідування, є ширшим за змістом, ніж прокурорський нагляд. Відповідно законодавцю доцільно звернути увагу на розмежування зазначених понять.

Отже, здійснюючи нагляд, спрямований на попередження правопорушень в діяльності правоохоронних органів, а також їх виявлення та припинення, прокурор користується правами і виконує обов'язки, передбачені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та КПК України, серед яких:

1) повний доступ до матеріалів, документів, інформації, що стосуються досудового розслідування;

2) доручення органу досудового розслідування проводити розслідування, а оперативним підрозділам – здійснювати гласні і негласні слідчі дії;

3) скасування постанов слідчих у разі встановлення їх незаконності або необґрунтованості;

4) ініціювання питання про відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування та призначення іншого слідчого за наявності підстав для його відводу або у випадку здійснення ним неефективного розслідування перед керівником органу досудового розслідування;

5) затвердження чи відмова у затвердженні таких процесуальних документів як: обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, внесення змін до таких документів та самостійне їх складання із наступним зверненням з ними до суду;

6) погодження запиту органу досудового розслідування з питань надання міжнародної правової допомоги, передання кримінального провадження, самостійне звернення з таким клопотанням;

7) доручення органу досудового розслідування виконати запит про міжнародну правову допомогу або перейняття кримінального провадження, який надійшов від компетентного органу іноземної держави, перевіряти повноту, законність процесуальних дій, а також досудового розслідування у перейнятому провадженні [207].

Характерною рисою зазначених повноважень органів прокуратури при здійсненні нагляду за додержанням законів правоохоронними органами, які провадять дізнання та досудове слідство, є їх владно-розпорядчий характер. Дослідники відзначають, що такий їх характер зумовлений специфікою кримінально-процесуальної діяльності зазначених органів, які нерідко застосовують заходи процесуального примусу, обмежують конституційні права особи з метою швидкого і повного розкриття та розслідування злочинів. Реалізація владно-розпорядчих повноважень під час нагляду за виконанням органами дізнання та досудового слідства законів дозволяє прокуророві своєчасно виявляти порушення законів, відповідно прокурорський нагляд є однією із гарантій законності діяльності органів дізнання і досудового слідства [413, с. 63].

Особливістю повноважень органів прокуратури є не лише їх владно-розпорядчий характер, але й залежність від функцій, виконуваних прокурором. За Ю. Є. Полянським, визначення переліку повноважень прокурорів стосовно окремих функцій пов'язане з відмінностями у способах реалізації кожної з них. А деякі повноваження використовуються у процесі реалізації всіх функцій прокуратури [352, с. 9].

Під час проведення досудового розслідування фінансово-економічних злочинів прокурор має повноваження щодо нагляду за дотриманням законності у діяльності правоохоронних органів України, тоді як з переданням провадження до суду прокурор втрачає ці повноваження та набуває прав та обов'язків щодо підтримання державного обвинувачення в суді.

Основним обов'язком прокурора під час державного обвинувачення є обґрунтування обвинувальної тези або відмова від обвинувачення у разі її не підтвердження. Водночас прокурор має право відмовитися від підтримання державного обвинувачення, якщо за результатами судового розгляду він переконується, що дані судового слідства не підтверджують пред'явленого підсудному обвинувачення (ч. 3 ст. 264 КПК України), та/або звернутися до суду з пропозицією направлення справи на додаткове розслідування.

У разі якщо прокурор не підтримує державного обвинувачення у суді, а представляє інтереси держави, то він відповідно до Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року і Наказу Генеральної прокуратури України «Про організацію роботи органів прокуратури щодо представництва інтересів громадянина або держави в суді та їх захисту при виконанні судових рішень» від 28 травня 2015 року має право:

1) на звернення до суду з позовною заявою, апеляційною, касаційною скаргою, заявою про перегляд судового рішення Верховним судом України та за нововиявленими обставинами;

2) на участь у судовому розгляді справ за поданими ним позовами;

3) на вступ у справу або справу провадження у якій відкрито за позовом інших осіб, на будь-якій стадії її розгляду та за своєю ініціативою [420; 429].

Беручи до уваги вищевикладені повноваження органів прокуратури, можна зробити висновок, що фактично реалізація органами досудового розслідування своїх повноважень залежить від здійснення органами прокуратури наданих їм законодавством повноважень. Крім того, законність та ефективність діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави і належний нагляд з боку органів прокуратури за їх діяльністю взаємообумовлені.

Зважаючи на те, що здійснюваний органами прокуратури нагляд вважають особливою формою контролю, необхідно розглянути також повноваження підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України щодо здійснення податкового контролю, який, за Ю. П. Потернаком, є важливим елементом управління економікою та обов'язковою умовою ефективного функціонування фінансової системи та економіки країни в цілому, основною метою якого є сприяння реалізації податкової політики держави для підтримання добробуту громадян і забезпечення економічної безпеки [359].

На законодавчому рівні (п. 61.1 ст. 61 Податкового кодексу України) податковий контроль визначено як систему заходів, що вживаються контролюючими органами з метою контролю правильності нарахування,

повноти й своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи [344].

А до основних способів здійснення податкового контролю податкове законодавство (ст. 62 Податкового кодексу України) відносить [292, с. 95]: облік платників податків; перевірки (звірки) дотримання законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи; інформаційно-аналітичне забезпечення органів Державної фіскальної служби України.

Під час здійснення перевірок співробітникам підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України надаються права і на них покладаються обов'язки, перелік яких загалом визначено у ст.ст. 20, 21 Податкового кодексу України. Так, до прав співробітників підрозділів податкової міліції належать:

1) отримувати на безоплатній основі від платників податків довідки, копії документів, з обов'язковим їх засвідченням підписом платника податків або його посадової особи і скріпленням за наявності печаткою, про фінансово-господарську діяльність, отримані доходи, видатки, іншу інформацію, пов'язану з оподаткування їх діяльності ;

2) здійснювати контроль за: а) додержанням законодавства з питань регулювання обігу готівки (крім банків), порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги); б) за наявністю ліцензій на здійснення господарської діяльності, яка підлягає ліцензуванню, торгових патентів; в) за додержанням порядку приймання готівки для подальшого переказу (крім приймання готівки банками); г) за дотриманням суб'єктами господарювання обов'язкових вимог щодо забезпечення можливості розрахунків за товари (послуги) з використанням електронних платіжних засобів;

3) застосовувати до платників податків у разі виявлення порушень ними податкового чи іншого законодавства, контроль за додержанням якого

покладено на контролюючі органи, передбачені законом фінансові санкції за, [344].

Необхідно зауважити, що, зважаючи на те, що підрозділи податкової міліції Державної фіскальної служби України уповноважені здійснювати податковий контроль, особливістю їх повноважень є також право на звернення до суду, яке прямо передбачено пп. 20.1.30-20.1.40 ст. 20 Податкового кодексу України.

Однією з останніх груп повноважень правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави пропонуємо виділяти повноваження щодо взаємодії та співробітництва з органами влади, правоохоронними органами іноземних держав, громадянами та іншими суб'єктами.

Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року закріплено обов'язок правоохоронних органів взаємодіяти між собою та іншими правоохоронними органами, зокрема відповідними органами іноземних держав, з метою швидкого і повного попередження, виявлення та припинення злочинів [411]. Поряд з цим положення спеціалізованих законів дещо конкретизують цей обов'язок. Згідно із Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року бюро має право створювати спільні слідчі групи, до складу яких входять оперативні та слідчі працівники за наявності письмового рішення Директора або його заступника, погодженим із прокурором [416]. У свою чергу, співробітники Служби безпеки України зобов'язані надавати допомогу органам Національної поліції України, іншим правоохоронним органам, у боротьбі із вчиненням кримінальних правопорушень, наявними силами і засобами (п. 12 ч. 1 ст. 24 Закону України «Про Службу безпеки України») [434].

На межі інформаційно-аналітичних повноважень правоохоронних органів та їх повноважень щодо взаємодії та співробітництва існують також їх права та обов'язки щодо подання запитів правоохоронними органам іноземних держав та виконання їх запитів. Закон України «Про Національну поліцію України»

(п. 25 ст. 23) серед повноважень поліції прямо передбачає виконання в межах її компетенції запитів правоохоронних органів іноземних держав або міжнародних організацій поліції згідно з законом і міжнародними договорами [415].

Втім, найбільший інтерес становлять права та обов'язки правоохоронних органів України щодо взаємодії з громадянами. Зокрема, на Національне антикорупційне бюро України покладено обов'язок забезпечувати співпрацю з особами, які повідомляють про корупційні правопорушення на умовах конфіденційності і добровільності [416]. На відміну від бюро співробітництво з громадянами України та іншими особами, дотримуючись добровільності та конфіденційності таких відносин є правом співробітників Служби безпеки України.

Слід погодитися з М. В. Голуб, що залучення населення до діяльності правоохоронних органів України є одним із основних факторів підвищення ефективності їх роботи у сфері профілактики та розкриття кримінальних правопорушень [93].

Більше того, зважаючи на позицію науковця, ми можемо зробити висновок, що взаємодія правоохоронних органів з громадськістю є нагальною вимогою сьогодення, ігнорування якої унеможливить проведення якісного реформування правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Крім того, ми вважаємо доцільним закріпити за кожним правоохоронним органом обов'язок взаємодіяти з громадянами під час запобігання, виявлення, припинення та досудового розслідування фінансово-економічних правопорушень, оскільки на сьогодні він фактично не передбачений Розділом XVIII Податкового кодексу України, а в Законі України «Про Службу безпеки України» такий обов'язок на сьогодні є правом.

Таким чином, аналіз норм законодавчих актів, які визначають адміністративно-правовий статус правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, дозволяє виділити такі

повноваження: 1) інформаційно-аналітичні повноваження; 2) повноваження щодо профілактики фінансово-економічних правопорушень; 3) правотворчі повноваження; 4) повноваження щодо виявлення, припинення, досудового розслідування фінансово-економічних правопорушень; 5) контроль-наглядові повноваження; 6) повноваження щодо взаємодії та співробітництва з органами влади, правоохоронними органами іноземних держав, громадянами та іншими суб'єктами [457].

Поряд із цим вище запропонована класифікація не виключає існування інших класифікацій повноважень окремих правоохоронних органів України. Зокрема, Г. О. Пономаренко зазначає, що повноваження Служби безпеки України щодо забезпечення національної безпеки від внутрішніх загроз так само, як і її завдання та функції, можна поділяти на загальні (основні), тобто характерні для усіх її органів (підрозділів) незалежно від специфіки діяльності і які визначені ст. ст. 24, 25, 26 Закону України «Про Службу безпеки України», і спеціальними – притаманними лише одному або декільком органам (підрозділам) Служби безпеки України відповідно до покладених на них завдань і які закріплені у положеннях про такі органи (підрозділи, служби) [353, с. 82].

На нашу думку, зазначена класифікація повноважень Служби безпеки України може бути інтерпретована по відношенню до інших правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Проте слід розпочати саме зі Служби безпеки України як правоохоронного органу спеціального призначення.

Структура Служби безпеки України передбачає діяльність багатьох підрозділів, зокрема Головного управління контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері економіки. Відповідно до класифікації повноважень Служби безпеки України, запропонованої О. Г. Пономаренко [353], спеціальним повноваженням зазначеного підрозділу є здійснення контррозвідувальної діяльності у фінансово-економічній сфері, оскільки його створено спеціально для виявлення загроз фінансово-економічним інтересам

держави, а отже, інші підрозділи, спецслужби, а навіть більше жоден правоохоронний орган України як суб'єкт забезпечення фінансово-економічної безпеки держави не мають такого повноваження.

Більше того, повноваження Головного управління контррозвідального захисту фінансово-економічних інтересів держави визначено Законом України «Про контррозвідальну діяльність» від 2 грудня 2012 року, нормами якого закріплено права та обов'язки виключно контррозвідальних підрозділів Служби безпеки України. Зокрема, мова йде про право на: виявлення, фіксацію і документування гласно і негласно розвідальних, терористичних та інших посягань на державну безпеку України, ведення їх оперативного обліку, здійснення візуального спостереження в громадських місцях із застосуванням технічних засобів; проведення контррозвідальних операцій і відповідних оперативних, оперативно-технічних заходів для попередження, своєчасного виявлення, припинення розвідально-підривної, терористичної та іншої протиправної діяльності на шкоду державній безпеці України [409].

Поряд із цим усі підрозділи Служби безпеки України, включаючи підрозділи контррозвідки, мають повноваження щодо інформаційно-аналітичного забезпечення, а також щодо взаємодії та співробітництва з органами влади, правоохоронними органами іноземних держав, громадянами та іншими суб'єктами. Так, Законом України «Про контррозвідальну діяльність» передбачено, що підрозділи контррозвідки Служби безпеки України користуються правами, визначеними Законами України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року та «Про державну таємницю» від 21 січня 1991 року [409].

Це загалом стосується всіх правоохоронних органів, оскільки незалежно від наявності в кожного з їх підрозділів специфіки діяльності, а відповідно спеціальних повноважень усі вони мають однакові основні повноваження.

Продовжуючи розглядати класифікацію основних та спеціальних повноважень, не можна не звернути уваги на діяльність органів Національної поліції України. Як вже було неодноразово зазначено, міжрегіональним

територіальним органом поліції є Департамент захисту економіки. Зважаючи на його повноваження, можна стверджувати, що одним із спеціальних повноважень департаменту є здійснення оперативно-розшукової діяльності, спрямованої на виявлення та припинення злочинів у сфері економіки, тоді як органи поліції загалом також мають право її здійснювати, але з метою виявлення та припинення всіх, а не винятково економічних кримінальних правопорушень, віднесених до їх компетенції.

Дещо специфічною є класифікація повноважень органів прокуратури України на основні та спеціальні. Загалом всі повноваження органів прокуратури порівняно з іншими правоохоронними органами як суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави можна вважати спеціальними, оскільки призначення органів прокуратури суттєво відрізняється від мети створення та діяльності всіх інших правоохоронних органів. Так, Законом України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року передбачено, що органи прокуратури мають повноваження щодо представництва інтересів держави у суді, підтримання державного обвинувачення у суді, здійснення державного нагляду за діяльністю правоохоронних органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання та слідство [429]. Водночас до системи органів прокуратури входить Спеціалізована антикорупційна прокуратура, повноваження якої щодо повноважень органів прокуратури загалом є спеціальними. Специфіка її діяльності полягає в наявності повноважень щодо нагляду за дотриманням законності у діяльності органів саме Національного антикорупційного бюро України під час здійснення його співробітниками оперативно-розшукової діяльності, дізнання та слідства.

Таким чином, повноваження правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави можна класифікувати не лише за їх змістом, а й за можливістю їх здійснення правоохоронним органом загалом чи його окремими підрозділами на основні та спеціальні.

Продовжуючи розгляд повноважень правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, необхідно зазначити, що А. В. Носач, досліджуючи компетенцію Служби безпеки України з протидії тероризму поділяє визначені на законодавчому рівні повноваження спецслужби за критерієм спрямованості на: функціональні, організаційні та забезпечувальні [301, с. 156–157]. При цьому за критерієм спрямованості можуть бути класифіковані також повноваження інших правоохоронних органів України, які захищають фінансово-економічні інтереси держави.

Так, функціональними повноваженнями зазначених органів є:

- здійснення нагляду (контролю) за дотриманням законодавства з питань, віднесених до їх компетенції;
- запобігання, виявлення, припинення та досудове розслідування фінансово–економічних правопорушень, віднесених законодавством до їх підслідності;
- розшук осіб, які переховуються від слідства та суду;
- здійснення контррозвідувальної діяльності.

У свою чергу, організаційними повноваженнями правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави слід вважати:

- створення спільних слідчих груп, що включають оперативних та слідчих працівників (п. 8 ч. 1 ст. 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України») [416];
- надання наявними силами і засобами, допомоги органам Національної поліції України іншим правоохоронним органам у боротьбі із вчиненням кримінальних правопорушень (п. 12. ч. 1 ст. 24 Закону України «Про Службу безпеки України») [434];
- виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації згідно з положеннями ст. 272 КПК України (п. 8 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність») [411];

– підготовка матеріалів до засідань та оперативних нарад керівництва Національної поліції України щодо боротьби зі злочинністю у сфері економіки (Положення про Департамент захисту економіки) [394];

– залучення за необхідності фахівців, експертів та перекладачів (п. 20.1.17 ст. 20 Податкового кодексу України) [344].

Відповідно забезпечувальні повноваження є сукупністю прав та обов'язків правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, наявність і реалізація яких фактично забезпечують здійснення останніми своїх функціональних повноважень, які відповідають меті їх створення і діяльності. Отже, до зазначеної групи повноважень належать:

– використовувати з наступним відшкодуванням збитків транспортних засобів фізичних та юридичних осіб для проїзду до місця події, припинення злочину, переслідування та затримання осіб, підозрюваних у їх вчиненні, доставлення осіб, що потребують екстреної медичної допомоги до закладів охорони здоров'я (п. 10 ст. 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України») [416];

– входити на територію і в службові приміщення підприємств, установ та організацій у порядку погодженому з їх адміністрацією та командуванням військових частин (п. 4 ст. 25 Закону України «Про Службу безпеки України») [434];

– відвідувати жилі та інші приміщення за згодою їх власників або мешканців для з'ясування обставин злочину, що готується, а також збирати відомості про протиправну діяльність осіб, щодо яких провадиться перевірка (п. 6 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність») [411];

– створювати та використовувати заздалегідь ідентифіковані або несправжні засоби згідно зі ст. 273 КПК України (п. 17 ст. 8 Закону України «Про контррозвідальну діяльність») [409];

– створювати підприємства, установи та організації з метою конспірації, використовувати документи, що зашифровують особу чи відомчу належність

працівників, приміщень і транспортних засобів контррозвідувальних органів та підрозділів (п. 4 ст. 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність») [409].

Таким чином, компетенція правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки України є комплексним інститутом, який включає повноваження, предмет відання та просторові межі діяльності правоохоронних органів, які захищають фінансово-економічні інтереси держави від протиправних посягань. Повноваження таких правоохоронних органів загалом являють собою сукупність визначених законодавством України прав і обов'язків, які можна класифікувати за наступними критеріями: зміст, належність їх правоохоронному органу загалом чи окремим його підрозділам, спрямованість тощо. При цьому аналіз норм законодавства, які визначають повноваження правоохоронних органів, свідчить про необхідність перегляду ряду положень, які на сьогодні мають дискусійний та суперечливий характер, що загалом не може позитивно позначатися на діяльності правоохоронних органів України у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

2.4. Організаційно-штатна структура правоохоронних органів, які забезпечують фінансово-економічну безпеку України

Правоохоронні органи як суб'єкти забезпечення фінансово-економічної безпеки України, мають відповідну організаційно-штатну структуру, яка обумовлюється покладеними на них національним законодавством завданнями і функціями. Доцільність вивчення організаційно-штатної структури зазначених органів обумовлена тим, що від того, наскільки якісно організована внутрішня діяльність правоохоронного органу загалом, залежить ефективність виконання ними своїх завдань та функцій у сфері захисту фінансово-економічних інтересів держави. При цьому зміна характеру завдань і функцій правоохоронних органів потребує організаційно-штатної перебудови. Таким чином, функціонування

правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічних інтересів держави за призначенням неможливе без відповідної до їх завдань та функцій організаційно-штатної структури.

Штатна структура зазвичай відображає кількісно-професійний склад працівників, а організаційна – їх розподіл відповідно до покладених на них завдань. Основою організаційно-штатної структури державної служби є субординаційні (підпорядкування згори донизу, від керуючого до керованого), реординаційні (знизу догори, від керованого до керуючого) та координаційні (підпорядкування на одному рівні, між двома та більше суб'єктами, що не виключає того, що загалом вони можуть перебувати на різних рівнях в ієрархічно організованій системі державної служби) взаємозв'язки [475, с. 134].

Організаційна структура державного органу може бути лінійною, функціональною та лінійно-функціональною (штатною). Так, лінійна структура державної служби створюється на основі побудови апарату державної служби лише із підпорядкованих елементів. Ланки кожного низового рівня перебувають у відносинах безпосередньої лінійної підлеглих до керівника наступного, вищого рівня. Кожен працівник у лінійній структурі підлеглий і підзвітний лише одному керівникові і тому пов'язаний з вищою ланкою управління тільки через нього. Таким чином, в апараті державної служби створюється ієрархія підлеглих та відповідальності, що є при лінійній структурі єдиним і домінуючим типом організаційних відносин. В основу лінійної структури державної служби покладено єдиноначальність та єдність розпоряджень (передання обов'язкових для виконання команд кожній з ланок одного рівня тільки від одного керівника) [27, с. 137–138; 475, с. 136].

За функціональної структури державної служби кожна ланка апарату державної служби здійснює визначену функцію. Функціональна спеціалізація апарату державної служби значно підвищує його ефективність. Замість універсальних керівників, що мають розбиратися у виконанні всіх функцій державної служби, формується апарат фахівців, компетентних у своїй сфері, що мають штат співробітників, які відповідають за виконання певних завдань. Тоді

як керівники спеціалізуються на виконанні окремих функцій державної служби.

Лінійно-функціональна структура забезпечує можливість лінійних ланок державної служби приймати рішення та розпоряджатися, а функціональних – надавати консультації, інформацію, здійснювати планування, тобто збирання інформації, що може допомогти лінійному керівникові при прийнятті рішень [475, с. 138–139].

Підсумовуючи вищевикладене, слід звернути увагу на позицію О. В. Батраченка, який виділяє наступні особливості організаційно-штатної структури органів державного управління:

1) організаційно-штатна структура органу державного управління ґрунтується на функціональних та територіальних засадах його побудови;

2) є внутрішньоорганізованою будовою структурних частин органу;

3) структурними одиницями цих органів, як правило є управління, департаменти, відділи;

4) між структурними підрозділами встановлюються вертикальні та горизонтальні взаємозв'язки, засновані на відносинах влади, підпорядкування, координації або рівноправності [45, с. 71].

Переходячи до організаційно-штатної структури правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, необхідно зазначити, що функції Національної поліції України довгий час покладалися на систему органів внутрішніх справ. У зв'язку з цим більшість наукових праць щодо організаційно-штатної структури стосується саме органів внутрішніх справ. Зокрема, Ю. І. Куций визначає організаційно-штатну структуру територіальних управлінь Міністерства внутрішніх справ України як узгоджену сукупність підрозділів та служб органів внутрішніх справ, передбачених штатом, які співпрацюють на регіональному рівні і налагоджують безперервну взаємодію з метою більш ефективного виконання покладених на них обов'язків, відповідно до яких вони виконують свої правоохоронні функції [217, с. 109].

У свою чергу, В. Глуховеря зазначає, що складність організаційної

побудови системи Міністерства внутрішніх справ України обумовлена багатогранністю функцій, що виконуються її підсистемами та розподіленням їх з урахуванням адміністративно-територіального поділу України. Ця система має апарати управління, центральний та територіальний органи. До першого належить Міністерство внутрішніх справ України, до другого – Головні управління Міністерства внутрішніх справ України в Автономній Республіці Крим, м. Києві та областях, управління Міністерства внутрішніх справ України в м. Севастополі, обласні та міські, районні та лінійні органи (управління, відділи, відділення) внутрішніх справ [90, с. 134].

О. В. Батраченко, проаналізувавши підходи до розуміння структури органів внутрішніх справ, визначає організаційно-штатну структуру Національної поліції України як затверджену штатним розписом у відповідності та на основі адміністративного законодавства України, ієрархічно побудовану за функціональним та територіальним принципами систему управлінь, відділів та інших структурних підрозділів, на які покладається виконання завдань та функцій у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку [45, с. 72].

Поширеним серед науковців є також підхід, за якого організаційну структуру Національної поліції України визначають як сукупність структурних елементів (підрозділів, установ, посадових осіб) і системоутворюючих зв'язків між ними, яка обумовлена її завданнями, функціями, принципами діяльності та забезпечує надання поліцейських послуг у сферах охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави; забезпечення публічної безпеки і порядку; протидії злочинності, допомоги особам, які внаслідок надзвичайних ситуацій або з особистих, економічних, соціальних причин її потребують [551, с. 81–82].

Положенням про Національну поліцію України визначено, що гранична чисельність поліцейських, державних службовців та працівників поліції (крім поліції охорони) затверджується Кабінетом Міністрів України, тоді як Голова Національної поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України

затверджує структуру центрального органу управління та територіальних органів поліції, кошторис поліції [395].

Згідно зі ст. 13 Закону України «Про Національну поліцію» [415] загальну систему поліції складають два рівні – центральний і територіальний. Так, до складу апарату першого рівня входять організаційно поєднані структурні підрозділи, що забезпечують діяльність керівника поліції, а також виконання покладених на поліцію завдань. Натомість у складі поліції функціонує: кримінальна поліція; патрульна поліція; органи досудового розслідування; поліція охорони; спеціальна поліція; поліція особливого призначення. Також зазначеним законом передбачено, що у складі поліції можуть утворюватися установи. При цьому в нормативному акті лише наведено перелік структурних одиниць органів Національної поліції без опису їх повноважень, завдань і функцій.

Відповідно до ст. 14, 15 Закону України «Про Національну поліцію України» [415] структуру першого та другого рівнів затверджує керівник поліції за погодженням із Міністром внутрішніх справ України, а штатний розпис – керівник поліції. Також у ст. 15 вказаного нормативно-правового акту зазначено, що територіальні органи поліції утворюються, ліквідовуються та реорганізуються Кабінетом Міністрів України за поданням Міністра внутрішніх справ України на підставі пропозицій керівника поліції.

На офіційному сайті Національної поліції України також окреслено структуру поліції, яка включає центральний орган управління (апарат), до складу якого входять керівництво, департаменти, управління, відділи і сектори.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про упорядкування структури апарату центральних органів виконавчої влади, їх територіальних підрозділів та місцевих державних адміністрацій» № 179 від 12 березня 2005 року департамент являє собою структурний підрозділ, утворений з метою виконання основних завдань високого ступеня складності (багатогалузевість, багатофункціональність, програмно-цільовий напрям

діяльності), координації роботи щодо виконанням таких завдань, за умови, що в його складі не менше чотирьох відділів. У разі, якщо штатна чисельність департаменту вище за 32 одиниці, до його організаційно-штатної структури можуть входити управління (не менше двох). Управління (самостійний відділ) є структурним підрозділом одногалузевого, однофункціонального спрямування, організаційна структура якого передбачає не менше двох відділів. Самостійний відділ утворюється у складі не менше п'яти одиниць з метою виконання завдань за окремим напрямом діяльності органу виконавчої влади, у разі неможливості об'єднати його функції з функціями інших структурних підрозділів, зі штатною кількістю не менше ніж дві одиниці. У свою чергу, відділ у складі департаменту (управління) утворюється для виконання завдань за одним напрямом (функцією) діяльності органу виконавчої влади зі штатною кількістю не менше ніж чотири одиниці. У разі потреби в складі департаменту, управління та самостійного відділу можуть утворюватися сектори та відділення [439].

Також до структури Національної поліції України входять міжрегіональні територіальні органи (департаменти), серед яких вагоме місце у забезпеченні фінансово-економічної безпеки держави належить Департаменту захисту економіки, який входить до складу кримінальної поліції Національної поліції України, а його керівник, який підпорядкований Голові Національної поліції України або одному із його заступників, координує роботи департаменту і здійснює контроль за його діяльністю. Кандидати на посаду керівника Департаменту захисту економіки призначаються на посаду і звільняються з посади головою Національної поліції України за погодженням з Міністром внутрішніх справ України [394].

Відповідно до інформації на офіційному сайті Національної поліції України структура Департаменту захисту економіки передбачає: 1) апарат, який включає керівництво, управління (з організації роботи, моніторингу і контролю; з протидії злочинності у фінансовій сфері та галузях економіки; з питань оперативних розробок), відділи (оперативно-аналітичного, кадрового,

документального, правового забезпечення; оперативно-технічних заходів; фінансового забезпечення та бухгалтерського обліку; режимно-секретний; комунікації); 2) територіальні підрозділи.

Структура поліції також охоплює головні управління поліції в областях та підпорядковані державні установи (навчальні заклади, навчальні центри, центр обслуговування підрозділів Національної поліції України).

Штатною одиницею в структурі Національної поліції є посада поліцейського, яким відповідно до ст. 17 Закону України «Про Національну поліцію» є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції [415]. Станом на 1 січня 2018 року штатна чисельність поліцейських, яка утримується за рахунок бюджетних коштів, становила 116,1 тисячі [415].

При розгляді даного питання не менш важливе значення відіграє організаційно-штатна робота, яка покликана вирішувати коло питань, пов'язаних з утворенням, реорганізацією чи ліквідацією органів та підрозділів, розподілом штатів, контролем за дотриманням штатної дисципліни, розподілом фінансового забезпечення. Крім зазначених основних завдань, організаційно-штатна робота забезпечує реалізацію ще ряду похідних та суміжних завдань.

Таким чином, правильно сформована організаційно-штатна структура Національної поліції України та ефективне здійснення всіх видів організаційно-штатної роботи в органах поліції сприятимуть виконанню Національною поліцією України як суб'єктом забезпечення фінансово-економічної безпеки держави покладених на неї завдань і функцій.

Розглядаючи питання організаційно-штатної структури Національного антикорупційного бюро України, варто зазначити, що в національному законодавстві закріплено норми, відповідно до яких Директор Національного антикорупційного бюро України затверджує структуру, штатну чисельність управлінь бюро, а також положення про них я. Крім того, однойменним законом визначається, що вищевказаний орган є юридичною особою публічного права, яка складається з центрального та територіальних управлінь

[416].

Цей орган, як і Національна поліція України, має два рівні – центральний і територіальний. При цьому Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» [416] покладає повноваження щодо визначення структури даного органу на Директора бюро. Так, Директор Національного антикорупційного бюро України уповноважений відповідно до свого рішення утворювати не більше семи територіальних управлінь, а також комісії бюро. До структури таких управлінь можуть входити відповідні підрозділи, у тому числі детективів, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та забезпечення безпеки працівників, оперативно-технічні, представництва інтересів в іноземних юрисдикційних органах, швидкого реагування, експертні, кадрові, фінансові, інформаційно-аналітичні та інші підрозділи). У свою чергу, до складу комісій входять працівники Національного антикорупційного бюро, прокурор Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, службові особи інших державних органів, органів місцевого самоврядування, представники громадських об'єднань.

Отже, Директор Національного антикорупційного бюро України в організаційній структурі бюро займає важливе місце. Він призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України. Проте законом передбачена також можливість парламенту прийняти рішення про звільнення Директора з посади. Таке рішення є законним за умови наявності пропозиції не менш як третини народних депутатів від конституційного складу парламенту. Директор призначається на посаду терміном на сім років, тобто термін його повноважень більший за президентський, що є гарантією незалежності першого від глави держави.

Відповідно до структури Національного антикорупційного бюро України, затвердженої Наказом Директора Національного антикорупційного бюро України, у 2018 році загальна штатна чисельність бюро становить 700 осіб, які відповідно є співробітниками: 1) управлінь (оперативно-технічне; аналітики та обробки інформації; бухгалтерського обліку та звітності; інформаційно-

аналітичних систем та технологій; забезпечення фінансовими ресурсами, майном і контролю за їх використанням; юридичне; по роботі з громадськістю; зовнішніх комунікацій; внутрішнього контролю; спеціальних операцій та територіальних управлінь); 2) підрозділів (Головний підрозділ детективів; другий підрозділ детективів); 3) відділів (організаційно-методичного забезпечення роботи Головного підрозділу детективів; по роботі з персоналом; документообігу; режимно-секретний; забезпечення роботи Директора Національного антикорупційного бюро); 4) сектора по забезпеченню роботи Головного підрозділу детективів [416].

Беручи до уваги вищенаведене, можемо зробити висновок, що саме управлінням, а не відділам чи секторам, належить важливе місце в структурі Національного антикорупційного бюро України, що також можна вважати особливістю його організаційно-штатної структури.

Штатними одиницями в структурі Національного антикорупційного бюро України є: 1) особи начальницького складу, тобто працівники підрозділів швидкого реагування, захисту учасників кримінального судочинства та забезпечення безпеки працівників, оперативно-технічних підрозділів бюро; 2) державні службовці – старші детективи, детективи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність і досудове розслідування за фактами підслідних бюро кримінальних правопорушень та в інших справах, витребуваних до бюро прокурором, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування працівниками бюро; 3) інші працівники, які працюють за трудовими договорами в бюро [416].

Водночас пропонуємо звернути увагу саме на детективів Національного антикорупційного бюро України, інститут яких було введено в законодавство України разом із прийняттям нормативно-правового акту, що регламентує діяльність бюро. Зокрема, В. І. Чечерський зазначає, що детектив наділяється і оперативно-розшуковими, і слідчими повноваженнями. Так, законодавцем визначено право службових осіб бюро здійснювати оперативно-розшукові

заходи і негласні слідчі дії, однак функціонування самої системи забезпечення таких заходів на сьогодні потребує удосконалення. В першу чергу це пов'язано з тим, що устаткування для здійснення подібних дій має здебільшого лише Служба безпеки України, яка навряд чи в сучасних умовах зможе їх надавати, відповідно очевидно є ситуація за якої, органи Служби безпеки України та прокуратури вже не протидіють корупції внаслідок позбавлення їх таких повноважень, а Національне антикорупційне бюро України не може виконувати такі завдання через відсутність належних правових засад і матеріально-технічної бази [578].

Таким чином, організаційно-штатну структуру Національного антикорупційного бюро України можна визначити як нормативно закріплену дворівневу систему з функціонально та організаційно пов'язаних елементів (керівництво, управління, підрозділи, відділи, сектори, співробітники). При цьому актуальним залишається питання чіткого законодавчого визначення статусу детектива бюро, оскільки на сьогодні він є досить суперечливим, що загалом не сприяє реалізації Національним антикорупційним бюро України покладених на нього завдань щодо протидії та боротьби з корупцією серед вищих посадових осіб держави.

Переходячи до розгляду питання організаційно-штатної структури податкової міліції, необхідно наголосити, що податкова міліція існує не самостійно, а як структурний підрозділ Державної фіскальної служби та її територіальних органів. Самі ж підрозділи податкової міліції України згідно зі ст. 348 Податкового кодексу України складаються зі спеціальних підрозділів по боротьбі з податковими правопорушеннями.

Відповідно до норм національного законодавства організаційна структура податкової міліції включає три ланки. Так, до першої ланки підрозділів податкової міліції належать лише головні управління (управління, відділи, відділення, сектори) центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, до другої ланки – управління (відділи, відділення, сектори) податкової міліції

контролюючих органів в Автономній Республіці Крим, областях, округах (на два і більше регіони), містах Києві та Севастополі, до третьої ланки – управління, головні відділи (відділи, відділення, сектори) податкової міліції відповідних державних податкових інспекцій у районах, містах (крім міст Києва та Севастополя), районах у містах, міжрайонних, об'єднаних та контролюючих органах, які супроводжують великих платників податків. У складі податкової міліції також діє спеціальний підрозділ на який покладено здійснення боротьби з незаконним обігом алкогольних напоїв та тютюнових виробів [344]. Втім, вищевказана структура підрозділів податкової міліції України вже давно не є актуальною: формально зазначене існує, тоді як фактично структура податкової міліції давно змінилася.

Так, відповідно до інформації на офіційному сайті Державної фіскальної служби України до податкової міліції входять: Головне слідче управління фінансових розслідувань і слідчі управління фінансових розслідувань територіальних органів Державної фіскальної служби України. Крім того, необхідно звернути увагу на те, що згідно з організаційною структурою Головного управління Державної фіскальної служби України у Сумській області на 2018 рік Слідче управління фінансових розслідувань складається з двох відділів розслідування кримінальних проваджень, в яких працює 13 осіб [315].

У 2013 році С. М. Горобинський наголошував на тому, що організація підрозділів податкової міліції кожного рівня орієнтована на виконання завдань, які перед ними стоять та створює найкращі умови для реалізації повноважень, покладених на цей орган [96]. Хоча на сьогодні очевидним є невідповідність зазначеного положення сучасній структурі податкової міліції, оскільки фактично 13 співробітників не здатні на досить високому рівні розслідувати кримінальні правопорушення, віднесені законодавством до їх підслідності. Навіть незважаючи на те, що порівняно з іншими правоохоронними органами України як суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави вони за результатами своєї діяльності повернули до бюджету найбільшу суму

коштів, їх діяльність може бути в рази кращою лише за умови належного кадрового забезпечення, яке полягає далеко не у 13 співробітниках Слідчого управління фінансових розслідувань.

До штатних одиниць в структурі підрозділів податкової міліції належать: 1) особи начальницького та рядового складу; 2) особи, прийняті на службу до податкової міліції; 3) слухачі та курсанти навчальних закладів за спеціальностями з підготовки кадрів податкової міліції, які перебувають на військовому обліку військовозобов'язаних [314]. На сьогодні підготовка кадрів для податкової міліції здійснюється Факультетом підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету Державної фіскальної служби України.

Відповідно до інформації на офіційному сайті до складу зазначеного факультету входять такі кафедри: оперативно-розшукової діяльності, фінансових розслідувань, адміністративного права і процесу та митної безпеки, спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки. Відповідно навчальна програма передбачає вивчення таких дисциплін, як «Оперативно-розшукова діяльність податкової міліції», «Інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронної діяльності», «Економічна безпека», «Актуальні проблеми організації боротьби з кримінальними правопорушеннями у сфері оподаткування» та інші. Вказане дозволяє стверджувати, що фактично факультет підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації Університету Державної фіскальної служби України акцентує увагу на підготовленні фахівців у боротьбі з фінансово-економічними правопорушеннями [316].

Отже, організаційно-штатну структуру підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України на сьогодні важко назвати такою, що відповідає завданням, покладеним на зазначені органи та потребує перегляду і внесення відповідних змін для того, щоб підрозділи податкової міліції ефективно здійснювали свою діяльність як суб'єкти забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Насамперед це стосується перегляду кількісного складу слідчих управлінь фінансових розслідувань. Водночас позитивним

моментом є особлива увага до підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для підрозділів податкової міліції.

Порівняно з органами Національної поліції України, Національного антикорупційного бюро України, підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України організаційно-штатна структура Служби безпеки України обумовлюється її особливим статусом як правоохоронного органу спеціального призначення. Втім, перш ніж перейти до особливостей структури спецслужби, необхідно зазначити, що М. В. Грек пропонує під її організаційною побудовою розуміти систему органів Служби безпеки України, через які виконуються покладені на цей орган завдання. У свою чергу, система Служби безпеки України – це сукупність організаційно-структурних ланок, кожна з яких вирішує визначене коло завдань і наділена відповідною компетенцією [100, с. 92].

Відповідно до Закону України «Про Службу безпеки України» [434] організаційна структура спецслужби визначається Президентом України. При цьому загальна чисельність Служби безпеки України становить 27 000 осіб, в особливий період (за винятком періоду воєнного стану) кількість співробітників спецслужби зростає до 31 000 осіб, а на період дії воєнного стану встановлюється у кількості передбаченій Мобілізаційним планом України на особливий період [381].

Систему Служби безпеки України згідно з Указом Президента України від 27 грудня 2005 року № 1860/200 складає:

1) центральне управління, до якого належать апарат Голови Служби безпеки України, департаменти, головні управління, центри, управління, головна інспекція, служба, відділ, інспекція;

2) регіональні органи, тобто головні управління Служби безпеки України в Автономній Республіці Крим, у м. Києві та Київській області, в Донецькій та Луганській областях, а також управління в областях;

3) органи військової контррозвідки (формується як структурні підрозділи Департаменту контррозвідки Центрального управління);

4) навчальні, наукові, науково-дослідні та інші заклади, установи, організації і підприємства (Національна академія Служби безпеки України, Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України, Галузевий державний архів Служби безпеки України, інші заклади, установи, організації і підприємства);

5) Антитерористичний центр при Службі безпеки України [337]. Як бачимо, до складу аналізованого державного правоохоронного органу входить п'ять структурних елементів. При цьому до четвертої групи, крім зазначених, належить також Колегія Служби безпеки України і Громадська рада при Службі безпеки України [101].

Беручи до уваги зазначену систему Служби безпеки України вважаємо за доцільне надати коротку характеристику першим двом її ланкам. Отже, насамперед зазначимо, що керівництво Центральним управлінням Служби безпеки України відповідальним за стан державної безпеки, координацію і контроль за діяльністю інших органів безпеки, покладено на Голову Служби безпеки України, який має заступників. Відповідно за невиконання завдань покладених на спецслужбу він несе персональну відповідальність. Голова Служби безпеки України як і його заступники призначається на посаду і звільняється з посади Президентом України [434].

Підрозділи Центрального управління Служби безпеки України: контррозвідки, військової контррозвідки, слідчого, інформаційно-аналітичного, оперативно-технічного, оперативного документування, захисту національної державності, боротьби з корупцією і організованою злочинністю, по роботі з особовим складом, інших підрозділів, визначених Президентом України, а також регіональні органи спецслужби – обласні управління, які очолюють начальники, призначення на посади та звільнення яких з посад здійснюється Президентом України за поданням Голови Служби безпеки України. Тоді як начальники регіональних органів служби (за винятком обласних управлінь) призначаються Головою Служби безпеки України з відома глав місцевих державних адміністрацій [100].

Регіональні органи – обласні управління Служби безпеки України, їх міжрайонні, районні, міські підрозділи створюються з метою ефективного виконання своїх завдань аналізованим органом, при цьому їх розміщення і територіальна компетенція можуть не збігатися з адміністративно-територіальним поділом України. Також в інтересах державної безпеки органи і підрозділи Служби безпеки України можуть створюватися на окремих державних стратегічних об'єктах і територіях, у військових формуваннях [434].

В структурі Центрального управління Служби безпеки України як суб'єкта забезпечення фінансово-економічної безпеки держави необхідно звернути увагу на Головне управління контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері економічної безпеки, який здійснює контррозвідувальну діяльність з метою виявлення існуючих або потенційних загроз фінансово-економічним інтересам держави та їх оперативного усунення. Однак такі висновки можна зробити лише виходячи з назви зазначеного управління, оскільки саме Положення про Головне управління контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері економічної безпеки має гриф обмеженого доступу «Для службового користування» та відповідно до ч. 2 ст. 6 та ст. 22 Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року не є публічною інформацією [376]. А тому отримати більше інформації, зокрема про особливості структури, вказаного управління особами, які не мають права на користування службовою інформацією, неможливо.

До штату Служби безпеки України належать: 1) військовослужбовці; 2) працівники, які уклали трудовий договір із Службою безпеки України; 3) військовослужбовці строкової служби. При цьому кількість по кожній із вказаних категорій співробітників Служби безпеки України визначається Президентом України за поданням Голови Служби безпеки України, яке обґрунтоване потребами в надійному захисті державної безпеки України, та в межах фінансування діяльності Служби безпеки України [434].

Зважаючи на те що на сьогодні одним із актуальних питань у діяльності кожного правоохоронного органу є їх кадрове забезпечення, необхідно

звернути увагу на особливості підготовки кадрів для Служби безпеки України як суб'єкта забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

Відповідно до ч. 2 ст. 22 Закону України «Про Службу безпеки України» для забезпечення професійної освіти кадрів Служба безпеки України має право створювати відповідні навчальні заклади [434]. Указом Президента України від 27 грудня 2005 року визначено, що навчальним закладом Служби безпеки України є Національна академія Служби безпеки України [337]. Але не потрібно забувати також про Інститут підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Специфіка навчання у таких профільних вищих навчальних закладах полягає у поєднанні навчання з проходженням служби у відповідних органах Служби безпеки України, що впливає із завдань, які ставляться перед вищевказаними навчальними закладами відповідним міністерством або відомством.

У зв'язку з цим професійна підготовка кадрів для Служби безпеки України повинна бути регламентована не лише загальними, а й відомчими нормативно-правовими актами. Однак у Законі України «Про Службу безпеки України» маємо норму, яка у питанні підготовки кадрів відсилає нас до інших нормативно-правових актів. Зокрема, у ст. 22 Закону України «Про Службу безпеки України» закріпила, що здійснення підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації спеціалістів для Служби безпеки України базується на положеннях Закону України «Про освіту» та інших актів законодавства [434]. Але посилення на інші акти законодавства, до яких нам пропонує звернутися законодавець для отримання інформації, з даного питання відсутні, що є недоцільним.

Для порівняння варто звернути увагу на ст. 72 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року, де зазначено, що професійне навчання поліцейських включає: 1) первинну професійну підготовку; 2) підготовку у вищих навчальних закладах із специфічними умовами

навчання; 3) післядипломну освіту; 4) службову підготовку як сукупність заходів метою яких є закріплення та оновлення знань, умінь та навичок необхідних для працівника поліції зважаючи на оперативну обстановку, специфіку та профіль його оперативно-службової діяльності [415].

Первинна професійна підготовка передбачає обов'язок поліцейських вперше прийнятих на службу до органів поліції, пройти первинну професійну підготовку з метою набуття спеціальних навичок, необхідних для виконання повноважень поліції. Така підготовка здійснюється за затвердженими Міністерством внутрішніх справ України навчальними програмами. На відміну, від первинної професійної підготовки підготовка у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання, виходячи зі змісту ст. 74 Закону України «Про Національну поліцію» здійснюється за наявності контракту про здобуття освіти між відповідним навчальним закладом, органом поліції та особою, яка навчається. У свою чергу, післядипломна освіта співробітників поліції складається з декількох елементів – спеціалізації, перепідготовки, підвищення кваліфікації, стажування та здійснюється згідно із Законом України «Про вищу освіту», але з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про Національну поліцію» [415].

Таким чином, професійна підготовка поліцейських регламентована належним чином як загальним нормативно-правовим актом – Законом України «Про вищу освіту», так і спеціальним актом – Законом України «Про Національну поліцію», норми якого закріплюють специфічні саме для поліцейських нюанси професійної підготовки.

Іншим прикладом може бути ст. 80 Закону України «Про прокуратуру», де закріплено, що Національна академія прокуратури України є державною установою із спеціальним статусом на яку покладено здійснення спеціальної підготовки кандидатів на посаду прокурора та підвищення кваліфікації осіб, які вже займають такі посади [429].

Відсутність у Законі України «Про Службу безпеки України» норм, які визначають професійну підготовку кадрів, можна пояснити тим, що Закони

України «Про Національну поліцію» та «Про прокуратуру» були прийняті недавно, а відповідно враховують досвід діяльності подібних органів та тенденції нормотворення зарубіжних країн, у той час як Закон України «Про Службу безпеки України» регламентує діяльність Служби безпеки України, починаючи з 1992 року. Вказане обґрунтовує вже доцільність не просто внесення змін до діючого Закону України «Про Службу безпеки України», а розробку і прийняття нового нормативно-правового акта щодо діяльності Служби безпеки України.

Одним із суб'єктів підготовки кадрів для Служби безпеки України є Національна академія Служби безпеки України структура якої включає:

- Навчально-науковий інститут контррозвідувальної діяльності;
- Навчально-науковий інститут інформаційної безпеки;
- Навчально-науковий інститут перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів Служби безпеки України;
- Навчально-науковий центр мовної підготовки.

Іншим суб'єктом підготовки кадрів для Служби безпеки України, про який вже йшла мова, є Інститут підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України, основними завданням якого як військового навчального підрозділу Служби безпеки України у складі Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого є здійснення, у відповідності до державного замовлення та вимог, визначених освітньо-кваліфікаційними характеристиками, підготовки та підвищення кваліфікації слідчих, керівників слідчих підрозділів та співробітників-юристів для потреб Служби безпеки України.

На цей час структурними підрозділами Інституту підготовки кадрів для Служби безпеки України є спеціальні кафедри («Основи правового забезпечення оперативно-службової діяльності Служби безпеки України та особливості розслідування злочинів, віднесених до компетенції Служби безпеки України»; «Основи забезпечення державної безпеки, контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності»; «Оперативно-

тактична, мобілізаційна, спеціальна фізична та бойова підготовка») та підрозділи (забезпечення навчального процесу; змінного складу) [157].

Особливу увагу необхідно звернути саме на Навчально-науковий інститут контррозвідувальної діяльності Національної академії Служби безпеки України, а також спеціальну кафедру «Основи забезпечення державної безпеки, контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності» Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України, оскільки здійснення ефективної контррозвідки є пріоритетним завданням Служби безпеки України як суб'єкта забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. У зв'язку з цим підготовка висококваліфікованих кадрів саме у цьому напрямку діяльності Служби безпеки України має важливе значення, оскільки сьогодні з'являються нові види загроз для фінансової системи України, своєчасне виявлення та усунення яких має важливе значення для її безпеки.

Беручи до уваги все вищевикладене та враховуючи важливість захисту фінансово-економічної безпеки України, ми пропонуємо не лише передбачити на законодавчому рівні елементи професійної підготовки кадрів для Служби безпеки України як правоохоронного органу загалом та як суб'єкта захисту фінансово-економічних інтересів держави, зокрема а й запровадити нову спеціальність «Фінансова безпека держави», за якою буде здійснюватися підготовка кадрів Національною академією Служби безпеки України та Інститутом підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національним юридичним університетом ім. Ярослава Мудрого.

Отже, організаційно-штатна структура Служби безпеки України є розгалуженою та включає військовослужбовців, працівників, які працюють за трудовим контрактом та військовослужбовців строкової служби. При цьому одним із напрямків підвищення ефективності діяльності Служби безпеки України як суб'єкта забезпечення фінансово-економічної безпеки держави є удосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує підготовку кадрів для спецслужби.

Зважаючи на те, що ми вже зазначали про підготовку кадрів для органів прокуратури, яку здійснює державна установа зі спеціальним статусом, варто більше уваги приділити організаційній структурі органів прокуратури.

Так, Р. В. Олійник вважає, що органи прокуратури являють собою складну соціальну систему, тобто певним чином організований колектив працівників, що виконує покладені на нього функції та має для цього відповідну компетенцію і можливості [304, с. 35].

С. В. Подкопаєв під системою органів прокуратури України розуміє єдину централізовану сукупність прокуратур різних рівнів та спеціалізації пов'язаних передусім метою своєї діяльності, а під структурою – внутрішню будову конкретних прокуратур (робочих апаратів органів) [345]. Натомість Н. О. Рибалка систему органів прокуратури розглядає як сукупність органів прокуратури різного рівня, кожен з яких у характерних для нього формах здійснює покладені на нього завдання і функції, взаємодіючи при цьому з іншими державними органами, громадськими організаціями, а організаційну структуру системи органів прокуратури визначає як сукупність її внутрішніх складових підрозділів та посад, які знаходяться у певному взаємозв'язку та взаємодії. Фактично організаційна структура системи органів прокуратури на думку науковця – це, по суті, організаційна форма розподілу праці щодо прийняття та реалізації управлінських рішень [470, с. 284–285].

Р. В. Олійник залежно від рівня компетенції у системі органів прокуратури виділяє три рівні. Перший рівень системи органів прокуратури утворюють районні у містах, міські, районні, міжрайонні та прирівняні до них спеціалізовані прокуратури. Другий – прокуратури Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя. На третьому рівні зазначеної системи знаходиться Генеральна прокуратура України [305, с. 36].

Н. О. Рибалка на відміну від Р. В. Олійника, виділяє індивідуальні і типові організаційні структури. При цьому структура Генеральної прокуратури України є індивідуальною, тоді як організаційні структури обласних, районних, міських прокуратур – типовими. Крім того, науковець наголошує на поділі

організаційних структур на територіальні (які діють на території адміністративно-територіальних одиниць: обласні, районні), функціональні (наявність підрозділів, які виконують функції забезпечувального характеру), лінійні (тип організаційної структури управління, який створюється в результаті розміщення посад за принципом прямої підлеглості; при цьому такий спосіб побудови апарату управління органами прокуратури є найбільш простим і логічним) [470, с. 287].

У Законі України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року також використано термін «система», а відповідно до ст. 7 вказаного закону, система органів прокуратури України охоплює:

- 1) Генеральну прокуратуру України;
- 2) регіональні прокуратури;
- 3) місцеві прокуратури;
- 4) військові прокуратури;

5) Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру [429]. Отже, прокуратура має п'ятиланкову організаційну структуру, де на кожному з ланок національним законодавством покладено виконання конкретних завдань та функцій.

Що стосується першого рівня, то основним завданням Генеральної прокуратури України, яку очолює Генеральний прокурор України, який має заступників, є організація та координація діяльності органів прокуратури усіх ланок з метою забезпечення ефективного виконання функцій прокуратури. Структура Генеральної прокуратури України формується з департаментів, управлінь, відділів та Генеральної інспекції. При цьому управління та відділи можуть функціонувати як самостійно так і бути структурними одиницями департаменту (управління) прокуратури [429].

Слід зазначити і те, що штатна чисельність апарату Генеральної прокуратури України розробляється Головним управлінням кадрового забезпечення на підставі пропозицій заступників Генерального прокурора України, погоджується з Головним управлінням організаційного та правового забезпечення і затверджується наказом Генерального прокурора України [404].

До другого рівня належать обласні прокуратури, прокуратура Автономної Республіки Крим, прокуратури міст Києва і Севастополя, які очолюють керівники регіональних прокуратур – прокурор області, Автономної Республіки Крим, міст Києва і Севастополя, який як і Генеральний прокурор України має заступників. У структурі регіональної прокуратури утворюються підрозділи – управління та відділи прокуратури [429].

Прокуратуру третього рівня очолює керівник місцевої прокуратури, який має першого заступника та не більше двох заступників. У структурі місцевої прокуратури в разі необхідності утворюється лише один такий підрозділ, як відділ прокуратури [429].

Залишаючи поза увагою органи військової прокуратури, які фактично не беруть участь у забезпеченні фінансово-економічної безпеки держави, що і так очевидно з його назви, пропонуємо більш детально розглянути Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру України.

Зокрема, особливістю зазначеного органу є те, що його утворення, а також визначення структури і штату залежить від відповідного рішення Генерального прокурора України, яке має бути погодженим з Директором Національного антикорупційного бюро України. При цьому прокурорами такої прокуратури можуть бути призначені лише особи, які пройшли відкритий конкурс, що проводиться конкурсною комісією у складі керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури і визначених ним і Генеральним прокурором осіб. Структура антикорупційної прокуратури також передбачає центральний апарат і територіальні філії, а її керівник підпорядковується Генеральному прокурору України [429].

Штат працівників органів прокуратури становить не більше 15000 осіб, серед яких особи, які займають посади державних службовців, а також працівників прокуратури, які працюють за трудовим договором [429].

Отже, організаційна система органів прокуратури включає п'ять ланок, кожна з яких виконує покладені на них національним законодавством конкретні завдання та функції.

Необхідно зазначити, що для органів прокуратури, як і для органів Служби безпеки України, актуальним залишаються кадрові питання. При цьому якщо для органів безпеки України нагальною є підготовка компетентних у сфері фінансово-економічної безпеки держави кадрів, то для органів прокуратури – удосконалення адміністрування роботи з кадрами. Зокрема, А. О. Петрова досить доцільно звертає увагу на те, що системі органів прокуратури властиві: відсутність чіткої системи планування і розставлення кадрів, хаотичність і невпорядкованість переміщень працівників; низька якість вивчення кандидатів на посади в органах прокуратури, комплектування органів некомпетентними кадрами, відсутність чітких критеріїв оцінки результатів роботи працівника, протекціонізм при просуванні кадрів, шаблонний характер підвищення кваліфікації, дублювання функцій, механічне збільшення штатної чисельності без урахування реального навантаження; недостатня виховна робота тощо [331, с. 11].

Таким чином, від вдало продуманої організаційно-штатної структури правоохоронного органу загалом залежить ефективність виконання останнім своїх завдань та функцій у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. При цьому штатна структура відображає кількісно-професійний склад працівників, а організаційна – їх розподіл відповідно до покладених на них завдань. Зважаючи на відмінності у статусі кожного з правоохоронних органів України, які захищають фінансово-економічні інтереси від протиправних посягань, організаційно-штатній структурі Національної поліції України, Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України, органів прокуратури притаманна певна специфіка.

2.5. Юридичні гарантії та юридична відповідальність правоохоронних органів України, що забезпечують фінансово-економічну безпеку держави

Юридичні гарантії та юридична відповідальність правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави є важливим елементом їх адміністративно-правового статусу. Зважаючи на це, вважаємо за доцільне розкрити особливості юридичних гарантій та юридичної відповідальності правоохоронних органів України, на які покладено завдання із запобігання, виявлення, припинення та розслідування фінансово-економічних правопорушень, віднесених кримінальним процесуальним законодавством України до їх підслідності.

Слід зазначити, що на сьогодні в науковій доктрині відсутнє однозначне визначення поняття «юридичні гарантії», що обумовлює досить жваву дискусію навколо питання гарантій учасників суспільних відносин. Так, М. С. Малейн під юридичними гарантіями розуміє норми права, які передбачають у своїй сукупності правовий механізм, покликаний сприяти реалізації законів. Якісна характеристика юридичних гарантій передбачає оцінку всієї діючої системи права в цілому з точки зору повноти охоплення правовим інструментарієм усіх найбільш важливих взаємовідносин державних органів та громадян, а також громадян між собою [244, с. 43].

Більш сучасний погляд має О. А. Антон, який відзначає що для більш глибокого дослідження поняття юридичних гарантій слід розглядати їх у двох значеннях: у широкому і вузькому сенсі. Юридичні гарантії в широкому сенсі – це складна категорія, що охоплює норми права і діяльність державних органів громадських організацій та їх посадових осіб. Юридичні гарантії у вузькому сенсі представляють собою систему норм права, призначенням яких є забезпечення уповноваженим суб'єктам реалізацію їхніх прав. Однак зазначене наукове твердження швидше містить перелік варіантів способів реалізації суб'єктивних прав діяльності державних органів громадських організацій та їх посадових осіб, а не зміст гарантій [24, с. 187].

У свою чергу, не можна оминати увагою також визначення юридичних гарантій правоохоронних органів, запропоноване В. І. Литвиненком, під якими науковець пропонує розуміти систему засобів, способів і методів юридичного та організаційно-правового характеру, які спрямовані на реалізацію службових, політичних та особистих немайнових прав та обов'язків співробітників правоохоронних органів, а також на їх охорону в разі виникнення перешкод їх реалізації [230, с. 79].

Узагальнюючи викладене, безсумнівно, що юридичні гарантії діяльності правоохоронних органів є закріпленими на законодавчому рівні засобами і способами, які уможливають реалізацію покладених на правоохоронні органи завдань, функцій та забезпечують захист прав і свобод співробітників правоохоронних органів, які діють від імені держави, від порушень.

Аналіз нормативно-правових актів дає підстави стверджувати, що перелік юридичних гарантій діяльності правоохоронних органів України на сьогодні не визначено в одному акті. Окремі юридичні гарантії діяльності правоохоронних органів містяться в Законах України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про державну службу», КПК України тощо.

Так, однією із юридичних гарантій діяльності правоохоронних органів України є державний захист їх співробітників. Законом України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» закріплено перелік заходів спрямованих на захист осіб, які є суддями, співробітниками правоохоронних органів від перешкоджання здійсненнями ними своїх прав і обов'язків, від посягань на їх життя, здоров'я, житло і майно та їх близьких родичів з боку інших осіб через службову діяльність цих осіб [372].

Суттєво доповнюють зазначену гарантію також положення КПК України, яким визначено ряд суспільно-небезпечних діянь, які безпосередньо посягають на життя, здоров'я співробітника правоохоронного органу чи здійснення ним своїх повноважень: «Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського

формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб» (ст. 342 КПК України); «Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця» (ст. 343 КПК України); «Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу» (ст. 345 КПК України); «Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця» (ст. 348 КПК України) [207]. Очевидно, що значущість для суспільства та держави завдань і функцій, виконання яких покладено на правоохоронні органи, обумовила існування кримінальної відповідальності за дії чи бездіяльність, які так чи інакше завдають шкоди співробітникам правоохоронних органів та діяльності правоохоронного органу загалом.

Зважаючи на те, що до повноважень правоохоронних органів належить здійснення оперативно-розшукової діяльності, доцільно зазначити, що Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» закріплено ряд гарантій діяльності оперативних підрозділів, серед яких:

1) обов'язок органів державної влади, підприємств, установ, організацій усіх форм власності сприяти оперативним підрозділам у вирішенні завдань оперативно-розшукової діяльності (ст. 11);

2) відсутність відповідальності працівника оперативного підрозділу за шкоду, завдану правам, свободам людини, інтересам держави під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, у разі перебування в стані необхідної оборони, крайньої необхідності, професійного ризику, затримання особи, в діях якої є ознаки злочину (ст. 12);

3) поширення на працівників оперативних підрозділів, передбачених законами України про ці органи, гарантій правового і соціального захисту (ст. 12) [411].

Досить цікавим є перший пункт, існування такої гарантії обумовлене тим, що від того, наскільки швидко органи державної влади та вищезазначені

юридичні особи нададуть необхідні для оперативно-розшукової діяльності документи та інформацію, залежить якість оперативно-розшукових заходів.

Окрему групу гарантій діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави складають соціальні гарантії співробітників правоохоронних органів України. За Законом України «Про державну службу» (ст. 50) забезпечення достатнього рівня оплати праці державних службовців для професійного виконання посадових обов'язків, заохочення їх до результативної, ефективної, добросовісної та ініціативної роботи покладається на державу. Крім того, соціальні гарантії працівників правоохоронних органів конкретизуються у спеціальних нормативних актах, що регламентують діяльність конкретного правоохоронного органу.

Зокрема, М. І. Іншин зазначає, що порівняно з попереднім Законом України «Про міліцію» чинний Закон України «Про Національну поліцію» суттєво розширив перелік соціальних гарантій працівників поліції по відношенню до гарантій попередньої системи правоохоронних органів. Особливої уваги заслуговують підвищені розміри компенсацій у випадку втрати працездатності або смерті працівників поліції. Окрім цього, не можна не підкреслити загальну соціальну орієнтованість Закону України «Про Національну поліцію», що полягає в належному та європейському рівні забезпечення трудових і соціальних прав працівників поліції з огляду на їх особливий статус [160, с. 275].

Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року містить також інші гарантії діяльності співробітників органів поліції, а саме:

- лише законом на поліцію може бути покладено виконання інших (додаткових) повноважень (ст. 24);
- з метою забезпечення органів поліції професійними співробітниками, у випадках, передбачених законом, проводиться конкурс на службу в поліції та/або на зайняття вакантної посади (ст. 92).

Окрему увагу законодавець приділив саме гарантіям професійної

діяльності поліцейського, перелік яких наведено у ст. 62 Закону України «Про Національну поліцію»:

1) обов'язковість законних вимог поліцейського для виконання всіма фізичними та юридичними особами;

2) підпорядковуння поліцейського під час виконання покладених на нього обов'язків лише своєму безпосередньому та прямому керівнику;

3) заборона покладення на поліцейського виконання обов'язків, не визначених законом;

4) тримання поліцейського у призначених для цього установах окремо від інших категорій осіб у разі його затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення або обрання щодо нього тримання під вартою як запобіжного заходу;

5) поліцейські, а також особи, звільнені зі служби в поліції на підставі пп. 1–4, 7, 8 ч. 1 ст. 77 Закону України «Про Національну поліцію», мають право придбавати у власність пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за властивостями металевими снарядами не смертельної дії та використовувати їх виключно з підстав, визначених законодавством з метою забезпечення власної безпеки [415].

Однак науковці розширюють зазначений перелік гарантій професійної діяльності поліцейських, окремо виділяючи гарантії професійної діяльності поліцейського від свавілля керівництва, які включають наступне:

– організація поліції повинна забезпечувати чітку субординацію в поліції, тобто завжди має бути зрозумілим хто є кінцевим керівником, який несе відповідальність за дії або бездіяльність персоналу поліції;

– вказівки поліцейським щодо порядку та обставин застосування зброї мають бути ясними і чіткими;

– поліцейський має виконувати видані належним чином вказівки керівництва, але при цьому утримуватися від виконання, у разі якщо йому відомо або має бути відомо про їх незаконний характер;

– до поліцейського, який відмовився виконувати незаконний наказ не

можуть бути застосовані жодні покарання кримінального та дисциплінарного характеру;

– поліцейський повинен нести особисту відповідальність за свої власні дії і через незаконні дії чи бездіяльність, вчинені за його вказівкою [293, с. 302].

Говорячи про гарантії діяльності податкової міліції слід зазначити, що В. В. Мозоль серед гарантій діяльності посадових осіб підрозділів податкової міліції виділяє: організаційно-правові гарантії, матеріальні гарантії, гарантії соціально-побутового забезпечення, гарантії пенсійного забезпечення, гарантії спеціального державного захисту [277, с. 133].

В. Т. Комзюк значно пізніше класифікував гарантії діяльності фіскальних органів на конституційні та галузеві. До конституційних гарантій науковець відносить конституційні положення, тоді як галузевими гарантіями є такі гарантії діяльності фіскальних органів, які закріплені в Митному та Податковому кодексах, законах і підзаконних нормативно-правових актах (зокрема, належне матеріально-технічне забезпечення діяльності, соціальне, кадрове забезпечення тощо) [193, с. 72].

Безсумнівно, що належне матеріально-технічне та кадрове забезпечення є важливою гарантією належної діяльності органів Державної фіскальної служби України, зокрема підрозділів податкової міліції. Водночас не можна не звернути увагу на те, що на сьогодні ст. 356 Розділу XVIII Податкового кодексу України, який регламентує статус податкової міліції України містить таке положення: «Держава гарантує правовий та соціальний захист осіб начальницького і рядового складу податкової міліції та членів їх сімей. На них поширюються гарантії соціального і правового захисту, передбачені ст. ст. 20–23 Закону України «Про міліцію» та Законом України «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист» [437]. Очевидним є те, що чинний кодифікований акт все ще містить положення нечинного Закону України «Про міліцію». Якщо підійти до зазначеного питання логічно, то очевидно, що гарантії діяльності органів Національної поліції України та підрозділів податкової міліції є майже

однаковими.

Крім того, Законом України «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист» від 24 березня 1998 року передбачено надання ветеранам військової служби, органів внутрішніх справ, Національної поліції України, податкової міліції ряду пільг [437].

Іншим нормативно-правовим актом, яким закріплено соціальні та правові пільги для військовослужбовців, є Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 року. Дія норм зазначеного акту поширюється на співробітників контррозвідувальних органів Служби безпеки України. Зокрема, під час виконання ними своїх службових обов'язків їх адміністративне затримання, особистий огляд чи огляд речей, що є при них, транспортних засобів, використовуваних ними, проводиться у присутності уповноваженого представника відповідного органу чи підрозділу Служби безпеки України [436].

Необхідно зазначити, що однією з основних юридичних гарантій діяльності контррозвідувальних органів Служби безпеки України є заборона відповідно до ст. 5 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» [409] іншим суб'єктам, крім визначених вказаним законом, здійснювати контррозвідувальну діяльність. Фактично законодавець встановлює вичерпний перелік суб'єктів контррозвідувальної діяльності, зокрема в економічній сфері, які виявляють та оперативно реагують на зовнішні загрози фінансово-економічній безпеці держави.

Іншою гарантією діяльності Служби безпеки України як суб'єкта забезпечення фінансово-економічної безпеки держави є також те, що жодна особа не має права втручатися в службову діяльність співробітників контррозвідувальних органів та підрозділів Служби безпеки України. Таке право надано законом лише прямим начальникам таких осіб. Більше того, військовослужбовці Служби безпеки України при виконанні покладених на них обов'язків є представниками влади, діють від імені держави і перебувають під її

захистом відповідно їх недоторканність, честь і гідність охороняються законом.

Зі створенням у 2014 році Національного антикорупційного бюро України особливо гостро постало питання його незалежності, саме тому у ст. 4 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» передбачено такі гарантії незалежності діяльності бюро:

1) особливий порядок конкурсного відбору директора бюро та вичерпний перелік підстав припинення його повноважень;

2) конкурсні засади відбору інших працівників бюро, їх особливий правовий та соціальний захист, належні умови оплати праці;

3) установлення законом порядку фінансування та матеріально-технічного забезпечення бюро;

4) визначення законом засобів забезпечення особистої безпеки працівників бюро, їхніх близьких родичів, майна;

5) інші засоби, визначені нормами Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» [416]. Однак зазначений перелік не є вичерпним, оскільки в науковій доктрині існує ширший перелік гарантій діяльності Національного антикорупційного бюро України.

В. І. Козленко, досліджуючи адміністративно-правові основи діяльності Національного антикорупційного бюро України, не лише сформулював авторське визначення поняття «гарантії діяльності Національного антикорупційного бюро України», під яким він пропонує розуміти умови та засоби забезпечення функціонування зазначеного органу, створювані державою для попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень зазначеним органом, а також запобігання вчиненню нових, але й запропонував всі гарантії діяльності бюро класифікувати на адміністративно-матеріальні гарантії та адміністративно-процесуальні гарантії. До першої групи науковець відносить:

а) закріплення переліку нормативних актів, нормами яких регулюється діяльність Національного антикорупційного бюро України;

б) визначення підстав юридичної відповідальності співробітників бюро;

в) визначення вимог до осіб, які претендують на зайняття посади співробітника або директора Національного антикорупційного бюро України;

г) визначення компетенції та повноважень бюро;

г) встановлення строків діяльності керівництва Національного антикорупційного бюро України;

д) встановлення спеціальних звань осіб начальницького складу бюро тощо.

Тоді як до адміністративно-процесуальних гарантій, за В. Г. Козленко, належать:

а) законодавче визначення та дотримання процедури запобігання, виявлення, припинення корупційних правопорушень;

б) встановлення переліку працівників, уповноважених на виконання закріплених законом повноважень Національного антикорупційного бюро України;

в) нормативне визначення обставин, що мають значення для кваліфікації корупційного правопорушення;

г) встановлення порядку застосування співробітниками бюро спеціальних засобів;

г) забезпечення здійснення належного контролю за діяльністю Національного антикорупційного бюро України;

д) визначення порядку взаємодії бюро з іншими суб'єктами, серед яких органи державної влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи тощо [184, с. 10].

В науковій доктрині було також класифіковано гарантії діяльності Генерального прокурора України, зокрема, Д. М. Добровольський характеризує наступні гарантії діяльності Генерального прокурора України: 1) гарантії незалежності (самостійності); 2) гарантії політичної нейтральності; 3) гарантії особистої безпеки [120, с. 12]. Водночас класифікація, запропонована науковцем, не є досконалою, зважаючи на те, що Д. М. Добровольський виділяє лише гарантії діяльності Генерального прокурора України, тоді як гарантії

діяльності органів прокуратури загалом залишаються поза увагою.

Аналіз положень Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року дозволяє зробити висновок, що до юридичних гарантій органів прокуратури можна віднести такі положення:

1) здійснення функцій прокуратури України виключно прокурорами. Не допускається делегування функцій прокуратури, їх привласнення іншими органами чи посадовими особами (ст. 5);

2) загальна чисельність працівників органів прокуратури становить не повинна перевищувати 15000 осіб (ст. 14);

3) прокурори здійснюють свої повноваження відповідно до закону і лише в частині виконання ними письмових наказів адміністративного характеру, пов'язаних з організаційними питаннями діяльності прокурорів та органів прокуратури підпорядковуються керівникам (ст. 17) [429].

Звісно ж, що вищезазначені гарантії діяльності органів прокуратури, зокрема як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави не є вичерпними. Зокрема, доцільно зауважити, що зміст Закону України «Про прокуратуру» передбачає статтю 16 «Гарантії незалежності прокурора». Вказаною нормою визначено, що незалежність прокурора забезпечується:

1) відмінним порядком призначення його на посаду, звільнення з посади, а також притягнення до дисциплінарної відповідальності;

2) визначеним процесуальним та іншими законами порядком здійснення повноважень;

3) заборобою незаконно впливати, тиснути чи втручатися у здійснення прокурором своїх повноважень;

4) фінансуванням, організаційним забезпеченням діяльності прокуратури у встановленому законом порядку;

5) належним матеріальним, соціальним та пенсійним забезпеченням прокурора;

б) функціонуванням органів прокурорського самоврядування;

7) закріпленням у законі засобів забезпечення особистої безпеки

прокурора, членів його сім'ї та майна [429].

Таким чином, на сьогодні гарантії діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави можна класифікувати на:

– загальні гарантії, передбачені Законом України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів»; Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність»; Законом України «Про державну службу»; КПК України та іншими законодавчими актами. Тобто загальними гарантіями є засоби і способи забезпечення виконання правоохоронними органами України покладених на них законодавством завдань та функцій, які передбачені нормативними актами загальної дії;

– спеціальні гарантії, визначені спеціальними нормативно-правовими актами, норми яких регламентують статус лише одного правоохоронного органу. Зокрема, спеціальні гарантії діяльності органів поліції передбачені в Законі України «Про Національну поліцію», Національного антикорупційного бюро України – Законі України «Про Національне антикорупційне бюро України, органів Служби безпеки України – Законі України «Про Службу безпеки України». Відповідно існування спеціальних гарантій діяльності правоохоронних органів як суб'єктів захисту фінансово-економічних інтересів держави, обумовлено специфікою діяльності того чи іншого вищезазначеного правоохоронного органу, оскільки незважаючи на те, що всі вони беруть участь у боротьбі та протидії загрозам фінансово-економічним інтересам держави їх діяльності властиві певні особливості як організаційного, так і функціонального характеру.

Крім вищезазначеної класифікації гарантій діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, пропонуємо розрізняти функціональні гарантії, організаційно-кадрові гарантії, гарантії, безпосередньо пов'язані з реалізацією співробітниками зазначених органів своїх обов'язків, та гарантії соціально-економічного характеру.

До функціональних гарантій вважаємо за доцільне віднести такі гарантії

діяльності правоохоронних органів, які забезпечують фінансово-економічну безпеку держави, як: визначення законом повноважень правоохоронних органів, виконання правоохоронними органами додаткових повноважень лише за наявності відповідного законодавчого акта, неможливості здійснення повноважень правоохоронних органів іншими органами влади чи місцевого самоврядування, заборона органів державної влади, органів місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб втручатися у діяльність правоохоронних органів.

У свою чергу, до організаційно-кадрових гарантій діяльності правоохоронних органів як суб'єктів захисту фінансово-економічних інтересів держави належать: законодавчо визначена структура правоохоронних органів, гранична кількість співробітників правоохоронних органів, конкурсні засади їх відбору. До гарантій, безпосередньо пов'язаних з виконанням співробітниками правоохоронних органів своїх обов'язків, належать способи і засоби, які забезпечують реалізацію останніми своїх прав під час попередження правопорушень, оперативно-розшукової діяльності, накладення стягнень тощо: визначення на законодавчому рівні обов'язку суб'єктів влади, юридичних осіб та громадян сприяти діяльності правоохоронних органів, закріплення переліку підстав, за яких співробітник правоохоронного органу може застосовувати зброю, передбачення можливості настання юридичної відповідальності за несумлінне виконання своїх обов'язків та, як наслідок, порушення прав, свобод людини і громадянина чи юридичної особи, завдання шкоди інтересам суспільства та держави тощо.

І нарешті, гарантії соціально-економічного характеру передбачають певне матеріальне забезпечення співробітників правоохоронних органів під час їх служби в правоохоронних органах, після її закінчення, а також у разі втрати працездатності до досягнення пенсійного віку. Крім того, гарантії соціально-економічного характеру передбачають надання співробітникам правоохоронних органів ряду пільг на медичне обслуговування та житло.

Звичайно однією з гарантій належної діяльності співробітників

правоохоронних органів України, які захищають фінансово-економічні інтереси держави, є визначення на законодавчому рівні можливості настання юридичної відповідальності за скоєння протиправного діяння.

За М. І. Матузовим, юридична відповідальність є одним із видів соціальної відповідальності індивіда, головною особливістю є те, що вона пов'язана з порушенням юридичних норм, за якими стоїть апарат примусу держави [256, с. 443].

У свою чергу, Н. В. Іванчук зазначає про те, що відповідальність безпосередньо пов'язана з правами та обов'язками громадян, із виконанням взаємно прийнятих зобов'язань різними суб'єктами, із рівнем розвитку правосвідомості, правової культури громадян у суспільстві, тобто це «певна міра свободи» [151, с. 10].

В. І. Литвиненко у своїй науковій праці зазначає, що юридична відповідальність – це регламентована законодавством реакція держави в особі уповноважених суб'єктів на недотримання фізичними або юридичними особами (колективними суб'єктами) встановлених законом заборон, невиконання ними встановлених законом обов'язків, порушення цивільно-правових зобов'язань, нанесення шкоди або завдання збитків, яка виражена в застосуванні до осіб винних у вище перелічених діяннях, засобів впливу особистого, майнового або організаційного характеру [231].

На думку А. С. Піголкіна, юридична відповідальність є видом державного примусу, що пов'язаний з осудженням державою винних, протиправних, небезпечних і шкідливих для держави діянь та з якими ведеться боротьба шляхом застосування примусових заходів [524].

Так, Законом України «Про Національну поліцію» передбачено, що за вчинення протиправних діянь співробітники поліції несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність [415]. При цьому зазначене положення стосується також співробітників Національного антикорупційного бюро України, підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України, Служби безпеки України, органів

прокуратури, про що свідчать норми нормативних актів, які регламентують їх діяльність.

Дисциплінарний проступок поліцейського визначається як протиправне, винне (умисне чи необережне) діяння (дія чи бездіяльність) поліцейського, яке може полягати у невиконанні або неналежному виконанні останнім своїх службових обов'язків, перевищенні ним наданих законом повноважень, порушенні обмежень і заборон, передбачених нормами законодавства про проходження служби в поліції, або вчиненні інших дискредитуючих як поліцейського так і органи поліції дій, за яке може бути застосоване дисциплінарне стягнення [176, с. 147–148].

На сьогодні питання дисциплінарної відповідальності співробітників поліції врегульовано Дисциплінарним статутом Національної поліції України від 15 березня 2018 року. Зазначеним статутом передбачено, що до поліцейських та їх керівників за порушення службової дисципліни можуть накладатися такі види дисциплінарних стягнень, як: зауваження; догана; сувора догана; попередження про неповну посадову відповідність; звільнення з посади; пониження в спеціальному званні на один ступінь; звільнення з органів внутрішніх справ. Крім того новим статутом визначено такі поняття як «дисциплінарний проступок поліцейського», «грубий дисциплінарний проступок поліцейського» і наведено перелік грубих проступків поліцейського [374]. Слід зазначити, що порівнюючи новий статут із Дисциплінарним статутом органів внутрішніх справ України від 22 лютого 2006 року, ми можемо зробити висновок, що перелік видів дисциплінарних стягнень залишився незмінним, за виключенням усного зауваження, але суттєво розширено понятійно-категоріальний апарат дисциплінарної відповідальності поліцейських та їх керівників.

Разом з тим Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України від 22 лютого 2006 року із прийняттям Дисциплінарного статуту Національної поліції України не втратив чинності. Зокрема, Законом України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» від 15 березня 2018 року

до преамбули Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ було додано абзац відповідно до якого його дія поширюється на осіб начальницького складу Національного антикорупційного бюро, осіб рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби та податкової міліції [374]. Тобто законодавець вирішив не врегульовувати питання щодо дисциплінарної відповідальності співробітників вказаних органів окремими актами, а внести зміни до вже існуючого підзаконного акту. Разом з тим, ми не підтримуємо такої позиції та вважаємо за доцільне регламентувати питання дисциплінарної відповідальності співробітників Національного антикорупційного бюро та податкової міліції Державної фіскальної служби України окремими підзаконним актами.

Слід зазначити, що деякі аспекти дисциплінарної відповідальності співробітників Національного антикорупційного бюро України врегульовані також Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України», яким визначено, що дисциплінарна відповідальність співробітників бюро настає у разі:

- 1) незаконного розголошення працівником інформації з обмеженим доступом, яка стала йому відомою у зв'язку з виконанням його повноважень;
- 2) невиконання чи неналежного виконання службових обов'язків;
- 3) публічного висловлювання, які є порушенням презумпції невинуватості;
- 4) порушення порядку і строків подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- 5) негативних результатів перевірки на доброчесність або моніторингу способу життя працівника та інших підстав визначених законом [416].

Вищезазначене свідчить про те, що на сьогодні визначений в Законі України «Про Національне антикорупційне бюро України» перелік підстав про притягнення до дисциплінарної відповідальності співробітникам бюро не є вичерпним, що ще раз підтверджує доцільність прийняття Дисциплінарного статуту Національного антикорупційного бюро України, який би містив

виключний перелік підстав настання дисциплінарної відповідальності, процедуру накладення дисциплінарного стягнення або ж заохочення, види стягнень та заохочень тощо.

Дисциплінарна відповідальність військовослужбовців Служби безпеки України регулюється Дисциплінарним статутом Збройних сил України від 24 березня 1993 року. При цьому особливістю дисциплінарної відповідальності військовослужбовців Служби безпеки України, так само як і поліцейських та інших осіб на яких поширюється дія дисциплінарних статутів або спеціальних положень про дисципліну, є те, що на них накладаються дисциплінарні стягнення у разі вчинення дисциплінарного проступку та адміністративного правопорушення у випадках, передбачених законом.

З положень Дисциплінарного статуту Збройних сил України очевидно, що залежно від статусу співробітника Служби безпеки України – військовослужбовець, цивільний працівник, за вчинення ними дисциплінарного проступку до них можуть бути застосовані такі види стягнень: зауваження; догана; сувора догана; призначення поза чергою в наряд на роботу – до 5 нарядів; позбавлення чергового звільнення з розташування військової частини чи корабля на берег; пониження: а) посаді; б) у військовому званні на один ступінь; в) у військовому званні на один ступінь з переведенням на нижчу посаду; позбавлення військового звання; попередження про неповну службову відповідність; звільнення з військової служби у зв'язку зі службовою невідповідністю.

Незважаючи на те що Дисциплінарним статутом Збройних сил України передбачено види дисциплінарних стягнень, процедуру дисциплінарного провадження, ми погоджуємося з Ю. В. Байдіним, який зазначає, що Дисциплінарний статут Збройних сил України охоплює фактично лише відносини, пов'язані із проходженням служби військовослужбовцями строкової служби, тоді як діяльність Служби безпеки України має свою специфіку, пов'язану із оперативно-розшуковою, контррозвідальною діяльністю у сфері економіки, захистом державної таємниці, попередженням, виявленням,

припиненням та розкриттям фактів організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які створюють загрозу життєво важливим інтересам України та здійсненням інших спеціальних функцій держави. У зв'язку з цим доцільним є прийняття Дисциплінарного статуту Служби безпеки України, який би точно відповідав завданням спецслужби та регулював суспільні відносини за участі її співробітників щодо заохочення та притягнення до юридичної відповідальності [32, с. 220].

Варто звернути увагу і на дисциплінарну відповідальність працівників прокуратури. В юридичній літературі можна виділити ознаки, які стосуються працівників прокуратури як спеціального суб'єкта юридичної відповідальності:

1) правові норми про відповідальність працівників прокуратури за порушення на службі враховують особливості проходження служби в органах прокуратури;

2) для працівників органів прокуратури встановлюється підвищена відповідальність, оскільки наслідки скоєних ними посадових правопорушень негативно проявляються за межами посади. Це постає із самої суті правоохоронних відносин, які характеризуються значущістю та важливістю, незамінністю для суспільства, проте водночас високим тиском через наявність владно-примусових повноважень;

3) існують спеціальні заходи відповідальності працівників прокуратури за службові правопорушення (пониження в посаді, пониження в спеціальному званні, позбавлення рангу державного службовця), що є яскравим свідченням про зв'язок зазначеного із першою ознакою, фактично це її прояв: для специфічної діяльності – специфічна відповідальність;

4) притягнення прокурора до відповідальності за правопорушення не виключає того, що ці ж його дії можуть бути кваліфіковані як інший вид правопорушення (наприклад, адміністративна відповідальність за порушення правил техніки безпеки може настати після застосування заходів дисциплінарної відповідальності за це правопорушення) [221, с. 34–36].

На сьогодні питання дисциплінарної відповідальності регламентовано Законом України «Про прокуратуру», а також Постановою Верховної Ради України «Про Дисциплінарний статут прокуратури України».

О. Г. Мартинюк зазначає, що незважаючи на те, що законодавець значно підсилив правові гарантії неупередженості застосування дисциплінарної відповідальності до працівників прокуратури, вбачається, що Законом України «Про прокуратуру» відносини дисциплінарного процесу врегульовані неповною мірою, оскільки: по-перше, відсутні норми, які регламентують процес застосування заохочень; по-друге, застосовано вузькоформальний підхід до визначення терміна «дисциплінарне провадження», тобто законодавець розмежував процедури застосування заохочень та процедури застосування дисциплінарної відповідальності; по-третє, процедури застосування дисциплінарної відповідальності регламентовані як законом, так і підзаконними актами, між якими виникають колізії та суперечності [253, с. 10].

Зокрема, відповідно до ст. 43 Закону України «Про прокуратуру» прокурора може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності у разі:

- 1) невиконання чи неналежного виконання своїх службових обов'язків;
- 2) розголошення охоронюваної законом таємниці, яка стала йому відомою під час виконання наданих законом повноважень;
- 3) необґрунтованого зволікання з розглядом звернення;
- 4) порушення вимог внутрішнього службового розпорядку;
- 5) вчинення дій, що порочать звання прокурора і можуть викликати сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності, у чесності та непідкупності органів прокуратури;
- 6) порушення порядку подання декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру;
- 7) систематичного чи одноразового грубого порушення правил прокурорської етики;
- 8) втручання чи будь-який інший вплив у службову діяльність іншого прокурора, службових, посадових осіб чи суддів;

9) публічного висловлювання, яке є порушенням презумпції невинуватості.

Відповідно за наявності зазначених підстав до прокурора може бути застосовано догану, заборону на призначення на вищу посаду в органі прокуратури, в якому прокурор обіймає посаду (крім Генерального прокурора) чи на переведення до органу прокуратури вищого рівня чи на строк до одного року. Крім того прокурора у разі скоєння ним дисциплінарного проступку може бути звільнено з посади [429].

Водночас Дисциплінарним статутом прокуратури передбачено більше видів стягнень, які можуть застосовуватися до прокурорів за скоєння ними дисциплінарних проступків, зокрема, догана, пониження в класному чині або посаді, позбавлення нагрудного знаку «Почесний працівник прокуратури України». І в додачу до звільнення як дисциплінарного стягнення Дисциплінарний статут прокуратури окремо виділяє звільнення поєднане з позбавленням класного чину [384]. Таким чином, маємо досить цікаву ситуацію щодо регулювання дисциплінарної відповідальності прокурорів.

При цьому якщо брати до уваги юридичну силу акту, то очевидно, що положення Закону України «Про органи прокуратури» мають вищу юридичну силу порівняно з підзаконними актами, одним із яких є Постанова Верховної Ради України «Про Дисциплінарний статут прокуратури України», а отже, при визначенні видів дисциплінарних стягнень, які можуть застосовуватися до прокурорів, необхідно керуватися положеннями закону. Одночасно з цим виникає питання щодо ролі Дисциплінарного статуту прокуратури України у врегулюванні відносин, які виникають з приводу дисциплінарних проваджень.

К. О. Сіренко, досліджуючи питання проходження служби в органах прокуратури України, запропонувала, щоб питання службової дисципліни, заохочення і дисциплінарної відповідальності взагалі стали предметом спеціального нормативно-правового акту, а не Закону України «Про прокуратуру», адже саме спеціальний вузькопрофільний нормативний акт, на думку науковця, матиме можливість урахувати всі особливості проходження

служби в органах прокуратури [493, с. 9]. Однак з такою пропозицією складно погодитися, оскільки: по-перше, чинне національне законодавство України і так є досить складним, зважаючи на велику кількість нормативних актів, а по-друге, питання дисципліни та дисциплінарної відповідальності працівників прокуратури на сьогодні вже визначені Дисциплінарним статутом органів прокуратури. Нагальним залишається лише питання внесення змін до ряду його положень та прийняття зазначеного статуту законом, а не підзаконним актом.

В. І. Литвиненко звертає увагу на те, що у Дисциплінарному статуті прокуратури України та Законі України «Про прокуратуру» відсутні норми, що конкретизують стадії дисциплінарного провадження, норми, які містять перелік обставин, що виключають залучення співробітників до дисциплінарної відповідальності, обставин, які пом'якшують і обтяжують дисциплінарну відповідальність. У результаті цього ретельність та об'єктивність розгляду при здійсненні співробітником дисциплінарного проступку залежать не від точного дотримання правових норм, а ставляться в пряму залежність від розсуду і рівня правової культури осіб, що накладають дисциплінарні стягнення [231, с. 105].

Іншим видом юридичної відповідальності співробітників правоохоронних органів є адміністративна відповідальність. Про це свідчить як ст. 15 КУпАП, так і ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», що закріплюють перелік суб'єктів, на яких поширюють свою дію обмеження, визначенні у цьому нормативному акті та за порушення яких настає адміністративна відповідальність. До них, зокрема, належать:

- Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор України;
- особи рядового і начальницького складу підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України;
- особи начальницького складу Національного антикорупційного бюро України;
- посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро України;
- співробітники органів Національної поліції України [3, с. 6–7].

За О. С. Літошенко, адміністративна відповідальність є різновидом юридичної відповідальності та різновидом заходів адміністративного примусу, який являє собою реакцію держави на скоєне адміністративне правопорушення, що знаходить свій вираз в реалізації компетентним державним органом (посадовою особою) права висунути обвинувачення певній особі, піддати протиправне діяння офіційній оцінці та у випадку негативної оцінки застосувати до неї адміністративне стягнення [235, с. 28].

В науковій юридичній літературі зазначається, що адміністративна відповідальність співробітників органів поліції – це спеціальна діяльність відповідних органів, що полягає в застосуванні спеціально уповноваженими органами та у встановленому законом порядку до поліцейських, які порушили адміністративно-правові приписи, адміністративних стягнень, що передбачають обтяжливі для них наслідки особистого майнового чи морального характеру [574, с. 270].

Загалом адміністративній відповідальності працівників правоохоронних органів притаманна певна специфіка. Зокрема, В. Г. Гриценко відмічає, що співробітники правоохоронних органів (посадові та службові особи) є спеціальними суб'єктами адміністративних правопорушень, особливості їхньої відповідальності передбачені ст. 15 КУпАП. Це означає, що в певних ситуаціях працівники правоохоронних органів виступають як звичайні громадяни, а в інших як уповноважені представники влади, наділені повноваженнями. При чому статус обох цих суб'єктів суттєво відрізняється [105, с. 18].

Відповідно до чинного законодавства працівники правоохоронних органів несуть адміністративну відповідальність за корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією. Згідно з КУпАП такими правопорушеннями є: порушення обмежень щодо сумісництва і суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172⁴); порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (ст. 172⁵); порушення вимог фінансового контролю (ст. 172⁶); порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст. 172⁷); незаконне використання інформації, що стала

відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень (ст. 172⁸); невжиття заходів щодо протидії корупції (ст. 172⁹); порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням (ст. 172⁹⁻¹) [182].

Доцільно зазначити, що законодавством України прямо передбачено, що у разі притягнення співробітника СБУ до відповідальності за вчинення адміністративного корупційного або кримінального правопорушення він згідно з положенням п. 9 ст. 19 Закону України «Про Службу безпеки України» підлягає звільненню протягом трьох днів з моменту надходження копії судового рішення [434].

Крім зазначених видів правопорушень, працівники правоохоронних органів несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах за порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, полювання, рибальства та охорони рибних запасів, санітарних норм, митних правил, вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, неправомірне використання державного майна, незаконне зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, невжиття заходів щодо окремої ухвали суду, ухилення від виконання законних вимог прокурора, за порушення тиші в громадських місцях, законодавства про державну таємницю, порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію [182].

Неважко помітити, що усі перелічені правопорушення загальнопоширені й не відображають специфіки служби в правоохоронних органах. Вони можуть бути скоєні, в принципі, як особовим складом правоохоронних органів, так і будь-якими фізичними особами. Саме тому чинне законодавство не визначає суттєвої різниці у відповідальності за ці правопорушення між працівниками правоохоронних органів та іншими категоріями громадян. Зважаючи на положення ст. 15 КУпАП серед адміністративних стягнень, які можуть бути застосовані до осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки

держави, законодавець закріплює попередження, штраф, оплатне вилучення або конфіскацію предмета та позбавлення спеціального права. Разом з тим забороняється застосування до таких осіб громадських і виправних робіт, а також адміністративного арешту [182].

Найбільш тяжким видом юридичної відповідальності співробітників правоохоронних органів є кримінальна відповідальність. І. Богатирьов та А. Савченко відзначають, що, з одного боку, кримінальна відповідальність несе в собі негативну (осудливу) оцінку скоєного правопорушення та особи, яка його вчинила, а з іншого – реалізується завдяки державному примусу та передбачає застосування до винного заходів кримінально-правового впливу, так чи інакше пов'язаних з обмеженням його прав і свобод [55, с. 134].

Зважаючи на подвійний статус співробітників правоохоронних органів, які одночасно є громадянами України та представниками держави, вони можуть бути загальними та спеціальними суб'єктами кримінальної відповідальності. Зокрема, на загальних підставах співробітники правоохоронних органів несуть відповідальність за ті кримінальні правопорушення, які можуть бути вчинені будь-якою особою незалежно від наявності у такої особи владних або службових повноважень. У свою чергу, співробітники правоохоронних органів України є спеціальними суб'єктами таких кримінальних правопорушень, як «Зловживання владою або службовим становищем» (ст. 364 КК України); «Перевищення влади або службових повноважень» (ст. 365 КК України), «Службове підроблення» (ст. 366 КК України), «Службова недбалість» (ст. 367 КК України), «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» (ст. 368 КК України), «Пропозиція або надання неправомірної вигоди службовій особі» (ст. 369 КК України) і «Провокація підкупу» (ст. 370 КК України). Призначити кримінальне покарання особі може суд у порядку відповідного провадження.

Загалом офіційні статистичні дані про притягнення співробітників правоохоронних органів України до кримінальної відповідальності дають лише кількісну інформацію. Так, за матеріалами Департаменту внутрішньої безпеки у

2017 році було розпочато 1904 кримінальних провадження, за якими оголошено 354 підозри працівникам поліції [144]. Що ж до Служби безпеки України, то відповідно до матеріалів підрозділів внутрішньої безпеки до кримінальної відповідальності у 2017 році було притягнуто 16 співробітників спецслужби, 11 з яких повідомлено про підозру в скоєнні злочинів, 4 – отримали вирок суду, справи щодо 5 – скеровані до суду [317].

Розглядаючи відповідальність співробітників правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, слід акцентувати увагу і на їх цивільно-правовій відповідальності. Так, у разі порушення працівником правоохоронного органу прав чи свобод особи, при виконанні покладених на нього службових обов'язків, правоохоронний орган співробітником якого він є вживає заходів щодо поновлення порушених прав і свобод, відшкодування шкоди завданої таким порушенням за рахунок коштів державного бюджету і притягнення винних осіб до юридичної відповідальності.

На сьогодні суспільні відносини, які виникають щодо відшкодування шкоди, завданої незаконними діями, бездіяльністю чи рішенням співробітника правоохоронного органу, врегульовані Законом України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» від 1 грудня 1994 року.

Зокрема, у ст. 1 зазначеного нормативного акту передбачено підстави, за яких підлягає відшкодуванню шкода, завдана громадянину, а саме:

- 1) незаконне повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, незаконне взяття і тримання під вартою, незаконне проведення обшуку, виїмки, незаконний арешт майна, незаконне відсторонення від роботи та інших процесуальних дій, що обмежують права громадян;
- 2) незаконне застосування адміністративного арешту чи виправних робіт, незаконної конфіскації майна, незаконне накладення штрафу;
- 3) незаконне проведення оперативно-розшукових заходів [429].

Варто зазначити, що цивільно-правова відповідальність співробітників правоохоронних органів України має свої особливості. Р. М. Римарчук зазначає, що першою умовою виникнення зобов'язань, що виникають внаслідок завдання шкоди незаконними рішеннями, діями, бездіяльністю службових осіб, є наявність шкоди. Протиправність як умова виникнення відповідних зобов'язань виявляється у тому, що будь-який відступ службової особи за межі повноважень, наданих їй законодавством, є порушенням закону. Третя умова, необхідна для виникнення зобов'язання, це причинний зв'язок між незаконними діями службових осіб державних органів і шкодою. Встановлення причинного зв'язку є ключовим моментом у питанні про стягнення збитків, заподіяних правоохоронними органами [471]. Варто зазначити, що фактично вина співробітника правоохоронного органу не береться до уваги при вирішенні питання щодо відшкодування шкоди, завданої його незаконними діями, бездіяльністю чи рішенням.

Незважаючи на те що держава відшкодовує шкоду, завдану співробітником правоохоронного органу, слід зазначити, що відповідно до ч. 2 ст. 20 Закону України «Про прокуратуру» у разі встановлення, за обвинувальним вироком суду, який набрав законної сили, в діях прокурора складу злочину держава має право на зворотню вимогу до прокурора в розмірі виплаченого за нього відшкодування [429]. Таким чином, держава не бере на себе відповідальність за злочини прокурора.

Підсумовуючи вказане, доцільно підкреслити, що правоохоронні органи як суб'єкти забезпечення фінансово-економічної безпеки держави не є суб'єктами юридичної відповідальності, натомість важливою складовою адміністративно-правового статусу зазначених органів є відповідальність їх співробітників, зважаючи на те, що, виконуючи покладені на них завдання та функції, вони фактично діють від імені правоохоронного органу та є представниками держави. При цьому кожен вид юридичної відповідальності співробітників правоохоронних органів України має свою специфіку.

Висновки до розділу 2

1. Визначено поняття «адміністративно-правовий статус правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави» як закріплену на законодавчому рівні сукупність таких елементів, як мета діяльності, завдання, функції, компетенція та повноваження, організаційно-штатна структура, юридичні гарантії та юридична відповідальність зазначених суб'єктів, які загалом визначають місце зазначених правоохоронних органів у системі суб'єктів захисту фінансових та економічних інтересів держави.

2. Встановлено, що формально мета діяльності правоохоронних органів України прямо не визначена, але беручи до уваги норми нормативних актів, які регламентують їх діяльність, основних положень наукової доктрини, визначено, що метою правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави є захист фінансово-економічних інтересів держави від внутрішніх та зовнішніх протиправних посягань.

3. Під завданнями правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави запропоновано розуміти обмежені ресурсами короткострокові цілі організації та діяльності зазначених суб'єктів, спрямованих на досягнення довгострокової мети – захист фінансово-економічних інтересів держави від внутрішніх та зовнішніх протиправних посягань, тоді як функції правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, які є похідними від їх мети та завдань – безперервні, постійні і такі, що не залежать від певних подій, напрямки діяльності правоохоронних органів (оперативно-розшукова діяльність, проведення дізнання та слідства, профілактична діяльність, взаємодія з державними і недержавними суб'єктами щодо протидії фінансово-економічним правопорушенням тощо).

4. Визначено поняття «компетенція правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави» як комплексного інституту, який включає повноваження (права та обов'язки),

предмет відання та просторові межі діяльності правоохоронних органів, які захищають фінансово-економічні інтереси держави від внутрішніх та зовнішніх протиправних посягань.

5. Запропоновано класифікувати повноваження правоохоронних органів України: 1) за змістом: інформаційно-аналітичні; повноваження щодо профілактики фінансово-економічних правопорушень; правотворчі; повноваження щодо виявлення, припинення, досудового розслідування фінансово-економічних адміністративних і кримінальних правопорушень; контроль-но-наглядові; повноваження щодо взаємодії та співробітництва з органами влади, правоохоронними органами іноземних держав, окремими громадянами та іншими суб'єктами; 2) за належністю повноважень правоохоронному органу загалом чи лише окремим його підрозділам: основні та спеціальні повноваження; 3) за спрямованістю повноважень правоохоронних органів: функціональні, організаційні та забезпечувальні повноваження.

6. Доведено, що штатна структура правоохоронних органів України відображає кількісно-професійний склад працівників, а організаційна – їх розподіл відповідно до покладених на них завдань. Зважаючи на відмінності у статусі кожного з правоохоронних органів України, які захищають фінансово-економічні інтереси від протиправних посягань, виділено особливості їх організаційно-штатної структури, серед яких:

1) загальну систему органів поліції складають два рівні – центральний і територіальний; специфікою обох рівнів є діяльність відповідних управлінь Департаменту захисту економіки як міжрегіонального, територіального органу поліції; на законодавчому рівні досить детально регламентовано особливості та етапи професійної підготовки поліцейських;

2) система органів Національного антикорупційного бюро України має два рівні – центральний і територіальний; повноваження щодо визначення структури бюро надано Директору бюро; говорячи про штатну структуру бюро актуальним залишається питання визначення статусу детектива бюро;

3) організаційно-штатну структуру податкової міліції важко назвати

такою, що відповідає її завданням, покладеним на неї, та потребує перегляду і внесення змін щодо кількісного складу слідчих управлінь фінансових розслідувань;

4) структуру Служби безпеки України визначає Президент України, де особливе місце належить Головному управлінню контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері економічної безпеки; на законодавчому рівні доцільним є закріплення елементів професійної підготовки кадрів для спецслужби та запровадження нової спеціальності «Фінансова безпека держави», за якою здійснюватиметься підготовка кадрів Національною академією Служби безпеки України та Інститутом підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

5) організаційна система органів прокуратури України включає п'ять ланок, кожна з яких виконує покладені на них національним законодавством конкретні завдання та функції; новацією системи органів прокуратури у 2014 році стало створення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, яка безпосередньо підзвітна Генеральному прокурору України.

7. З'ясовано, що гарантії як елемент адміністративно-правового статусу правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України поділяються на: 1) адміністративно-матеріальні та адміністративно-процесуальні; 2) загальні та спеціальні; 3) функціональні, організаційно-кадрові, пов'язані з реалізацією співробітниками правоохоронних органів прав та обов'язків та гарантії соціально-економічного характеру.

8. Встановлено, що співробітники правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави можуть бути суб'єктами дисциплінарної, цивільно-правової, адміністративної, кримінальної відповідальності. На підставі норм законодавства України з'ясовано специфіку юридичної відповідальності співробітників правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

9. Визначено, що на сьогодні найбільш проблемною є дисциплінарна відповідальність співробітників правоохоронних органів України, насамперед

через відсутність належного правового регулювання відносин, які виникають у зв'язку з їх заохоченням чи накладенням на них дисциплінарного стягнення. А тому доцільно розробити і прийняти на законодавчому рівні нові дисциплінарні статuti Служби безпеки, податкової міліції, Національного антикорупційного бюро. Обґрунтовано необхідність прийняття на законному рівні Дисциплінарного статуту органів прокуратури.

РОЗДІЛ 3

ЗМІСТ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

3.1. Рівні та напрями діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України

Забезпечення фінансово-економічної безпеки держави є однією з гарантій стабільного економічного зростання країни й підвищення добробуту її населення. Саме тому вжиття комплексу заходів щодо практичної реалізації цього завдання належить до найважливіших національних пріоритетів державної політики більшості провідних економічно розвинених країн, орієнтованих на демократичні цінності, утвердження яких, як вважає А. І. Кудряченко, означає «цивілізаційну спрямованість та перспективу подальшого суспільного розвитку» [208, с. 4]. Очевидно, що необхідність забезпечення фінансово-економічної безпеки держави гостро стоїть і перед Україною, адже в умовах обрання європейського вектора подальшого розвитку останньою, як слушно наголошує М. І. Копитко, виникає потреба визначати та враховувати вплив дестабілізуючих чинників внутрішнього та зовнішнього середовища [198, с. 6], зокрема й на економіку країни з посиленою увагою у надзвичайно складний державотворчий та правотворчий періоди. Адже об'єктивно, що в умовах демократичних перетворень, які нині відбуваються у державі та супроводжуються складними процесами реформування політичних, економічних й правових відносин, стабільне функціонування фінансової та економічної складових національної безпеки є однією з важливих умов для проведення успішних реформ.

Практичне виконання цього завдання, безумовно, потребує спільної, взаємоузгодженої та систематичної роботи міжнародних й державних інституцій та, що не менш важливо, досліджуваних уповноважених правоохоронних структур, на які законодавець покладає обов'язок

забезпечувати фінансово-економічну безпеку держави. При цьому, на наше переконання, заходи щодо її забезпечення повинні активно й постійно проводитися на всіх рівнях та за всіма напрямками, оскільки, винятково за цих умов можлива реальна протидія наявним і потенційним загрозам.

Відповідно виникає об'єктивно обумовлена потреба детального аналізу, осмислення та наукового обґрунтування питання рівнів та напрямків діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України. На нашу думку, отримані результати цього дослідження в подальшому матимуть важливе значення для формування авторських пропозицій щодо створення ефективної вітчизняної системи забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

Стосовно рівнів діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України необхідно наголосити, що в наукових колах цьому питанню не приділялася значна увага, а тому й не були сформовані концептуально нові думки, ідеї, погляди щодо досліджуваної тематики, зокрема й щодо їх видів. У зв'язку з відсутністю обґрунтованих точок зору в цій сфері, на нашу думку, доцільно з'ясувати, які взагалі виділяють рівні діяльності, як, безпосередньо, в економічній сфері, так і в роботі державних, у тому числі й правоохоронних органів.

Говорячи про економічну сферу, вважаємо за доцільне зазначити, що досить поширеним є підхід, за якого виділяють три рівні управління економікою, що доцільно взяти до уваги, адже сам управлінський процес є різновидом діяльності. Мова йде про загальнодержавний, регіональний та міський (локальний) рівні. Щодо короткої їх характеристики, то, як зазначає О. М. Бандурка, для забезпечення функціонування економіки країни загалом і визначення параметрів діяльності її складових застосовується загальнодержавний рівень. Регіональний рівень відповідно враховує, в межах закріплених в законі повноважень, специфіку діяльності правоохоронних органів у сфері фінансово-економічної безпеки конкретного регіону. Тоді як на локальному рівні правоохоронні органи здійснюють свої повноваження лише за

умови урахування вимог, сформульованих загальнодержавним і регіональним рівнями [36, с. 137].

Щодо рівнів діяльності державних органів, то, наприклад, Р. А. Коваль виділяє державний, галузевий, регіональний та міжнародний рівні [177, с. 103]. У свою чергу, О. Л. Євмешкіна виокремлює державний, центральний та регіональний рівні державного управління [132, с. 68].

Із приводу роботи правоохоронних органів, то, наприклад, О. В. Батраченко розглядаючи питання рівнів адміністративно-правового забезпечення Національною поліцією публічної безпеки і порядку, виділяє такі: 1) загальнодержавний рівень; 2) регіональний рівень; 3) місцевий або безпосередній рівень [45, с. 82]. О. О. Михальський, досліджуючи особливості адміністративно-правової протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності в Україні, виокремлює такі рівні: 1) міжнародний; 2) державний; 3) протидія правопорушенням у сфері інтелектуальної власності, що здійснюється конкретними суб'єктами у чітко визначеному напрямку [270, с. 98]. Ю. М. Чорноус при дослідженні питання «Міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю» пропонує наступну градацію рівнів, під час міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю: 1) двосторонній; 2) регіональний; 3) глобальний [580, с. 107].

Загалом, беручи до уваги всі перелічені думки та аналізуючи норми чинного національного законодавства, а також усвідомлюючи реальну необхідність захисту фінансової та економічної складових національної безпеки держави як від зовнішніх, так і внутрішніх загроз, на нашу думку, доцільно виділити такі рівні діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України: міжнародний, загальнодержавний, регіональний. Необхідно зазначити, що донедавна доцільно було б виділяти локальний рівень діяльності підрозділів податкової міліції, однак у зв'язку зі скороченням таких суб'єктів, в більшості районів, районів у містах цей рівень до уваги братися не буде.

Пропонована градація рівнів обумовлена тим, що значна кількість

наявних чи потенційних загроз фінансово-економічній безпеці країни мають чи можуть мати екзогенне походження, що обумовлює необхідність спільної діяльності вітчизняних правоохоронних органів та уповноважених міжнародних та іноземних суб'єктів для ефективнішої протидії таким явищам. Ще однією суттєвою передумовою можна вважати законодавчо визначену організаційно-структурну побудову всіх досліджуваних суб'єктів. Адже до складу кожного з них належить центральне (головне) управління, яке, зокрема, виконує координуючу, контролюючу й інші функції на всій території України, тобто мова йде про загальнодержавний рівень. Передумовою для виокремлення регіонального рівня є існування в системі кожного з цих органів територіальних (регіональних) управлінь (органів), юрисдикція яких поширюється на одну або декілька областей. Розглянемо та з'ясуємо особливості Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро, Національної поліції, підрозділів податкової міліції, а також органів прокуратури України на кожному із таких рівнів.

Здійснення діяльності обраних для досліджування правоохоронних органів на міжнародному рівні відбувається шляхом їх співробітництва з відповідними міжнародними (Організація Об'єднаних Націй (ООН), Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та ін.) та міжурядовими (Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол), Європейський поліцейський офіс (Європол) й ін.) організаціями, а також із іншими уповноваженими суб'єктами іноземних держав. Таке співробітництво, на думку К. К. Горяїнова, може здійснюватися через: надання взаємної правової допомоги з кримінальних справ; видачу осіб, що скоїли злочини, для притягнення їх до кримінальної відповідальності або виконання вироку; передачу засуджених до позбавлення волі для подальшого відбування покарання у державі їх громадянства або постійного місця проживання; обміну оперативною, правовою або іншою інформацією; виконання доручень з міжнародного розслідування; забезпечення прав і свобод громадян певної

держави при здійсненні кримінального правосуддя в іншій державі; підготовку кадрів, обміну досвідом роботи правоохоронних органів різних держав у боротьбі з міжнародною злочинністю; надання експертних та консультативних послуг, спеціальних науково-технічних засобів та здійснення іншої матеріально-технічної допомоги; спільне вивчення проблем злочинності та боротьби з нею, прогнозування та програмування цієї діяльності; участь в офіційних заходах та науково-технічних конференціях, що обговорюють проблеми міжнародного співробітництва у попередженні злочинності [97].

Міжнародна співпраця, як слушно зазначає В. С. Гуславський, – це новий загальноцивілізаційний рівень співробітництва, зокрема, у формі міжнародного обміну продуктами матеріального та духовного виробництва на взаємовигідній основі [113]. У сучасних, складних умовах, пов'язаних із транснаціоналізацією правопорушень в економічній і фінансовій сферах, воно має надзвичайно вагоме значення, адже сприяє ефективній координації діяльності та консолідації всіх наявних зусиль для вжиття дієвих заходів щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки країни. Слушною є думка С. А. Константинова, який зазначає, що таке співробітництво є не тільки умовою боротьби зі злочинністю, а й важливим профілактичним засобом [196, с. 48].

Правову основу такого співробітництва становлять норми міжнародного права, а також національне законодавство країн-учасниць цих відносин. Особлива роль відводиться міжнародним і міжвідомчим угодам та договорам, підписання й подальше постійне виконання яких, як зазначає слушно А. Б. Антонюк, є обов'язковим елементом міжнародного співробітництва для забезпечення світового правопорядку, які посідають центральне місце у галузі міжнародного публічного права. Роль і значення таких договорів з кожним роком неухильно зростає [25]. Значимість цих міжнародних юридичних актів обумовлена також й тим, що вони, як зазначає О. О. Мережко, є складною, багатогалузевою та такою, що охоплює практично всі види взаємодії держав глобальною системою. Договори в системі міжнародних відносин виконують важливі правові функції, насамперед упорядковують міжнародні відносини та

формують їх правову основу, сприяють стабільності міжнародного правопорядку, підтримці міжнародного миру і безпеки, розвитку міжнародного співробітництва на засадах рівноправності, є важливим засобом захисту основних прав і свобод людини і забезпечення національних інтересів держави [263]. Можна зробити висновок, що юридичними гарантіями практичного здійснення саме такого співробітництва є міжнародні й міжвідомчі угоди та договори, положеннями яких визначено сфери й форми взаємодії його учасників, наділено комплексом прав і обов'язків останніх та врегульовано інші аспекти співпраці.

Очевидно, що міжнародне співробітництво, особливо в сучасних умовах, пов'язаних зі зростанням кількості транснаціональної злочинності й активізації глобалізаційних процесів, стає одним із важливих напрямів державної політики майже всіх держав, зокрема й України. Одним із його багаточисленних прикладів можна назвати Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 27.06.2014 [537], в якій сформовані правові передумови для міжнародного правоохоронного співробітництва, зокрема й з метою забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Так, зокрема, аналізуючи положення Розділу III (ст. 14–24) Угоди, можна прийти до висновку, що воно повинно здійснюватися у сферах боротьби з легалізацією (відмиванням) коштів та фінансуванням тероризму (ст. 20), злочинністю і корупцією (ст. 22), де насамперед мова йде про економічні злочини, зокрема, злочини у сфері оподаткування, а також корупцію як у приватному, так і в державному секторах. Для цього учасники мають вживати заходів щодо утворення й подальшого розвитку практики активного міжнародного співробітництва в цій сфері відповідно до ч. 3 ст. 22 Угоди. Також на її учасників покладається обов'язок і надалі розвивавати співробітництво, «*inter alia*», щодо:

- здійснення обміну інформацією, найкращими практиками, включаючи методики розслідування та криміналістичних досліджень;
- посилення потенціалу, зокрема навчання та обміну персоналом;

– захисту свідків, жертв та питань пов'язаних із ним [537].

А. В. Войціховський слушно зазначає на тому, що віднесення проблеми міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю до важливих напрямків зовнішньополітичної діяльності України буде сприяти підвищенню авторитету держави в цілому, оскільки від нашої готовності до міжнародної співпраці у зазначеній сфері залежить престиж держави в очах міжнародної спільноти [82, с. 14]. Хочемо також додати, що законодавчо закріплена необхідність міжнародного співробітництва є важливою умовою для забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Адже в такому випадку Україна долучається до вже існуючого міжнародного механізму з виявлення, припинення й запобігання правопорушенням, наслідки від вчинення яких можуть негативно вплинути на нормальне функціонування фінансової та економічної складових національної безпеки країни.

Розглядаючи безпосередньо саме співробітництво правоохоронних органів України, які є суб'єктами захисту фінансово-економічних інтересів держави необхідно зазначити, що для кожного з них у вітчизняному правовому полі сформоване підґрунтя роботи на міжнародному рівні. Так, зокрема ст. 16 Закону України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року № 2229-ХІІ передбачається, що «для вирішення покладених завдань Служба безпеки України може встановлювати контакти з органами безпеки іноземних держав і взаємодіяти з ними на підставі норм міжнародного права, відповідних договорів та угод» [434]. На нашу думку, наділення цього правоохоронного органу повноваженнями щодо міжнародного співробітництва створює додаткові умови для успішної повноцінної реалізації покладених на орган завдань. Подібну думку з цього приводу відстоює О. В. Грідін, який відзначає, що діяльність Служби безпеки України у галузі міжнародного співробітництва спрямована на максимальне сприяння реалізації основних завдань спецслужби через спільну з партнерами протидію загрозам національній та міжнародній безпеці: тероризму, міжнародній організованій злочинності, розповсюдженню зброї масового знищення, боротьбі з корупцією, контрабандою, незаконною

міграцією та ін. Ефективність протидії цим загрозам залежить від рівня взаємодії як на двосторонньому рівні, так і у рамках міжнародних організацій [109, с. 279].

Так, за даними офіційного веб-сайту Служби безпеки України [317], за роки діяльності органу налагоджені партнерські відносини із понад 100 уповноваженими суб'єктами 60 країн світу та з 63 профільними структурами, які входять до складу відповідних міжнародних організацій відповідно до існуючих норм міжнародного права, а також договорів і угод. Під час такої співпраці здійснюється обмін оперативно-вагомою інформацією з питань обопільного інтересу, визначаються шляхи розширення співпраці з партнерськими спецслужбами, правоохоронними органами та міжнародними організаціями, насамперед НАТО, ЄС, ОБСЄ, ООН, РЄ тощо [317]. Необхідно зазначити, що більшість міжнародних актів, які укладаються за участі Служби безпеки України спрямовані на розвиток і вдосконалення співробітництва, стосовно захисту інформації, що пов'язано зі специфікою роботи досліджуваного органу. Поряд із цим існують і такі, положення яких спрямовані на врегулювання питання міжнародної співпраці з метою забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

Серед цих міжнародних документів можна виділити Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством внутрішніх справ, Генеральною прокуратурою, Службою безпеки, Державною митною службою, Державною податковою адміністрацією України та Асоціацією начальників поліції, Королівською службою прокуратури Англії та Уельсу, Митницею та Акцизом Її Величності, Національною службою кримінальної розвідки щодо співробітництва у боротьбі з тяжкими злочинами, організованою злочинністю, нелегальною торгівлею наркотиками та інших питаннях, що становлять спільний інтерес від 16 січня 1998 року. Відповідно до цього акта його учасники зобов'язуються в разі необхідності надавати взаємну правову допомогу з метою попередження, розслідування, а також розкриття злочинних діянь. Вважаємо, що таке формулювання положень міжнародного договору, а

також розуміння всіх завдань Служби безпеки України дає підстави вважати, що його дія поширюється й на організовані злочинні діяння, наслідки від вчинення яких можуть завдавати шкоди фінансово-економічній безпеці держави.

Положеннями Меморандуму передбачено, що взаємна правова допомога може включати такі дії, як:

- надання свідчень, пояснень осіб, предметів, що можуть бути використані як речові докази;
- забезпечення документами, записами та іншими речами;
- визначення місцезнаходження та ідентифікація особи;
- обмін інформацією, у тому числі науковою та технічною, даними кримінальної розвідки необхідних для своєчасного та належного попередження, виявлення або розслідування злочинів, знаннями, досвідом, законодавчими та нормативними документами;
- надання будь-якої іншої, не забороненої законодавством Учасника якого запитують, допомоги [261].

Стосовно міжнародного співробітництва Національного антикорупційного бюро важливо відзначити, що відповідно до ч. 9 ст. 16 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII орган здійснює міжнародне співробітництво у межах своєї компетенції відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України [416]. На наше переконання, особливу роль у питанні міжнародного співробітництва відіграє саме Національне антикорупційне бюро України, що пов'язано з орієнтацією державної політики, за останні роки, на дієву протидію корупції, вбачаючи в ній одну з реальних загроз національній безпеці. Зважаючи на її масштаби, в державі, про що, зокрема, наголошується в Антикорупційній стратегії на 2014–2017 роки [383] та в фахових і наукових колах, виникає нагальна необхідність активної та систематичної роботи цього органу на всіх рівнях. Адже, як слушно зазначає О. В. Новіков, антикорупційний орган, який покликаний ефективно протидіяти корупції,

повинен бути здатним, з одного боку, професійно, а з іншого – комплексно протидіяти корупції, що передбачає багатофункціональність його діяльності [299].

В аспекті міжнародного співробітництва Національним антикорупційним бюро підписано чотири угоди про надання міжнародної технічної допомоги, направленої на розбудову новоствореного антикорупційного органу, та 11 меморандумів про взаємодопомогу та співпрацю у здійсненні слідчих, оперативних та аналітичних заходів, обмін інформацією та досвідом у галузі запобігання і виявлення корупції, проведенні розслідувань і розкритті корупційних злочинів [143]. Із переліку таких актів доцільно виокремити Меморандум про взаєморозуміння між Центральним антикорупційним бюро Республіки Польща і Національним антикорупційним бюро України 2016 року [268]. Відповідно в цьому акті визначені ключові засади співробітництва у сфері протидії корупції, передбачено форми надання взаємної правової допомоги, зокрема, мова йде про обмін: інформацією стосовно законодавчих норм; аналітичними висновками; результатами досліджень; іншими матеріалами щодо виявлення, розслідування та запобігання корупційним злочинам [143].

Для подальшого розвитку співробітництва з цим органом, а також із метою запобігання проявам корупції, транскордонного характеру й відповідно ефективної боротьби з нею між Національним антикорупційним бюро України та Центральним антикорупційним бюро Польщі (Centralne Biuro Antykorupcyjne, CBA) укладено додаткову Угоду щодо здійснення заходів із запобігання та протидії корупційним ризикам в рамках співпраці Львівського територіального управління Національного бюро та відповідних регіональних підрозділів CBA. У рамках Угоди здійснюється співпраця, обмін інформацією та досвідом у галузі виявлення та запобігання корупції, а також проведення розслідувань і розкриття корупційних злочинів [143]. Також, згідно з цим документом уповноважені структурні підрозділи вищевказаних органів здійснюватимуть моніторинг інформації щодо закупівель, оголошених

Україною й здійснюватимуть аналіз дій польських компаній, які стануть переможцями за результатами проведення конкурсів для здійснення ремонтних робіт [143]. Загалом за час діяльності новостворений антикорупційний суб'єкт почав активно співпрацювати з органами та установами Австрії, Бельгії, Великої Британії, Данії, Італії, Німеччини, Польщі, Сполучених Штатів Америки, Швейцарії, Японії тощо [92]. На наше переконання будь-яка форма такого співробітництва і його подальший розвиток повинні позитивно вплинути на ефективну протидію корупції в складний період частих політико-правових перетворень та слугуватиме однією з передумов для реального забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

Важливу роль у питанні міжнародного співробітництва для забезпечення фінансової та економічної складових національної безпеки відіграють органи Національної поліції, які підпорядковуються Міністерству внутрішніх справ України. Як зазначає Т. П. Мінка, міжнародне поліцейське співробітництво є частиною більш масштабного співробітництва держав у вирішенні глобальних соціальних проблем, до яких, безсумнівно, відноситься проблема злочинності в цілому. Його необхідно розглядати як один з компонентів взаємодії держав у сфері протидії злочинності, що само по собі є сьогодні важливою частиною міжнародних відносин» [294, с. 16]. Важливість такого співробітництва, а відповідно й самого правоохоронного органу на досліджуваному рівні обумовлена значною кількістю укладених міжнародних угод та договорів, зокрема з компетентними органами інших країн, норми яких передбачають взаємодію вітчизняних та міжнародних чи міжурядових, або іноземних уповноважених структур у частині протидії правопорушенням в економічній і фінансовій сферах.

Щодо спільної діяльності з міжнародними й міжурядовими організаціями, то, як слушно з цього приводу зазначає Є. В. Зозуля, співпраця з ООН, Європейським Союзом та іншими міжнародними інституціями, які опікуються проблемами співробітництва у сфері юстиції та внутрішніх справ, є одним із ключових аспектів європейської інтеграції України [146, с. 10]. Аналізуючи

відповідні норми Положення про Національну поліцію, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 877, яке, на думку А. В. Солонар, більш конкретизовано окреслює форми міжнародного співробітництва з огляду не лише на нормативне підґрунтя, а й враховуючи специфіку правоохоронної співпраці [505, с. 158], можемо прийти до висновку, що до основних суб'єктів відносяться Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол) та Європейський поліцейський офіс (Європол). Зокрема, поряд з обов'язком міжнародного співробітництва, передбаченим пп. 31 п. 4 згаданого нормативно-правового акта, саме цей орган уповноважений здійснювати представництво та забезпечувати виконання зобов'язань України в Інтерполі та Європолі. Також на Національну поліцію покладається обов'язок надавати іншим правоохоронним органам України доступ до інформаційно-телекомунікаційних систем і банків даних названих міжнародних структур [395].

Ключові правові аспекти міжнародного співробітництва з Інтерполом врегульовані Інструкцією про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів, затвердженої спільним Наказом Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Служба безпеки України, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Державної митної служби України та Державної податкової адміністрації України від 9 січня 1997 року № 3/1/2/5/2/2 [386].

Зокрема, названим юридичним актом встановлено порядок використання вітчизняними правоохоронними органами наявних можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні із метою співпраці з Генеральним секретаріатом Інтерполу, а також із уповноваженими суб'єктами іноземних країн під час попередження, розкриття й розслідування транснаціональної злочинності або таких протиправних діянь, що виходять за межі території України. Мова йде й про ті правопорушення, наслідки від вчинення яких негативно вплинуть на ефективне функціонування фінансово-економічної

безпеки держави, а саме п.п. 2.1. та 2.2. В Інструкції визначений перелік видів інформації (офіційні назви юридичних осіб, дата їх реєстрації, прізвища керівників, основні напрямки їхньої діяльності, розміри статутного капіталу, кількість купюр і їх номінальна вартість, способи підробки, тощо), в економічній і фінансовій сферах, яку під час проведення оперативно-розшукових заходів або слідчих дій може отримати вітчизняний правоохоронний орган. Адже, як відзначає О. М. Бандурка, у повсякденній практиці Інтерпол не стикається з усіма видами злочинів міжнародного характеру, але існує досить стійка група злочинних діянь, які фігурують в офіційних запитах правоохоронців і задля розкриття яких здійснюється активне співробітництво поліцейських служб. Найпоширенішими серед них нині є тероризм, фальшивомонетництво, незаконний обіг наркотичних засобів і психотропних речовин, відмивання «брудних» коштів, викрадення культурних цінностей і антикваріату, торгівля людьми [37, с. 238]. Безумовно будь-яка санкціонована форма співробітництва з цією структурою є однією з важливих умов для реального забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, враховуючи роками сформований правоохоронний потенціал та значимість Інтерполу на міжнародному рівні.

Поряд із цим в умовах поступової інтеграції України у політичну, правову та соціально-економічну сфери гостро постає питання активного розвитку ділових контактів з правоохоронними структурами Європейського Союзу. З одного боку, це повинно сприяти впровадженню та подальшій дієвій практичній реалізації визнаних європейських стандартів, у сфері правоохоронної діяльності, а з іншого – створить додаткові гарантії для ефективної протидії злочинності. Безумовно, в цьому напрямі важливою є співпраця з головною правоохоронною організацією ЄС – Європейським поліцейським офісом, якому, як слушно зазначає М. М. Сірант, відведено особливе місце в організаційному механізмі Європейського Союзу, що зумовлено основною функцією – організацією міждержавної співпраці в сфері протидії злочинності та реалізацією кримінальної політики ЄС [492, с. 355].

Вказаний орган уповноважений протидіяти найтяжчим злочинним діям, зокрема у фінансовій та економічній сферах. Погоджуємося з позицією О. С. Передрій, який з цього приводу зазначає що налагоджуючи професійне співробітництво з Європолем, Україна фактично приєднується до загальноєвропейської системи профілактики і протидії найтяжчим формам злочинності. Цю обставину відповідно слід розглядати не лише як передумову підвищення рівня правопорядку і законності в нашій державі, але й як важливий крок у напрямі політичного наближення України до ЄС в контексті євроінтеграції [329, с. 752].

Необхідно зазначити, що Україна зробила вагомі кроки для реалізації цього завдання. А саме, 2017 року була ратифікована Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво від 14 грудня 2016 року. Підписання цього документа має на меті сприяти розвитку відносин співробітництва між Європолем і Україною для підтримки останньої та інших країн-членів ЄС з метою протидії у різних сферах злочинності. Аналізуючи зміст положень Додатку 1 названої Угоди можемо прийти до висновку, що до злочинів у фінансовій й економічній сферах доцільно віднести нелегальну діяльність, пов'язану з відмиванням коштів, підробку грошових знаків і платіжних засобів, корупцію та інші [536]. Потрібно наголосити, що співпрацювати з названими міжнародними організаціями можуть й всі інші досліджувані органи, однак, на нашу думку, саме Національна поліція відіграє важливу роль у цьому питанні. Це пов'язано з тим, що лише цей суб'єкт виконує всі функції Національного центрального бюро Інтерполу на території України [418], яке уповноважене взаємодіяти з Генеральним секретаріатом Інтерполу, Національними центральними бюро Інтерполу іноземних держав та іншими компетентними суб'єктами, які здійснюють власну діяльність на міжнародному рівні. Стосовно співробітництва цих органів з Європолем, то й воно також здійснюється при посередництві компетентних органів поліції України, на які покладено обов'язок щод організації взаємодії правоохоронних та інших державних

органів України з Інтерполом й Європолом та компетентними органами інших держав із питань, що належать до сфери їх. Тобто у разі необхідності співробітництва із Інтерполом та Європолом, а також іншими компетентними міжнародними й іноземними структурами у сфері протидії транснаціональній злочинності чи правопорушенням, які виходять за межі території України, будь-яка уповноважена національна правоохоронна структура попередньо повинна звертатися із запитом до спеціального органу Національної поліції України.

Важливою складовою міжнародного співробітництва Національної поліції України є її взаємодія з уповноваженими органами зарубіжних країн. Станом на сьогодні МВС укладено значну кількість міжнародних договорів та угод у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. До основних із них доцільно віднести такі:

1) Меморандум між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Чорногорії про співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю від 13.06.2013 р., згідно пп. 8, 9 ч. 1 ст. 3 якого передбачається необхідність здійснення співробітництва у напрямку боротьби зі злочинами у сфері економіки на міжнародному рівні, а також спільної скоординованої протидії правоохоронних органів держав щодо підробки, а також розповсюдження і використання підроблених грошових знаків, цінних паперів і печаток, безготівкових засобів платежу, що не є цінними паперами [260].

2) Угода між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Грузії про співробітництво в сфері боротьби зі злочинністю від 20.10.2011 р., відповідно до пп. «л», «м» ч. 1 ст. 1 якої сторони в рамках національного законодавства своїх держав співпрацюють у частині запобігання й боротьби зі злочинами, пов'язаними з виготовленням та розповсюдженням підроблених національних й іноземних валют, підробки безготівкових платіжних засобів і цінних паперів, легалізації (відмивання) доходів, які одержані неправомірним шляхом [535].

3) Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Болгарія від 18.04.1994р., в якій пп. «д», «е» ч. 1 ст. 1 визначено обов'язок учасників співпрацювати у сфері боротьби з виготовленням і збутом підроблених грошей та цінних паперів і протиправної діяльності відносно власності, в економіці, фінансово-банківських операціях з метою запобігання, розслідування, а також розкриття вказаних злочинів [540].

4) Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Словацької Республіки від 14.10.1993 р. Відповідно до пп. «г», «д» ч. 1 ст. 1 цієї угоди сторони зобов'язуються співпрацювати в запобіганні, розкритті й розслідуванні злочинних діянь щодо боротьби із підробкою та знищенням документів, грошей, цінних паперів та їх розповсюдженням, а також протиправної діяльності в економіці та фінансово-банківських операціях [541]. Положення, що передбачають спільну взаємодію Міністерства внутрішніх справ та компетентних органів іноземних держав стосовно забезпечення фінансово-економічної безпеки країни, містяться також у багатьох інших міжнародних юридичних актах, а саме Угоді про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством внутрішніх справ Латвійської Республіки від 30.05.1992 р. [542], Угоді про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Естонської Республіки від 30.05.1992 р. [543], Угоді про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Румунії від 18.05.1992 р. [544], Спільній заяві про співробітництво між органами міліції Міністерства внутрішніх справ України і поліції Державного міністерства внутрішніх справ Баварії від 24.04.1992 р. [508], Угоді про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Польща в боротьбі зі злочинністю від 15.04.1992 р. [545] та інших.

Не винятком активного співробітництва з податковими і митними

службами іноземних держав, міжнародними організаціями є підрозділи Державної фіскальної служби України [283, с. 179]. Не остання роль із таких підрозділів у цьому аспекті відводиться підрозділам податкової міліції, які уповноважені протидіяти податковим правопорушенням, шляхом проведення оперативно-розшукових заходів, слідчих та інших, визначених чинним законодавством, дій. Потрібно усвідомлювати, що наслідки від вчинення цих протиправних діянь, на міжнародному рівні, потенційно, можуть негативно відобразитися на належному функціонуванні економічної безпеки, яка є матеріальною основою для існування й розвитку всіх елементів національної безпеки країни. Як слушно наголошують К. І. Химич і К. Д. Маркова, обсяг податкових надходжень до бюджету залежить від стану економіки і, в значній мірі, – від ефективності роботи фіскальних служб. Для того, щоб ця залежність не порушувалася, необхідно вдосконалювати роботу вітчизняних органів фіскальної служби, в тому числі шляхом вивчення та аналізу зарубіжного досвіду роботи таких служб, впровадження окремих його елементів в Україні та в перспективі налагодження співпраці на рівні податкових та митних служб [569, с. 150].

Міжнародне співробітництво за участі цього органу здійснюється на підставі Положення про Державну фіскальну службу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 року № 236. Відповідно до пп. 86 п. 4 якого Державна фіскальна служба України наділена повноваженнями: укладати міжвідомчі договори з митними і податковими органами іноземних держав, проводити переговори та консультаційну роботу щодо підготовки міжнародних договорів з питань, що перебувають в межах компетенції Державної фіскальної служби України, готувати пропозиції щодо укладення, припинення та/або зупинення дії вищевказаних міжнародних договорів. Згідно пп. 87 п. 4 цього ж нормативного акту Державна фіскальна служба України уповноважена здійснювати міжнародне співробітництво, а також забезпечувати виконання узятих за міжнародними договорами України зобов'язань з питань, що належать до її компетенції [350]. Доцільно загадати

ще й Стратегічний план розвитку Державної фіскальної служби України на 2015–2018 роки. Відповідно до змісту цього документа однією зі стратегічних цілей вітчизняних фіскальних структур є активне співробітництво, зокрема з податковими службами іноземних держав, міжнародними організаціями, а також застосування провідного міжнародного досвіду [405]. На виконання вказаних положень компетентними державними органами здійснюється активне співробітництво в окресленій сфері. Зокрема, як зазначає С. С. Мороз, Україною було підписано міжурядові угоди про надання взаємної адміністративної допомоги в митних та податкових справах, зокрема з такими країнами: Латвійською Республікою, Сполученими Штатами Америки, Белізом, Азербайджаном, Республікою Білорусь, Вірменією, Казахстаном, Киргизстаном, Молдовою, Туркменістаном, Узбекистаном та іншими [284].

Також здійснюється активне співробітництво з багатьма спеціалізованими міжнародними організаціями. Виділимо основні, а також ознайомимося з особливостями співпраці таких суб'єктів із національними компетентними органами. На наш погляд, до організацій, які позитивно впливають на реальну протидію правопорушенням у сфері оподаткування, внаслідок різних форм співробітництва доцільно віднести Організацію економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), важливу роль у структурі якої відіграє Комітет з фіскальних питань. Одним із завдань цього структурного підрозділу є протидія ухиленню від оподаткування та втечі від оподаткування, а також сприяння поширенню позитивної практики у сфері податкової політики та адміністрування [159]. Необхідно також виділити Організацію за демократію та економічний розвиток, до цілей якої відносяться питання щодо зміцнення міжнародної та регіональної безпеки й стабільності та поглиблення європейської інтеграції для створення загального простору безпеки, а також розширення економічного та гуманітарного співробітництва [510], і Внутрішньо-європейську організацію податкових адміністрацій з питань податкового адміністрування, під егідою якою проводяться тематичні семінари та симпозиуми, що охоплюють різноманітні напрями роботи у сфері

податкового адміністрування, в тому числі й стосуються питань боротьби з ухиленнями від сплати податків та податковим шахрайством [507].

Вважаємо за доцільне наголосити, що важливим залишається питання розвитку міжнародного співробітництва стосовно протидії правопорушенням у сфері оподаткування. Очевидно, що на сучасному етапі першочергово мова йде про розвиток такої співпраці з компетентними органами Європейського Союзу, що дасть можливість поступово впровадити європейські стандарти, вдосконаливши тим самим вітчизняні механізми виявлення, запобігання й протидії названим неправомірним діянням. Мова йде про співпрацю з Європейським офісом по боротьбі з шахрайством, необхідність співробітництва з яким передбачено Додатком XLIII до Розділу VI «Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27.06.2014 р. [125].

Зазначеним документом сформовано загальні засади такого співробітництва, пов'язаного з обміном інформації, попередженням порушень незаконних дій, їх розслідуванням, проведенням перевірок, політики конфіденційності та захисту даних тощо. Як показує нещодавно сформована практика, Україна вже має позитивний досвід співробітництва з цим суб'єктом в частині протидії правопорушенням у митній сфері. Так, зокрема за рахунок участі українських митниць у посилених заходах контролю за переміщенням тютюнових виробів авіаційним транспортом на територію держав-членів ЄС, координацію яких здійснював OLAF, було затримано понад 350 тис. шт. цигарок, які переміщувалися до Італії, Іспанії, Швеції, Швейцарії та Ізраїлю, узагальнено інформацію про коло осіб-авіакур'єрів [367].

Щодо міжнародного співробітництва органів прокуратури, то відповідно до ч. 1 ст. 92 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII органи прокуратури з таких питань як проведення процесуальних дій при розслідуванні злочинів, видача осіб, які їх вчинили, перейняття

кримінального провадження тощо можуть здійснювати співробітництво з компетентними органами інших держав на підставі міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана парламентом України, та кримінального процесуального законодавства України. Співробітництво із вищевказаних та інших питань може здійснюватися і відповідно до взаємних письмових гарантій за умови відсутності міжнародного договору [429].

Серед міжнародних організацій, з якими співпрацюють органи прокуратури, на наш погляд, вбачається за доцільне виділити взаємодію з Євроюстом. До компетенції цього органу відносять протидію злочинним діянням, зокрема таким, як шахрайство і корупція чи будь-яке кримінальне правопорушення, що посягає на фінансові інтереси Європейського співтовариства, а також відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом [451].

Як зазначають М. П. Каркач та М. Й. Курочка, агентство Євроюст є найновішим серед утворених у структурі правоохоронних органів ЄС підрозділів. Він був сформований у березні 2002 року з метою підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів держав-членів ЄС у сфері розслідування і судового переслідування, особливо небезпечних міжнародних злочинів і передусім організованої злочинності. Головними завданнями є підтримання й зміцнення координації та співробітництва між національними органами слідства та обвинувачення у сфері тяжких злочинів, що впливають на дві і більше держави-члени ЄС або потребують спільного обвинувачення, що ґрунтується на проведених операціях та інформації, наданій органами держав-членів та Європоллом [164, с. 110]. Слід наголосити, що різниця між цим органом та Європоллом, який також є структурою ЄС, полягає в тому, що обов'язком останнього є протидія злочинності, а Євроюст насамперед має забезпечувати координацію діяльності вітчизняних правоохоронних органів для ефективнішої протидії злочинним діянням. Цим також пояснюються те, що саме органи прокуратури, зважаючи на їх завдання, уповноважені співпрацювати з Євроюстом, крім того очевидно є необхідність розвитку

цього співробітництва для забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

Таке співробітництво здійснюється Генеральною прокуратурою на підставі нещодавно укладеної та ратифікованої Угоди про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції від 27 червня 2016 року [546]. У цьому юридичному акті визначено обсяг співпраці між її учасниками, компетенцію суб'єктів стосовно її виконання, порядок та канали передачі необхідної інформації, приватності й захисту даних, строки їх використання й порядок зберігання, відповідальність сторін і інші аспекти, що забезпечують співробітництво. Щодо діяльності цих органів на загальнодержавному рівні, то, як уже зазначалося, на ньому здійснюють свою діяльність центральні (головні) управління всіх досліджуваних правоохоронних органів. Ключовим завданням їх діяльності необхідно вважати координацію роботи всієї вертикалі відповідного органу і контроль за роботою підлеглих суб'єктів, з метою забезпечення фінансово-економічної безпеки країни.

Так, зокрема, практична реалізація законодавчо визначених функцій Служби безпеки України на загальнодержавному рівні покладається на її Центральне управління, яке згідно зі ст. 10 Закону України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року № 2229-ХІІ є відповідальним за стан державної безпеки, координує і контролює діяльність інших органів Служби безпеки України [434]. Як бачимо, Центральне управління є керівним суб'єктом у системі органів безпеки, який координує їх діяльність, створюючи умови для системної, систематичної й ціленаправленої роботи всіх підлеглих органів, а також здійснює постійний контроль над ними, забезпечуючи виконання покладеного спектру завдань. Для цього Центральне управління Служби безпеки України в межах власних повноважень видає положення, накази, розпорядження, інструкції, дає вказівки, обов'язкові для виконання у системі Служби безпеки України [434].

Однак необхідно зауважити, що будь-які акти, видані Центральним управлінням, не підлягають виконанню у разі антиконституційних обмежень

прав і свобод людини, а також коли мова йде про встановлення не передбачених чинним законодавством повноважень. У складі цього управління функціонують ряд підрозділів, кожен з яких завдяки власній діяльності сприяє забезпеченню виконання покладених на орган завдань на державному рівні, зокрема у фінансово-економічній сфері. Як наголошує М. В. Грек, співробітники спецслужби зосереджують зусилля на захисті найуразливіших сфер життєдіяльності суспільства [101, с. 245]. Безумовно, такими є економічна та фінансова складові національної безпеки. Тому очевидно, що необхідним є існування відповідних підрозділів, які здійснюватимуть їх захист, зокрема, шляхом розкриття й припинення підслідних Службі безпеки України злочинних діянь. Так, зокрема, ст. 1 Закону України «Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України» від 20 жовтня 2005 року № 3014-IV визначено, що для забезпечення виконання покладених на Службу безпеки України завдань у Центральному управлінні Служби безпеки України та підпорядкованих йому органах відповідно до закону створюються і діють функціональні підрозділи [381]. Для безпосереднього виконання завдання щодо захисту фінансово-економічної безпеки в системі Центрального управління Служби безпеки України функціонують Головне управління контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері економічної безпеки та Фінансово-економічне управління. Саме названі структурні підрозділи Центрального управління спецслужби зобов'язані попереджувати, виявляти та розкривати злочини у досліджуваних автором сферах та протидіяти їм, адже потенційні наслідки від вчинення таких діянь можуть завдати значної шкоди пріоритетним галузям держави.

Щодо роботи Національного антикорупційного бюро України на цьому рівні, то, аналізуючи норми ст. 5 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII [416], можна прийти до висновку, що на загальнодержавному рівні таку діяльність здійснює Центральне управління бюро. Відповідно Центральне управління реалізує контроль за діяльністю підлеглих органів, а також координує їх

діяльність.

З приводу роботи Національної поліції України, то на цьому рівні функціонує Центральний орган управління поліцією, який виконує згадувані функції. Важливу роль у його структурі відіграє Департамент захисту економіки, який є міжрегіональним територіальним органом, що здійснює оперативно-розшукову діяльність [394], і безпосередньо від його ефективної роботи залежить захищеність економічної, а відповідно й фінансової безпеки держави.

Необхідно при цьому відзначити думку С. А. Взямкіна, який зазначає, що структура новоствореного департаменту передбачає повністю вертикальне підпорядкування та суттєве збільшення практичної складової. Головна функція департаменту полягає в безпосередньому проведенні оперативно-розшукових заходів стосовно документування та викриття злочинів в економічній сфері [84, с. 133–134].

Стосовно підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України, то в їх структурі функціонують головні управління (управління, відділи, відділення, сектори) центрального органу виконавчої влади на який законодавством покладено формування та реалізація державної податкової і митної політики.

Щодо органів прокуратури, то ознайомлюючись зі ст. 8 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII можемо прийти до висновку, що на загальнодержавному рівні діє Генеральна прокуратура України, яка, з метою забезпечення ефективного виконання функцій органів прокуратури, організовує та координує їх діяльність [429]. Доцільно зазначити, що на правах структурного підрозділу у Генеральній прокуратурі України діє Спеціалізована антикорупційна прокуратура, яку доцільно розглядати як окремий суб'єкт забезпечення фінансово-економічної безпеки країни. Названа структура здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування Національним антикорупційним бюро, підтримує державне обвинувачення, у справах

підслідних Національному антикорупційному бюро, а також в окремих випадках – представляє інтереси громадян чи держави у судових установах. На регіональному рівні діють територіальні управління Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, які підпорядковані суб'єктам загальнодержавного рівня. Співробітники таких органів реалізують надані їм повноваження з метою виконання покладених на правоохоронний орган завдань в межах території області і підпорядковуються центральному управлінню [462].

Щодо Служби безпеки України, то на регіональному рівні цю функцію виконують обласні управління Служби безпеки України, їх міжрайонні, районні та міські підрозділи. Юрисдикція цих органів може поширюватися за межі однієї області. Необхідно зазначити, що в інтересах державної безпеки органи і підрозділи Служби безпеки України можуть створюватися на окремих державних стратегічних об'єктах і територіях, у військових формуваннях [434]. Зазначені органи також шляхом виконання покладених на них завдань вживають заходи щодо протидії правопорушенням, які можуть завдавати шкоди фінансовій та економічній складовим національної безпеки в межах їх територіальної юрисдикції.

На регіональному рівні також здійснюють власну діяльність і територіальні органи Національного антикорупційного бюро. Відповідно до чинного законодавства Директор бюро може утворити не більше семи таких управлінь, юрисдикція яких охоплюватиме визначені у відповідному рішенні області України, Автономну Республіку Крим, міста Київ і Севастополь для забезпечення виконання завдань, покладених на Національне антикорупційне бюро України. При цьому у межах області чи Автономної Республіки Крим можуть бути утворені додаткові територіальні управління бюро, у випадку обґрунтування такої необхідності [416].

Стосовно Національної поліції України, то її територіальні органи утворюються в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах та як міжрегіональні

(повноваження яких поширюються на декілька адміністративно-територіальних одиниць) територіальні органи у межах граничної чисельності поліції і коштів, визначених на її утримання [415]. Необхідно зазначити, що також на регіональному рівні діють підрозділи Департаменту захисту економіки, які виконують власні функції в межах конкретної області.

З приводу підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України, то такі суб'єкти також діють на регіональному рівні. Вказані структури представлені управліннями (відділами, відділеннями, секторами) податкової міліції відповідних контролюючих органів в Автономній Республіці Крим, областях, округах (на два і більше регіони), містах Києві та Севастополі [151].

Стосовно діяльності органів прокуратури, то, на нашу думку, до цього рівня доцільно, крім регіональних, віднести і місцеві прокуратури, оскільки, як показує практика, юрисдикція останніх часто поширюється на декілька населених пунктів. Такі суб'єкти виконують усі законодавчо визначені функції, зокрема й щодо забезпечення фінансової й економічної безпеки країни.

Також необхідно зазначити, що діяльність правоохоронних органів у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки держави буде ефективною лише за умови належного співробітництва правоохоронних органів на всіх рівнях їх діяльності, оскільки пріоритет лише одного рівня діяльності негативно позначиться на захисті правоохоронними органами фінансово-економічної безпеки держави.

Окремої уваги потребує питання напрямків діяльності досліджуваних правоохоронних органів. З цього приводу доцільно звернути увагу на діяльність правоохоронних органів у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки держави щодо запобігання кримінальним правопорушенням, які посягають на фінансово-економічні інтереси держави. Оскільки від ефективності діяльності вищезазначених суб'єктів у сфері попередження кримінальних правопорушень, які посягають на фінансово-економічні інтереси держави, багато в чому залежить загальний рівень фінансово-економічної

злочинності в державі. А тому нормативні акти, які регламентують діяльність правоохоронних органів у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, акцентують увагу на таких повноваженнях, як:

– інформаційно-аналітична робота спрямована на виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню підслідних Національному антикорупційному бюро злочинів (ст. 16 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України»);

– профілактика правопорушень у сфері державної безпеки (ст. 24 Закону України «Про Службу безпеки України»);

– виявлення причин і умов, що сприяли скоєнню злочинів та інших правопорушень у сфері оподаткування та бюджетній сфері, вжиття заходів для їх усунення (п. 350.1 ст. 350 Податкового кодексу України).

Порівняно з іншими правоохоронними органами інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності Національної поліції України у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки держави є обов'язком Департаменту захисту економіки, що підтверджується положеннями Наказу Національної поліції України № 81 від 7 листопада 2015 року. Так, Департамент захисту економіки аналізує та прогнозує стан злочинності у сфері економіки в державі загалом та її регіонах, причини та умови, що їм сприяли, організовує перегляд нормативно-правових актів з питань боротьби зі злочинністю у сфері економіки з метою приведення у відповідність до чинного національного законодавства.

Зважаючи на викладене, існує стратегічний та тактичний напрями діяльності правоохоронних органів України у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

Стратегічний напрям діяльності правоохоронних органів у зазначеній сфері включає в себе інформаційно-аналітичну роботу правоохоронних органів, а саме збирання та аналіз інформації про стан фінансово-економічної злочинності у державі, прогнозування зниження чи зростання рівня фінансово-економічної злочинності, виявлення та усунення причини і умов, що її

обумовлюють, удосконалення нормативних актів, які загалом спрямовані на протидію та боротьбу з фінансово-економічною злочинністю у державі, формування правоохоронними органами стратегії діяльності у цій сфері. Загалом стратегічний напрям діяльності правоохоронних органів у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки держави спрямований на запобігання фінансово-економічній злочинності. У свою чергу, тактичний напрям діяльності правоохоронних органів у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки держави полягає у проведенні сукупності оперативно-розшукових заходів з метою виявлення злочинів, які посягають на фінансово-економічні інтереси держави, а також їх припинення, належне документування та розслідування.

При цьому взаємодія правоохоронних органів у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки матиме місце як під час стратегічного, так і під час тактичного напрямків діяльності таких правоохоронних органів.

Таким чином, рівні і напрями діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів захисту фінансово-економічних інтересів держави дозволяють упорядкувати їх діяльність. Відповідно під рівнями діяльності зазначених правоохоронних органів, серед яких міжнародний, загальнодержавний та регіональний рівні, необхідно розуміти визначений системою та структурою правоохоронних органів цілеспрямований вплив останніх на суспільні відносини, які виникають у зв'язку із протидією та боротьбою з правопорушеннями, що посягають на фінансово-економічні інтереси держави. Тоді як напрями діяльності правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, серед яких стратегічний та тактичний напрями, являють собою визначений нормами національного законодавства перелік конкретних дій та рішень, які вчиняються та приймаються правоохоронними органами в рамках закону для досягнення кінцевої мети їх діяльності – зниження рівня фінансово-економічної злочинності.

3.2. Адміністративно-правові форми діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку країни

Діяльності Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, Національної поліції України, підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України, органів прокуратури України як суб'єктів, уповноважених забезпечувати фінансово-економічну безпеку держави, притаманна певна специфіка, обумовлена законодавчо визначеними функціями та компетенцією кожного з них. Внаслідок чого й дії всіх названих суб'єктів знаходять своє практичне вираження у різних адміністративно-правових формах, реалізація відповідних повноважень по будь-якій із них направлена забезпечити максимальну ефективність роботи названих органів на всіх визначених рівнях і за усіма напрямками. За допомогою кожної з таких форм, як способу вираження змісту волевиявлення уповноважених суб'єктів, виникають, змінюються чи припиняються правовідносини, юридичні наслідки від яких мають суттєве значення не тільки для їх учасників, а й для фінансових та економічних інтересів держави загалом. Беззаперечно, це зумовлює необхідність детального вивчення та відповідно проведення комплексного теоретичного дослідження питання адміністративно-правових форм діяльності досліджуваних правоохоронних органів у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Така потреба обумовлюється своєчасністю дослідження порушеної проблеми, адже отримані результати в подальшому можуть бути використані для розроблення й пропонування концептуальних авторських ідей щодо вдосконалення сучасного механізму забезпечення фінансової та економічної складових національної безпеки.

Необхідно зазначити, що до цього часу в наукових колах не сформовано загальноприйнятого підходу до розуміння поняття адміністративно-правових форм діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку країни, їх видів, критеріїв для класифікації. Важливим також є те, що чинне законодавство взагалі не містить конкретного переліку

форм діяльності правоохоронних органів в тій чи іншій сфері правовідносин. Тому для повноти й всебічності дослідження вважаємо за доцільне першочергово розглянути та проаналізувати найбільш поширені підходи до розуміння таких дефініцій, як «форма» та «адміністративно-правова форма діяльності правоохоронних органів». На наше переконання, винятково, за таких умов можливо всесторонньо розглянути та дослідити це питання, а також сформулювати поняття «адміністративно-правова форма діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку держави», що, у свою чергу, сприятиме формуванню наукового підґрунтя для визначення видів форм діяльності Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, Національної поліції України, підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України та органів прокуратури України як суб'єктів захисту фінансово-економічної безпеки держави.

Визначення поняття «форма» наведено у Великому тлумачному словнику сучасної української мови за редакцією В. Т. Бусела. Так, форма – це: 1) обриси, контури, зовнішні межі предмета, що визначають його зовнішній вигляд; 2) спосіб існування змісту, внутрішня структура змісту, організація і зовнішній вираз; 3) пристрій, шаблон, за допомогою якого чому-небудь надають певних обрисів, якогось вигляду; 4) видимість або зовнішній бік чого-небудь, що не відображає суті справи [72]. Тобто за допомогою неї визначається зовнішнє вираження змісту певних дій, явищ. Також мова може йти про певну умову, за існування якої таке явище набуває потрібного вигляду, формується спосіб його існування та функціонування тощо. Однак наведені розуміння поняття «форма» є загальними та не дозволяють зрозуміти специфіку саме правової діяльності. У зв'язку з цим необхідно звернути увагу на підходи до розуміння категорії «форма» у науковій доктрині.

Так, І. В. Шамрай вважає, що формою є зовнішнє виявлення узгодженого функціонування елементів механізму забезпечення прав і свобод, націленого на перетворення в дійсність закріплених у законі прав та свобод. Тобто форма, на

думку автора, надає уявлення щодо структурної діяльності, шляхів впливу поліції на керований об'єкт, а метод показує прийоми та засоби реалізації поліцією своїх повноважень [586]. На думку Н. М. Пархоменко, форма – це насамперед наукова комплексна категорія, що відображає різні суспільні явища, які потребують регламентації, а також слугує каркасом усередині права, впорядковує й поєднує всі правові явища та право як таке [322, с. 55].

У свою чергу, В. В. Маліков вважає, що якщо функції діяльності розкривають основні напрями цілеспрямованого впливу суб'єктів на об'єкти, то форми діяльності – це шляхи здійснення такого цілеспрямованого впливу, тобто форми діяльності показують, як практично здійснюється діяльність [247, с. 144]. Зазначене дозволяє зробити висновок, що будь-яка діяльність виражається у певній формі, яка включає в себе перелік конкретних дій, що вчиняються у заданій послідовності, порядок здійснення яких нерідко врегульований спеціальними актами. Очевидно й те, що діяльність правоохоронних органів у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки держави також здійснюється у певних формах, які сприяють успішному виконанню покладених на зазначені суб'єкти законодавством завдань у найдієвіший спосіб.

Потрібно наголосити, що поняття «форма» давно використовується у сфері управлінської діяльності. В цьому випадку, під «формами» розуміють способи зовнішнього вираження змісту управлінської діяльності, а також зазначається, що державне управління виявляється в конкретних діях і взаємозв'язках органів і посадових осіб, завдяки яким управлінська діяльність набуває певних форм [6, с. 15].

Важливість форм управлінської діяльності полягає в тому, що форма – це безпосередній атрибут адміністративної діяльності, що забезпечує взаємний зв'язок, найбільш доцільну залежність елементів діяльності, що вносить у їх співвідношення упорядкованість, стабільність та динамізм [255, с. 88]. Крім того, на переконання С. С. Бородіна форми покликані забезпечувати найбільш доцільне виконання функцій управління, досягнення цілей управління з

найменшими витратами сил, коштів і часу [57, с. 161], що на сучасному етапі, є невід'ємною умовою для забезпечення ефективної роботи будь-якого владного суб'єкта, враховуючи значну багатофункціональність і перевантаженість більшості з них.

Розглядаючи форми управлінської діяльності, не можна не звернути увагу на думку Л. О. Ємець, оскільки автор, досліджуючи лише форми управління у сфері забезпечення екологічної безпеки України пропонує під ними розуміти зовнішньовиражені однорідні дії органів державної влади, їх відокремлених та структурних підрозділів, посадових осіб, які як правило реалізуються у межах визначеної компетенції та на підставі нормативних актів, з метою забезпечення такого стану навколишнього природного середовища, за якого здійснюється попередження погіршення екологічної обстановки, виникнення небезпеки для здоров'я людей, а також із метою оптимізації власної повсякденної діяльності та внутрішньої структурно-функціональної організації [134, с. 62].

Т. О. Коломєць та Г. Ю. Гулевська під поняттям «форма управлінської діяльності» розуміють волевиявлення виконавчо-розпорядчого органу (посадової особи), здійснене у рамках режиму законності та його компетенції для досягнення управлінської мети – вираження у зовнішньому вигляді конкретних дій державних органів, їхніх структурних підрозділів і посадових осіб, які здійснюються у процесі виконавчої діяльності й спрямовані на реалізацію функцій управління [14, с. 54].

Зважаючи на те, що нас цікавить сутність не просто форми, а саме адміністративно-правової форми діяльності правоохоронних органів, потрібно також з'ясувати сутність останньої загалом.

На думку А. В. Носача, під адміністративно-правовою формою потрібно розуміти зовнішнє вираження дій суб'єктів владних повноважень, які реалізуються ними з метою виконання покладених на них завдань [300, с. 102].

Ю. П. Битяк характеризує адміністративно-правові форми як адміністративно-правові засоби, за допомогою яких спеціалізовані органи реалізують завдання та функції, покладені на них [6, с. 29–30]. Л. М. Рябцев

наголошує, що якщо управлінські дії викликають наслідки юридичного характеру або ж мають певне юридичне значення, їх можна позначити як адміністративно-правові форми [477, с. 133].

Розглядаючи вже безпосередньо поняття «адміністративно-правових форм діяльності правоохоронних органів», необхідно зазначити, що в наукових джерелах надано чимало визначень цього терміна. При цьому одна група науковців (В. Г. Петров, В. М. Макарчук та ін.) дає загальне тлумачення зазначеної дефініції, тобто вона поширюється на адміністративно-правові форми діяльності всіх правоохоронних органів, представники іншої групи (І. П. Голосніченко, Ю. Н. Демідов та інші) розглядають її крізь призму роботи одного чи декількох таких суб'єктів. Поширеною також є практика характеризувати такі форми в окремій, досліджуваній автором, сфері діяльності правоохоронних структур.

Зокрема, В. Г. Петров під адміністративно-правовою формою діяльності правоохоронних органів України розуміє сукупність адміністративних дій, за допомогою яких правоохоронні органи здійснюють свої повноваження та функції під час адміністративної діяльності, а їх кінцевим результатом є забезпечення основоположних прав і свобод громадян, а також профілактика та попередження правопорушень та боротьба з ними [332, с. 446]. На думку В. М. Макарчука, під формою адміністративно-правової діяльності правоохоронних органів слід розуміти зовнішню характеристику адміністративної діяльності, яка виявляється у здійсненні індивідуальних організаційно-правових дій, що спрямовані на запобігання та припинення правопорушень [242, с. 183].

І. П. Голосніченко з цього приводу зазначає, що форми адміністративної діяльності органів внутрішніх справ – це однорідні за своїм характером та правовою природою групи адміністративних дій, що мають зовнішній вираз, з допомогою яких забезпечуються охорона прав громадян, громадський порядок, безпека та здійснюється боротьба з правопорушеннями [445, с. 13–14].

Ознайомлюючись зі змістом запропонованих підходів до розуміння цього

терміна можемо зробити висновок, що адміністративно-правові форми діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави являють собою зовнішньо виражені дії чи рішення співробітників правоохоронних органів України, вчиненні чи прийняті ними в межах національного законодавства з метою сприяння ефективному виконанню покладених на них законом завдань щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

Необхідно зазначити, що вітчизняні й зарубіжні науковці виділяють чимало критеріїв класифікації адміністративно-правових форм діяльності суб'єктів владних повноважень, зокрема правоохоронних органів України. А тому доцільно розглянути найпоширеніші з них та з'ясувати, за яким критерієм доцільно розмежовувати форми діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

Оскільки адміністративно-правові форми тісно пов'язані з управлінською діяльністю, то для повноти й всебічності дослідження необхідно звернути увагу на найбільш поширені підходи до класифікації саме управлінської діяльності. Адже, як слушно зазначає Г. О. Горбова, перебільшити значення форм управлінської діяльності неможливо, адже саме завдяки їм забезпечується дисципліна і підтримується законність, додержується встановлений порядок управління, здійснюється захист конституційних прав, свобод та інтересів людини і громадянина» [94, с. 113].

Безпосередньо аналізуючи позиції науковців з цього приводу, можна виокремити думку В. Я. Малиновського, який серед форм управлінської діяльності виділяє: нормативно-правову, ненормативно-правову, організаційну та матеріально-технічну [246, с. 515].

Ю. А. Ведерніков та В. К. Шкарупа класифікують форми управління лише за змістом на правотворчу та правозастосовну [68, с. 24].

Більш широкою є класифікація форм управлінської діяльності, запропонована Ю. П. Битяком і В. М. Гаращуком, серед яких: 1) видання нормативних актів управління; 2) видання ненормативних та адміністративних

індивідуальних актів управління; 3) проведення організаційних заходів; 4) здійснення матеріально-технічних операцій [9, с. 134].

Ще один поширений підхід, прихильниками якого є С. Г. Стеценко [514, с. 166], В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко [10], В. В. Конопльов [194, с. 144], Н. І. Золотарьова [147], А. Ш. Мамбеткулов [249] та інші вітчизняні й зарубіжні науковці, виділяють дві групи форм управлінської діяльності: правові і неправові (організаційні).

О. В. Кузьменко наголошує, що «до правових належать форми, використання яких спричиняє виникнення юридичних наслідків, а до неправових належать форми, які безпосередньо юридичного значення не мають і не спричиняють виникнення адміністративно-правових відносин» [12, с. 100].

На думку О. М. Гуміна до правових форм належить:

- 1) видання юридичних актів управління;
 - 2) видання індивідуальних актів управління;
 - 3) здійснення інших юридичних дій, заснованих на управлінських актах [110, с. 119].
- На наш погляд, саме вказана група правових форм має найвагоміше значення як для сучасної правової науки, так і для забезпечення ефективної діяльності владних суб'єктів, оскільки при їх застосуванні встановлюються, змінюються чи припиняються правовідносини, які позитивно впливають на належний перебіг правових процесів й існування правових явищ. Доцільно також зауважити, що практично всі аспекти реалізації дій, в межах цих форм, як правило, чітко врегульовані спеціальними актами, що, як слушно наголошує О. О. Михальський дає можливість забезпечувати належну їх реалізацію та контроль, виявляти прогалини, які виникають у сфері правозастосування, та нівелювати їх [271, с. 128]. Також при використанні правових форм забезпечується реальне виконання одного чи декількох завдань, які покладаються на державні органи у відповідній сфері.

Потрібно наголосити, що у науковій літературі відсутня консолідована позиція з приводу того, які саме елементи включаються до правової форми. Натомість існує значна кількість думок із приводу того, за якими критеріями

здійснюється така диференціація (за змістом, цілеспрямованістю, способом вираження та ін.). З переліку таких критеріїв найпоширенішою є класифікація за змістом, відповідно до якої досліджувана форма включає правотворчу та правозастосовну види діяльності. Дещо конкретизує таку класифікацію правових форм І. М. Рачинська. Зокрема, науковець виділяє такі різновиди правозастосовної діяльності як регулятивна, контрольна й правоохоронна [447, с. 813]. Поряд із цим існує також думка, що правозастосовну діяльність потрібно поділяти на правоуповноважувальну та правоохоронну, а останню, у свою чергу, – на діяльність із забезпечення виконання норм права та із розгляду правових спорів [98, с. 21].

Стосовно неправових (організаційних) форм, то як наголошує М. В. Білей, такі форми державного управління сприяють втіленню у життя цілей, завдань і функцій державно-управлінської діяльності. Неправові форми, на думку науковця, пов'язані із покладеними на державний орган завданнями та функціями, що загалом складає сутність державного управління сферами суспільного розвитку. Однак це не свідчить про те, що організаційні форми державні органи реалізують поза межами їх регламентованої законом діяльності, так як їх використання в сфері управлінської діяльності супроводжується дотриманням вимог законодавчих та підзаконних правових актів [54].

Вищезазначені форми, на переконання Т. О. Коломоєць, проявляються у:

1) здійсненні організаційних дій (проведення нарад, обговорень, зборів, перевірок, прес-конференцій; розробка програм, прогнозів; бухгалтерський, статистичний, податковий облік; інформування громадськості про роботу служб, органів влади, про внесені зміни в національному законодавстві тощо);

2) виконанні матеріально-технічних операцій, тобто веденні діловодства, складанні довідок, звітів, юридичних актів [187].

Подібну класифікацію пропонує Д. М. Бахрах, який також всі форми поділяє на правові та неправові й виокремлює декілька їх складових, а саме:

1) правові форми: а) нормативні акти; б) ненормативні акти загального

значення; в) акти застосування права; г) адміністративні договори; г) інші юридично значущі дії;

2) неправові форми: а) організаційно-масові заходи; б) матеріально-технічні операції [48].

Щодо адміністративно-правових форм діяльності саме правоохоронних органів, то заслуговує на увагу класифікація С. С. Шоптенко, яка пропонує форми адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів поділяти на основні та додаткові. Відповідно до основних адміністративно-юрисдикційних форм діяльності правоохоронних органів України належать:

1) форми реалізації провадження у справах про адміністративні правопорушення (складання протоколу про адміністративне правопорушення, адміністративне затримання, проведення особистого огляду чи огляду речей, винесення постанови у справі про адміністративне правопорушення та інші);

2) форми здійснення розгляду скарг громадян (усна та письмова);

3) форми, що використовуються при реалізації дисциплінарного провадження (створення комісії для проведення службового розслідування, видання наказу про відсторонення від виконання посадових обов'язків у зв'язку з проведенням службового розслідування, видання наказу про накладення дисциплінарного стягнення та інші);

4) форми реалізації провадження з оскарження правових актів (проведення перевірки, видання наказу про скасування правового акту та інші).

У свою чергу, додаткові форми включають:

1) видання правових актів з організації діяльності правоохоронних органів;

2) видання індивідуальних (внутрішньо- та зовнішньоуправлінських) актів управління;

3) здійснення інших юридично значимих дій (проведення нарад, перевірок, планування, матеріально-технічні операції) [595]. Запропонована класифікація є досить деталізованою й відмінною від інших, адже автор виділяє декілька основних форм, що відіграють ключову роль у питанні забезпечення

ефективної роботи правоохоронних структур, а також додаткові, які часто виконують допоміжну функцію. Також у межах цих видів виділяються окремі групи дій, що конкретизують ті чи інші форми роботи правоохоронних органів.

Продовжуючи дослідження видів адміністративно-правових форм діяльності правоохоронних органів, пропонуємо звернути увагу на думку Л. Ю. Іванової, яка класифікує форми адміністративної діяльності правоохоронних органів за способом, цілеспрямованістю та змістом.

За змістом Л. Ю. Іванова виокремлює дві правові форми, а саме правозастосовну та нормотворчу. Правозастосовна передбачає діяння суб'єктів із застосування норм права, а нормотворча застосовується ними лише в межах їх повноважень та полягає у створенні останніми норм права. За способом правозастосовні форми адміністративної діяльності науковець поділяє на внутрішні та зовнішні, правоохоронні та регулятивні, які можуть бути усними (розпорядження, вказівки, накази), конклюдентними (певні регулюючі жести), письмовими (індивідуальний акт). За цілеспрямованістю (мається на увазі мета використання) Л. Ю. Іванова серед правових форм адміністративної діяльності виокремлює внутрішні, тобто такі, що пов'язані з внутрішньою діяльністю в правоохоронному органі (діловодство, матеріальне забезпечення тощо) і зовнішні, які використовуються для реалізації суб'єктами адміністративної діяльності покладених завдань і функцій. Неправові форми поділяються на форми, що виявляються в організаційних діях (нарада, інструктаж тощо), і форми, що виявляються в матеріально-технічних діях (виконання матеріалів, видання довідок, складання звітів тощо) [149, с. 57].

Досить змістовною є класифікація В. Г. Петрова, який форми адміністративно-правової діяльності правоохоронних органів класифікує таким чином:

- 1) за формою вираження: правові та неправові;
- 2) залежно від дій суб'єктів адміністративно-правової діяльності правоохоронних органів: основні та додаткові;
- 3) залежно від компетенції та характеру вирішення кола питань:

процесуальні та процедурні. Процесуальні форми адміністративно-правової діяльності правоохоронних органів пов'язані з адміністративним провадженням, а процедурні – із прийняттям конкретних адміністративно-управлінських рішень;

4) залежно від юридичного змісту форми адміністративно-правової діяльності правоохоронних органів: зобов'язальні, дозвільні, заборонені, рекомендаційні, уповноважуючі. Рекомендаційні мають характер рекомендацій і вигляд порад щодо виконання певних дій. Зобов'язальні передбачають здійснення діянь правового характеру залежно від конкретних умов. Заборонені форми – це недопустима поведінка з боку суб'єктів адміністративно-правової діяльності. Дозвільні форми адміністративно-правової діяльності правоохоронних органів виражаються у формі надання дозволу на виконання певних дій. Уповноважуючі форми реалізуються шляхом здійснення дій у межах конкретних приписів, які передбачені чинним законодавством, таким чином створюючи певну модель їх поведінки [332].

Узагальнюючи вищесказане, доцільно відзначити, що в юридичній літературі найпоширенішим підходом до розуміння видів адміністративно-правових форм діяльності правоохоронних органів є їх поділ на правові та неправові (організаційні). Деякі науковці пропонують класифікувати їх на основні та додаткові, процедурні й процесуальні, інші – на правозастосовні та нормотворчі, внутрішні та зовнішні тощо. Однак, на нашу думку, вони все таки, тісно пов'язані з правовими та неправовими формами або досить часто впливають із них.

Тому, розглядаючи питання адміністративно-правових форм діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави й безпосередньо визначаючи їх види, вважаємо за доцільне поділяти їх на правові й неправові (організаційні) [455, с. 35]. Орієнтир саме на цей підхід обумовлений тим, що така диференціація є найбільш поширеною у сучасній адміністративно-правовій науці, а також, на наше переконання, найбільш повноцінно, порівняно з іншими, охоплює

специфіку діяльності правоохоронних структур, які захищають фінансово-економічну безпеку держави.

Щодо правових форм діяльності Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, Національної поліції України, підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України, а також органів прокуратури України у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, то зважаючи на положення чинного національного законодавства, до них можна віднести:

- 1) видання юридичних актів (адміністративних актів);
- 2) видання індивідуальних актів;
- 3) укладення адміністративних договорів;
- 4) вчинення інших юридично значущих дій.

Стосовно першої форми, то для повноти та всебічності дослідження потрібно зупинитися на такому понятті, як «акт». Так, І. А. Сердюк наголошує, що актом, визнається:

- 1) окремий прояв якої-небудь діяльності: дія, подія, вчинок;
- 2) офіційний документ, що має юридичну силу (наприклад, указ, постанова державного, суспільного значення);
- 3) протокол, у якому фіксують певний факт [488, с. 25].

З приводу терміна «юридичний акт», то насамперед потрібно зазначити, що у науковій літературі нерідко такий термін ототожнюється з поняттям «правовий акт» та іншими дефініціями. Наприклад, П. М. Рабінович розглядає їх як синонімічні, пропонуючи таке визначення цього документа «правовий (юридичний) акт – це формально-обов’язкове волевиявлення держави (її органу або уповноваженого нею суб’єкта) [446, с. 49].

І. А. Сердюк зазначає, що «незважаючи на початкові відмінності у смислових значеннях слів «правовий» і «юридичний», свідченням чого є їх етимологічний аспект, сучасна юридична наука має використовувати похідні від них терміни «правовий акт» і «юридичний акт» як синоніми, що несуть у собі однакове смислове навантаження» [488, с. 27]. Тому у дослідженні будемо

розуміти й розглядати ці терміни як синонімічні.

З приводу поняття «правовий акт», то О. Ф. Скакун визначає його як акт волевиявлення (рішення) уповноваженого суб'єкта права, який регулює суспільні відносини шляхом встановлення (зміни або відміни) правових норм, а також визначення (зміни, припинення) на підставі цих норм прав і обов'язків учасників конкретних правовідносин, міри відповідальності конкретних осіб за скоєне ними правопорушення [494]. Одну з найбільш змістовних точок зору з цього приводу висловлює С. С. Алексєєв, який виділяє декілька значень цього терміна, а саме:

а) дія (поведінка), як правило правомірна, тобто юридичний факт, що є основою тих або інших правових наслідків;

б) результат правомірної дії, тобто юридично значущий, змістовний елемент правової системи (юридична норма, індивідуальний припис, акт «автономного» регулювання), що увійшов до правової матерії внаслідок правотворчої, владної індивідуально-правової або автономної діяльності суб'єктів;

в) юридичний документ, тобто зовнішнє словесно-документально оформлене вираження волі, що закріплює правомірну поведінку і її результат [20]. У наукових колах існує думка, що такі акти поділяються на дві групи: акти-дії, тобто мова йде про вчинення юридично-значущих дій суб'єктом владних повноважень, та акти-документи, необхідно говорити про матеріальне закріплення вираження волі такого органу чи посадової особи. На практиці вказане розуміння видів правових актів використовується не часто й зазвичай замінюється на більш вживані терміни. О. М. Крамнік наголошує, що «коли мова ведеться про акт-дію, переважно використовуються терміни: «юридично значима дія», «правомірна (неправомірна) поведінка», «офіційна дія, що має юридичне значення» [205]. Тобто використовується загальноживана юридична термінологія, що поширена не лише у територіальних межах конкретної країни, а й застосовується в правовій сфері інших держав. Щодо актів-документів, то, як зазначає Д. А. Лагун, вживаються такі терміни: «акт», «правовий акт»,

«нормативно-правовий акт», «акт законодавства» і т. п. [220, с. 67].

Правовий акт характеризується різними ознаками, які в своїй сукупності дають можливість розрізнити його з-поміж інших існуючих актів.

В. Б. Авер'янов, зокрема, виділяє такі ознаки правового акту:

- 1) є формою управлінської діяльності повноважного органу управління;
- 2) направляє свою дію в односторонньому порядку;
- 3) видається з дотриманням регламентованої процедури певних владних дій, передбачених законодавством чи на його виконання з метою реалізації відповідних завдань та функцій управління, що відображаються в остаточному підсумку в конкретну законну форму;

4) зумовлює настання певних юридичних наслідків [1, с. 144]. Тобто всі ці акти спрямовані на реалізацію управлінського впливу суб'єктом владних повноважень відносно конкретно визначеного кола підлеглих осіб із метою забезпечення ефективної роботи органу, у тому числі правоохоронного органу. Причому всі ці акти повинні бути розроблені і видані відповідно до встановленої законом процедури та завжди спрямовані на виникнення, зміну чи припинення тих чи інших адміністративно-правових відносин.

Як зазначає Л. І. Іванова, правові акти управління відмінні від інших актів державного управління, в першу чергу через свою сутність, правовий статус осіб, що їх приймають. Крім того акти управління завжди є підзаконними [150, с. 109]. Інакше кажучи, положення таких актів не можуть суперечити нормам чинних законів, адже є похідними від останніх і покликані сприяти ефективній їх реалізації. За допомогою цих актів безпосередньо здійснюється управління кадрами, визначаються і закріплюються поточні й перспективні плани роботи, накладаються заохочення та дисциплінарні стягнення тощо. Також із метою вдосконалення окремих аспектів діяльності владного суб'єкта вони можуть деталізувати норми відповідного нормативно-правового акта чи деяких його статей, роз'яснювати порядок та особливості їх практичної реалізації, визначати алгоритм дії із ціллю забезпечити реальне й ефективне виконання всіх поставлених завдань.

На сьогодні існують різні класифікації підзаконних актів, однак найбільш вдалою є їх диференціація на нормативні, тобто такі, що встановлюють правила поведінки і функціональні, які видаються в процесі діяльності уповноважених суб'єктів. Вони зазвичай розраховані на довгострокове та багаторазове застосування. До них можна віднести положення, накази, інструкції [455, с. 36].

На практиці прийняття правоохоронними органами як суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави підзаконних актів здійснюється на підставі норм чинного законодавства. Так, відповідно до ч. 2 ст. 10 Закону України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року № 2229-XII Центральне управління Служби безпеки України уповноважене видавати накази, розпорядження, положення, інструкції, давати обов'язкові для виконання у системі Служби безпеки України вказівки [434]. Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII (п. 5 ч. 1 ст. 8) визначено, що одним із повноважень Директора бюро є видача, у межах повноважень, наказів і розпоряджень, а також надання доручень, які є обов'язковими для виконання працівниками бюро [416]. У свою чергу, Законом України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII (ч. 4 ст. 53) передбачено, що керівники органів, підрозділів, закладів та установ поліції, у межах повноважень, визначених законом, іншими нормативними актами, та номенклатурою посад, затвердженою Міністерством внутрішніх справ України, можуть видавати накази по особовому складу [415]. І нарешті, у ч. 2 ст. 9 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII закріплено, що Генеральний прокурор з питань, що належать до його адміністративних повноважень, уповноважений видавати накази у межах своїх повноважень, на основі та на виконання Конституції і законів України [429].

Що стосується індивідуальних актів управління, то такі документи не містять правових норм, а лише спрямовані на реалізацію окремих статей (положень) актів чинного законодавства, створюючи зазвичай додаткові умови для ефективної внутрішньоорганізаційної діяльності суб'єкта владних

повноважень. Вони, як відмічає О. В. Хахалева, є правозастосовними актами, які за змістом, мають яскраво виражений правозастосовний і разовий характер [567, с. 196]. Усвідомлюючи значення індивідуальних актів як однієї з форм діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, ми погоджуємося з позицією О. В. Константія, який вказує, що, по-перше, за їх допомогою вирішуються індивідуальні адміністративні справи, інші питання державного управління; по-друге, вони є персоніфікованими, тобто їх адресатом є певна особа (особи); по-третє, вони є юридичними фактами, що обумовлюють виникнення адміністративно-правових відносин [195, с. 30–31]. Цей перелік ознак є властивим усім індивідуальним актам, при цьому не виключено, що окремі акти цієї групи можуть мати додаткові ознаки.

Що стосується видів індивідуальних актів, то в науковій літературі існують різні підходи до критеріїв їх розмежування. При цьому фундаментальне дослідження проблеми розмежування таких актів здійснила А. М. Гвоздева, яка запропонувала власні критерії їх класифікації:

1) залежно від цілей видання (прийняття): адміністративно-регулятивні та адміністративно-охоронні акти;

2) залежно від виду правовідносин: матеріальні і процесуальні акти;

3) залежно від способу вираження офіційно-документальної форми індивідуальних адміністративно-правових актів: а) акти, виражені у вигляді офіційних документів, найменування і вимоги до оформлення яких встановлені відповідними законами і підзаконними нормативно-правовими актами (укази, розпорядження, рішення, постанови, накази, подання, попередження, вимоги, доручення, вказівки, директиви, визначення, протоколи та укладення, що містять владні рішення); б) акти у вигляді офіційних документів, найменування і вимоги до оформлення яких не встановлені відповідними законами і підзаконними нормативно-правовими актами (письмові повідомлення про вжиті щодо адресатів рішення); в) акти, які не є офіційними документами і виражені у вигляді офіційних записів, штампів, що здійснюються

уповноваженими посадовими особами адміністративних органів в будь-яких поданих на затвердження, узгодження або реєстрацію документах;

4) залежно від порядку видання (прийняття) індивідуальних адміністративно-правових актів: а) акти, які видаються одноосібними адміністративними органами; б) акти, які видаються єдиначальними адміністративними органами; в) акти, прийняті колегіальними адміністративними органами; г) акти, прийняті спільно двома або більше адміністративними органами (наприклад, спільні накази правоохоронних адміністративних органів щодо проведення спільних заходів, спрямованих на виявлення та припинення адміністративних правопорушень);

5) залежно від просторових меж дії індивідуальних адміністративно-правових актів: а) акти, дія яких поширюється на індивідуально визначених фізичних осіб або на індивідуально визначені організації (органи), які перебувають (знаходяться) в службовій (організаційній) залежності від адміністративних органів, які видають (приймають) ці акти; б) акти, дія яких поширюється на індивідуально визначених фізичних осіб або на індивідуально визначені організації (органи), які не перебувають у службовій залежності від адміністративних органів, які видають (приймають) ці акти;

б) залежно від числа індивідуально визначених суб'єктів, щодо яких видаються і діють індивідуальні адміністративно-правові акти: а) акти, які видаються (приймаються) і діють стосовно однієї індивідуально визначеної фізичної особи або однієї індивідуально визначеної організації; б) акти, які видаються (приймаються) і діють стосовно двох і більш індивідуально визначених фізичних осіб або організацій;

7) залежно від тимчасового періоду дії індивідуальних адміністративно-правових актів: а) термінові акти, тобто акти, термін дії яких в часі заздалегідь встановлений відповідними нормативними правовими актами або визначається в самих цих актах при їх виданні (прийнятті); б) безстрокові акти, тобто акти, термін дії яких заздалегідь не встановлюється і пов'язується лише з моментом настання певних юридичних фактів [87].

На думку вітчизняного науковця О. О. Мандюка, ці акти потрібно класифікувати так:

1. За функціями у правовому регулюванні: а) регулятивні – офіційно підтверджують або визначають права та обов'язки сторін, викладені в диспозиції регулятивних норм (наприклад, свідоцтво про реєстрацію шлюбу); б) охоронні – встановлюють міру юридичної відповідальності відповідно до санкції охоронних норм (наприклад, постанова про притягнення до адміністративної відповідальності).

2. За юридичними наслідками індивідуальні акти можуть бути: а) зобов'язуючими; б) забороняючими; в) правоповноважуючими; г) такими, які містять відмови.

3. За формою зовнішнього вираження: а) письмовий акт; б) усний акт; в) конклюдентний акт.

4. За способом прийняття: а) колегіальні; б) одноособові.

5. За порядком прийняття виділяють індивідуальні акти, які приймаються: а) єдиноначально; б) колегіально; в) спільно двома або більше суб'єктами; г) за узгодженням.

6. Залежно від дії в часі акти управління можуть бути: а) строкові; б) безстрокові.

7. За критерієм суб'єктів, які мають право видавати чи приймати індивідуальні адміністративні акти, виділяють: а) акти Кабінету Міністрів України; б) акти центральних органів виконавчої влади; в) акти місцевих органів виконавчої влади; г) акти органів місцевого самоврядування; г) акти підприємств, установ, організацій, які володіють адміністративними повноваженнями.

8. За критерієм відповідності праву індивідуальні адміністративні акти поділяються на: а) правомірні; б) неправомірні.

9. Залежно від наявності очевидних особливо значних недоліків індивідуальні адміністративні акти поділяються на: а) нікчемні акти, які не породжують жодних правових наслідків з моменту прийняття (видання), у

зв'язку з наявністю в ньому очевидних особливо значних недоліків; б) оспорювані, це акти, протиправність яких не є очевидною і тому для визнання їх протиправними необхідно рішення суду чи компетентного органу.

10. За характером дії щодо особи індивідуальні адміністративні акти поділяються на: а) сприяючі – це акти, які надають або підтверджують права чи переваги, які мають юридичне значення, тобто приймаються на користь приватної особи; б) обтяжуючі – це акти, які погіршують правове становище особи шляхом покладення на неї обов'язків, застосування обмежень, встановлення заборон чи відмов у наданні певних благ, тобто не вигідні для приватної особи; в) змішані, тобто акти, які для особи є частково сприяючими і частково обтяжуючими; г) акти з подвійною дією, які стосуються третіх осіб, тобто акт, який є для однієї особи сприятливим, а для іншої обтяжуючим [252, с. 64–65].

Можливість видання таких актів досліджуваними правоохоронними органами закріплена на законодавчому рівні. Наприклад відповідно до п. 9 Положення про Національну поліцію, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України, від 28 жовтня 2015 року № 877 Національна поліція в межах повноважень, передбачених законом, на основі та на виконання Конституції та законів України, актів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства внутрішніх справ видає накази організаційно-розпорядчого характеру, організовує та контролює їх виконання [395].

Важливою правовою формою діяльності правоохоронних органів України щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки держави у період динамічного зростання кількості загроз для національної економіки, як в середині країни, так і за її межами, є укладення адміністративних договорів. Існування та закріплення цієї форми на законодавчому рівні покликане сформувати додатковий спектр можливостей для ефективного виконання покладених на той чи інший суб'єкт завдань, а також дає можливість

встановлювати й розвивати ділові контакти між ними, підвищуючи рівень їх ефективності. Цей різновид правової форми для діяльності правоохоронних органів, які покликані забезпечувати національну фінансово-економічну безпеку, має суттєве значення, оскільки такі структури можуть консолідувати власні зусилля, раціонально використовувати власні кадрові, матеріальні та інші ресурси тощо.

Для державно-правового реформування велике значення має розроблення теорії адміністративного договору і проведення на її основі практичних заходів, спрямованих на якісну зміну ролі держави, яка повинна виступати арбітром для погодження інтересів суб'єктів суспільних відносин. На думку А. С. Васильєва, адміністративний договір – це специфічний допоміжний засіб реалізації державної виконавчої влади, який має досить явно виражений адміністративно-правовий характер, який виявляється у тому, що: а) адміністративний договір виникає у сфері реалізації державної виконавчої влади, у зв'язку та з приводу реалізації державним органом наданих йому виконавчо-розпорядчих повноважень; б) підставою виникнення договору є владно-вольовий, імперативний припис; в) мета договору виражається в його спрямованості на конкретизацію відповідних адміністративно-правових норм або актів правозастосовної діяльності органів державної виконавчої влади, у зв'язку з чим він має чітко виражений організуючий характер [66, с. 143].

М. І. Смокович під цим поняттям розуміє різновид публічного договору, який стосується добровільного волевиявлення сторін, однією з яких є орган влади або суб'єкт, якому делеговано владні управлінські функції, та укладається з метою реалізації цими суб'єктами владних управлінських функцій без застосування примусу до виконання зобов'язань іншою стороною [502, с. 98].

На думку А. М. Токар, адміністративний договір можна визначити як угоду, засновану на адміністративно-правових нормах і вироблену внаслідок добровільного узгодження волі між двома (чи більше) державно-владними суб'єктами адміністративного права та іншими організаціями, з приводу

спільної реалізації покладених на них повноважень [532, с. 73].

Т. О. Коломєць вважає, що адміністративний договір – це визначена актами адміністративного права угода сторін, одна з яких є носієм державно-владних повноважень стосовно інших [187, с. 120].

Змістове тлумачення цього поняття містить оновлена редакція Кодексу адміністративного судочинства України, де в п. 16 ч. 1 ст. 4 передбачено, що адміністративним договором є спільний правовий акт суб'єктів владних повноважень або правовий акт за участю суб'єкта владних повноважень та іншої особи, що ґрунтується на їх волеузгодженні, має форму договору, угоди, протоколу, меморандуму тощо, визначає взаємні права та обов'язки його учасників у публічно-правовій сфері і укладається на підставі закону: а) для розмежування компетенції чи визначення порядку взаємодії між суб'єктами владних повноважень; б) для делегування публічно-владних управлінських функцій; в) для перерозподілу або об'єднання бюджетних коштів у випадках, визначених законом; г) замість видання індивідуального акта; ґ) для врегулювання питань надання адміністративних послуг [181].

Беручи за основу тлумачення цієї дефініції, запропоноване законодавцем, можемо відзначити, що адміністративний договір спрямований на врегулювання розбіжностей, які виникають в процесі взаємодії відповідних суб'єктів. Зокрема, вказана форма може використовуватися за умови, що така взаємодія здійснюється тимчасово або коли прийняття (затвердження) спеціалізованого юридичного акта вбачається недоцільним, зважаючи на нескладність конкретних суспільних обставин. Також мова може йти про необхідність делегування публічно-владних управлінських функцій із метою забезпечення ефективної роботи відповідного суб'єкта. Необхідно наголосити, що цей договір поширюватиме власну дію винятково на тих осіб, які безпосередньо його уклали.

Що стосується ознак адміністративного договору як правової форми, то, на переконання Н. М. Пархоменко, до їх числа потрібно віднести такі:

1) ініціатором виникнення договірних, координаційних відносин можуть

бути будь-які органи управління, що покликані діяти спільно;

2) формальна визначеність та взаємність прав та обов'язків суб'єктів, забезпечення їх юридичним захистом;

3) координує діяльність без спеціальних приписів до управління;

4) може пов'язати органи управління, різні за природою та рівнем (наприклад, господарські та представницькі);

5) забезпечує тісний зв'язок управлінської діяльності з господарською;

б) розширює компетенцію тих чи інших органів управління шляхом її перерозподілу [323, с. 51].

О. П. Рябченко переконана, що серед ознак адміністративного договору необхідно виокремити наступні:

а) виникає у сфері публічної влади у зв'язку і з приводу реалізації суб'єктом адміністративного права своїх владних повноважень;

б) його правовою підставою є адміністративно-правова норма;

в) мета адміністративного договору – задоволення публічного інтересу;

г) правовий режим такого виду договору визначається змістом владних повноважень, носієм яких обов'язково є одна зі сторін;

г) має форму угоди [478, с. 61].

Потрібно зазначити, що нерідко виділяють ознаки адміністративного договору, які укладаються безпосередньо у сфері правоохоронної діяльності. Наприклад С. М. Ольховська виділяє такі ознаки адміністративних договорів, розроблених і укладених за участю органів внутрішніх справ:

1) виникає у сфері реалізації виконавчої влади, у зв'язку та з приводу реалізації органами внутрішніх справ наданих йому виконавчо-розпорядних повноважень;

2) підставою виникнення договору є владний, імперативний припис органів внутрішніх справ;

3) мета договору виражається в його спрямованості на конкретизацію відповідних адміністративно-правових норм або актів правозастосовної діяльності органів внутрішніх справ, у зв'язку з чим він має організуючий

характер [305, с. 12].

Змістовною вбачається класифікація ознак адміністративних договорів, запропонована О. М. Ілюшик, яка поділяє їх на основні (необхідні) та додаткові. До перших, на її думку, необхідно віднести:

1) суб'єктну ознаку – обов'язковою стороною адміністративного договору є правоохоронний орган як суб'єкт владних повноважень;

2) предметну ознаку – змістом (предметом) адміністративного договору є права та обов'язки сторін, пов'язані з реалізацією правоохоронним органом владних управлінських функцій;

3) цільову ознаку – метою укладання адміністративного договору є реалізація функцій держави, а саме реалізація повноважень правоохоронного органу, тобто, укладаючи відповідний договір, правоохоронний орган діє не для задоволення особистих потреб (як фізичної чи юридичної особи), а для задоволення публічних інтересів [156, с. 103].

Стосовно факультативних ознак, то до цієї групи, на переконання науковця, належать такі:

1) правовою основою укладання адміністративного договору є норми адміністративного права;

2) сторони адміністративного договору є формально рівними;

3) адміністративний договір у діяльності правоохоронних органів має організаційний характер;

4) наявність застереження про виключні повноваження правоохоронного органу як представника публічної адміністрації [156, с. 104–105].

Беручи до уваги вищевикладене, досить суперечливим є віднесення до факультативних ознак адміністративного договору ознаки, зміст якої полягає в тому, що підставою укладання адміністративного договору є норми адміністративного права. На нашу думку, зазначена ознака є основною, оскільки фактично за відсутності правової норми, яка дозволяє укладання адміністративного договору, всі інші ознаки такого виду договору, зокрема ті з них, які належать до основних, втрачають свою вагомість.

Щодо видів адміністративних договорів, то в літературі існує багато думок, що стосуються їх класифікації. Насамперед пропонуємо звернути увагу на позицію М. С. Міхровської, яка умовно поділяє їх на такі види:

а) договори між місцевим органом виконавчої влади та органом місцевого самоврядування щодо здійснення спільних програм, створення спільних органів та організацій;

б) договори між центральним органом виконавчої влади, що здійснює управління державним резервом, та центральним чи місцевим органом виконавчої влади чи державним підприємством, установою, організацією про передачу функцій щодо розміщення замовлень на поставку матеріальних цінностей до державного резерву;

в) договори між територіальними громадами сіл, селищ, міст, районів у містах або відповідними органами місцевого самоврядування щодо об'єднання на праві спільної власності комунальних об'єктів, а також коштів місцевих бюджетів;

г) угоди за участю органів державної влади, що укладаються на державному, галузевому, регіональному рівнях на підставі Закону України «Про колективні договори та угоди»;

г) договори між органами місцевого самоврядування про перерозподіл повноважень і власних бюджетних коштів;

д) договори між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади щодо розмежування та делегування повноважень і предметів ведення [274, с. 104].

У свою чергу, І. Ю. Сіндєєва пропонує такі критерії розмежування вказаних договорів:

а) залежно від мети та наявності у суб'єкта, що уклав адміністративний договір, повноважень на правотворчість – нормативні та індивідуальні;

б) за суб'єктним складом – рівностатусні, нерівностатусні;

в) за кількістю суб'єктів – двосторонні, багатосторонні;

г) за обов'язковістю виконання умов адміністративного договору –

добровільно виконані або примусово виконані;

г) за формою – письмові, усні і спеціальні;

д) в залежності від предмета – договори про компетенцію; договори про співпрацю (наприклад, про спільну діяльність, про обмін інформацією); договори про надходження громадян на державну службу (або службовий контракт) [490, с. 20].

О. С. Ротенберг запропонував такі підстави для розмежування цих договорів:

1) адміністративні договори горизонтального типу, що укладаються між органами виконавчої влади одного або різних рівнів. Договори даного типу включають в себе наступні види: а) організаційний договір (договір про делегування повноважень); б) координаційний договір (договір про співпрацю органів виконавчої влади);

2) адміністративні договори вертикального типу, що укладаються між органами виконавчої влади та іншими суб'єктами адміністративного права. До таких договорів належить: а) договір про опосередковане виконання громадянином або юридичною особою публічно-правового обов'язку (договір про надання податкового кредиту, договір про надання інвестиційного податкового кредиту); б) договір, опосередковуючий виконання державою в особі органу виконавчої влади публічно-правового обов'язку (державний контракт, службовий контракт) [474, с. 9].

Говорячи про такі акти, які, зокрема, укладаються в процесі діяльності Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, Національної поліції України, підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України, а також органів прокуратури України як суб'єктів, уповноважених забезпечувати фінансово-економічну безпеку країни, доцільно взяти за основу виділені на доктринальному рівні види договорів, які використовуються у діяльності правоохоронних органів України загалом:

1) координаційні договори, якими є організаційний договір (договір про делегування повноважень), договір про співпрацю правоохоронних органів між

собою, договір про взаємодію правоохоронних органів з іншими органами публічної влади та недержавними організаціями;

2) субординаційні договори, до яких належать: договір про вступ громадян на службу до правоохоронного органу, виконання окремих завдань правоохоронної спрямованості, договір про публічні послуги; податкові та митні угоди [155, с. 10].

Наступною правовою формою діяльності правоохоронних органів є здійснення інших юридичних дій, заснованих на управлінських актах, під якими розуміють підзаконні дії органів виконавчої влади чи їхніх посадових осіб, що призводять до певних юридичних наслідків, і серед яких можна виділити реєстрацію, ліцензування, атестацію, акредитацію тощо [514, с. 178]. Такі дії нерідко трактують як прийняття рішень, що входять в компетенцію особи, в результаті яких настають чи можуть наступити юридично значимі наслідки [309]. Такі наслідки, на переконання О. В. Бріліантова, призводять до того, що:

- а) виникають, змінюються, припиняються, зберігаються правовідносини;
- б) виникає право, обов'язок або можливість у суб'єктів правовідносин діяти певним чином або утриматися від дій;
- в) такі наслідки можуть носити обов'язковий або імовірнісний характер;
- г) вони можуть мати місце безпосередньо після вчинення юридично значущих дій, а можуть бути в тому числі і вельми віддалені в часі [63].

Загалом можна сказати, що виникнення юридичних наслідків можна розглядати як ключову ознаку названого виду правової форми.

Існуючий спектр юридично значущих дій відносно кожного органу визначений спеціальними юридичними актами, в яких зазвичай врегульовані питання порядку й підстав їх вчинення, строків виконання тощо. При цьому необхідно наголосити, що в теорії адміністративного права склалася думка, що ці дії для їх вираження в тому чи іншому юридичному факті повинні здійснюватися конкретною посадовою особою. Проте необхідно звернути увагу на думку В. В. Хілюти, який наголошує на тій значимій обставині, що в

окремих випадках не виключається, що вчинені особою юридично значимі дії можуть стати юридичним фактом лише в сукупності з юридично значимими діями інших осіб [568, с. 54]. Вбачається, що таке поєднання дій декількох суб'єктів породжує один юридичний факт, який відноситься до групи юридично значимих дій, які являють собою одну з існуючих правових форм діяльності державних органів.

З приводу видів юридично значимих дій, то природньо, що у науковій літературі існує значна кількість думок вчених, яка пояснюється складністю й багатогранністю цього правового явища. Зупинимося на найбільш поширених й проаналізуємо їх. Так, О. Ю. Меліхова виділяє такі юридично-значимі дії, у сфері юридичної науки: установчу, реєстраційну, атестаційну, експертну, а також юрисдикційну діяльність уповноважених суб'єктів публічної адміністрації [257, с. 115]. Серед названих видів юридично значимих дій до тих, що можуть мати місце у діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансової та економічної складових національної безпеки, на нашу думку, доцільно віднести установчу, реєстраційну, юрисдикційну форми. Детальніше розглянемо кожен з них.

Установча діяльність названих правоохоронних органів передбачає утворення, реорганізацію чи ліквідацію підрозділів правоохоронних органів, його територіальних органів, підприємств, установ, організацій, які належать до сфери його управління. Значення установчої діяльності, на переконання Г. М. Бистрик, полягає в тому, що завдяки цій правовій формі діяльності держави: а) публічна влада отримує важливий інструмент відтворення тих фундаментальних ознак та інститутів, які виражають її сутність; б) відбувається розвиток самих органів державної влади, а також їх кадрове забезпечення, оскільки саме через установчі акти органів державної влади відбуваються призначення на посади і звільнення з них; в) здійснюється легалізація структурних змін у статусі тих чи інших суб'єктів державно-владних відносин, а також легалізація рішень, прийнятих під час проведення виборів та референдумів [53, с. 28].

Що ж до реалізації цієї форми в діяльності правоохоронних органів України, то необхідно звернути увагу на ч. 3 ст. 7 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII, де передбачено, що утворення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, визначення її структури і штату здійснюється Генеральним прокурором за погодженням з Директором Національного антикорупційного бюро України [429]. Установчими повноваженнями Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII (п. 21 ч. 1 ст. 22) наділяє керівника Національної поліції України. Зокрема, він має права щодо утворення, ліквідації, реорганізації підприємств, закладів та установ, затвердження їхніх положень (статутів), у визначеному порядку призначення на посади та звільнення з посад їх керівників, здійснення інших повноважень з управління об'єктами права державної власності, що належать до сфери управління поліції [415]. Для забезпечення виконання завдань Національного антикорупційного бюро України його Директор відповідно до ч. 2 ст. 5 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII утворює своїм рішенням не більше семи територіальних управлінь бюро, юрисдикція яких охоплює визначені в рішенні області України, Автономну Республіку Крим, міста Київ та Севастополь. Крім того, законодавством передбачено, що Директор Національного антикорупційного бюро України у випадку обґрунтованої необхідності може утворювати своїм рішенням додаткові територіальні управління бюро у межах області чи Автономної Республіки Крим [416].

Розглядаючи реєстраційну діяльність правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, необхідно зазначити, що внаслідок існування цієї форми правоохоронні органи можуть фіксувати необхідну інформацію з метою ведення її обліку, подальшого використання для запобігання, припинення та розслідування правопорушень, які посягають на фінансово-економічні інтереси держави або вже завдали шкоди таким інтересам, здійснення контролю за використанням такої

інформації іншими суб'єктами. Її сутність, на думку М. П. Гурковського, полягає в тому, що відповідний суб'єкт реєстраційної діяльності ставиться в такі умови, коли він повинен безпосередньо застосовувати норми права для виконання поставлених перед ним завдань. Водночас предметом реалізації в такому разі є норми матеріального і процесуального права. Суб'єкт, який здійснює реєстраційну діяльність, реалізуючи свою владну компетенцію, повинен оперувати нормами, які визначають характер юридичної справи, що розглядається, і одночасно знайти оптимальний порядок досягнення юридичного результату. Цьому слугують три групи норм: норми, які закріплюють систему суб'єктів, які провадять реєстраційну діяльність, їхню компетенцію, принципи, порядок організації і діяльності, форми та методи проведення реєстрації та інші загальні положення, що є основою здійснення реєстраційної діяльності; процесуальні норми, які забезпечують потреби самої реєстраційної діяльності, визначають оптимальні процедури її здійснення та спрямовані на забезпечення її ефективності; норми, які є предметом реєстраційної діяльності, тобто ті норми, що містять правові приписи, адресовані об'єктові. Під час здійснення реєстраційної діяльності суб'єкт, який здійснює реєстраційні дії, перевіряє виконання об'єктом усіх належних приписів, що стосуються реєстрації [111, с. 36–37]. Тобто можемо сказати, що розглянутий різновид правової форми формує передумови для ефективної роботи правоохоронних органів у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки країни на початкових стадіях, що сприяє подальшому успішному виконанню поставлених завдань.

Так, відповідно до ч. 350.1.1 ст. 350 Податкового кодексу України № 2755-VI від 2 грудня 2010 року підрозділи податкової міліції Державної фіскальної служби України приймають і реєструють заяви, повідомлення та іншу інформацію про кримінальні та інші правопорушення, віднесені законом до компетенції податкової міліції, здійснюють у передбаченому законом порядку їх перевірку і приймають щодо них відповідні рішення [344]. Така правова форма є невід'ємною складовою в діяльності й інших правоохоронних

органів України, які забезпечують фінансово-економічну безпеку держави, про що можна зробити висновок, аналізуючи норми вітчизняного кримінального процесуального законодавства. Так, згідно з п. 4 ст. 214 КПК України № 4651-VI від 13 квітня 2012 року слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. Відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається [207]. Значущою для забезпечення ефективної роботи правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави є юрисдикційна форма, спрямована на протидію та боротьбу з правопорушеннями, які посягають на фінансово-економічні інтереси держави.

Як зазначає С. С. Шоптенко, юрисдикційна діяльність має державно-владний характер, оскільки реалізується спеціально уповноваженими на те органами державної влади й органами місцевого самоврядування при виконанні ними делегованих повноважень держави. Крім того, вона здійснюється в чіткій відповідності до національного законодавства, із дотриманням відповідних процедур, а в окремих випадках може супроводжуватися застосуванням заходів державного примусу [594, с. 182].

Стосовно юрисдикційної діяльності правоохоронних органів України, що забезпечують фінансово-економічну безпеку держави, то у цьому разі мова йде про протидію правопорушенням, наслідки від вчинення яких вплинули або можуть негативно вплинути на належне функціонування фінансової та економічної систем держави (адміністративні та кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією, правопорушення в галузі фінансів і підприємницькій діяльності та ін.). Відповідно з метою протидії таким правопорушенням правоохоронні структури наділені повноваженнями щодо складання протоколів про адміністративне правопорушення. Наприклад, згідно до п. 4¹ ст. 25 Закону України «Про Службу безпеки України» № 2229-XII від 25 березня 1992 року Служба безпеки України наділена правом складати протоколи про

адміністративні правопорушення, віднесені законом до її компетенції, проводити особистий огляд, огляд речей, вилучення речей і документів, застосовувати інші передбачені законом заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення [434]. Правом на складання протоколів про адміністративні правопорушення наділені також органи Національної поліції, що передбачено ч. 1 ст. 255 КУпАП від 7 грудня 1984 року [182]. Також згідно з ч. 350.1.10 ст. 350 Податкового кодексу України № 2755-VI від 2 грудня 2010 року органи податкової міліції наділені правом складати протоколи та розглядати справи про адміністративні правопорушення [344]. Переходячи до розгляду не правових форм, вважаємо за доцільне звернути увагу на основні підходи до розуміння зазначеного поняття. Це дасть можливість усвідомити те, які безпосередньо сфери відносин вони охоплюють та дозволить сформулювати науково-теоретичні передумови для визначення конкретних видів цих форм.

Щодо самого поняття «неправові (організаційні) форми», то, на думку О. Ф. Скакун, його потрібно розглядати як управлінську діяльність, яка позбавлена юридичної оболонки, не вимагає суворого юридичного оформлення, не пов'язана з виконанням юридично значимих дій, які зумовлюють правові наслідки. Разом із тим вищенаведене не означає, що організаційна форма діяльності жодним чином не регулюється правом: вона підзаконна, здійснюється в межах чинного законодавства та компетенції того чи іншого органу. У такому випадку правом регулюється лише загальна процедура вчинення дій [495].

Зупинимося на тлумаченні вказаного поняття щодо певного державного органу. Так, до прикладу, О. М. Курко наголошує, що організаційні форми прокурорської діяльності – це дії, які юридичного значення не мають, адміністративних правовідносин не спричиняють (наради, засідання, конференції, семінари, здійснення контролю, роз'яснення тих чи інших заходів, забезпечення поєднання колегіальності та єдиноначальності, моніторинг громадської думки, вивчення та узагальнення досвіду, добір кадрів, офіційні

візити за кордон і робочі поїздки по країні, прес-конференції, інтерв'ю, індивідуальний прийом громадян і посадових осіб, матеріально-технічні процедури та ін.) [214].

Щодо ознак неправових (організаційних) форм, то, на думку В. Т. Комзюка, до них слід віднести:

- допоміжний характер по відношенню до правових форм діяльності;
- завдяки таким формам забезпечується практична реалізація завдань та функцій органів державної влади;
- здійснюються виключно із використанням посадовими особами своїх організаційних повноважень;
- є відносно самостійними та універсальними;
- спрямовані на забезпечення ефективної діяльності органів управління;
- їх використання не спричиняє настання відповідних правових наслідків;
- спрямовані на забезпечення чіткої роботи органів та покращення їх діяльності [191, с. 348–349].

Однак деякі науковці досліджували специфіку неправових форм діяльності конкретних правоохоронних органів України. Зокрема, О. Ю. Прокопенко, досліджуючи питання організаційних форм діяльності органів внутрішніх справ, запропонував наступні їх ознаки:

- є комплексом заходів, спрямованих на підвищення ефективності виконуваних органами внутрішніх справ завдань і функцій із забезпечення правопорядку в регіоні;
- забезпечують досягнення кінцевої мети діяльності органів внутрішніх справ у зазначеній сфері – дотримання та зміцнення правопорядку в регіоні;
- забезпечують належне й більш ефективне виконання інших, насамперед правових форм діяльності органів внутрішніх справ як суб'єктів забезпечення правопорядку в регіоні;
- відіграють допоміжну роль щодо правових форм діяльності органів внутрішніх справ як суб'єктів забезпечення правопорядку в регіоні [414, с. 11].

Загалом, як слушно наголошує О. М. Бандурка, організаційні форми не

пов'язані зі здійсненням юридично значущих дій, а отже, не можуть спричиняти виникнення, зміну або припинення адміністративних правовідносин. Вони спрямовані на забезпечення належного й ефективного функціонування органів державної влади та посадових осіб, які здійснюють управлінську діяльність, за часом настання можуть або передувати, або наставати після реалізації правових форм державного управління. До неправових форм державного управління відносять різноманітні організаційні заходи, а також матеріально-технічні операції, що носять допоміжний характер і призначені обслуговувати всі інші форми управлінської діяльності й необхідні для одноразового врегулювання управлінських відносин [11, с. 308]. Тобто такі форми діяльності правоохоронних органів України, що забезпечують фінансово-економічну безпеку держави, законодавством не завжди регламентуються, адже не виникає ніяких юридичних наслідків. У таких формах, порівняно з правовими, як слушно відмічає І. Є. Туркіна, більш розгорнуто представлені компромісні позиції, підходи, які влаштовують як суб'єктів, так і об'єктів управління, на відміну від правової форми, де яскраво виражено одностороннє волевиявлення уповноваженого державного органу чи посадової особи [533].

До організаційних форм діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави ми можемо віднести розгляд звернень громадян, проведення нарад, конференцій, семінарів, інформаційно-аналітичну роботу, матеріально-технічні операції.

Розгляд звернень загалом є однією з найбільш поширених неправових форм діяльності не лише правоохоронних, а й більшості державних органів України. Як наголошують В. І. Цимбалюк і К. О. Кісілевич право на звернення є важливим конституційно-правовим засобом захисту та однією з гарантій дотримання прав і свобод громадян. Адже, звернення громадян є однією з форм участі населення в державному управлінні, у вирішенні державних і суспільних справ, можливістю активного впливу громадянина на діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування» [573, с. 149].

Фактично розгляд звернень громадян як одна із неправових форм діяльності правоохоронних органів покликана забезпечити практичну реалізацію ст. 40 Конституції України від 28 червня 1996 року, відповідно до якої усі мають право на індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисте звернення до органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, зобов'язаних за результатами розгляду звернення надати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк [197].

Значною мірою це питання врегульовано Законом України «Про звернення громадян» № 393/96-ВР від 2 жовтня 1996 року, де вказано, що громадяни України мають право звернутися із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, щодо статутної діяльності, заявами або клопотаннями щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків (ст. 1) [406]. Ще одним значимим юридичним актом щодо розгляду звернень громадян є Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування» № 109/2008 від 7 лютого 2008 року, відповідно до п. 7 якого Генеральній прокуратурі України рекомендовано: вжити додаткових заходів з метою забезпечення нагляду за додержанням законодавства з питань звернень громадян, права громадян на подання звернення та особистий прийом, поновлення порушених прав; забезпечувати участь представників органів прокуратури в роботі постійно діючих комісій з питань розгляду звернень громадян [412].

Говорячи про розгляд звернень громадян у діяльності правоохоронних органів України, які забезпечують фінансово-економічну безпеку держави, необхідно відмітити, що для деяких з них розроблений і затверджений спеціальний акт, який визначає основні засади розгляду таких звернень.

Наприклад, Порядком розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України, затвердженим Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 15 листопада 2017 року № 930, встановлено єдиний порядок приймання, реєстрації, розгляду звернень громадян, контролю за виконанням доручень за результатами розгляду звернень громадян та дотриманням строків їх розгляду, основні вимоги до організації проведення особистого прийому громадян і ведення діловодства за зверненнями громадян для апарату центрального органу управління поліції, міжрегіональних територіальних органів поліції, органів поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях, місті Києві, їх територіальних (відокремлених) підрозділів, а також підприємств, установ та організацій, що перебувають у сфері управління Національної поліції України (п. 1) [400]. Для органів Служби безпеки України підзаконним актом, який регламентує розгляд звернень громадян є Інструкція про порядок розгляду в Службі безпеки України звернень громадян, затвердженою Наказом Центрального управління Служби безпеки України № 532 від 10 квітня 2018 року [391]; для Національного антикорупційного бюро – Положення про Приймальню громадян Національного антикорупційного бюро України і Порядок організації та проведення особистого прийому громадян посадовими особами у Національному антикорупційному бюро України, затверджене Наказом Директора Національного антикорупційного бюро України № 52 від 22 грудня 2015 року [398]; для органів прокуратури – Інструкція про порядок розгляду звернень і запитів та особистого прийому громадян в органах прокуратури України, затверджена Наказом Генеральної прокуратури України № 357 від 20 грудня 2017 року [392]; для підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України – Порядок розгляду звернень та організації особистого прийому громадян у Державній фіскальній службі України та її територіальних органах, затверджений Наказом Міністерства фінансів України № 271 від 2 березня 2015 року [401].

Наступною неправовою (організаційною) формою є проведення нарад,

конференцій, семінарів. Ключовою метою вказаної форми, на нашу думку, є визначення й обговорення проблемних питань, зокрема й тих, які негативно впливають чи впливатимуть на ефектне функціонування фінансової та економічної систем держави. Внаслідок таких обговорень, як правило, пропонуються шляхи вирішення цих проблем, формуються коротко- чи середньострокові плани, спрямовані на усунення існуючих недоліків та вживаються інші заходи. Вони можуть здійснюватися за безпосередньої участі науковців, фахівців у фінансовій та економічній сферах, представників державних органів, громадськості тощо.

Важливою організаційною формою діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави є інформаційно-аналітична робота. Значимість такої неправової форми пов'язана з постійним зростанням ролі інформації в різних сферах суспільних відносин. Внаслідок чого збільшуються й її обсяги, а кожен правоохоронний орган зобов'язаний досліджувати весь обсяг інформації, необхідний для встановлення потрібних фактичних даних.

Щодо трактування понять «інформація» та «аналітика», то необхідно насамперед звернути увагу на Закон України «Про інформацію» № 2657-ХІІ від 2 жовтня 1992 року, де під інформацією розуміють дані та/або відомості, що можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [407].

У свою чергу, під поняттям «аналітика» Ю. В. Курносов та П. Ю. Конотопов розуміють принципи методологічного, організаційного й технологічного забезпечення індивідуальної й колективної розумової діяльності, що дозволяє ефективно опрацьовувати інформацію з метою вдосконалювання якості наявних і отримання нових знань, а також підготовки інформаційної бази для ухвалення оптимальних управлінських рішень [215, с. 28].

На підставі тлумачень цих двох термінів можемо прийти до висновку, що інформаційно-аналітичною діяльністю є сукупність законодавчо допустимих

дій із застосуванням спеціальних знань для збирання, накопичення, оброблення будь-яких відомостей та/або даних, які зберігаються на матеріальних носіях чи відображаються в електронному вигляді. Подібну думку висловлює Ю. П. Сурмін, наголошуючи, що інформаційно-аналітична діяльність – це сукупність дій на основі концепцій, методів, засобів, нормативно-методичних матеріалів для збору, накопичення, обробки та аналізу для обґрунтування і прийняття рішень [519, с. 242].

На практиці вказаний вид форм реалізується досліджуваними правоохоронними органами на підставі норм чинного законодавства. Так, зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 24 Закону України «Про Службу безпеки України» № 2229-ХІІ від 25 березня 1992 року, п. 5 ч. 1 ст. 16 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» № 1698-VII від 14 жовтня 2014 року Служба безпеки та Національне антикорупційне бюро зобов'язані здійснювати інформаційно-аналітичну роботу [416]. Законом України «Про Національну поліцію» № 580-VIII від 2 липня 2015 року (ст. 25) передбачено, що поліція здійснює інформаційно-аналітичну діяльність виключно для реалізації своїх повноважень [415]. Згідно з ч. 350.1.1 ст. 350 Податкового кодексу України № 2755-VI від 2 грудня 2010 року податкова міліція збирає, аналізує, узагальнює інформацію щодо порушень у сфері оподаткування та бюджетній сфері, прогнозує тенденції розвитку негативних процесів кримінального характеру, пов'язаних з оподаткуванням [344].

Щодо останньої форми – матеріально-технічних операцій, то вони покликані сприяти ефективній реалізації інших форм діяльності Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро, Національної поліції України, підрозділів податкової міліції, а також органів прокуратури України у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки країни.

У науковій літературі виокремлюють наступні види матеріально-технічних операцій:

а) операції з діловодства (всі операції, які пов'язані з виготовленням документів і яким властивий технічний характер: листування,

передруковування, розмноження та ін.);

б) виконання приписів правових актів, якщо воно має матеріальний (технічний) характер (операції про передачу засобів або майна, видачу виконавчих документів, проведення конфіскації, оплатного вилучення);

в) реєстраційні операції, що мають самостійне значення (реєстрація фактів та подій);

г) статистичні операції (збирання та обробка статистичної інформації відповідно до встановлених правил);

г) інформаційно-довідкові операції (складання і опрацювання доповідних записок, довідок за результатами перевірок, підготовка довідників і довідок про роботу органів управління, надання відповідних роз'яснень і консультацій);

д) операції по систематизації матеріалів (створення комплексних інформаційно-аналітичних систем для державних потреб);

е) інформаційно-технологічні операції (впровадження інформаційних технологій в різних ланках державного управління) [99].

Таким чином, під адміністративно-правовими формами діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави запропоновано розуміти сукупність зовнішньо-виражених дій чи рішень співробітників правоохоронних органів України, вчинених чи прийнятих ними в межах національного законодавства з метою сприяння ефективному виконанню покладених на них законом завдань щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Зважаючи на положення наукової доктрини та норм законів, які визначають статус та регламентують діяльність правоохоронних органів, які захищають фінансово-економічні інтереси України, адміністративно-правові форми їх діяльності запропоновано поділяти на правові (видання юридичних та індивідуальних актів; укладення адміністративних договорів; вчинення юридично значущих дій), організаційні (розгляд звернень, проведення нарад, інформаційно-аналітична робота, матеріально-технічні операції).

3.3. Адміністративно-правові методи діяльності правоохоронних органів України, що забезпечують фінансово-економічну безпеку держави

У попередньому підрозділі було з'ясовано, що діяльність Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро, Національної поліції України, підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України, а також органів прокуратури України щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки країни здійснюється через різні адміністративно-правові форми. Кожна з таких форм має свої особливості, що обумовлено сучасним станом національного законодавства, специфікою діяльності правоохоронних органів у фінансово-економічній сфері й іншими факторами. Однак, як засвідчує багаторічна практика, застосування тієї чи іншої форми в конкретній ситуації не завжди призводить до бажаного з точки зору ефективності діяльності правоохоронного органу, результату, що відповідно негативно позначається на належному функціонуванні фінансової й економічної систем держави.

Не остання роль у негативній діяльності правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної системи держави належить недієвому використанню існуючого спектра адміністративно-правових методів, покликаних створювати максимально сприятливі передумови для ефективної реалізації відповідної форми діяльності правоохоронних органів. Адже, як давно відомо, саме через форми і методи державного регулювання наочно виявляється практична діяльність органів регулюючого впливу, за наслідками якої дається загальна оцінка держави як інституту публічної влади [602 с. 13].

Частково такий стан речей можна пояснити відсутністю закріплених на законодавчому рівні основоположних засад, які визначають специфіку застосування правоохоронними органами України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, методів безпосередньо при здійсненні ними своєї діяльності через конкретні адміністративно-правові форми. Слушною з цього приводу є позиція О. В. Слобожан, який, на прикладі

органів місцевого самоврядування, наголошує на необхідності розробки й прийняття (затвердження) спеціальних юридичних актів, що врегульовували б питання методів їх роботи. Так, науковець зазначає, що на сьогодні такі документи в абсолютній більшості органів місцевого самоврядування відсутні, а робота юридичної служби за частковим виключенням нормотворчої діяльності взагалі не планується [497, с. 199].

Ще однією проблемою є відсутність належного теоретичного дослідження зазначеної проблематики, що ускладнює процес формування хоча б базових уявлень про такі методи та їх види. Тому виникає необхідність детального вивчення й дослідження питання адміністративно-правових методів діяльності Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро, Національної поліції України, підрозділів податкової міліції, а також органів прокуратури України саме у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки країни. Адже, як слушно зазначає Р. М. Лящук характер та зміст завдань, які виконують правоохоронні органи, вимагають застосування у їх діяльності специфічних методів, адже те, яким чином правоохоронні органи будуть виконувати поставлені державою завдання, визначатиме ступінь та якість досягнення правоохоронної мети [239, с. 148].

Розглядаючи це питання, насамперед потрібно зазначити, що вітчизняні й зарубіжні науковці не пропонували поняття «адміністративно-правові методи діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку країни». Також відсутні підходи до розуміння їх видів і критеріїв для класифікації. Тому для повноти й всебічності дослідження доцільно ознайомитися з такими поняттями: «метод», «метод адміністративного права», «метод адміністративно-правового регулювання». Дослідження сутності вищезазначених понять дозволить сформулювати науково-теоретичне підґрунтя для формування авторського визначення поняття «адміністративно-правові методи діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку країни», визначити їх види і змістовно дослідити інші значущі аспекти питання адміністративно-правових методів у діяльності

правоохоронних органів, які забезпечують фінансово-економічну безпеку держави.

Прийнято вважати, що поняття «метод» походить від давньогрецького виразу «мета – одоїс», який можна перекласти як «через вистежений (або підготовлений) шлях» [334, с. 223]. Тобто одразу можемо відзначити, що зазначений термін асоціювався з певною сукупністю дій, вчинених у відповідній послідовності, направлених на досягнення бажаного результату.

Говорячи про сучасність, необхідно зазначити, що таким поняттям, часто й активно, оперують у різних галузях наук. Як переконує М. П. Кочерган, термін «метод» використовують у загальнонауковому, філософському значенні, у спеціально науковому, тобто такому, яке стосується окремої галузі науки [202, с. 207]. Розглянемо основні підходи до розуміння цього поняття з позиції кожного з вищеназваних науковцем значень.

Найбільш змістовне трактування дефініції «метод» у загальнонауковому значенні можна знайти в тлумачних словниках. Адже саме вони дають загальне уявлення про стилістичне уживання слів у різних сферах і часто є основою для формування ширших понять для конкретної проблематики. Так, зокрема, Великий тлумачний словник містить декілька варіацій трактування цього терміна. Зважаючи на тематику дослідження, пропонуємо виділити такі:

- 1) це спосіб пізнання природи та явищ суспільного життя;
- 2) це прийом або система прийомів, що застосовуються в якій-небудь галузі діяльності (науці, виробництві тощо);
- 3) це спосіб дії, боротьби і т. ін. [72, с. 664].

У словнику С. І. Ожегова метод тлумачиться як спосіб теоретичного дослідження або практичного здійснення чогось [302, с. 46].

С. Ю. Солодовников у Великому енциклопедичному словнику трактує метод як спосіб досягнення мети, сукупність прийомів та операцій теоретичного або практичного освоєння дійсності, а також людської діяльності, організованої певним чином» [504, с. 499]. Як бачимо, провідні фахівці-мовознавці сходяться у поглядах щодо розуміння значення цього терміна,

пропонуючи практично ідентичні його трактування.

З позиції філософії метод – це спосіб побудови й обґрунтування системи філософського знання; сукупність прийомів та операцій практичного та теоретичного освоєння діяльності [557]. Філософський енциклопедичний словник, за редакцією В. І. Шинкарука, тлумачить його як систематизований спосіб досягнення теоретичного чи практичного результату, розв'язання проблем чи одержання інформації, яка є новою на основі певних регулятивних принципів пізнання та дії, усвідомлення специфіки досліджуваної предметної галузі і законів функціонування її об'єктів [558]. У свою чергу, Д. О. Керімов вважає, що метод є способом побудови та обґрунтування системи філософських та наукових знань, сукупністю прийомів практичного та теоретичного засвоєння дійсності [170]. Існує також думка, що цю дефініцію потрібно трактувати, як систему правил, способів, прийомів, норм досягнення пізнавальної, практичної, духовної мети. В діяльнісному значенні метод є послідовністю дій, спрямованих на досягнення пізнавальної, практичної, духовної мети [242]. Можемо сказати, що у філософії ця дефініція тлумачиться подібним один до одного способом і відповідно виокремлюються подібні ознаки.

Стосовно сутності адміністративно-правового методу, то, на думку В. К. Колпакова це сукупність прийомів впливу, що містяться в адміністративно-правових нормах, за допомогою яких встановлюється юридичне владне і юридичне підвладне становище сторін у правовідносинах [189, с. 180]. У свою чергу С. М. Алфьоров вважає, що адміністративний, або адміністративно-правовий, метод являє собою сукупність методів права, які відображають владну природу державного управління, а врегульовані цим методом відносини визначаються як відносини влади та підпорядкованості [13, с. 10]. Д. М. Бахрах визначає адміністративно-правові методи як способи дії на людей, засоби, прийоми досягнення якої-небудь мети, виконання поставленого завдання [48, с. 286].

М. М. Потіп характеризує адміністративно-правовий метод як сукупність

прийомів, способів та засобів дослідження, що складають у своїй єдності методи дослідження наукової дійсності [360, с. 11].

Ю. П. Битяк трактує це поняття як сукупність зафіксованих у нормах цієї галузі прийомів (засобів) впливу на суспільні відносини, що складають її предмет, застосування яких дозволяє створити належні умови для реалізації і захисту прав громадян, нормального функціонування громадського суспільства й держави [9].

На думку Я. В. Лазура, адміністративно-правові методи дають вичерпну відповідь на питання, що стосується функціонування правозахисного механізму, як практично здійснюються правозахисні функції, за допомогою яких засобів. Особливістю цих методів є їх застосування за дорученням держави, тобто офіційно та у встановленому законодавством порядку. Вони відповідають певним вимогам, а саме: 1) мають здатність формувати та забезпечувати реалізацію правозахисних впливів; 2) мають бути різними та пристосовуватися до широкого використання; 3) мають бути реальними та гнучкими [223]. У цьому випадку можна говорити про те, що вчені розглядають метод як врегульовану нормами адміністративного права сукупність дій, вчинення яких сприяє успішному виконанню поставленого перед суб'єктом завдання.

Загалом, розглядаючи й аналізуючи існуючі підходи до розуміння терміна «метод», можна зробити висновок, що він є своєрідним інструментом, застосування якого забезпечує ефективне здійснення діяльності у конкретній сфері суспільних відносин. При цьому методу притаманна певна сукупність впорядкованих і за необхідності повторюваних дій, практична реалізація яких відповідним суб'єктом сприяє досягненню необхідної цілі.

Окремо необхідно зупинитися на дефініції «метод адміністративно-правового регулювання», який порівняно з методом адміністративного права, на нашу думку, співвідноситься як галузевий і загальний методи. Тобто можна сказати, що метод адміністративно-правового регулювання застосовується тоді, коли мова йде про здійснення конкретних дій у відповідній сфері, яка

врегулюється нормами адміністративного права. Тому ознайомлення з цією правовою категорією також є важливим для формулювання авторського визначення поняття «адміністративно-правові методи діяльності правоохоронних органів України, що забезпечують фінансово-економічну безпеку країни».

Так, зокрема І. С. Мангутов вважає, що «методи адміністративно-правового регулювання є способами впливу на окремих працівників і трудові колективи у цілому у процесі управління для здійснення намічених завдань і реалізації цілей даної організації» [251, с. 153]. З. Р. Кисіль вважає, що це спосіб здійснення функцій, засіб дії органу державної влади на керовані об'єкти (галузі, сфери, комплекси, об'єднання, підприємства, трудові колективи, громадян) [172, с. 289]. На переконання Ю. Ю. Чуприної, метод адміністративно-правового регулювання – це сукупність правових засобів та способів, що використовуються уповноваженими суб'єктами для регулювання суспільних відносин у процесі реалізації та виконання адміністративних завдань, функцій та досягнення цілей органами виконавчої влади, враховуючи об'єктивні закони суспільного розвитку. При цьому прийоми, що становлять зміст даного методу, поділяються на декілька груп: 1) за рівнем правової норми (імперативні і диспозитивні методи); 2) за рівнем нормативно-правового акта (статусний, процесуальний, деліктний методи) [583, с. 20].

На підставі розглянутих тверджень та зважаючи на особливості діяльності Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро, Національної поліції України, підрозділів податкової міліції, а також органів прокуратури України, у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки країни визначимо поняття адміністративно-правових методів діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку країни. При цьому вважаємо за доцільне звернути увагу на тлумачення подібних за змістом термінів.

Наприклад, Н. І. Золотарьова, досліджуючи поняття методів адміністративної діяльності правоохоронних органів у сфері екологічної

безпеки та їх різновидів, пропонує під методами адміністративної діяльності правоохоронних органів у сфері екологічної безпеки розуміти способи, прийоми цілеспрямованого впливу на поведінку громадян, а також діяльність підприємств і організацій у разі їх відхилення від норм законодавства у цій сфері та протистояння руйнівним силам природи та ліквідації наслідків природних катаклізмів [147, с. 48]. Колектив вітчизняних науковців, зокрема, О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, С. М. Князєв та інші, розглядаючи особливості адміністративної діяльності поліції наголошують, що методами адміністративної діяльності поліції є передбачені адміністративно-правовими нормами засоби, прийоми і способи, за допомогою яких поліція здійснює вплив на суспільні відносини з метою реалізації своїх правоохоронних завдань та функцій [16, с. 33]. Доцільно зосередити увагу на думці В. О. Пояркова, який, розглядаючи питання адміністративно-правових методів діяльності суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави, зазначає, що з погляду забезпечення економічної безпеки держави можна дати таке визначення адміністративно-правового методу – це сукупність правових засобів та способів (прийомів) юридичного (державно-владного) характеру впливу на економічні відносини, які застосовують суб'єкти забезпечення економічної безпеки держави в межах своєї компетенції для здійснення регулюючого впливу норм адміністративного права на економічну безпеку держави [361, с. 137].

І. О. Клочко метод діяльності органів прокуратури щодо протидії корупції визначає як систему способів, засобів та інструментів, визначених або не заборонених нормами адміністративного законодавства, які застосовуються органами прокуратури та прокурорами при здійсненні функцій щодо запобігання та протидії корупції [174, с. 128–129].

Беручи до уваги все вищезазначене, під адміністративно-правовими методами діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку країни, на наше переконання, необхідно розуміти визначені національним законодавством способи і прийоми цілеспрямованого впливу

правоохоронних органів України щодо усунення причин скоєння фінансово-економічних правопорушень і безпосередньо запобігання скоєнню останнім, а у разі їх вчинення – припинення, розслідування та притягнення винних осіб до відповідальності з метою відшкодування шкоди, завданої фінансово-економічним інтересам держави.

Безумовно, такі методи характеризуються певними ознаками, які дають можливість сформулювати уявлення про його особливості як правову категорію, а також у своїй сукупності дозволяють відмежувати його від інших, подібних, термінів. Зважаючи на відсутність думок щодо сутності поняття адміністративно-правових методів діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку країни, доцільно з'ясувати, за якими ознаками характеризують загальнозживані та максимально наближені, по суті, до тематики дослідження терміни. Мова йде про поняття «метод адміністративно-правового регулювання», яке, на нашу думку, є одним із найбільш досліджених у науковій літературі.

Так, зокрема, В. Б. Авер'янов звертає увагу на те, що поняття «метод адміністративно-правового регулювання» характеризують такі ознаки:

а) адміністративно-правовий метод – це статичний складник способу правового регулювання суспільних відносин у сфері державного управління;

б) він містить ключові ідеї, принципи регулювання в різних областях виконавчо-розпорядчої діяльності держави, створює загальну спрямованість юридичного впливу і є системоутворюючим фактором для правового інструментарію всередині галузі;

в) містить методи управління, у тій мірі, в якій вони піддані нормативно-правовій регламентації;

г) має в числі різновидів адміністративно-правовий метод [2, с. 12].

Існує також інший підхід до класифікації ознак адміністративно-правового методу, а саме:

1) це метод владних застережень;

2) неможливість сторони адміністративного правопорушення змінити

його характер на власний розсуд;

3) юридична нерівність сторін;

4) підконтрольність однієї сторони іншій, яка може бути: функціональною або організаційною;

5) імперативність регулювання;

6) централізоване регулювання [264].

Розглядаючи існуючі позиції стосовно видів адміністративно-правових методів, потрібно наголосити, що в наукових джерелах існує чимало критеріїв для їх класифікації. При цьому необхідно наголосити на тому, що будь-яка класифікація – це не тільки спроба нашої свідомості, спираючись на якісь ознаки дійсності, упорядкувати наші знання про неї, а й одночасно і відображення повноти глибини нашого знання про цю дійсність. Тому кордони універсальності класифікації завжди обмежені межами нашого знання і, природно, не можуть охопити нескінченного різномаяття об'єктивної дійсності. У цьому сенсі універсальної класифікації немає. Однак це зовсім не дає підстави твердити, що вона не буде задовольняти вимогу її використання для вирішення різнопланових завдань. Можна зробити висновок, що універсальною можна вважати таку класифікацію, яка відповідає основним вимогам, виробленим теорією і практикою і висунутим до неї, а також спирається на досягнутий рівень знання про предмет, що класифікується [481, с. 135].

Перш ніж розглядати й досліджувати класифікації, необхідно звернути увагу на думку І. В. Рукавішнікової, яка наголошує на необхідності розрізнення вихідних, первинних, ідеальних методів правового регулювання та галузевих методів, що виникли на базі перших і реалізованих в конкретних галузях [476]. Незважаючи на існування різних видів методів правового регулювання, пропонуємо зосередити увагу саме на галузевих методах, за допомогою яких, на наше переконання, можливо всесторонньо визначити особливості діяльності аналізованих правоохоронних органів у сфері забезпечення ефективного функціонування фінансової й економічної складових національної безпеки.

Так, зокрема, В. В. Коваленко пропонує класифікувати галузеві методи

правового регулювання за такими критеріями:

1) за формою вираження: а) правові методи, тобто ті, які містяться в правових актах і тягнуть юридичні наслідки; б) неправові методи, які характеризуються здійсненням суб'єктом публічної адміністрації певних дій організаційного характеру (наради, інструктажі тощо);

2) за правовими властивостями: а) нормативні методи, які застосовуються з метою прийняття нормативних актів; б) індивідуальні методи з метою прийняття індивідуального адміністративного акта;

3) за ступенем владного впливу на об'єкти: а) імперативні методи – містять зобов'язуючі до вчинення необхідних дій або належної поведінки владні приписи; б) уповноважувальні методи, які дозволяють здійснювати певні дії; в) заохочувальні методи реалізуються за допомогою встановлення стимулів до правомірної поведінки суб'єктів адміністративного права; г) рекомендаційні – містять рекомендації щодо здійснення певних дій необов'язкового характеру;

4) за суб'єктним складом: а) одноосібні методи; б) колегіальні методи [216, с. 482].

Подібну класифікацію пропонує А. Г. Нікуліна, доповнюючи її таким критерієм, як «залежно від міри використання повноважень державних органів», який, на переконання науковця, має такі види: переконання, заохочення, примус [296, с. 99].

На думку Ю. Ю. Чуприної, методи адміністративно-правового регулювання суспільних відносин поділяють на такі:

1) залежно від галузевої належності – методи: цивільного права, адміністративного права, судового права;

2) залежно від регуляторного впливу – методи: імперативні, диспозитивні, констатації;

3) залежно від форми вираження – методи: узгодження, взаємодії, координації, контролю й перевірки виконання, інспектування, інструктування;

4) виходячи з юридичних властивостей – методи нормативні та індивідуальні;

5) залежно від способу впливу на поведінку суб'єктів існують зобов'язуючі, забороняючі, уповноважуючі, заохочувальні методи [583, с. 75].

О. А. Савостін поділяє методи адміністративного регулювання за формою вираження на адміністративно-правові і адміністративно-організаційні. Науковець переконує, що адміністративно-правові методи опосередковані в нормативно-правових актах, а організаційно-правові методи, в свою чергу, диференціюються на: а) методи, що закріплюють структурно-функціональну модель об'єкта державного управління (тобто розкривають структуру і взаємодію адміністративних органів); б) процесуальні, тобто ті, що регламентують процедуру реалізації прав і виконання обов'язків учасників адміністративних правовідносин [482, с. 41].

Досліджуючи це питання, Т. О. Коломоєць акцентує увагу на наявності імперативного і диспозитивного методів адміністративного права, а також наголошує, що для адміністративної галузі права характерні наступні методи правового регулювання:

– метод влади-підпорядкування (субординації) або метод прямого розпорядництва, коли одна сторона відносин є юридично владною, а інша – юридично підвладною;

– метод рекомендацій – рекомендації суб'єкта відносин здобувають правову силу за умови прийняття їх іншим учасником;

– метод узгодження (координації) загалом регулює відносини між учасниками, які не перебувають між собою у підпорядкуванні;

– метод рівності означає, що суб'єкти, які знаходяться на одному рівні державного механізму, здійснюють спільні дії у формі адміністративного договору [186, с. 12].

Подібну позицію відстоює В. В. Юровська, яка зазначає, що методи адміністративного права за ступенем їх використання класифікуються на основні та акцесорні (додаткові). У свою чергу, за характером правового впливу основні адміністративні методи поділяють на імперативний та диспозитивний методи, а акцесорні – на рекомендаційний та заохочувальний. Подальший

рівень класифікації методів адміністративного права дає змогу поділити їх, так би мовити, на «підкласи», а саме залежно від способу правового регулювання на: метод заборон, метод приписів (зобов'язання), метод дозволу [598, с. 62].

Зважаючи на те що нас цікавлять саме адміністративно-правові методи діяльності правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, вважаємо за доцільне зупинитися також на класифікації зазначених методів через призму пріоритетних напрямків діяльності таких правоохоронних органів. Зокрема, як зазначає О. М. Бандурка, в роботі органів внутрішніх справ активно застосовуються два методи. Перший це адміністративний метод і він в основному пов'язаний з адміністративно-правовою формою діяльності, якою є правові акти управління, організаційно-розпорядчі заходи, засоби стимулювання і правового примусу, контроль тощо. Другим є економічний метод адміністративної діяльності, зокрема органів внутрішніх справ, який хоча і не передбачає «адміністрування», проте набуває обов'язкового характеру. Наслідки невиконання виявляються у матеріальних збитках, упущеній вигоді, грошових компенсаціях та ін. При цьому для адміністративної діяльності органів внутрішніх справ характерні також методи субординації та координації [4, с. 27].

В свою чергу, Є. М. Попович пропонує такі методи управління органами прокуратури:

1) адміністративний метод, сутність якого полягає в тому, що суб'єкт управління прямо встановлює і закріплює у правовій формі обов'язки певного органу або працівника;

2) метод заохочення, сутність якого зводиться до досягнення бажаної поведінки шляхом надання працівнику певних моральних або матеріальних благ;

3) метод примусу, сутність якого полягає у застосуванні до суб'єктів, поведінка яких відхиляється від бажаної, певних заходів позбавлення матеріальних та моральних благ;

4) метод переконання, який, на нашу думку, включає в себе морально-етичні методи та методи виховання, що містяться в окремих класифікаціях;

5) економічний метод, сутність якого полягає у створенні економічних умов, які сприятимуть досягненню встановлених цілей [357, с. 399].

Стосовно видів адміністративно-правових методів діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку країни, то при їх виборі необхідно врахувати думку О. А. Савостіна, який зазначає, що «конкретні методи правового регулювання отримують своє вираження в нормах права, де фіксується певний варіант поведінки учасників суспільних відносин, а іншими словами, передбачається, який стан волі має бути обрано для організації взаємин сторін і досягнення результату адміністративно-правового регулювання, що кореспондується з цілями і завданнями соціального реформування» [481, с. 163].

З-поміж запропонованих у розглянутих класифікаціях методів для подальшого дослідження, на нашу думку, необхідно виділити такі їх різновиди, як переконання та примус. При цьому, як зазначає Н. І. Золотарьова, в масиві зовнішньої правоохоронної діяльності переважає примус, хоча переконання є пріоритетним методом, адже в умовах можливості незастосування примусу співробітники правоохоронних органів завжди мають надавати перевагу застосуванню переконання. Таке співвідношення методів впливає з пріоритету виховної ролі переконання та демократичної природи нашої держави, відповідності її цілей і завдань інтересам людини і громадянина [147]. Розглянемо та детально дослідимо кожен із зазначених адміністративно-правових методів.

Переконання і примус як адміністративно-правові методи наділені і регулюючою властивістю, тому що визначають у регульованому відношенні взаємне правове становище суб'єктів, зазначають на підставі виникнення правових відносин, прийоми формування суб'єктивних прав та юридичних обов'язків і передбачають заходи захисту цих прав й обов'язків. Природно, що

ні переконання, ні примус самі по собі не мають таких властивостей. Регулюючу властивість вони мають тільки за умови, якщо входять «до складу» адміністративно-правових норм, орієнтованих на виховання правосвідомості, правової культури або на різні види адміністративно-правового примусу [583, с. 20]. Ф. В. Бортняк досить слушно доповнює зазначене тим, що методи переконання та примусу є універсальними методами публічного управління. Вони становлять систему засобів організуючого впливу правоохоронних органів на свідомість і поведінку людей, є необхідною умовою їх нормального функціонування та процесу адміністрування [58, с. 13]. Такі види методів давно й активно використовуються суб'єктами владних повноважень для регулювання відносин у тій чи іншій галузі, яка є об'єктом адміністративно-правового регулювання. Безумовно, їх застосування покликане забезпечити ефективне виконання покладених на відповідний суб'єкт чинних законодавством завдань.

Використання відповідного адміністративно-правового методу в діяльності правоохоронних органів України обумовлено конкретними обставинами, що виникають у процесі функціонування того чи іншого органу. Слушно зазначають О. Г. Стрельченко та Д. Ю. Островерховий, що всі методи застосовуються в реальному процесі адміністративної діяльності. У зв'язку з цим необхідно враховувати актуальні завдання, що стоять перед суб'єктом адміністративної діяльності, особливості, стан об'єкта та суб'єкта такої діяльності, характер і специфіку конкретної життєвої ситуації та інші зовнішні та внутрішні фактори [515, с. 108].

Стосовно методу переконання, то насамперед потрібно відзначити думку Р. М. Лящука, який зазначає, що метод переконання ґрунтується на нормативно-правових актах і застосовується без докладного та спеціального правового регулювання. Переконання широко реалізується в ході службової діяльності поліції, прикордонної служби та інших органів, а саме під час роботи з місцевим населенням, що направлена на профілактику правопорушень [239,

с. 148].

Так, М. В. Макарейко трактує переконання як процес цілеспрямованого впливу за допомогою відповідних правових засобів на свідомість і волю суб'єктів права, в результаті яких ідеї, цінності та установки, закріплені в праві, стають особистими, внутрішніми усвідомленими ідеями, цінностями, установками суб'єктів права [241, с. 392]. І. Д. Фіалковська з цього приводу, зазначає, що переконання як метод являє собою активний і систематичний вплив на свідомість і поведінку людей з метою добровільного підпорядкування правовим розпорядженням. Обов'язковість дотримання норм права спирається перш за все не на примус, а на переконання в тому, що ці норми відповідають принципам демократичної держави, пріоритету прав громадян, висловлюють єдність інтересів держави і особистості, справедливо захищають суспільство, державу, права і свободи громадян [556, с. 260].

Існує думка, що переконання – це моральний, психологічний, матеріальний вплив суб'єкта адміністративної діяльності на об'єкт, на його волю, свідомість та поведінку з метою досягнення свідомого виконання ним вимог правових норм [5]. Як зазначає А. Т. Комзюк, переконання містить систему заходів правового і неправового характеру, які здійснюються державними та громадськими органами через реалізацію виховних, роз'яснювальних і заохочувальних заходів, спрямованих на формування у громадян розуміння чіткого виконання вимог законів та інших правових актів [192]. А. І. Чебаков під «переконанням» як методом діяльності поліції розуміє діяльність її співробітників з формування позитивних життєвих установок людини з метою змусити її не робити протиправних дій [576, с. 128].

Щодо застосування методу переконання у діяльності правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави досліджуваними структурами, то погоджуємося з позицією Ф. В. Бортяника, який вказує, що у діяльності правоохоронних органів метод переконання використовується під час виконання завдань щодо охорони прав

та інтересів громадян. Працівник правоохоронного органу, починаючи застосовувати правові норми чи виконувати рішення у сфері охорони суспільних відносин, повинен пересвідчитись, чи отримана суб'єктом інформація щодо його прав та обов'язків у цих правовідносинах. Тобто персонал державного органу переконує суб'єкта в добровільному виконанні положень закону [58, с. 13].

Водночас В. П. Петков звертає увагу на те, що більшість учених-юристів сходяться на думці, що переконання є засобом вироблення свідомого і добровільного використання правових розпоряджень, предметом і способом впливу на свідомість і поведження особистості, вона складає основу функціонування апарата державного управління, всіх його підсистем, включаючи правоохоронні органи [335].

С. С. Алексєєв зазначає, що до основних форм методу переконання, які на сьогодні застосовують державні органи, належать:

- організація державних і громадських заходів з метою розв'язання конкретних завдань;
- виховання, особистий приклад;
- роз'яснення завдань органів державної влади;
- інструктаж осіб підпорядкованого апарату й громадськості з питань ефективного виконання поставлених завдань;
- заохочення, критика роботи й поведінки окремих осіб [20].

Норми чинного національного законодавства, які регулюють діяльність правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, дозволяють нам виокремити такі форми методу переконання в діяльності зазначених органів, як:

- підготовка та виконання спільних із громадськістю проектів, програм та заходів з метою задоволення їх потреб та покращення діяльності поліції;
- залучення до розгляду скарг щодо діяльності поліцейських і до перевірки інформації про належне виконання ними своїх обов'язків

представників громадськості;

– співробітництво з фізичними особами на засадах добровільності та конфіденційності, заохочення тих осіб, які допомагають у попередженні, виявленні, припиненні й досудовому розслідуванні правопорушень;

– інформування громадськості про результати своєї діяльності [453, с. 74–75].

Щодо примусу, то, без сумніву, в частині врегулювання відносин у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки країни він є найпопулярнішим серед інших методів, оскільки міститься у всіх методах правового регулювання [88]. Адже, як відомо, саме правові форми роботи державних органів є найдієвішим інструментом ефективної реалізації тих чи інших напрямків їхньої діяльності. На підтвердження цієї тези слід також звернути увагу на думку Т. О. Коломоєць, яка зазначає, що традиційно в юридичній науці будь-яке визначення права містить вказівку на його обов'язкову ознаку – примусову забезпеченість державою. А тому примус, який здійснює держава в межах та на засадах, чітко визначених законодавством, можна вважати засобом забезпечення правопорядку, дотримання вимог, визначених нормами права [187, с. 64].

Як зазначає В. К. Колпаков, вказаний метод належить до найбільш жорстких засобів впливу, тому в діяльності органів управління та їх посадових осіб примус застосовується, як правило, у поєднанні з іншими управлінськими прийомами [189, с. 194]. В. В. Іванникова з цього приводу вказує, що примус необхідний для охорони правопорядку, власності, прав і інтересів громадян і організацій, створення нормальних умов для діяльності апарата публічної влади. Це хоча й не головний, але важливий і необхідний метод панування [152, с. 192].

При цьому В. І. Фелик звертає увагу на те, що метод державного примусу в діяльності правоохоронних органів може бути ефективним лише за таких умов, як: виникнення реальної загрози вчинення правопорушення, проявів

насилля, злочину; існування необхідності припинення адміністративного правопорушення, затримання особи правопорушника, застосування до неї заходів адміністративної відповідальності; якщо застосування методів переконання не показало належного результату, і вони не мали виховного впливу [555, с. 210].

Стосовно поняття «адміністративного примусу», то І. П. Голосніченко, М. Ф. Стахурський, Н. І. Золотарьова переконують, що це метод вольового забезпечення відповідно до правової норми поведінки громадян, посадових та юридичних осіб за допомогою застосування заходів впливу, врегульованих адміністративно-правовими нормами, з метою досягнення відповідного порядку [91, с. 68]. В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко це поняття трактують як упорядковану сукупність засобів психологічного або фізичного впливу на свідомість і поведінку осіб з метою досягнення чіткого виконання визначених законом обов'язків, розвитку суспільних відносин у межах закону, забезпечення правопорядку й законності [10, с. 164].

Якщо говорити про примус як адміністративно-правовий метод під час діяльності щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, то не можна не звернути уваги на підхід О. В. Чайкіної, яка вважає, що адміністративний примус у сфері забезпечення державної безпеки визначає як діяльність органів державної безпеки з правомірною легального застосування до учасників безпекових правовідносин, незалежно від їхньої волі й бажання, системи заходів у вигляді моральних, особистих, майнових, організаційних, технічних та інших обмежень прав, свобод і законних інтересів з метою профілактики та припинення протиправних діянь, притягнення винних осіб до відповідальності, а також попередження й ліквідації реальних і потенційних загроз та викликів об'єктам державної безпеки [575, с. 80].

Більш широке тлумачення зазначеної дефініції пропонує В. О. Продаєвич, який розглядає його як особливий вид державного примусу, який є встановленою нормами адміністративного права системою заходів

психологічного, фізичного й організаційного впливу, що застосовуються, по-перше, до осіб, які чинять чи вчинили порушення норм адміністративного права, по-друге, до інших осіб із метою запобігання можливому правопорушенню або запобігання можливим шкідливим наслідкам для держави, суспільства й окремих громадян, по-третє, у зв'язку із забезпеченням провадження адміністративної справи [368, с. 5].

Д. Н. Бахрах визначає адміністративно-правовий примус як специфічний різновид державного примусу, що полягає у можливості суб'єктів функціональної влади застосовувати встановлені нормами адміністративного права примусові заходи у разі скоєння адміністративного правопорушення [47].

Ю. М. Козлов вважає, що примус є одним з адміністративно-правових методів управління і може розглядатися як комплекс різних прийомів і способів управлінського впливу у випадках неналежного поведіння керованих відхилень від їх вимог, сформульованих адміністративно-правовими нормами (особливо), а, по суті, всією системою нормативних правових актів різної юридичної сили [185, с. 356]. У свою чергу, В. А. Мельніков трактує цей термін, як метод впливу держави на суб'єктів права, що полягає в заповіданні їм будь-яких правообмежень у формі застосування прямо передбачених нормами адміністративного права заходів у зв'язку з правопорушенням (або об'єктивно-протиправним діянням, що містить в собі ознаки складу правопорушення) або в зв'язку з іншою державною необхідністю шляхом покладання на суб'єктів права індивідуальним правовим актом управління додаткового юридичного обов'язку або позбавлення (обмеження на використання) вже наявних у них прав [259].

Даючи змістовну характеристику адміністративного примусу, необхідно розглядати його в органічному зв'язку з державним примусом, визначаючи його як галузевий вид примусу, заснований на нормах адміністративного права і який застосовується в основному в сфері державного управління [240, с. 257]. Однак необхідно усвідомлювати, що ці категорії різняться, зокрема, на

переконання С. М. Алфьорової, С. В. Ващенко, М. М. Долгополової та інших, адміністративний примус має наступні особливості:

- 1) використовується в сфері державного управління з метою охорони суспільних відносин, що виникають у цій сфері державної діяльності;
- 2) механізм правового регулювання адміністративного примусу встановлює підстави і порядок застосування відповідних примусових заходів;
- 3) порядок застосування примусових заходів регулюється, як правило, нормами адміністративного права тощо [13, с. 69].

У свою чергу, Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко пропонують розширений перелік цих особливостей, а саме доповнюють їх наступними положеннями:

– застосування адміністративного примусу – це результат реалізації державно-владних повноважень органів державного управління, і лише у виключних, передбачених законом випадках, такі засоби можуть застосовувати суди (судді);

– адміністративний примус використовують для: а) запобігання вчиненню правопорушень; б) припинення адміністративних проступків; в) притягнення до адміністративної відповідальності [10, с. 163–164].

Окремо потрібно розглянути ознаки адміністративного примусу, що дасть можливість умовно відмежувати його від інших видів державного примусу.

Так, на думку О. В. Ткалі, до таких ознак слід віднести наступні:

- 1) встановлюється нормами адміністративного права;
- 2) особливі підстави застосування;
- 3) застосовується зі специфічною метою;
- 4) є абстрактним (безособовим) та має загальний характер;
- 5) особливий суб'єктний склад;
- 6) це система заходів, що містять вольовий момент психологічного та фізичного впливу на свідомість та поведінку осіб [530, с. 161].

О. Б. Черномаз із цього приводу пропонує таку сукупність ознак:

1) заходи примусу і порядок їх застосування встановлюються не тільки законом, а також нормативними актами органів виконавчої влади;

2) примусовий захід застосовується як засіб забезпечення державного управління системою;

3) застосування адміністративного примусу не завжди пов'язане із фактом скоєння адміністративного правопорушення, яке посягає на суспільні відносини;

4) процесуальний порядок застосування адміністративного примусу відрізняється досить високим рівнем оперативності, що збільшує ефективність його реалізації;

5) адміністративний примус застосовується тільки уповноваженими на те державними особами (органами виконавчої влади) і посадовими особами, визначених нормативно-правовими актами України [579, с. 410].

Щодо застосування примусу у діяльності правоохоронних органів, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, необхідно звернути увагу на Закон України «Про Національну поліцію України» від 2 липня 2015 року, за яким до заходів примусу належать: фізичний вплив; застосування спеціальних засобів та вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 42) [415]. При цьому заходи фізичного примусу мають право застосовувати співробітники всіх правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

Поряд із цим у науковій доктрині існують різні підходи до розуміння методу адміністративного примусу. Зокрема, В. І. Фелик, який досліджував метод адміністративного примусу в профілактичній діяльності правоохоронних органів, робить висновок про його комплексний характер. Науковець звертає увагу, що цей метод включає методи адміністративного припинення, адміністративного нагляду та контролю, адміністративно-правової заборони та адміністративного регулювання [555, с. 210].

Основною метою методів адміністративного припинення є запобігання

розвитку протиправного діяння та мінімізація потенційних збитків. Вони застосовуються якщо діяння вже почало здійснюватися. З-поміж іншого сама назва вказує на цільове призначення методів адміністративного припинення – припинення неправомірної поведінки, що полягає: у припиненні протиправного діяння; усуненні його шкідливих наслідків; створенні належних умов для притягнення винної особи до адміністративної відповідальності в майбутньому [281, с. 91].

Аналіз нормативних актів, які регулюють діяльність Національної поліції України, Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро, підрозділів податкової міліції та органів прокуратури України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, свідчить про наявність методу адміністративного припинення в їх діяльності.

Отже, відповідно до ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію України» органи поліції виявляють причини і умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень і вживають заходів для їх усунення, а крім того, вживають заходів з метою припинення виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень, у тому числі тих, які завдають шкоди фінансовим та економічним інтересам держави [415].

У свою чергу, в ст. 16 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року передбачено, що співробітники бюро здійснюють оперативно-розшукову діяльність з метою припинення кримінальних правопорушень, віднесених КПК України до його підслідності [416]. Подібним є також п. 3 ст. 24 Закону України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року, відповідно до якої обов'язком співробітників спецслужби є профілактика правопорушень та припинення кримінальних правопорушень, розслідування яких віднесено законодавством до її компетенції [434]. І нарешті, підпунктом 350.1.5 п. 350.1 ст. 350 ПК України до обов'язків податкової міліції віднесено виявлення причин і умов, що сприяли вчиненню злочинів та інших правопорушень у сфері оподаткування та

бюджетній сфері та вжиття заходів щодо їх усунення [344].

Виходячи з вищевикладеного, очевидно, що методи адміністративного припинення відіграють важливу роль у діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, оскільки без зазначених методів вказані правоохоронні органи фактично не могли б здійснювати покладені на них законодавством України завдання [497, с. 76].

Таким чином, важливість значення методів діяльності правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, полягає в тому, що вони сприяють реалізації покладених на них завдань та функцій у сфері захисту фінансово-економічних інтересів держави. Відповідно під адміністративно-правовими методами діяльності правоохоронних органів України, що забезпечують фінансово-економічну безпеку держави запропоновано розуміти визначені національним законодавством способи і прийоми цілеспрямованого впливу правоохоронних органів на усунення причин скоєння фінансово-економічних правопорушень, запобігання скоєнню фінансово-економічних правопорушень, а у разі вчинення таких правопорушень їх припинення, розслідування та притягнення винних осіб до відповідальності з метою відшкодування шкоди, завданої фінансово-економічним інтересам держави. Враховуючи специфіку діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави можна зробити висновок, що методами їх діяльності є примус та переконання.

3.4. Організаційні основи діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України

Ефективність правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави залежить від належної організації їх діяльності та злагодженої взаємодії між ними. На сьогодні ряд організаційних

засад діяльності правоохоронних органів України визначено в Конституції України та інших нормативно-правових актах. Однак, перш ніж детально розглядати закріплені на законодавчому рівні засади організації та діяльності правоохоронних органів України, які забезпечують фінансово-економічну безпеку держави, доцільно звернути увагу на сутність поняття «організація».

Великий тлумачний словник містить декілька варіацій трактування поняття «організація», зокрема:

- дія за значенням організувати, тобто забезпечувати, влаштовувати що-небудь, вишукуючи для цього необхідні можливості;
- чітко налагоджувати, належно впорядковувати що-небудь;
- комплекс заходів, сутність яких полягає в координації дій елементів системи [58].

Великий енциклопедичний юридичний словник, за редакцією Ю. С. Шемшученка, надає більш конкретизоване тлумачення вказаної дефініції:

- це властивість будь-якого матеріального об'єкта, що виявляється у впорядкованості структури, внутрішньої побудови;
- це сукупність пов'язаних між собою складових частин (елементів) відповідного об'єкта, а також зв'язків (взаємовідносин) між ними й іншими об'єктами, у результаті чого утворюється певне зовнішнє органічне середовище;
- це об'єктивне явище, притаманне всім керованим соціальним об'єктам [71, с. 569]. Таким чином, зважаючи на вищевикладене, зазначимо, що під організацією потрібно розуміти певну впорядкованість за необхідними критеріями тих чи інших елементів.

Відповідно під організаційними основами діяльності правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, слід розуміти закріплені національним законодавством положення, які визначають систему управлінських дій, спрямованих на впорядкування структури правоохоронних органів, оптимальний розподіл функціональних обов'язків між підрозділами правоохоронних органів, координацію діяльності

правоохоронних органів та взаємодію між ними, належну підзвітність правоохоронних органів та контроль за їх діяльністю, що в сукупності впливає на ефективність виконання зазначеними суб'єктами покладених на них завдань та функцій щодо захисту фінансово-економічних інтересів держави від протиправних посягань.

Беручи до уваги визначення, яке ми запропонували, можна зробити висновок, що поняття «організаційні основи діяльності правоохоронних органів України, які забезпечують фінансово-економічну безпеку держави», є комплексним та включає в себе:

- 1) впорядкованість структури правоохоронних органів України;
- 2) розподіл функціональних обов'язків між підрозділами правоохоронних органів України;
- 3) координацію діяльності правоохоронних органів України;
- 4) взаємодію правоохоронних органів України;
- 5) підзвітність правоохоронних органів України;
- 6) контроль за діяльністю правоохоронних органів України [459].

Однак, перш ніж перейти безпосередньо до аналізу організаційних засад створення та діяльності правоохоронних органів України, вважаємо за доцільне звернути увагу на загальні засади створення та діяльності зазначених суб'єктів, оскільки їх зміст дозволяє краще зрозуміти юридичну природу управлінських відносин, які виникають, змінюються та припиняються як в межах одного правоохоронного органу, який захищає фінансово-економічно інтереси держави від протиправних посягань, так і всіх загалом.

Аналіз положень нормативних актів, які є джерелами правового регулювання організації та діяльності правоохоронних органів, дозволяє нам зробити висновок, що однією із основоположних засад організації та діяльності правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, є верховенство права (ст. 7 Конституції України).

Зокрема, Д. Л. Савенко робить висновок, що верховенство права у діяльності органів прокуратури України відображає суть її як правоохоронного

та правозахисного органу. Всі інші принципи організації та діяльності прокуратури так чи інакше пов'язані з принципом верховенства права і впливають із нього, оскільки метою цієї діяльності є втілення в життя ідеї верховенства права. При цьому аспекти організаційної та функціональної діяльності прокуратури визначаються саме верховенством права [480, с. 10].

Розглядаючи верховенство права як основу діяльності Національної поліції України, не можна не звернути увагу на позицію деяких вітчизняних науковців, на думку яких, принцип верховенства права у діяльності органів поліції виражається в тому, що:

1) Національна поліція України є публічним органом, створеним згідно із законом;

2) діяльність Національної поліції України завжди повинна проводитися у відповідності з національним правом і міжнародними стандартами;

3) законодавство про Національну поліцію України повинно бути доступним для громадськості, достатньо зрозумілим і точним, та за необхідності супроводжуватися чітким підзаконним регулюванням, яке також повинно бути доступними для громадськості і зрозумілим;

4) на персонал поліції повинно поширюватися таке саме законодавство, що й на звичайних громадян, і винятки можуть бути виправдані тільки з причин належної роботи поліції в демократичному суспільстві [503, с. 20].

Необхідно звернути увагу, що незалежно від існування різних наукових підходів така засада організації та діяльності правоохоронних органів, як верховенство права, закріпилася не лише в Конституції України, а й в положеннях відповідних спеціалізованих нормативних актів. Зокрема, у статті 6 Закону України «Про Національну поліцію України» визначено, що поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави [415]. Відповідно верховенство права визначає спрямованість діяльності органів поліції. Більше того, у самому Законі України «Про Національну поліцію України» закріплено, що поліція є

центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [415].

В Законі України «Про Службу безпеки України» прямо не зазначено про існування такої засади діяльності органів безпеки, як верховенство права, але є вказівка не те, що діяльність Служби безпеки України здійснюється на основі дотримання прав і свобод людини [434]. У свою чергу, Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» серед переліку засад діяльності Національного антикорупційного бюро України виділяє верховенство права і повагу та дотримання прав і свобод людини і громадянина [416], зважаючи на що можна зробити висновок, що у зазначеному нормативному акті законодавець, як і в Конституції України, розмежовує верховенство права і повагу та дотримання прав і свобод людини і громадянина.

І нарешті, Закон України «Про прокуратуру» закріплює, що діяльність органів прокуратури ґрунтується на засадах верховенства права та визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю.

Зважаючи на вищевикладене, очевидно, що верховенство права як засада організації та діяльності правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, потребує конкретизації.

Рішенням Конституційного суду України від 2 листопада 2004 року під верховенством права пропонується розуміти панування права в суспільстві. Крім того, зазначено, що панування верховенства права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо (абз. 2 пп. 4.1 п. 4) [473].

Дещо іншим є розуміння верховенства права у міжнародних документах. Так, відповідно до Копенгагенського документа (1990) верховенство права не зводиться лише до формальної законності, яка забезпечує правильність та узгодженість процесу творення і впровадження в життя демократичного ладу, а

означає також і справедливість, засновану на визнанні та повному сприйнятті людської особи як найвищої цінності та яку гарантовано інститутами, що забезпечують рамки для її як найповнішого вираження [74].

Зазначене дозволяє нам стверджувати, що такі засади діяльності правоохоронних органів як верховенство права та повага і дотримання прав і свобод людини і громадянина нерозривно пов'язані. При цьому саме необхідність належного захисту прав і свобод людини, як найвищої цінності в державі, обумовила необхідність створення та діяльності правоохоронних органів. Отже, можна зробити висновок, що верховенство права є основоположною засадою організації та діяльності правоохоронних органів України. Поряд із цим на правоохоронні органи не лише покладається обов'язок щодо захисту прав, свобод та інтересів людини, громадянина, суспільства та держави, але й обов'язок саме співробітників правоохоронних органів України поважати і дотримуватися прав і свобод людини і громадянина визначених законодавчими та міжнародними актами.

Говорячи про інші засади організації та діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, необхідно зазначити, що аналіз норм спеціалізованих нормативних актів дозволяє нам виділити наступні засади організації та діяльності органів поліції, Служби безпеки України, Національного антикорупційного бюро, органів прокуратури України, підрозділів податкової міліції:

1. Поєднання єдиноначальності та колегіальності (ст. 3 Закону України «Про Службу безпеки України»).

Єдиноначальність у діяльності правоохоронних органів України полягає у тому, що організацію діяльності та керівництво правоохоронним органом здійснює одна посадова особа.

Водночас В. С. Банасяк і К. Р. Шиманські також уточнюють, що єдиноначальність прямо пов'язана з персональною відповідальністю керівників державного органу за результати прийнятих рішень та є важливим засобом забезпечення оперативності управління діяльністю державного органу. Цей

принцип передбачає підпорядкування колективу працівників волі начальника, який несе повну відповідальність за результати діяльності державного органу загалом [34, с. 61–63].

При цьому аналіз правових норм спеціалізованих нормативно-правових актів – Законів України «Про прокуратуру», «Про Національну поліцію», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про Службу безпеки України» свідчить, що лише останні два акти містять пряму вказівку на персональну відповідальність Директора Національного антикорупційного бюро України і Голови Служби безпеки України за діяльність вказаних органів. Тоді як у Законі України «Про прокуратуру» серед переліку повноважень Генерального прокурора України зазначено, що він організовує діяльність органів прокуратури [429], а Законом України «Про Національну поліцію» передбачено такі основні повноваження керівника поліції як керівництво діяльністю поліції та забезпечення виконання покладених на неї завдань [415].

Відповідно, визначаючи повноваження Генерального прокурора України та керівника поліції, законодавець акцентує увагу на єдиноначальності через вказівку на здійснення ними одноособового керівництва та організацію діяльності відповідних органів, тоді як поза увагою залишається не менш важливе визначення на законодавчому рівні того, хто несе відповідальність за діяльність органів прокуратури та поліції.

Окрім єдиноначальності, до засад організаційної впорядкованості правоохоронних органів України, які забезпечують фінансово-економічну безпеку держави, належить колегіальність.

Загалом колегіальність являє собою одну із основних засад управління при якому керівництво здійснюється не однією особою, а колегією, групою осіб, що володіють рівними правами при вирішенні питань. У широкому сенсі колегіальність – це форма прийняття рішень, в якій враховується колективна думка та, що не менш важливо, використовується метод громадського обговорення [294].

Беручи до уваги зазначене, можна зробити цілком обґрунтований висновок, що в організаційній структурі правоохоронних органів України, які здійснюють захист фінансово-економічних інтересів держави від протиправних посягань, функціонують колегіальні органи. Зазначене також підтверджується нормами національного законодавства, яке регламентує діяльність Служби безпеки України. Так, згідно зі ст. 14 Закону України «Про Службу безпеки України» в спецслужбі діє колегія, яка є колегіальним дорадчим органом, який визначає шляхи виконання покладених на неї завдань, приймає рішення з основних напрямів і проблем оперативно-службової діяльності і роботи з кадрами [434].

2. Підконтрольність і підзвітність суспільству та визначеним законом державним органам (ст. 3 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України»).

Незважаючи на те що зазначене положення прямо закріплене лише в Законі України «Про Національне антикорупційне бюро України», вказівка на підзвітність правоохоронного органу саме суспільству міститься також в інших нормативних актах.

Так, Законом України «Про Національну поліцію» передбачено, що керівник поліції та керівники територіальних органів поліції один раз на рік готують звіт про діяльність поліції та опубліковують його на офіційних веб-порталах органів поліції. Крім того, закріплено обов'язок керівника поліції звітувати Міністру внутрішніх справ України [272].

Органи прокуратури також інформують суспільство про свою діяльність шляхом повідомлень у засобах масової інформації (не менше ніж двічі на рік), а Генеральний прокурор України особисто не менше одного разу на рік звітує перед Верховною Радою України.

Норми Закону України «Про Службу безпеки України» також акцентують увагу на підзвітності спецслужби Верховній Раді України. Крім того, Служба безпеки України щорічно подає звіт про свою діяльність Президенту України. Однак про підзвітність і підконтрольність спецслужби суспільству в

нормативному акті мова не йде, є лише згадки про те, що спецслужба щороку публікує «Білу книгу», де висвітлює результати своєї діяльності за пріоритетними напрямками захисту інтересів суспільства та держави, з метою інформування громадськості про свою діяльність. Але назвати видання таких книг підзвітністю Служби безпеки України суспільству складно.

Положення щодо контролю за діяльністю правоохоронних органів конкретизує Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року. Відповідно до ст. 10 Закону громадяни України беруть участь у здійсненні цивільного контролю за діяльністю правоохоронних органів. І здійснювати такий цивільний контроль вони можуть декількома способами:

- 1) через громадянські об'єднання, членами яких вони є;
- 2) через депутатів місцевих рад;
- 3) особисто через звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або до державних органів [425].

Таким чином, законодавець із прийняттям Закону України «Про національну безпеку України» надав громадянам широкі можливості щодо здійснення контролю за діями, бездіяльністю, рішеннями співробітників та керівників правоохоронних органів України, тоді як останні не мають права перешкоджати здійсненню такого контролю.

3. Політична нейтральність/позапартійність (ст. 3 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», ст. 10 Закону України «Про Національну поліцію України», ст. 6 Закону України «Про Службу безпеки України», ст. 3 Закону України «Про прокуратуру»).

Варто зазначити, що зазначений принцип закріплений по-різному у спеціалізованих нормативних актах, які визначають статус правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Зокрема, у Законі України «Про Службу безпеки України» мова йде про позапартійність Служби безпеки України, у Законах України «Про Національну поліцію України» та «Про прокуратуру» – політичну нейтральність, а у Законі України «Про Національне антикорупційне бюро

України» – політичну нейтральність та позапартійність. Зважаючи на зазначене, вважаємо за доцільне звернути увагу на визначення дефініцій «політична нейтральність» та «позапартійність» для з'ясування не лише відмінностей між зазначеними поняттями, а й формулювання власної позиції щодо того, на якій із описаних категорій все-таки варто зупинити увагу, а в – подальшому закріпити її на законодавчому рівні.

Так, М. Свірін зазначає, що найбільш суворим і жорстким, безперечно, є поняття «безпартійність», яке висуває таку однозначну вимогу, як «не бути членом політичної партії чи політичного руху». У свою чергу, «політична нейтральність» є певною мірою м'якшим поняттям, оскільки не забороняє членство в політичних партіях і політичних рухах, а висуває вимоги щодо утримання від демонстрації політичних поглядів, політичних уподобань, особливого ставлення до політичних партій під час виконання своїх службових обов'язків [485, с. 155].

Зважаючи на теоретичне тлумачення понять «політична нейтральність» та «позапартійність», а також положення чинного національного законодавства, можемо зробити висновок про досить неоднозначний підхід до вживання вищевказаних понять. Із норм Законів України «Про Службу безпеки України» та «Про Національне антикорупційне бюро України» можна зробити висновок, що співробітники цих правоохоронних органів не можуть бути членами політичної партії, тоді як згідно з нормами Законів України «Про Національну поліцію» та «Про прокуратуру» працівники поліції та органів прокуратури зобов'язані не демонструвати свої політичні погляди та переконання, але бути членами політичної партії вищевказані нормативні акти їм не забороняють.

З огляду на різницю між правовими нормами законодавчих актів, якими закріплено основні засади діяльності правоохоронних органів України, які забезпечують фінансово-економічну безпеку держави, вважаємо за доцільне звернути увагу на інші нормативно-правові акти, зокрема, Закон України «Про політичні партії в Україні» від 5 квітня 2001 року, норми якого свідчать, що співробітники правоохоронних органів України, на які національним

законодавством покладено завдання щодо захисту фінансової та економічної системи від незаконних посягань, не можуть бути членами політичних партій. Однак є також вказівка на те, що на час перебування на зазначених посадах або служби в правоохоронних органах України члени політичної партії зупиняють членство в політичній партії. Тобто мова йде не про припинення, а лише про зупинення членства в політичній партії.

На нашу думку, такий законодавчий підхід не є доцільним, у зв'язку з чим вважаємо, що необхідно передбачити таку організаційну засаду діяльності правоохоронних органів України, які забезпечують фінансово-економічну безпеку держави, як «політична нейтральність та позапартійність», що означає таке: правоохоронний орган у своїй діяльності залишається нейтральним до політичних переконань та поглядів, які панують у суспільства, не приймає участі у політичних акціях та/або мітингах тощо, крім того співробітники правоохоронних органів при призначенні їх на посаду чи прийнятті на службу до правоохоронних структур припиняють своє членство у політичних партіях.

Фактично мова йде про те, що особи, яких призначено на посаду або прийнято на службу до правоохоронних органів України, які забезпечують фінансово-економічну безпеку держави, зобов'язані розірвати свій зв'язок з політичними партіями, членами яких вони є, а в подальшому не демонструвати своїх політичних поглядів та переконань, що повинно позитивно вплинути на діяльність та імідж правоохоронних органів загалом.

4. Територіальність (ст. 3 Закону України «Про прокуратуру»).

Загалом «територіальність» як засада організації та діяльності органів прокуратури означає, що існує розгалужена система органів прокуратури. У свою чергу, під системою органів прокуратури розуміють сукупність органів, підрозділів, одиниць, що її утворюють та забезпечують діяльність і виконання покладених на неї функцій. Ця система побудована відповідно до державного устрою та адміністративно-територіального поділу України [133, с. 79].

Необхідно зазначити, що така організаційна засада діяльності правоохоронних органів, як територіальність, на сьогодні властива всім

правоохоронним органам України, які забезпечують фінансово-економічну безпеку держави.

На підтвердження вказаного доцільно звернути увагу на положення Закону України «Про Національну поліцію», де закріплено, що систему поліції складають центральний апарат управління поліцією та територіальні органи поліції [415]. У свою чергу, Законом України «Про Службу безпеки України» також акцентовано увагу на системі органів безпеки, до якої входять Центральне управління Служби безпеки України, регіональні органи, органи військової контррозвідки, військові формування, навчальні, науково-дослідні та інші заклади Служби безпеки України [434].

На відміну від вищезгаданих актів Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» не вживає категорії «система» при вказівці на те, що загальну структуру бюро складають центральне та територіальні управління. Однак діяльність вказаних структурних одиниць не в межах однієї системи органів Національного антикорупційного бюро України складно уявити.

5. Відкритість та прозорість (ст. 7 Закону України «Про Службу безпеки України», ст. 9 Закону України «Про Національну поліцію України», ст. 3 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», ст. 3 Закону України «Про прокуратуру») тощо.

Я. М. Когут акцентує увагу на тому, що відкритість і прозорість полягає у постійному інформуванні органів державної влади та органів місцевого самоврядування, суспільства про результати своєї діяльності, забезпеченні доступу до інформації, яка є публічною і володільцем якої суб'єкт є, та оприлюдненні інформації з обмеженим доступом лише у випадках і в порядку, визначених законом [180, с. 137].

Звичайно, що засади організації та діяльності правоохоронних органів України, які забезпечують фінансово-економічну безпеку держави, які ми виділили, не є вичерпним переліком, що підтверджується існуванням ряду наукових підходів до розуміння засад діяльності правоохоронних органів

України. До таких підходів належить і позиція В. М. Кравчука, який серед засад організації прокуратури виділяє:

- 1) цілісність – дії, вчинені співробітником прокуратури, вважаються вчиненими від імені органів прокуратури загалом;
- 2) централізм, тобто підпорядкування всіх одиниць єдиному в державі одноособовому центральному органу – Генеральному прокурору України;
- 3) одноосібне керівництво: як прокуратурою загалом, так і її окремими підрозділами керує одноосібний орган;
- 4) ієрархічність – органи прокуратури нижчого рівня підпорядковуються органам прокуратури вищого рівня, а прокурори – своїм керівникам;
- 5) позапартійність;
- 6) чотирирівнева організаційна структура;
- 7) територіальність [203, с. 148].

Фактично нами було розкрито сутність майже кожної із наведених засад створення та діяльності органів прокуратури, разом з тим акцентовано увагу на ряді інших не менш важливих засад створення та діяльності не лише органів прокуратури, а й правоохоронних органів України загалом, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Зважаючи на це, вважаємо за доцільне перейти до розгляду вже безпосередньо організаційних засад діяльності правоохоронних органів, серед яких насамперед необхідно приділити увагу взаємодії правоохоронних органів України між собою, з іншими суб'єктами, зокрема громадськістю, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, а також координації правоохоронної діяльності загалом.

І. В. Потайчук звертає увагу на існування двох підходів до розуміння поняття «взаємодія». Перший підхід тлумачить взаємодію широко, а саме співпрацю, яка розкривається в спільних узгоджених діях, спрямованих на досягнення спільної мети, у взаємній допомозі під час вирішення завдань [358, с. 3]. Тоді як другий підхід є більш вузьким і визначає взаємодію як відносини між оперативними працівниками оперативних підрозділів [140, с. 272].

На сьогодні на підзаконному рівні взаємодія органів поліції та органів безпеки регламентується нормами Інструкції про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю, затвердженої Наказом Міністерства внутрішніх справ України та Центрального управління Служби безпеки України № 317/235 від 10 червня 2011 року. Так, відповідно до положень зазначеної інструкції метою взаємодії зазначених суб'єктів є посилення протидії організованим злочинним угрупованням, попередження, розслідування та розкриття злочинів, учинених організованими злочинними групами і злочинними організаціями.

У свою чергу, формами взаємодії органів поліції та органів безпеки є:

- 1) спільний аналіз стану, структури організованої злочинності, причин і умов, що їй сприяють, прогнозування тенденцій її поширення;
- 2) розробка й реалізація спільних програм, планів у сфері боротьби з організованою злочинністю;
- 3) обмін оперативною інформацією, що становить інтерес для боротьби з організованою злочинністю;
- 4) створення робочих груп для підготовки законопроектів, пропозицій про зміни й доповнення до законодавства;
- 5) розроблення навчальних програм та проведення занять у системі професійної підготовки;
- 6) підготовка й проведення спільних колегій, нарад, семінарів щодо вдосконалення взаємодії;
- 7) проведення спільних оперативно-розшукових, профілактичних заходів;
- 8) інформування громадян про результати діяльності у сфері боротьби з організованою злочинністю;
- 9) удосконалення міжнародного співробітництва у сфері боротьби з організованою злочинністю.

Виходячи з вищевикладеного та зважаючи на позицію Д. М. Афанасіаді можна зробити висновок, що взаємодія правоохоронних органів України здійснюється за такими чотирма основними напрямками, як:

- а) нормотворчий;
- б) взаємодія під час здійснення оперативно-розшукових заходів;
- в) наукове співробітництво та обмін досвідом;
- г) матеріально-технічна підтримка сторін [28].

Водночас у науковій доктрині пропонується значно вужчий, ніж визначений у підзаконному акті, перелік форм взаємодії правоохоронних органів України. Зокрема, до цих форм науковці відносять обмін оперативною і іншою інформацією; спільне планування, узгодження за часом, місцем та здійснення оперативно-розшукових заходів; допомога наявними силами та засобами; тимчасова передача негласних співробітників; обмін досвідом оперативно-розшукової діяльності; проведення спільних оперативно-тактичних операцій; участь керівників в нарадах та аналізуванні проведених оперативно-розшукових заходів; спільне видання оглядів, методичних рекомендацій за результатами спільної діяльності у протидії злочинності [271].

І. В. Потайчук зазначає, що взаємодія правоохоронних органів України загалом регламентується кримінальними процесуальними нормами, зважаючи на це, вважаємо за доцільне розглянути лише деякі з вищеперелічених форм взаємодії правоохоронних структур [358].

Особливої уваги заслуговує обмін оперативною та іншою інформацією між правоохоронними органами України. Аналіз норм законодавства дає нам підстави стверджувати, що загалом обмін інформацією між правоохоронними органами здійснюється на підставі спільних підзаконних актів, норми яких регламентують порядок здійснення такого інформаційного обміну.

Зокрема, Наказом «Про затвердження Порядку взаємодії Національного антикорупційного бюро України та Міністерства внутрішніх справ України щодо використання інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України» від 4 жовтня 2017 року передбачено, що керівництво Національного антикорупційного бюро визначає посадових осіб, яким у зв'язку з виконанням службових обов'язків надається доступ до інформаційних ресурсів Міністерства внутрішніх справ України. Розробка і

відповідно прийняття Національним антикорупційним бюро та Міністерством внутрішніх справ України зазначеного підзаконного акта спрямоване насамперед на підвищення ефективності інформаційної взаємодії між зазначеними суб'єктами.

Водночас Р. Р. Грень зазначає, що, як свідчить анкетування, лише 25 % працівників правоохоронних органів України оцінюють ефективність рівня інформаційної взаємодії задовільно, тоді як 75 % вважають її незадовільною. А серед причин такої оцінки: відсутність єдиної системи взаємного інформування (22 %); відсутність окремого підрозділу для організації взаємодії (26,9 %); незадовільне налагодження співпраці керівників взаємодіючих органів (25,2 %); недосконалість правової основи (9 %) [102, с. 101].

Зважаючи на вищевикладене, можемо зробити висновок, що питання взаємодії правоохоронних органів України на сьогодні врегульовані досить фрагментарно, що підтверджується наявністю лише загальних положень щодо того, що правоохоронні органи взаємодіють між собою, а також з іншими суб'єктами, серед яких громадськість, органи державної влади тощо у спеціальних нормативно-правових актах, що регламентують їх діяльність та Законі України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». Крім того, на підзаконному рівні взаємодія між правоохоронними органами України врегульовується ними за власною ініціативою через прийняття спільних підзаконних актів, які знову-таки не регламентують взаємодію між ними повністю. Більше того, поза увагою взагалі залишається взаємодія правоохоронних органів України щодо протидії та боротьби з фінансово-економічними злочинами, які завдають істотної шкоди інтересам суспільства та держави, а також набули транснаціонального характеру, що відповідно потребує переходу правоохоронних органів на новий рівень взаємодії на міжнародному рівні. Очевидно, що відсутність належної правової регламентації взаємодії правоохоронних органів України як загалом, так і лише щодо протидії і боротьби з фінансово-економічними злочинами

позначається на ефективності діяльності правоохоронних органів України, які захищають фінансово-економічні інтереси держави від протиправних посягань.

Як вже було зазначено вище, взаємодія правоохоронних органів України між собою не є досконалою, більше того, на сьогодні особливо актуальним є їх взаємодія з відповідними органами іноземних держав. Така взаємодія відповідно до п. 5 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» є не правом, а обов'язком оперативно-розшукових підрозділів правоохоронних органів, який вони здійснюють з метою швидкого і повного попередження, виявлення та припинення злочинів [411].

Дійсно, на сьогодні Україна вже приєдналася до ряду міжнародних конвенцій щодо спільної протидії та боротьби транснаціональним злочинам, а також уклала чимало угод про взаємодію з правоохоронними органами інших держав у зазначеному напрямку, але фактично взаємодія правоохоронних органів України та зарубіжних держав на сьогодні залишається на низькому рівні.

Однією з проблем такої низької взаємодії є відсутність належного обміну інформацією. Зокрема, О. Петровський наголошує на тому, що існування багатьох розрізнених систем, які перебувають у підпорядкуванні різних підрозділів правоохоронних органів або ж у підпорядкуванні різних державних органів, стримують обмін інформацією між зазначеними суб'єктами. Звичайно ж, що така кількість баз даних правоохоронних органів України зумовлена покладеними на них національним законодавством завданнями та функціями. Однак саме ця кількість автоматизованих інформаційних систем, які не співпрацюють між собою, є суттєвою перешкодою в діяльності правоохоронних органів України [333, с. 146].

Водночас науковець звертає увагу на необхідність існування спільної інформаційної системи правоохоронних органів. Не можна не зазначити, що загалом ще у 2006 році Указом Президента України «Про Єдину комп'ютерну інформаційну систему правоохоронних органів з питань боротьби зі злочинністю» № 80/2006 було передбачено ряд заходів щодо створення єдиного

інформаційного простору правоохоронних органів України [379]. Однак передбачені в підзаконному акті заходи не були реалізовані, тоді як вагомими перевагами такої системи є те, що вона дає можливість на різних етапах розслідування виявити зв'язки, які не могли бути встановлені під час їх первинного аналізу підрозділами правоохоронного органу в межах лише власної бази даних. Безумовно, що налагодження інформаційного простору між правоохоронними органами України не лише спростить процес обміну інформацією між їх структурними підрозділами, а й підвищить міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії правопорушенням, зокрема фінансово-економічним.

Важливість вивчення засад координації діяльності правоохоронних органів України та взаємодії зазначених суб'єктів між собою полягає у тому, що діяльність правоохоронних структур повинна бути організована таким чином, щоб оперативні підрозділи правоохоронних органів мали всі необхідні можливості для взаємного обміну інформацією, реалізації спільних оперативно-розшукових операції тощо з метою найкращого виконання покладених на них законодавством завдань.

Варто погодитися з О. М. Бандуркою, позиція якого підтверджує важливість координації діяльності правоохоронних органів України, що забезпечують фінансово-економічну безпеку держави. Зокрема, науковець зазначає, що оперативні підрозділи діють не самі по собі, а в системі органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. І можуть виконувати свої завдання лише за умови взаємодії з іншими підрозділами правоохоронних органів, використовуючи їх можливості [40, с. 140].

Що ж до сутності координації, то сам термін «координація» (пізньолат. *coordinatio*, від лат. *co...* – «префікс», що значить «спільність», «сумісність», і *ordinatio* – «упорядкування») означає узгодження, поєднання, приведення до певного порядку чи відповідно до поставлених завдань складових частин чогось (понять, дій, речей тощо). Вона є однією з головних управлінських функцій, зміст якої полягає в забезпеченні впорядкування взаємозв'язків і

взаємодії між учасниками процесу управління з метою узгодження дій та об'єднання зусиль для вирішення загальних завдань [343, с. 139].

Якщо розглядати поняття «взаємодія» та «координація» у порівняльному аспекті, то необхідно звернути увагу на те, що зазначені поняття не є тотожними. Різниця між ними полягає у тому, що при координації лише одна сторона є ініціатором правовідносин, тоді як інша лише дотримується їх умов. Разом з тим при взаємодії ініціаторами виникнення правовідносин є дві сторони. Деяка інша відмінність між зазначеними поняттями полягає в тому, що взаємодія може бути між двома або більше суб'єктами, а процес координації вимагає щонайменше трьох суб'єктів, один із яких і здійснює координацію правоохоронної діяльності [618].

У цілому координація діяльності та взаємодії правоохоронних органів:

- є необхідним інструментом поєднання їх зусиль у вирішенні завдань протидії злочинності, створює умови для компетентних органів, що входять до правоохоронної системи, задля доповнення й багаторазового підсилення ефекту своїх дій за рахунок використання результатів діяльності координованих суб'єктів;

- забезпечує узгодженість дій усіх елементів правоохоронної системи;
- сприяє подоланню відособленості окремих правоохоронних підсистем;
- перетворює діяльність кожної із цих підсистем на органічно взаємопов'язані складові частини єдиної правоохоронної діяльності, досягаючи на цій основі запрограмованого ефекту кінцевих результатів функціонування правоохоронної системи, який значно перевищує ефект, котрий був можливий за звичайного, простого додавання результатів їх роботи поодиноці [201, с. 17].

Продовжуючи розгляд питання координації в діяльності правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, пропонуємо розглянути норми спеціалізованих нормативних актів, що є джерелами їх правового регулювання, які прямо визначають, хто координує діяльність кожного правоохоронного органу.

Зокрема, Законом України «Про Національну поліцію» передбачено, що діяльність органів поліції спрямовується і координується урядом через Міністра внутрішніх справ України. Одночасно з цим нормами зазначеного нормативно-правового акта визначено, які повноваження має Міністр внутрішніх справ України по відношенню до діяльності органів поліції. Серед таких повноважень необхідно виділити:

- забезпечення правового регулювання діяльності органів поліції;
- затвердження стратегій і пріоритетних напрямків діяльності поліції;
- прийняття рішення про розподіл бюджетних коштів, розпорядником яких є Міністерство внутрішніх справ України [415].

Фактично Міністр внутрішніх справ України зберігає за собою право приймати ряд важливих управлінських рішень, які впливають на діяльність органів поліції, тоді як її керівник лише здійснює керівництво діяльністю органів поліції та забезпечує виконання покладених на них завдань, а за досягнутими результатами діяльності органів поліції звітує перед Міністром внутрішніх справ України.

Органи прокуратури, на відміну від органів поліції, не залежать від управлінських дій та рішень органу, до підвідомчості якого вони належать, оскільки згідно зі ст. 8 Закону України «Про прокуратуру» діяльність усіх органів прокуратури організовує і координує Генеральна прокуратура України [429].

Зважаючи на те, що Генеральну прокуратуру України відповідно до законодавства очолює Генеральний прокурор України, необхідно зазначити, що до його повноважень належить:

- 1) визначення меж повноважень Генеральної прокуратури України, регіональної і місцевої прокуратур у сфері виконання конституційних функцій;
- 2) розподіл обов'язків між першим заступником і заступниками Генерального прокурора України;
- 3) затвердження актів щодо внутрішньої організації діяльності органів прокуратури та інші [429].

Фактично Генеральний прокурор України має значно ширші управлінські повноваження, ніж керівник Національної поліції України, про що свідчать норми відповідних законів.

Діяльність органів Служби безпеки України відповідно до ст. 10 Закону України «Про Службу безпеки України» координує та контролює Центральне управління, однак перелік повноважень зазначеного управління закон не містить, що не дозволяє нам зробити жодних висновків щодо обсягів управлінських повноважень зазначеного підрозділу спецслужби [434].

У свою чергу, діяльність центрального і територіального управлінь Національного антикорупційного бюро України координує і контролює директор бюро, до повноважень якого належить затвердження структури та чисельності бюро, перспективних, поточних та оперативних планів роботи бюро, призначення на посади та звільнення з посад працівників бюро тощо [416].

Що ж до координації діяльності підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України, то необхідно звернути увагу на Постанову Кабінету Міністрів України «Про Державну фіскальну службу України» № 236 від 21 травня 2014 року, якою затверджено Положення про Державну фіскальну службу України. При цьому в зазначеному підзаконному акті прямо не передбачено, що голова, який очолює Державну фіскальну службу України, координує діяльність всіх її підрозділів та територіальних органів. Натомість визначено, що Державна фіскальна служба України координує та контролює діяльність своїх територіальних органів та організовує їх взаємодію з державними органами та органами місцевого самоврядування з метою організації своєї діяльності [350]. Але знову-таки Положенням про Державну фіскальну службу України не визначено конкретно посадову особу, до повноважень якої належить здійснення координації діяльності підрозділів та територіальних органів служби. Однак, зважаючи на те, що у всіх вищевказаних правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, координація діяльності органу

загалом належить до сфери відання посадової особи, яка очолює правоохоронний орган, можемо зробити висновок, що координація діяльності підрозділів та територіальних органів Державної фіскальної служби України є завданням Голови Державної фіскальної служби України.

Зважаючи на вищевикладене, зрозуміло, що діяльність кожного правоохоронного органу координується конкретно визначеним суб'єктом. При цьому це може бути як посадова особа – Генеральний прокурор України, директор Національного антикорупційного бюро України, так і окремих підрозділів – Центральне управління Служби безпеки України тощо. Завдяки належній управлінській діяльності в межах одного правоохоронного органу забезпечується оптимальний розподіл функціональних обов'язків між його підрозділами та посадовими особами та злагоджене функціонування правоохоронного органу загалом.

Однак не можна ігнорувати також те, що органи поліції, прокуратури, Служби безпеки, Національного антикорупційного бюро і підрозділи податкової міліції є комплексним суб'єктом, який відповідно до законодавства захищає фінансово-економічні інтереси держави від протиправних посягань. Беручи до уваги вищезазначене, очевидним є питання, який саме суб'єкт здійснює координацію діяльності правоохоронних органів України загалом, а не кожного окремо, з метою протидії та боротьби з фінансово-економічною злочинністю в державі.

О. М. Бандурка, який досліджував проблеми взаємодії правоохоронних органів України та координації їх діяльності, зазначає, що в масштабах держави координацію діяльності правоохоронних органів і інших відомств з питань протидії злочинності здійснює Генеральна прокуратура, Рада національної безпеки і оборони, Кабінет Міністрів, міністерства і відомства [38, с. 305].

Крім того, Указом Президента України «Про вдосконалення координації діяльності правоохоронних органів по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю» від 12 лютого 2000 року визначено, що діяльність по боротьбі зі злочинністю, зокрема з її проявами в організованих формах і корупцією, в

Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах обласного підпорядкування координують прокурори Автономної Республіки Крим, областей, міст і районів, військові прокурори регіонів [377].

Подібне положення також міститься в ч. 2 ст. 25 Закону України «Про прокуратуру», де передбачено, що Генеральний прокурор України, керівники регіональних та місцевих прокуратур, їх перші заступники та заступники, здійснюючи нагляд за додержанням законів органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, координують діяльність правоохоронних органів відповідного рівня у сфері протидії злочинності [429]. При цьому формами реалізації таких координаційних повноважень прокурорів є спільні наради, створення міжвідомчих робочих груп, проведення узгоджених заходів, здійснення аналітичної діяльності тощо.

Незважаючи на те що на законодавчому рівні визначено перелік форм реалізації координаційних повноважень співробітників органів прокуратури, в науковій доктрині існують також інші підходи, які суттєво розширюють кількість способів здійснення координаційних повноважень. Так, А. М. Мудров та І. В. Європіна до форм координації правоохоронної діяльності відносять:

1) проведення: а) координаційних нарад керівників правоохоронних органів під головуванням відповідного прокурора; б) спільних засідань колегій правоохоронних органів; в) міжвідомчих нарад за участі керівників правоохоронних органів, органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та державного нагляду (контролю);

2) здійснення обміну інформацією з питань стану злочинності та корупції;

3) видання спільних наказів, вказівок, інформаційних листів та інших документів організаційного та методичного характеру;

4) розробка пропозицій із питань удосконалення правового регулювання запобігання і протидії злочинності та корупції, а також узгоджених заходів із метою виявлення, припинення та попередження злочинів, у тому числі з ознаками корупції, а також усунення причин та умов, що сприяли їх вчиненню;

5) спільне ініціювання та проведення наукових, аналітичних досліджень у сфері протидії злочинності та корупції, взаємне використання можливостей правоохоронних органів для підготовки і підвищення кваліфікації співробітників, проведення семінарів та інших навчально-практичних заходів [286, с. 74].

Серед позитивних аспектів вищезазначеного необхідно підкреслити те, що здійснення координації правоохоронної діяльності не можливе без засад, спрямованих на впорядкування організаційної структури правоохоронних органів. Зокрема, мова йде про поєднання єдиноначальності та колегіальності у діяльності правоохоронних структур. При цьому як внутрішня структура правоохоронного органу передбачає існування колегіального органу, діяльність якого спрямована на вирішення ряду питань, які виникають під час здійснення правоохоронним органом покладених на нього законодавством завдань, так і з представників кожного правоохоронного органу України можуть створюватися колегії для прийняття рішень щодо ряду проблемних питань в їх діяльності.

Зважаючи на те що однією із форм координації правоохоронної діяльності є видання спільних наказів, необхідно особливу увагу приділити Положенню про координацію діяльності правоохоронних органів по боротьбі із злочинністю та корупцією, затвердженого спільним наказом Генерального прокурора України та керівників правоохоронних органів від 26 квітня 2012 року. У зазначеному підзаконному акті форми координації правоохоронної діяльності класифіковано на основні та додаткові. При цьому якщо брати до уваги форми координації діяльності правоохоронних органів України, запропоновані А. М. Мудровим та І. В. Європіною, то лише проведення координаційної наради керівників правоохоронних органів є основною формою координації їх діяльності, у свою чергу, всі інші є додатковими.

Водночас з тим В. Г. Гриценко вважає, що міжвідомча нарада є «мертвою» формою координації діяльності правоохоронних органів України, оскільки для її проведення необхідно підготувати перелік питань, які обговорюватимуться, але рішення таких міжвідомчих нарад не мають

юридичного значення, а відповідальність за їх невиконання не настає через відсутність відповідних норм національного законодавства, що призводить до знецінення і безцільності їх проведення. У зв'язку з цим науковець запропонував передбачити електронні та автоматизовані форми координації правоохоронних органів, а також скасувати форми координації, пов'язані із загальним наглядом, прийняти новий порядок координаційної діяльності за участю всіх суб'єктів такої діяльності [107, с. 119].

Зазначений спільний наказ Генерального прокурора України і керівників правоохоронних органів є підзаконним актом, однак у межах наукової доктрини вже було сформульовано пропозиції щодо розробки та прийняття Закону України «Про організаційно-правові засади взаємодії та координації правоохоронних органів України», яким би визначалися основні правові, економічні, соціальні, організаційні та інші засади регулювання, розвитку і забезпечення взаємодії та координації між правоохоронними органами України.

Так, О. М. Ключев ще до затвердження спільного наказу Генерального прокурора України і керівників правоохоронних органів зазначав, що у вказаному законі необхідно визначити: перелік правоохоронних органів, на яких буде поширюватися зазначений закон; поняття, принципи, мету, завдання, напрямки взаємодії та координації правоохоронних органів за окремими сферами правоохоронної діяльності; перелік органів управління взаємодією та координацією за напрямками правоохоронної діяльності; права та обов'язки правоохоронних органів під час взаємодії та координації; контроль, нагляд та відповідальність за неналежну взаємодію та координацію [175, с. 78–79].

Оскільки О. М. Ключев виділив ряд елементів, які варто визначити у новому Законі України «Про організаційно-правові засади взаємодії та координації правоохоронних органів України», пропонуємо зупинити увагу на деяких з них для кращого розуміння специфіки координації діяльності правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

У широкому розумінні метою координації запобігання економічній злочинності є бажаний, можливий та необхідний з погляду суспільства й держави стан відповідної системи та її спроможність нейтралізувати, блокувати, мінімізувати дію причин та умов, які сприяють учиненню таких злочинів [506].

У вузькому розумінні головна мета координації запобігання економічній злочинності – це сприяння функціонуванню відповідної системи, практиці спільних, узгоджених дій різноманітних суб'єктів у межах наданих повноважень. Це поняття на відміну від попереднього передбачає суто управлінський аспект діяльності з координації запобігання економічній злочинності на різних рівнях [577, с. 122].

Похідними від мети координації діяльності правоохоронних органів України є її завдання. Відповідно до Положення про координацію діяльності правоохоронних органів по боротьбі із злочинністю та корупцією, затвердженого спільним наказом Генерального прокурора України і керівників правоохоронних органів від 26 квітня 2012 року, завданнями координації є:

- визначення пріоритетів діяльності у сфері попередження і протидії злочинності та корупції ґрунтуючись на аналізі структури таких явищ, динаміки та прогнозування тенденцій їх розвитку;

- розробка, узгодження і виконання спільних заходів з метою своєчасного виявлення, розкриття, припинення та попередження злочинних і корупційних проявів, усунення причин та умов, що їм сприяли;

- підготовка пропозицій щодо удосконалення національного законодавства, зокрема підвищення ефективності правоохоронної діяльності, протидії злочинності та корупції.

Зазначеним підзаконним актом визначено також принципи координації діяльності правоохоронних органів, до яких належить: законність; гласність координаційної діяльності правоохоронних органів; рівність суб'єктів координаційної діяльності; самостійність кожного правоохоронного органу при реалізації узгоджених рішень; відповідальність керівників правоохоронних

органів за якісне і своєчасне виконання узгоджених заходів в межах їх компетенції [409].

Загалом зміст не кожного зазначеного принципу координації діяльності правоохоронного органу потребує конкретизації, оскільки деякі з них є загальними. Зокрема, це стосується принципу законності, відповідно до якого координація правоохоронної діяльності повинна здійснюватися в межах Конституції України та законодавчих актів. У свою чергу, рівність суб'єктів координаційної діяльності полягає у тому, що всі без винятку суб'єкти координаційної діяльності рівноправні при вирішенні питань, що стосуються їх спільної діяльності у напрямку запобігання та подолання злочинності, при цьому жоден суб'єкт не має певних переваг. Однак є також принципи координаційної діяльності, на які необхідно звернути особливу увагу.

Зокрема, мова йде про принцип самостійності кожного правоохоронного органу при реалізації узгоджених рішень, який, як зазначає В. С. Бабкова, означає незалежність учасників координації у своїй практичній діяльності одне від одного. Прийняття ними рішень та вчинення дій, спрямованих на реалізацію узгоджених заходів не потребує погодження з іншими учасниками координації, чи затвердження з боку прокурора або інших суб'єктів. Вказаний принцип покликаний не лише відокремити учасників координаційної діяльності одне від одного, а й враховує ту обставину, що кожний суб'єкт координації має специфічну компетенцію, структуру, умови функціонування, що відповідним чином позначається на виконанні ним спільних координаційних заходів [31].

Окрім мети, завдань та принципів координації правоохоронної діяльності, не менш важливим є визначення у відповідному законі рівнів координації правоохоронної діяльності. На сьогодні вже існують доктринальні положення щодо класифікації рівнів координації правоохоронних органів із протидії злочинності та корупції. Зокрема, В. А. Мозгова з огляду на будову системи органів прокуратури виділяє три рівні координації правоохоронної діяльності: загальнодержавний, регіональний та місцевий [276, с. 291].

Згідно з Наказом Генеральної прокуратури України «Про організацію роботи і управління в органах прокуратури України» № 1/1гн від 16 січня 2013 року координація діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності та корупції є одним із головних пріоритетів у роботі прокурорів усіх рівнів [421]. Вказівка на усі рівні фактично говорить нам про існування декількох рівнів координації правоохоронної діяльності, а також те, що на кожному з цих рівнів вона однаково є пріоритетним напрямком діяльності органів прокуратури.

Зважаючи на існування загальнодержавного, регіонального та місцевого рівнів координації правоохоронної діяльності, необхідно зазначити, що організаційне забезпечення координаційних заходів під головуванням Генерального прокурора України та прокурорів обласного рівня з питань протидії злочинності покладено на Головне управління нагляду за додержанням законів у кримінальному провадженні, а з питань протидії корупції – на Головне управління нагляду за додержанням законів спецпідрозділами та іншими органами, які ведуть боротьбу з організованою злочинністю і корупцією, та відповідні структурні підрозділи апаратів, а під головуванням заступників Генерального прокурора України та заступників прокурорів обласного рівня – на відповідні самостійні структурні підрозділи [421].

Але зазначена класифікація рівнів координації правоохоронної діяльності не є єдиною. На нашу думку, якщо критерієм для виділення рівнів координації діяльності правоохоронних органів брати не систему органів прокуратури, а безпосередньо основні напрямки діяльності правоохоронних органів України, то можна виділити:

1) координацію діяльності правоохоронних органів України, які забезпечують фінансово-економічну безпеку держави із попередження фінансово-економічної злочинності, яка полягає у вивченні сучасного стану злочинності у державі, з'ясуванні основних причин та умов скоєння фінансово-економічних правопорушень, а також стратегічному та поточному плануванні діяльності правоохоронних органів України;

2) координацію діяльності правоохоронних органів України, які забезпечують фінансово-економічну безпеку держави на стадії розслідування.

На сьогодні планування діяльності правоохоронних органів України здійснюється з урахуванням положень підзаконних актів, прийнятих суб'єктами владних повноважень. Зокрема, не можна не звернути увагу на Указ Президента України «Про затвердження Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю» № 1000/2011 від 21 жовтня 2011 року [393] положення якого акцентують увагу на пріоритетних напрямках як державного управління, так і правоохоронної та правозастосовної діяльності відповідних суб'єктів щодо протидії злочинності у державі, захисту національної безпеки, а також визначають заходи, які повинні бути здійснені для досягнення кінцевої мети – зниження загального рівня злочинності.

Зазначені підзаконні акти дають можливість правоохоронним органам України, які забезпечують фінансово-економічну безпеку держави, визначити пріоритети своєї діяльності та розробити план діяльності на поточний рік. Водночас правоохоронні органи України можуть складати плани спільної діяльності щодо реалізації певних завдань.

Зокрема, Розділ 5 Плану роботи Державної фіскальної служби України на друге півріччя 2018 року, затвердженого в.о. Голови Державної фіскальної служби України від 27 червня 2018 року, передбачає перелік заходів щодо організації роботи служби та її територіальних органів щодо боротьби з податковими, митними, бюджетними правопорушеннями, правопорушеннями, пов'язаними з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, серед яких:

1) організація та координація роботи територіальних органів служби у напрямку попередження, виявлення і припинення порушень митного та податкового законодавства;

2) організація та проведення заходів щодо ліквідації конвертаційних центрів та відпрацювання їх вигодонабувачів;

3) вжиття комплексу заходів спрямованих на виявлення схем, пов'язаних з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом [342].

При цьому плани роботи інших правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави у відкритому доступі, відсутні.

Координація діяльності правоохоронних органів на стадії досудового розслідування при проведенні слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій передбачає інтегрування органами прокуратури зусиль правоохоронних органів для контролю за правомірністю цих дій, законними підставами їх проведення, додержанням законності при застосуванні негласних оперативно-технічних засобів тощо. Тобто координуюча діяльність проходить таким чином, що при її здійсненні інтегруються організаційні, методичні й тактичні аспекти, поєднується наукова організація цієї діяльності з практичним використанням сил, засобів та заходів, що є в арсеналі правоохоронних органів [158].

Оскільки координація діяльності є пріоритетним напрямком роботи органів прокуратури, О. С. Проневич цілком доцільно при дослідженні правової природи, легітимізації і проблем реалізації координаційної діяльності прокурора в Україні звертає увагу також на критерії, за якими визначається ефективність координаційної діяльності, здійснюваної органами прокуратури.

Зокрема, до переліку критеріїв ефективності координаційної діяльності прокуратури науковець відносить: дотримання нормативно закріплених засад координаційної діяльності, порядку проведення координаційних заходів; належне узагальнення та аналіз статистичних даних координаційної діяльності; належний та оперативний обмін інформацією із суб'єктами протидії злочинності та корупції; використання широкого спектра форм координації; обґрунтованість залучення до координаційних заходів деяких суб'єктів; встановлення обґрунтованих строків реалізації координаційних заходів; забезпечення належного контролю за координаційною діяльністю та окремими координаційними заходами [444, с. 55–56].

Звичайно ж виокремлення науковцем критеріїв оцінювання ефективності координаційної діяльності органів прокуратури є досить позитивним, оскільки

кожна діяльність має оцінюватися об'єктивно з метою вдосконалення діяльності суб'єкта у подальшому. Аналіз ефективності чи неефективності діяльності дозволяє виявити недоліки та прогалини як самої діяльності, так і законодавства, яким вона регулюється, а в подальшому розробити пропозиції щодо їх усунення. Однак, незважаючи на їх надважливість, критерії, запропоновані О. С. Проневичем, не можна вважати досконалими.

В першу чергу це пов'язано з необхідністю конкретизації багатьох категорій, з якими пов'язані вказані критерії. Так, науковець часто вживає таку категорію, як «належність»: належне узагальнення та наліз статистичних даних, належний обмін інформацією, належний контроль, однак зрозуміти який, контроль є належним, а який ні неможливо. Те саме стосується категорії «обґрунтованість».

Відповідно для того щоб об'єктивно правильно оцінити ефективність координаційної діяльності органів прокуратури за вищезапропонованими критеріями, слід на законодавчому рівні визначити поняття: «належний контроль за координаційною діяльністю», «належний обмін інформацією», «обґрунтовані строки реалізації координаційних заходів» та інших понять, сутність яких можна розуміти по-різному.

Таким чином, під організаційними основами діяльності правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, необхідно розуміти закріплені національним законодавством положення, які визначають систему управлінських дій, спрямованих на впорядкування структури правоохоронних органів, оптимальний розподіл функціональних обов'язків між підрозділами правоохоронних органів, координацію діяльності правоохоронних органів та взаємодію між ними, належну підзвітність правоохоронних органів та контроль за їх діяльністю, що в сукупності впливає на ефективність виконання зазначеними суб'єктами покладених на них завдань та функцій щодо захисту фінансово-економічних інтересів держави від протиправних посягань. Разом з тим в умовах зростання кількості фінансово-економічних злочинів та появи нових форм їх скоєння,

особливого значення набуває удосконалення правових засад взаємодії правоохоронних органів між собою та координації їх діяльності, у зв'язку з чим доцільним є: а) окремим нормативним актом регламентувати порядок, рівні, форми взаємодії правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, їх права, обов'язки, відповідальність під час такої взаємодії; б) спростити координацію діяльності правоохоронних органів через усунення неефективних форм її здійснення; в) належно регламентувати юридичну відповідальність за координацію правоохоронної діяльності загалом чи реалізацію окремих координаційних заходів; г) удосконалити інформаційний обмін між правоохоронними органами через створення та функціонування єдиного інформаційного простору.

Висновки до розділу 3

1. Запропоновано під рівнями діяльності правоохоронних органів України, які забезпечують фінансово-економічну безпеку держави розуміти визначений системою і структурою правоохоронних органів цілеспрямований вплив вказаних органів на суспільні відносини, які виникають у зв'язку з протидією та боротьбою з правопорушеннями, що посягають на фінансово-економічні інтереси держави. Зважаючи на положення норм чинного національного законодавства, доведено, що діяльність правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави здійснюється на міжнародному, загальнодержавному та регіональному рівнях.

2. Напрями діяльності правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави запропоновано розуміти як визначений нормами національного законодавства перелік конкретних дій та рішень, які вчиняються та приймаються правоохоронними органами в рамках закону для досягнення кінцевої мети їх діяльності, а саме зниження рівня фінансово-економічної злочинності. Беручи до увагу специфіку діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів захисту фінансово-економічних інтересів держави виділено стратегічний і тактичний напрями.

3. Під адміністративно-правовими формами діяльності правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави запропоновано розуміти сукупність зовнішньовиражених дій чи рішень співробітників правоохоронних органів України, вчинених чи прийнятих ними в межах національного законодавства з метою сприяння ефективному виконанню покладених на них законом завдань щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

4. Виділено правові (видання юридичних та індивідуальних актів; укладення адміністративних договорів; вчинення інших юридично значущих дій) і організаційні (розгляд звернень громадян, проведення нарад, інформаційно-аналітична робота, матеріально-технічні операції) адміністративно-правові форми діяльності правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Крім того доведено, що до юридично значущих дій правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, які є правовою формою їх діяльності, належить: 1) установча діяльність, що передбачає утворення, реорганізацію чи ліквідацію підрозділів правоохоронного органу, його територіальних органів, підприємств, установ організацій, які належать до сфери його управління; 2) реєстраційна діяльність, завдяки якій правоохоронні органи України можуть фіксувати необхідну інформацію з метою ведення її обліку, подальшого використання для запобігання, припинення і розслідування правопорушень, які посягають на фінансово-економічні інтереси держави або вже завдали шкоди таким інтересам, здійснення контролю за використанням такої інформації іншими суб'єктами; 3) юрисдикційна діяльність, спрямована безпосередньо на протидію і боротьбу з правопорушеннями, які посягають на фінансово-економічні інтереси держави.

5. Під адміністративно-правовими методами діяльності правоохоронних органів України, що забезпечують фінансово-економічну безпеку країни, необхідно розуміти визначені національним законодавством способи і прийоми цілеспрямованого впливу правоохоронних органів України щодо усунення

причин скоєння фінансово-економічних правопорушень і безпосередньо запобігання скоєнню останнім, а у разі їх вчинення – припинення, розслідування та притягнення винних осіб до відповідальності з метою відшкодування шкоди, завданої фінансово-економічним інтересам держави. Враховуючи специфіку діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави до методів їх діяльності належать примус та переконання.

6. Організаційні основи діяльності правоохоронних органів, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави визначено як закріплені національним законодавством положення, які визначають систему управлінських дій, спрямованих на впорядкування структури правоохоронних органів, оптимальний розподіл функціональних обов'язків між підрозділами правоохоронних органів, координацію діяльності правоохоронних органів та взаємодію між ними, належну підзвітність правоохоронних органів та контроль за їх діяльністю, що в сукупності впливає на ефективність виконання зазначеними суб'єктами покладених на них завдань щодо захисту фінансово-економічних інтересів держави від протиправних посягань.

7. Охарактеризовано основні засади діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів захисту фінансово-економічної безпеки держави, зокрема: верховенство права, єдиноначальність і колегіальність, політична нейтральність та позапартійність, територіальність, відкритість і прозорість, підконтрольність і підзвітність суспільству та державним органам, які передбачені Конституцією України і спеціальними нормативними актами, що регламентують їх діяльність.

8. Встановлено, що на законодавчому рівні відсутнє визначення поняття взаємодії правоохоронних органів, а також прав та обов'язків правоохоронних органів України. Часткову інформацію про форми їх взаємодії можна отримати із підзаконних актів, однак вони не враховують специфіки такої взаємодії у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

9. Запропоновано координацію діяльності правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки

держави, умовно поділяти на внутрішню, яку здійснює керівник правоохоронного органу або визначений законодавством підрозділ органу з метою забезпечення злагодженої діяльності всіх структурних підрозділів та посадових осіб правоохоронного органу з метою виконання покладених на них завдань, та на зовнішню, яку здійснює Генеральний прокурор України з метою забезпечення повноцінного використання ресурсів правоохоронних органів у сфері протидії та боротьби з правопорушенням.

10. Акцентовано увагу на тому, що взаємодія та координація між правоохоронними органами України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави не є досконалою. Відповідно для покращення взаємодії та координації діяльності зазначених суб'єктів запропоновано: а) окремим нормативним актом регламентувати порядок, рівні, форми взаємодії правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, їх права, обов'язки, відповідальність під час такої взаємодії; б) спростити координацію діяльності правоохоронних органів через усунення неефективних форм її здійснення; в) регламентувати юридичну відповідальність за координацію правоохоронної діяльності загалом чи реалізацію окремих координаційних заходів; г) удосконалити інформаційний обмін між правоохоронними органами через створення та функціонування єдиного інформаційного простору.

РОЗДІЛ 4

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

4.1. Зарубіжний досвід діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки держави та можливості його використання в Україні

Питання захисту фінансово-економічної безпеки держави є актуальним не лише для України, а й для інших держав світу. Особливої актуальності воно набуває в умовах появи нових форм скоєння фінансово-економічних правопорушень. Зокрема, мова йде про організовану фінансово-економічну злочинність, що завдає шкоди фінансово-економічним інтересам багатьох держав, скоєння таких правопорушень через віртуальну валюту.

Порівнюючи трактування поняття «економічної безпеки» в Україні та країнах ЄС можна зробити висновок, що економічна безпека в законодавстві та науковій доктрині як України так і держав-членів ЄС розглядається як складова національної безпеки та направлена на усунення та попередження внутрішніх та зовнішніх загроз для забезпечення достатнього рівня життя населення створюючи при цьому взаємодію між органами державної влади та приватними суб'єктами господарювання [461, с. 235].

Слід зазначати, що однією із таких загроз є легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. За офіційними даними, ризик легалізації злочинних доходів в усіх державах різний. Зокрема, у світі існує так званий індекс відмивання коштів, відповідно чим він вищий, тим вища ймовірність того, що злочинні кошти можуть відмиватися в межах конкретної держави. Так, станом на 2017 рік такий індекс був найнижчим у Фінляндії, а саме 3,04, в інших країнах цей показник був таким: Литва – 3,67; Естонія – 3,83; Болгарія – 3,87; Польща – 4,50; Франція – 4,52; Німеччина – 4,78 та ін.

Зазначене свідчить про те, що стабільні фінансова та економічні системи не завжди є гарантією низького рівня скоєння фінансово-економічних правопорушень, зокрема легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Так, наприклад, економіка Німеччини є цікавою для організованих злочинних груп та організацій Італії, які, за офіційними даними, відмивають у Німеччині приблизно 80 % нелегально отриманих коштів [607].

Незважаючи на форми вчинення фінансово-економічних правопорушень, протидія та боротьба з ними, зокрема легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, покладені на відповідні правоохоронні органи, досвід діяльності яких вважаємо за необхідне розглянути для визначення позитивних аспектів їх діяльності і можливості імплементації досвіду зарубіжних держав в Україні [364].

Доцільність вивчення досвіду зарубіжних держав у зазначеній сфері підтверджується також положеннями Рекомендацій робочої групи «Перспективи співробітництва України та ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки» від 17 травня 2012 року, відповідно до яких потребують перегляду функціональні повноваження і кількість правоохоронних органів, що протидіють злочинності у сфері економіки в Україні (скорочення штатів, ліквідації певних структур).

Так, серед держав Європейського Союзу один із найбільш ефективних правоохоронних органів щодо захисту фінансово-економічних інтересів держави функціонує в Італії. Так, організаційна та функціональна модель Фінансової гвардії Італії свідчить про те, що вона займає важливе місце в системі органів виконавчої влади та системі правоохоронних органів Італії.

Починаючи з 1774 року, коли було утворено Фінансову гвардію Італії, неодноразово було здійснено коригування її інституційних обов'язків, визначено і розширено її економічні, фінансові функції, а також межі повноважень по відношенню до інших інституцій та сформовано точну організаційну структуру [619].

На сьогодні до завдань Фінансової гвардії Італії, яка безпосередньо підпорядкована Міністерству економіки та фінансів і є невід'ємною частиною збройних сил держави, належать: податковий контроль; нагляд за акцизами; митний контроль, контроль за витрачанням державних коштів; протидія організованій злочинності; боротьба з фальшивомонетництвом; запобігання та протидія шахрайству в системі Євросоюзу; нагляд за законністю при проведенні державних закупівель, розміщенні замовлень, проведення торгів; захист патентів, авторських прав; захист культурної і археологічної спадщини Італії; організація взаємодії з іншими правоохоронними та контролюючими органами країни [604].

Інституційна місія, покладена на Фінансову гвардію Італії, має подвійний напрямок. Хоча основне завдання цього правоохоронного органу полягає в економічному та фінансовому захисті країни, на нього також покладене виконання колективних інституційних завдань. Так, його завдання як економічної та фінансової поліції мають двоякий характер:

- фінансові: для захисту доходів і витрат Європейського Союзу, державних та місцевих органів влади, боротьби з національним і міжнародним ухиленням від сплати податків, відмиванням грошей і всіма іншими формами фінансових злочинів;

- економічні: забезпечення безперебійного функціонування ринків і дотримання правил конкуренції, що включає в себе боротьбу з протиправними діями злочинних організацій, що представляють інтереси ринків капіталів, товарів і послуг [615].

Загальне керівництво Фінансовою гвардією Італії здійснює міністр економіки і фінансів Італії, а її організаційна структура відповідає адміністративно-територіальному поділу країни, тобто ієрархія органів управління Фінансовою гвардією в принципі відповідає ієрархії органів управління інших центральних органів виконавчої влади Італії. Такий принцип організації апарату сприяє координації діяльності співробітників Фінансової гвардії Італії з відповідними органами державного управління, сприяє більш

ефективній роботі командувань, забезпечує оперативне введення їх в дію в разі потреби. При цьому пріоритетними для системи управління є принципи централізації і єдиноначальності [486].

Структура Фінансової гвардії Італії включає шість міжобласних командувань, інспекторське управління підготовки кадрів, двадцять обласних командувань, командування спеціальних відділів, повітряно-морське центральне командування, двадцять відділів технічної, тилової і адміністративної підтримки, близько ста командувань в провінціях. До структури Фінансової гвардії Італії також входять місії, постійні і тимчасові представництва за кордоном і в міжнародних організаціях.

Головне командування Фінансової гвардії Італії є органом, через який генерал-командувач виконує обов'язки щодо керівництва, планування, програмування, управління та контролю з метою досягнення організаційних цілей; підтримує відносини з центральними органами державного управління та органами державної влади. Щодо органів командування на місцевому рівні, то вони представлені двома чи більше регіональними командуваннями, що очолюються генерал-майором або бригадиром.

Командування спеціальних відділів координує діяльність трьох підрозділів Фінансової гвардії Італії:

1. Командування захисту державних фінансів, яке здійснює аналіз витрат державного бюджету та муніципальних бюджетів, а також вивчає факти шахрайства в країні та в Євросоюзі, на основі проведеного аналізу розробляє плани діяльності для територіальних підрозділів відомства.

2. Командування захисту економіки, до завдань якого відноситься захист державних заощаджень, руху внутрішньодержавних грошових потоків, фінансових ринків, в т.ч. за допомогою боротьби з нецільовим використанням державних коштів, протидії відмиванню доходів, отриманих незаконним шляхом, та організованої злочинності в економічній сфері. Для виконання зазначених завдань в командуванні створені наступні підрозділи:

- підрозділ з розслідування валютних злочинів;

- центральна слідча служба з протидії організованій злочинності;
- спеціальний підрозділ з державних витрат і шахрайства, який несе відповідальність за державні витрати, втрати доходів з муніципального бюджету і шахрайство, що здійснюється в межах державного та місцевого бюджетів, контролює інформаційні системи по боротьбі з шахрайством;
- спеціальний підрозділ по боротьбі з корупцією;
- підрозділ спеціального захисту інтелектуальної власності.

3. Командування спеціальних підрозділів, яке безпосередньо взаємодіє з регіональною владою, парламентськими комісіями з розслідування злочинів, Верховним комісаром із запобігання та протидії корупції та іншим незаконним явищам [616].

Для виконання покладених на Фінансову гвардію Італії завдань її співробітників кваліфікують як посадових осіб: військовослужбовців, які здійснюють функції судової поліції; чиновників та агентів, підпорядкованих поліції; агентів громадської безпеки.

Усіх військовослужбовців, які здійснюють функції судової поліції, поділяють на дві категорії, яким присуджується звання «офіцер судової поліції» та «агент судової поліції». До першої категорії відносяться співробітники, які прослужили в Фінансовій гвардії не менше 5 років, мають військові звання та успішно склали спеціальний іспит працівникам прокуратури. Після цього спільним наказом Міністрів оборони та юстиції Італії їм присвоюється звання «офіцер судової поліції». Відповідно до законодавства офіцери судової поліції мають право:

- констатувати порушення закону, збирати докази і встановлювати винних до початку слідства;
- здійснювати дізнання щодо правопорушень, слідство з яких ще не ведеться, розслідувати очевидні правопорушення;
- виконувати доручення слідчих суддів, приймати і розглядати по суті заяви про правопорушення і скарги від потерпілих.

Інші військовослужбовці Фінансової гвардії є агентами судової поліції і сприяють в роботі офіцерам судової поліції, виконуючи їх розпорядження. На відміну від офіцерів судової поліції, агенти судової поліції не мають права виконувати доручення слідчих суддів, приймати і розглядати заяви і скарги від населення, здійснювати дізнання щодо правопорушень, за якими слідство ще не ведеться [168].

Про економічний аспект ефективності діяльності Фінансової гвардії Італії свідчать звіти про її діяльність, де наведено основні результати за такими напрямками, як: фальшиве фінансування від держави та Європейського Союзу; ухилення від сплати податків і тіньова економіка; організована злочинність; банківські банкрутства; боротьба з контрафактною продукцією і підробками; незаконний обіг наркотиків. Відповідно до звіту Фінансової гвардії Італії за 2015 рік її структурними підрозділами було виявлено 444 факти ухилення від сплати податків з використанням міжнародних контактів, накладено арешт на майно правопорушників у сумі 1,1 млрд євро та запропоновано арештувати ще 4,4 млрд євро.

Модель діяльності Фінансової гвардії Італії, яка централізовано протидіє фінансово-економічним правопорушенням, також наслідують Румунія і Македонія. Зокрема, в Румунії контроль за дотриманням податкового законодавства, попередження, виявлення і розслідування фактів ухилення від сплати податків і податкових махінацій покладено на Фінансову гвардію Румунії, яка підпорядкована Міністерству економіки і фінансів.

Фінансова гвардія Румунії, яку відповідно до Положення про організацію і діяльність Фінансової гвардії Румунії від 12 лютого 2010 року очолює Генеральний комісар, здійснює фінансовий контроль і перевірки щодо дотримання нормативно-правових актів з метою попередження, виявлення і припинення дій, які заборонені законом, норм торгівлі з метою запобігання, виявлення і усунення незаконних торгівельних операцій, порядку виготовлення, зберігання, руху і реалізації товару на території держави. Цілями фінансового контролю, який здійснює Фінансова гвардія, є:

- дотримання фінансово-економічної дисципліни і вимог бюджету в частині доходів і видатків;
- дотримання законності управління фінансовими і матеріальними фондами в національних, акціонерних компаніях, де держава безпосередньо чи опосередковано через установу або орган державної влади є акціонером;
- дотримання цільового використання державної допомоги;
- виконання обов'язку зі сплати податків і зборів перед державою [552].

Для здійснення своїх завдань комісари Фінансової гвардії Румунії мають досить широке коло прав, серед яких, зокрема:

1) проводити перевірки приміщень, в яких виробляються, зберігаються або реалізуються товари;

2) перевіряти дотримання положень законодавства щодо руху товарів в портах і аеропортах, на залізничних і річкових вокзалах, поблизу торгових точок, митних складів, вільних зон, в інших місцях, де здійснюється така діяльність;

3) перевіряти законність діяльності, наявність і достовірність необхідних документів у виробничій діяльності і діяльності з надання послуг або під час транспортування, зберігання і реалізації майна та застосування пломб для забезпечення збереження майна;

4) прийняти рішення про конфіскацію майна, якщо виробництво, зберігання, перевезення або реалізація майна є незаконними, конфіскацію доходів, отриманих від незаконної комерційної діяльності чи незаконного надання послуг, а також у зв'язку з цим вимагати для перевірки і вилучати документи фінансово-бухгалтерського обліку та інші документи, які можуть підтвердити факт правопорушення;

5) проводити згідно з КПК обшук громадських закладів, якщо є ознаки того, що в цих місцях приховані документи, товари або здійснюється діяльність, яка пов'язана з ухиленнями від сплати податків або податковими махінаціями;

б) виявивши документи і факти, які мають відношення до ухилення від сплати податків і податкових махінацій, вимагати від податкових органів стягнення заборгованості в повному розмірі;

7) складати акти за результатами перевірок без попереднього повідомлення про їх результати та застосовувати санкції відповідно до законодавства [605].

У Македонії Бюро з розслідування фінансових злочинів, що є суб'єктом захисту фінансово-економічних інтересів держави від протиправних посягань, також підпорядковується Міністерству фінансів.

На сьогодні Бюро з розслідування фінансових злочинів відповідно до норм національного законодавства здійснює такі функції:

– забезпечує фінансовий контроль, контроль за застосуванням податкових, митних та інших правил у галузі фінансів, збирає і аналізує дані по касових операціях, зобов'язується проводити попередні слідчі та інші заходи, у випадку обґрунтованих сумнівів для відкриття кримінальної справи по факту організованої фінансової злочинності;

– виявляє і документує кримінальні справи, насамперед у галузі боротьби з організованою фінансовою злочинністю, зокрема таких злочинів, як ухилення від сплати податків, відмивання грошей та інших доходів, отриманих злочинним шляхом;

– здійснює попередні слідчі дії, щоб виявити і забезпечити фіксування слідів скоєння злочину, а також об'єкти, які можуть служити в якості доказів, щоб знайти винного і забезпечити попередження втечі злочинця;

– ініціює та проводить процедуру провадження у справах щодо проступків, а також ініціює провадження у справах про проступки, якщо при виконанні своїх повноважень буде виявлено саме факт порушення фінансового законодавства;

– здійснює експертно-комп'ютерний аналіз конфіскованих об'єктів, комп'ютерної інформації, даних з інших електронних і механічних пристроїв,

що містять інформацію, яка може бути доказом в ході попереднього розслідування;

– на прохання інших державних органів та установ готує та надає експертні висновки і рекомендації в межах своєї компетенції [617].

Слід відмітити, що органи, які протидіють фінансово-економічній злочинності Румунії та Македонії, мають менше повноважень, ніж Фінансова гвардія Італії, разом з тим особливістю їх діяльності є те, що вони підпорядковуються Міністерству фінансів відповідної держави та є єдиними органами, які розслідують фінансово-економічні правопорушення в межах держави.

В Австрії також є спеціалізований правоохоронний орган у сфері захисту фінансових інтересів суспільства та держави – Фінансова поліція Австрії (Finpol), яка є спеціальним підрозділом австрійської поліції по боротьбі з податковими махінаціями, пов'язаними з приховуванням доходів від оподаткування та соціальних відрахувань. Для виявлення фактів ухилення від сплати податків, соціальних відрахувань, фактів існування тіньової економіки Фінансова поліція Австрії має право проводити цільові перевірки.

Окрім зазначеного, на Фінансову поліцію Австрії покладено завдання з виявлення і розслідування незаконного працевлаштування іноземних осіб, порушення вимог звітності з нарахування заробітної плати, здійснення торгівельної діяльності без отримання відповідної ліцензії та азартних ігор [620].

Фінансова поліція функціонує також у Хорватії, але структурно вона входить до системи Міністерства фінансів, а очолює її Головний інспектор, який призначається на посаду урядом країни за поданням міністра фінансів.

Відповідно до Закону Хорватії «Про фінансову поліцію» № 177/04 на цей орган покладається здійснення контролю за:

- використанням бюджетних коштів;
- дотриманням порядку відображення та обліку в бухгалтерських документах реалізації товарів і послуг, отримання доходу, прибутку;

– реєстрацією в податкових органах оподаткованого рухомого і нерухомого майна;

– достовірністю заявлених даних, що дають право на зменшення податкових обов'язків або повне від них звільнення.

У ході здійснення контролю співробітники органів фінансової поліції Хорватії мають право:

- 1) встановлювати осіб за наявними у них документами;
- 2) отримувати від уповноважених осіб на підприємстві, в установі, організації інформацію, необхідну для проведення перевірки;
- 3) оглядати виробничі та офісні приміщення суб'єктів господарювання, вилучати необхідні документи, забороняти або обмежувати здійснення суб'єктами господарювання певних видів діяльності;
- 4) встановлювати походження грошових коштів та іншого майна;
- 5) вживати передбачені спеціальним законодавством заходи спрямовані на збирання доказів у разі виявлення фактів кримінальних правопорушень.

Діяльністю фінансової поліції Хорватії керує директор, який призначається на посаду і звільняється з посади урядом Хорватії за рекомендацією Міністра фінансів [621].

Єдиний правоохоронний орган, який захищає фінансово-економічні інтереси держави від протиправних посягань, функціонує також у Грузії. Зокрема, мова йде про Слідчу службу Грузії, повноваження, структура якої, а також порядок проходження служби її співробітниками та їх відповідальність визначені Законом Грузії «Про Слідчу службу Міністерства фінансів Грузії».

Відповідно до зазначеного нормативно-правового акта Слідча служба Міністерства фінансів Грузії є спеціальним правоохоронним органом, який має статус державної, підвідомчої установи, що організаційно входить до системи органів Міністерства фінансів України, та відповідно до законодавства Грузії здійснює боротьбу проти злочинів у фінансово-економічній сфері, розслідує справи, віднесені кримінальним-процесуальним законодавством до його підслідності, та виконує інші, визначені законодавством Грузії функції.

Загалом призначення Слідчої служби Міністерства фінансів Грузії обумовлює її основні завдання, згідно із законодавством Грузії ними є:

1) здійснення в межах своєї компетенції попередження, виявлення злочинів та їх належне досудове розслідування відповідно до Кримінального-процесуального кодексу Грузії, організація та проведення експертизи на основі повноважень, наданих нормативними актами Грузії;

2) превенція і виявлення адміністративних правопорушень в фінансово-економічній сфері на основі повноважень, наданих Кодексом Грузії про адміністративні правопорушення та іншими нормативними актами Грузії;

3) забезпечення безпеки діяльності системи Міністерства фінансів Грузії та захист їх співробітників від протиправних посягань у зв'язку із виконанням останніми службових обов'язків в порядку, встановленому законом Грузії;

4) превенція, виявлення і припинення правопорушень і корупційних угод у фінансово-економічній сфері;

5) отримання та аналіз інформації з метою її подальшого використання в межах своєї компетенції [310].

Для виконання покладених на Слідчу службу Міністерства фінансів Грузії завдань її співробітники мають широкий обсяг повноважень, серед яких: приймати у разі необхідності рішення щодо проведення ревізії або інвентаризації; вимагати проведення відомчої перевірки та надання необхідних документів; вимагати і отримувати від юридичних осіб публічного права, які входять в систему управління Міністерства фінансів Грузії, ідентифіковану інформацію про окремих платників податків; застосовувати фізичну силу, спеціальні засоби, вогнепальну зброю, у випадках, передбачених законом [310].

У Республіці Латвія в результаті об'єднання Митного департаменту Міністерства фінансів та Державної фінансової інспекції 28 жовтня 1993 року було створено Службу державних доходів, яка відповідно до ст. 1 Закону «Про Службу державних доходів» є установою державного управління, підпорядкованою міністру фінансів, яка забезпечує сплату податків і облік платників податків, стягнення державних податків, зборів та інших

обов'язкових платежів на території Латвії, а також стягує податки, збори та інші обов'язкові платежі до бюджету ЄС, здійснює митну політику та займається митним оформленням.

Відповідно головними завданнями Служби державних доходів є:

1) забезпечення стягнення державних податків, зборів та інших обов'язкових платежів на території і митних кордонах Латвії, а також зарахування податків, зборів та інших платежів до бюджету ЄС;

2) участь в розробці політики в митній сфері, адмініструванні податків і зборів, виявленні порушень закону в сфері державних доходів і її реалізація;

3) попередження та розкриття злочинів в сфері державних доходів, зборів та обов'язкових платежів та в митній сфері;

4) забезпечення навчання службовців Служби державних доходів, а також надання консультацій у встановленому законодавством порядку платникам податків щодо застосування нормативних актів;

5) реєстрація та облік у встановленому законами і постановами уряду порядку платників податків і контроль за відповідністю реєстраційних документів вимогам законодавства;

6) забезпечення виконання нормативних актів, що регламентують обіг акцизних товарів, та ін. [311].

Структуру Служби державних доходів Латвії затверджує Генеральний директор Служби державних доходів, до якої відповідно входять:

1. Національна митна служба.

2. Відділи: досудових слухань з податкових питань, митних злочинів, митних платежів, захисту секретних режимів.

3. Департаменти: адміністративний, юридичний, внутрішнього аудиту інформаційно-технічний, зв'язків з громадськістю, управління персоналом, великих платників податків, акцизних товарів, міжнародних зв'язків, стратегічного розвитку, забезпечення і адміністрування ресурсів, запобігання корупції та фінансової поліції.

4. Реєстраційний офіс [614].

Беручи до уваги те, що нас цікавить запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття фінансово-економічних правопорушень, варто звернути особливу увагу на Департамент фінансової поліції Служби державних доходів Республіки Латвія, основними завданнями якого є:

- 1) здійснення оперативної діяльності з метою розкриття і запобігання злочинам в сфері державних доходів;
- 2) здійснення оперативної діяльності з метою розкриття та запобігання злочинам в діяльності службовців та працівників Служби державних доходів;
- 3) розслідування правопорушень в сфері державних доходів, а також в розпорядженнях службовців та працівників Служби державних доходів;
- 4) за необхідності забезпечувати охорону службовців та працівників Служби державних доходів у зв'язку з виконуваними ними обов'язками, а також охорону інших об'єктів [311].

Для розкриття і запобігання злочинам, іншим порушенням законодавства службовці фінансової поліції Служби державних доходів мають право:

– затверджувати матеріали про порушення законодавства в сфері державних доходів та приймати рішення про притягнення винних осіб до встановленої законом відповідальності;

– отримувати від міністерств, інших органів фінансового управління, фінансових і кредитних установ акти проведених ними перевірок та ревізій, а також будь-які інші відомості, пов'язані з обліком платників податків та їх господарською і фінансовою діяльністю;

– надавати фінансовим і кредитним установам обов'язкові для виконання розпорядження про часткове чи повне призупинення розрахункових операцій юридичних та фізичних осіб до повного розрахування таких осіб з бюджетом, якщо фізичні чи юридичні особи своєчасно не надали, відмовляються надавати або приховують від посадових осіб податкової адміністрації документи про відносини з бюджетом, чинять опір або не підкоряються проведенню податкової перевірки або ревізії, у встановлений строк не виконують рішення посадових осіб податкової адміністрації, а також якщо під час перевірки

встановлено факт приховування доходів, неправильне нарахування податків або здійснення незаконних операцій;

– в безспірному порядку стягувати з юридичних та фізичних осіб для зарахування до державного та місцевого бюджету несплачені суми державних податків, зборів та інших платежів, що адмініструються Службою державних доходів, штрафи, пеню та доходи, отримані від підприємницької діяльності без реєстрації або спеціального дозволу (ліцензії);

– подавати до суду в установленому законом порядку заяву про припинення діяльності або неплатоспроможність комерсанта;

– подавати до міністерства, органів місцевого самоврядування та інших органів обов'язкові до виконання вимоги про відкликання виданого платнику податків спеціального дозволу (ліцензії) на здійснення підприємницької діяльності, якщо юридична або фізична особа, яка здійснює підприємницьку діяльність, не реєструється як платник податків або не надає передбачених законодавством декларацій або податкових розрахунків, господарських і бухгалтерських документів, без яких посадові особи податкових адміністрацій не можуть визначити податкову базу, або не дає можливості стягнути податки, або не дозволяє посадовій особі податкової адміністрації входити до приміщення платника податків, якщо посадова особа має таке право;

– приймати рішення про повернення переплачених або в безспірному порядку неправильно сплачених до державного і місцевих бюджетів сум державних податків, зборів та інших платежів;

– викликати до відповідних установ Служби державних доходів будь-яку особу у зв'язку зі справами та матеріалами, розгляд яких входить до компетенції фінансової поліції, а у разі неявки відповідної особи без поважної причини здійснювати її примусовий привід;

– перевіряти у осіб, підозрюваних у порушенні законодавства, документи, що посвідчують їх особу, а також документи, необхідні для перевірки дотримання тих правових норм, контроль та нагляд за виконанням яких покладено на фінансову поліцію;

– в передбачених законодавством випадках і порядку доставляти в приміщення Служби державних доходів правопорушників, проводити їх особистий огляд, вилучення і огляд майна та документів, в адміністративному порядку затримувати правопорушників, здійснювати інші заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення;

– застосовувати фізичну силу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю у встановленому законодавством порядку [311].

Варто зазначити, що в першій половині 2016 року Управління фінансової поліції Служби державних доходів розпочало 119 кримінальних проваджень та отримало 8 проваджень від інших правоохоронних органів. Сума завданої державі шкоди за матеріалами цих кримінальних проваджень становить 55,459 млн євро [136].

У Литві на відміну від Грузії та Латвії орган, який спеціалізується на боротьбі з фінансовими злочинами, перебуває в підвідомчості Міністерства внутрішніх справ. Зокрема, Служба розслідування фінансових злочинів при Міністерстві внутрішніх справ Литовської Республіки відповідно до Закону Литви «Про Службу розслідування фінансових злочинів» від 28 березня 2002 року № IX-816 є спеціальним правоохоронним органом, підзвітним Міністерству внутрішніх справ Республіки Литва, метою діяльності якого є виявлення та розслідування злочинів та інших пов'язаних правопорушень, які завдають шкоди фінансовій системі державі.

Вищевказаним нормативним актом відповідно до мети діяльності Служби розслідування фінансових злочинів Литви визначено її основні завдання, серед яких наступні:

1) у порядку та на підставах, встановлених законодавством, виявляти і розслідувати шахрайське або недбале ведення рахунків платників податків, подання свідомо неправдивих даних про податки, державні (муніципальні) збори, ухилення від сплати податків, державних (муніципальних) зборів, внесків на державне соціальне страхування та інших платежів, невиконання звітів, затверджених в установленому порядку;

2) у порядку та на підставах, встановлених законами, виявляти і розслідувати дії, пов'язані з легалізацією грошей або майна, отриманих від злочинної діяльності, незаконний обіг цінних паперів, інші неправомірні дії, пов'язані з фінансовою системою, крім фактів підробки грошей;

3) у порядку та на підставах встановлених законами, виявляти і розслідувати злочини та інші правопорушення, пов'язані з отриманням та використанням фінансової допомоги від Європейського Союзу та іноземних держав;

4) співпрацювати з правоохоронними органами та іншими установами Республіки Литва та іноземних держав, міжнародними організаціями з питань, що стосуються сфери компетенції зазначеної служби;

5) вживати заходів для запобігання ухиленню від сплати податків, державних (муніципальних) зборів та інших платежів, незаконному привласненню та марнотратству коштів державної та комунальної власності, фінансової допомоги Європейського Союзу й іноземних держав;

6) збирати, накопичувати, аналізувати та узагальнювати інформацію про незаконне надходження та використання фінансової допомоги Європейського Союзу та іноземних держав;

7) готувати пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правових актів, які регулюють здійснення розслідування злочинів та інших правопорушень проти фінансової системи та пов'язаних із ними;

8) при запобіганні, виявленні та розслідуванні злочинів та інших правопорушень проти фінансової системи координувати взаємодію інших установ та їх інформаційних систем [611].

Окрім спеціалізованих правоохоронних органів, які ми вже розглянули, пропонуємо звернути увагу на Норвезьке національне управління з розслідування та кримінального переслідування злочинів у сфері економіки та навколишнього середовища, яке одночасно є центральним органом із розслідування і кримінального переслідування в сфері економіки та екології та

поєднує в собі функції спеціального поліцейського відомства та органу прокурорської служби.

Оскільки зазначений орган цікавить нас виключно як суб'єкт захисту фінансово-економічних інтересів держави, вважаємо за доцільне зазначити кримінальні правопорушення, які законодавством Норвегії віднесено до його підслідності:

- шахрайство, здійснене при обтяжуючих обставинах;
- шахрайство в сфері розміщення державних замовлень, а також неправомірного використання державних субсидій;
- порушення закону про бухгалтерський облік;
- порушення закону про неспроможність (банкрутство);
- ухилення від сплати податків;
- злочини пов'язані з ринком цінних паперів;
- порушення закону про конкуренцію;
- корупція, зловживання довірою, розтрата державної і муніципальної власності;
- легалізації доходів злочинної діяльності.

Особливістю Норвезького національного управління з розслідування і кримінального переслідування злочинів у сфері економіки та навколишнього середовища є те, що він перебуває в підпорядкуванні Директорату поліції, водночас, що стосується самостійних справ, він підпорядковується Директорату Прокурорської служби. Відповідно керівник зазначеного органу може самостійно прийняти рішення про початок досудового розслідування, але воно також може бути розпочато за запитом шефа місцевої поліції, прокурора або офіційно контролюючого органу, а також на підставі постанови Директора Прокурорської служби [606].

Структура Норвезького національного управління з розслідування і кримінального переслідування злочинів у сфері економіки та навколишнього середовища включає багато відділів, зокрема: відділ податків і зборів; відділ податків і конкуренції; відділ корупції; відділ банкрутства; відділ цінних

паперів; відділ шахрайства; відділ шахрайства з державними субсидіями; відділ боротьби з відмиванням грошей; відділ злочинних доходів; допоміжний відділ; відділ злочинів у сфері навколишнього середовища; адміністративний департамент; відділ зв'язків з громадськістю; відділ інформаційних технологій; відділ організаційного розвитку.

Разом з тим розслідування кримінальних правопорушень проводяться постійними багатопрофільними групами, структура яких передбачає: керівника групи (старшого прокурора); прокурора поліції; слідчого, який пройшов підготовку у поліції; слідчого з професійними знаннями у сфері фінансів (спеціалістів в галузі торгівлі, аудиторів); секретаря.

Кожна група має спеціальну сферу відповідальності. Основними завданнями більшості слідчих груп є розслідування та кримінальне переслідування у справах, ініційованих безпосередньо управлінням [565; 610].

Враховуючи вказане можна стверджувати, що на сьогодні в країнах-членах ЄС найбільш поширеною інституціональною моделлю захисту фінансово-економічних інтересів держави є створення спеціального органу з повноваженнями щодо запобігання, виявлення, розслідування та припинення фінансово-економічних злочинів у державі з його підпорядкуванням Міністерству фінансів.

Необхідно зазначити, що досвід європейських держав досить активно переймається також державами СНД. Зокрема, єдиний правоохоронний орган, який є суб'єктом захисту фінансово-економічних інтересів держави, на сьогодні функціонує в Киргизькій Республіці та Республіці Казахстан. У зв'язку з цим пропонуємо звернути увагу на ключові моменти їх статусу та діяльності.

У структурі Міністерства внутрішніх справ Киргизії єдиним органом з запобігання, попередження, виявлення, розслідування і розкриття економічних видів злочинів, що вчиняються на території Республіки Киргизстан, а також посадових злочинів в сфері економіки та фінансів є Державна служба боротьби з економічними злочинами або фінансова поліція.

На сьогодні одними з пріоритетних функцій органів фінансової поліції залишаються безпосередній захист економічної безпеки держави, поповнення бюджету країни, захист підприємництва і законних інтересів громадян, відповідно фінансова поліція здійснює:

- запобігання, попередження, виявлення, розслідування і розкриття економічних видів злочинів, пов'язаних з нанесенням шкоди держави;

- запобігання, попередження, виявлення, розслідування і розкриття посадових злочинів в сфері економіки і фінансів, усунення причин і умов, що сприяють вчиненню даних правопорушень;

- проведення аналізу умов, що породжують, провокують і підтримують корупційні схеми, а також розробка та реалізація заходів, націлених на їх ліквідацію і попередження [312].

Згідно з п. 5 Положення про Державну службу боротьби з економічними злочинами (фінансову поліцію) при Уряді Республіки Киргизії затвердженого Постановою Уряду Республіки Киргизії від 15 березня 2012 року, фінансова поліція з метою реалізації поставлених завдань:

- здійснює оперативно-розшукову та оперативно-пошукову діяльність і досудове розслідування;

- приймає, реєструє, розглядає заяви, повідомлення про скоєні чи такі, що вчиняються, готуються злочини, відповідні матеріали, що надходять з державних органів, своєчасно вживає заходів щодо припинення, розкриття таких злочинів, затримання осіб, які їх скоїли;

- проводить дізнання і розслідування в межах норм кримінального процесуального законодавства Республіки Киргизія;

- удосконалює форми і методи боротьби з економічними і посадовими злочинами, передбаченими кримінальним процесуальним законодавством, визначає тактику і методику оперативно-розшукової діяльності, розробляє і реалізує заходи щодо підвищення ефективності діяльності фінансової поліції;

- проводить в межах своєї компетенції антикорупційні дослідження з метою виявлення і припинення фактів корупції в сфері економіки, визначення причин появи таких фактів і вжиття заходів щодо їх запобігання;
- здійснює заходи щодо протидії економічним злочинам, що завдають шкоди державі;
- здійснює розшук осіб у кримінальних справах підслідних фінансовій поліції;
- розробляє методи, організовує навчання, проведення семінарів спрямованих на підвищення рівня професійної майстерності співробітників та формування методичної бази;
- взаємодіє з міжнародними, громадськими організаціями, державними органами з питань попередження корупції і виявлення посадових злочинів;
- організовує взаємодію з відповідними органами держав-учасниць СНД з підвищення ефективності заходів, спрямованих на попередження, виявлення, припинення і розслідування правопорушень в сфері економіки та фінансів [313].

Відповідно до ст. 163 КПК Киргизької Республіки від 30 червня 1999 року до підслідності фінансової поліції належать такі кримінальні правопорушення: реєстрація незаконних операцій із землею (ст. 179 КК); незаконне підприємництво (ст. 180 КК); незаконна банківська діяльність (ст. 181 КК); незаконна видача і отримання кредиту (ст. 184 КК); нецільове використання державного кредиту (ст. 185 КК); порушення порядку проведення публічних торгів, аукціонів або тендерів (ст. 189 КК); незаконне отримання інформації, що становить комерційну або банківську таємницю (ст. 193 КК); розголошення комерційної, банківської або іншої таємниці, а також відомостей про платника податків (ст. 194 КК); маніпулювання цінами на ринку цінних паперів (ст. 194-2 КК); виготовлення, зберігання або збут підроблених грошей або цінних паперів (ст. 198 КК); виготовлення, зберігання, збут і використання підроблених акцизних марок (ст. 199 КК); незаконне виробництво, збут спирту і алкогольної продукції (ст. 201 КК); виготовлення або збут підроблених

кредитних або розрахункових карт і інших платіжних документів (ст. 203 КК); незаконний обіг дорогоцінних металів, природних дорогоцінних каменів (ст. 208 КК); порушення правил здачі державі дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння (ст. 208-1 КК); ухилення особи від сплати податку (ст. 211 КК); ухилення приватного підприємця від сплати податків і обов'язкових страхових внесків (ст. 212 КК); незаконне надання або отримання фінансових пільг (ст. 215 КК); умисне банкрутство (ст. 217 КК) та інші [548].

Про економічний аспект ефективності діяльності Державної служби боротьби з економічними злочинами при Уряді Киргизької Республіки свідчать дані про те, що за 10 місяців 2016 року фінансовою поліцією було виявлено 1 083 факти правопорушень, за якими сума заподіяного збитку склала 2 млрд 252 млн 838 тис. сомів. Забезпечено відшкодування збитків в сумі 1 млрд. 288,9 млн. сомів, в тому числі через регіональні відділення казначейства в бюджет держави відшкодовано 938,5 млн сомів, або 57,2 % від суми завданих збитків.

За виявленими співробітниками фінансової поліції фактами порушено 776 кримінальних справ. Крім того, за 9 місяців 2016 року направлено до суду 307 кримінальних справ. По кримінальних справах і розглянутим матеріалами відшкодовано 547,8 млн сомів, або 56,1 % від завданої шкоди (975,9 млн сомів) [161].

У Казахстані правоохоронний орган, що відповідає за попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття фактів посягань на фінансово-економічні інтереси держави – Служба економічних розслідувань, функціонує в структурі Міністерства фінансів Республіки Казахстан.

Відповідно до ст. 3 Закону Казахстану «Про правоохоронну службу» від 6 січня 2011 року Служба економічних розслідувань є повноцінним правоохоронним органом, основною метою діяльності якого є захист економічних інтересів держави і бізнесу, у зв'язку з цим основними його функціями є попередження, припинення та розслідування податкових, митних правопорушень та правопорушень у фінансовій сфері [307].

Згідно з ч. 3-1 ст. 187 КПК Казахстану від 4 липня 2014 року Службі економічних розслідувань підслідні такі правопорушення, як: вчинення дій щодо виписування рахунку-фактури без фактичного виконання робіт, надання послуг, відвантаження товарів (ч. 2, ч. 3 ст. 216 КК); незаконне отримання кредиту або нецільове використання бюджетного кредиту (ст. 219 КК); нецільове використання грошей, отриманих від розміщення облігацій (ст. 220 КК); монополістична діяльність (ст. 221 КК); незаконне отримання та розголошення відомостей, що становлять комерційну, банківську таємницю, а також інформації, пов'язаної з легалізацією майна (ст. 223 КК); внесення до реєстру власників цінних паперів завідомо неправдивих відомостей (ч. 2 ст. 226 КК); порушення правил проведення операцій з цінними паперами (ч. 2, ч. 3 ст. 228 КК); маніпулювання на ринку цінних паперів (ч. 2, ч. 3 ст. 229 КК); незаконні дії щодо інсайдерської інформації (ч. 2, ч. 3 ст. 230 КК); виготовлення, зберігання, переміщення або збут підроблених грошей або цінних паперів (ст. 231 КК); економічна контрабанда (ч. 2, ч. 3 ст. 234 КК); неповернення з-за кордону коштів в національній та іноземній валюті (ст. 235 КК); ухилення від сплати митних платежів та зборів (ч. 2, ч. 3 ст. 236 КК); навмисне банкрутство (ст. 238 КК); доведення до неплатоспроможності (ч. 2, ч. 3 ст. 239 КК); незаконне використання грошей банку (ч. 1 ст. 243 КК); ухилення громадянина від сплати податку і (або) інших обов'язкових платежів до бюджету (ч. 2 ст. 244 КК); ухилення від сплати податку і (або) інших обов'язкових платежів до бюджету з організацій (ч. 2, ч. 3 ст. 245 КК); реорганізація незаконного грального бізнесу (ст. 307 КК) та інші [547].

Варто зазначити, що лише за 2015 рік в результаті вжитих заходів Службою економічних розслідувань зареєстровано 10 231 кримінальне правопорушення, закінчено провадження у 4 407 справах, направлено до суду 3 508 справ та забезпечено відшкодування збитків на суму понад 60 млрд тенге, що спрямовуються на виконання соціальних зобов'язань держави [308; 463].

Таким чином, досвід зарубіжних держав-членів ЄС так само, як і досвід деяких держав СНД, свідчить про існування спеціального правоохоронного органу, який запобігає, виявляє, припиняє та розслідує фінансово-економічні правопорушення. При цьому найбільш поширеним є функціонування зазначеного органу з безпосереднім підпорядкуванням саме Міністерству фінансів. Зважаючи на те, що Україна на сьогодні реформує правоохоронні органи, зокрема ті, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, доцільно взяти до уваги досвід зазначених органів з метою створення єдиного правоохоронного органу, який забезпечує фінансово-економічну безпеку держави і досягнення найбільшого ефекту від проведеної реформи.

4.2. Оптимізація правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави

На сьогодні питання створення єдиного правоохоронного органу, який захищатиме фінансово-економічні інтереси держави від протиправних посягань, є особливо актуальним, оскільки змінилися принципи функціонування економіки і руху фінансових потоків, що обумовлює необхідність консолідації ресурсів правоохоронних органів, які захищають інтереси держави у фінансово-економічній сфері.

На користь створення єдиного правоохоронного органу як суб'єкта забезпечення фінансово-економічної безпеки держави свідчить також те, що ряд повноважень правоохоронних органів України дублюються (табл. 2), фінансування їх діяльності кожного року зростає, тоді як ефективність знижується, що підтверджується показниками їх економічної ефективності (рис. 1), а також результатами останніх соціологічних досліджень.

Таблиця 2 – Повноваження органів Національної поліції, підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України та органів Служби безпеки України

Національна поліція	Податкова міліція Державної фіскальної служби України	Служба безпеки України
1	2	3
1. Вживають заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень та припиняють їх (п. 3 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію»)	1. Проводять оперативно-розшукову діяльність; вживають заходів щодо виявлення злочинів, пов'язаних з відмиванням, легалізацією, розкраданням коштів, іншими незаконними фінансовими операціями (пп. 350.1.2, пп. 350.1.4 п. 350.1 ст. 350 ПК України)	1. Проводять гласні і негласні оперативні заходи у порядку, визначеному Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» (п. 8 ст. 25 Закону України «Про Службу безпеки України»)
2. Мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 255 КУпАП)	2. Складають протоколи, а також розглядають справи про адміністративні правопорушення, у випадках передбачених законодавством (пп. 350.1.10 п. 350.1 ст. 350 ПК України)	2. Складають протоколи про адміністративні правопорушення, віднесені законом до їх компетенції, застосовують заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення (п. 4-1 ч. 1 ст. 25 Закону України «Про Службу безпеки України»)
3. Здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності (п. 6 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію»)	3. Проводять досудове розслідування в межах наданої компетенції, вживають заходів щодо розслідування злочинів, пов'язаних з відмиванням, легалізацією, розкраданням коштів та незаконними фінансовими операціями (пп. 350.1.2, пп. 350.1.4 п. 350.1 ст. 350 ПК України)	3. Виявляють, припиняють і розкривають кримінальні правопорушення, розслідування яких віднесено законом до їх компетенції, проводять їх досудове розслідування (п. 3 ст. 24 Закону України «Про Службу безпеки України»)
4. Розшуковують осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого, судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання (п. 7 ч. 1 ст. 25 Закону України «Про Національну поліцію»)	4. Здійснюють розшук осіб, які переховуються від слідства та суду за кримінальні та інші правопорушення у сфері оподаткування та бюджетній сфері (пп. 350.1.3 п. 350.1 ст. 350 ПК України).	4. Розшуковують осіб, які переховуються у зв'язку із вчиненням кримінальних правопорушень, віднесених законом до компетенції СБУ (п. 3 ст. 24 Закону України «Про Службу безпеки України»)
5. Здійснюють превентивну та профілактичну діяльність, виявляють причини та умови, що сприяють вчиненню правопорушень, вживають заходів для їх усунення (п.1, п. 2 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію»)	5. Виявляють причини і умови, що сприяли вчиненню злочинів та інших правопорушень у сфері оподаткування та бюджетній сфері, вживають заходів до їх усунення (пп. 350.1.5 п. 350.1 ст. 350 ПКУ).	5. Здійснюють відповідно до законодавства профілактику правопорушень у сфері державної безпеки (п. 8 ст. 24 Закону України «Про Службу безпеки України»)

На нашу думку, правоохоронним органом, який найбільш ефективно здійснює захист фінансово-економічної безпеки держави, є підрозділи податкової міліції Державної фіскальної служби України. Зокрема, за даними офіційної статистики, у провадженні слідчих податкової міліції у січні–жовтні 2015 року було 8 794 кримінальні провадження, що на 9 % менше, ніж за 2014 рік (9 620), з яких 928 направлено до суду. За результатами їх розгляду відшкодовано державі збитків на суму 500,2 млн грн, що в 19 разів більше збитків, відшкодованих слідчими органами безпеки та внутрішніх справ.

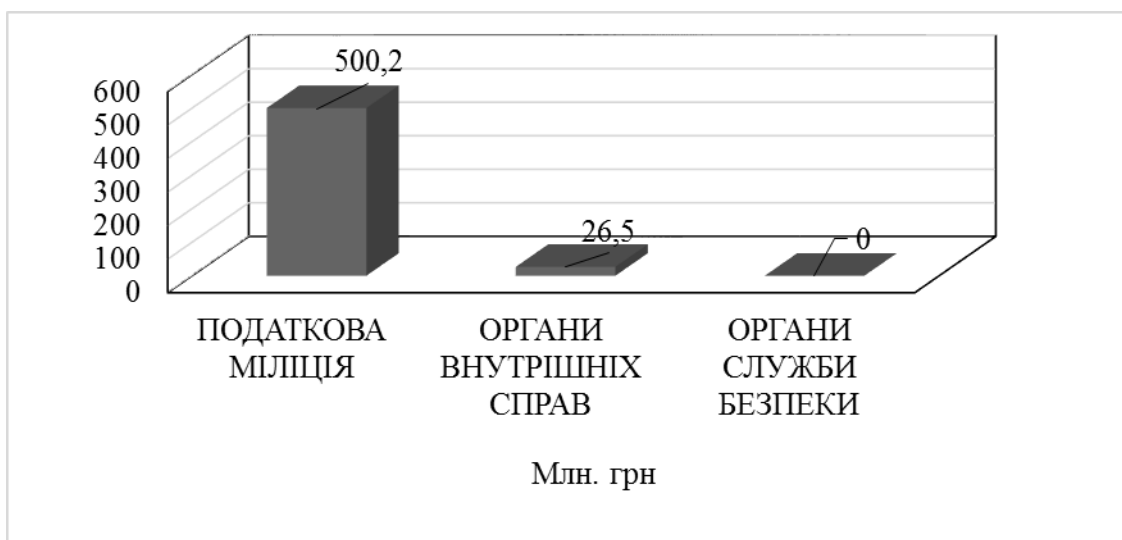
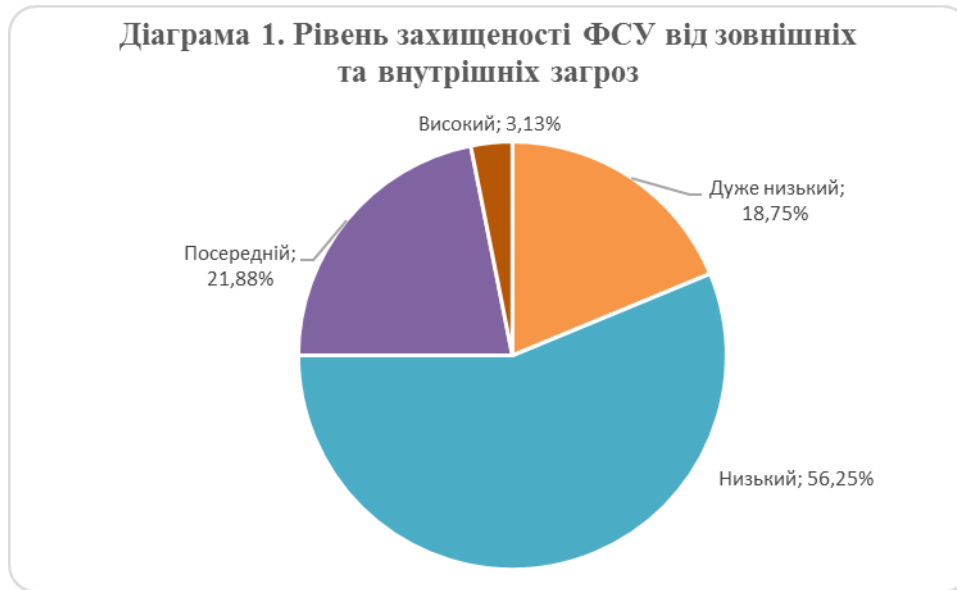

Рисунок 1 – Стан відшкодування збитків державним інтересам до бюджетів усіх рівнів за кримінальними провадженнями, направленими до суду впродовж 9 місяців 2015 року слідчими правоохоронних органів

Зазначене підтверджує те, що діяльність не всіх правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки держави має конкретний результат – відшкодування, завданих фінансово-економічними злочинами, збитків державі, відповідно постає необхідність створення єдиного органу з повноваженнями у сфері протидії і боротьби з фінансово-економічними правопорушеннями [463].

Такі низькі показники правоохоронних органів підкріплюються і низькою оцінкою їх діяльності громадськістю. Результати соціологічного дослідження

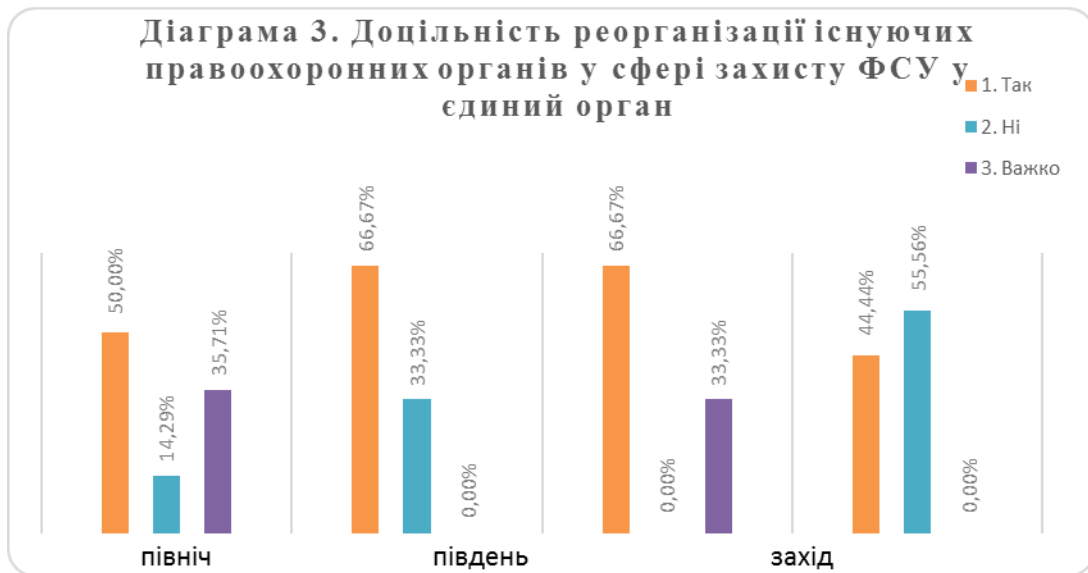
свідчать, що більшість опитаних оцінюють рівень захищеності фінансової системи України досить критично (діаграма 1).

Водночас діяльність правоохоронних органів України, експерти оцінили також скептично (діаграма 2). Фактично 28,13 % опитаних вважають, що правоохоронні органи виконують функції у сфері захисту фінансової системи держави на низькому рівні, тоді як високі оцінки реалізації правоохоронними органами своїх завдань щодо захисту фінансової системи України були виставлені саме експертами-представниками державного сектору (8,33 %).

Зважаючи на низьку оцінку діяльності правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, не є дивним, що більшість респондентів підтримують доцільність їх реорганізації у єдиний орган (діаграма 3).

На думку депутатів, фахівців, представників громадськості, реорганізація існуючих правоохоронних органів у сфері захисту фінансової системи держави та створення відносно нового органу є єдиним способом удосконалення діяльності правоохоронних органів щодо захисту фінансово-економічних інтересів держави від зовнішніх і внутрішніх загроз. У зв'язку з цим, упродовж останніх років було здійснено чимало спроб щодо такого реформування.

Так, у 2014 році, за дорученням прем'єр-міністра, в Україні було підготовано концепцію формування Служби фінансових розслідувань, відповідно до якої нова служба повинна була замінити податкову міліцію і включити в себе підрозділи Міністерства внутрішніх справ та Служби безпеки України по боротьбі з економічними злочинами [467, с. 167]. Водночас ця пропозиція не була досконалою, оскільки одночасно із Службою фінансових розслідувань, яку пропонувалося створити, фінансово-економічні злочини

виявляли та розслідували б органи Національної поліції України, оскільки їм нормами національного законодавства надано відповідні повноваження.

Однак цей законопроект не було прийнято, а в 2016 році з метою розділення сервісної і правоохоронної функцій фіскальної служби, ліквідації податкової міліції, оптимізації структури та чисельності органів, які ведуть боротьбу зі злочинами у сфері фінансів, усунення дублювання їх функцій, розроблено законопроект «Про фінансову поліцію». Зазначеним проектом було передбачено створення Фінансової поліції як державного правоохоронного органу зобов'язаного забезпечувати запобігання, виявлення, припинення, досудове розслідування та розкриття злочинів у сфері формування та використання державних фінансів, економічної безпеки [570, с. 165–170].

Проте у березні 2017 року уряд схвалив законопроект «Про Службу фінансових розслідувань України (фінансову поліцію)» [298; 435], згідно з яким податкову міліцію мала замінити Служба фінансових розслідувань.

Слід зазначити, що 1 січня 2017 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні» від 21 грудня 2016 року [378] щодо ліквідації податкової міліції та створення її правонаступника – Служби фінансових розслідувань, але він не був реалізований. Однак така непослідовність створила ряд колізій у правовому регулюванні діяльності податкової міліції і навіть ставила під сумнів легальність виконання ними своїх функцій загалом.

Але вже через 1 рік, а саме 19 березня 2018 року, на розгляд до Верховної Ради України було внесено новий законопроект «Про Національне бюро фінансової безпеки України» [297].

Необхідно зазначити, що вказані законопроекти, хоч і передбачають реорганізацію існуючих правоохоронних органів України і створення на базі податкової міліції єдиного правоохоронного органу, який би захищав фінансово-економічну систему держави від ряду внутрішніх та зовнішніх загроз, їх положення містять чимало принципових відмінностей, що стосуються визначення адміністративно-правового статусу зазначених органів (таблиця 3).

Таблиця 3 – Відмінні риси норм законопроектів України «Про Службу фінансових розслідувань» та «Про Національне бюро фінансової безпеки».

Служба фінансових розслідувань	Національне бюро фінансової безпеки України
Статус	
Центральний орган виконавчої влади	Державний правоохоронний орган
Сфера діяльності	
Реалізує державну політику з питань запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень у господарській діяльності	Забезпечує усунення загроз фінансовій безпеці держави у сфері публічних фінансів
Інформаційне забезпечення	
Процедура одержання заяв описана поверхнево	Має чітко визначену процедуру одержання заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення
Порядок зайняття посад	
Проходження конкурсу та стажування, проведення опитування із застосуванням поліграфа та психологічне тестування	Зарахування до кадрового резерву та проходження підготовки у спеціальному структурному підрозділі – Тренінговому центрі, після підготовки – іспит
Спеціальні структурні підрозділи	
Забезпечення безпеки працівників покладається на державу	Створюється спеціальний структурний підрозділ – фізичного захисту працівників. Найвний підрозділ кібербезпеки, колегія бюро – дорадчий орган
Порядок призначення керівника	
Кабінетом Міністрів України	Президентом України
Дисциплінарна відповідальність	
Процедура притягнення до дисциплінарної відповідальності описана поверхнево	Процедура притягнення до дисциплінарної відповідальності має чіткий перелік підстав притягнення, зазначено про порядок розгляду та вирішення дисциплінарного провадження, а також види дисциплінарних стягнень
Забезпечення прозорості діяльності	
Покладається на органи державної влади	Здійснюється комітетами Верховної Ради, Генеральним прокурором
Порядок формування Ради громадського контролю	
Формується на установчих зборах	Формується шляхом відкритого рейтингового інтернет-голосування

Слід зазначити, що прийняття Закону України «Про Національне бюро фінансової безпеки України» і безпосередньо утворення Національного бюро фінансової безпеки України за прогнозами фахівців дозволить скоротити до одного кількість правоохоронних органів, що мають право розслідувати фінансово-економічні злочини у сфері публічних фінансів та взаємодіяти з цих питань із бізнесом; створить нову модель правоохоронної діяльності, центром якої буде кримінальний аналіз, що дозволить підвищити рівень обґрунтованості кримінального переслідування осіб, щодо яких правоохоронним органом отримано інформацію про несплату податкових зобов'язань [362].

Враховуючи вищезазначене, у законопроекті від 19 березня 2018 року законодавець намагається вирішити питання щодо усунення дублювання функцій правоохоронних органів у сфері економіки шляхом позбавлення Національної поліції України, Служби безпеки України повноважень з проведення досудового розслідування фінансово-економічних злочинів з їх передачею виключно новоствореному органу.

На думку авторів законопроекту «Про Національне бюро фінансової безпеки України», законодавець повинен надати бюро виключну компетенцію щодо досудового розслідування злочинів, пов'язаних із захистом публічних фінансів, та закріпити за бюро право на формування власних та отримання доступу до інформаційних ресурсів інших державних органів з метою аналізу наявної в них інформації, онлайн-моніторинг ризиків та забезпечення аналітичними продуктами органів досудового розслідування, формування рекомендацій для органів влади всіх рівнів у разі виявлення ризиків створення підґрунтя для розвитку негативних тенденцій у сфері публічних фінансів [289].

Інакше кажучи, функції з розслідування злочинів, що посягають на публічні фінанси, буде покладено на Національне бюро фінансової безпеки України. Відповідно обсяг повноважень Національної поліції України та Служби безпеки України щодо досудового розслідування фінансово-економічних злочинів буде обмежено, але зазначені органи поряд із Національним бюро фінансової безпеки України все ще здійснюватимуть

розслідування фінансово-економічних кримінальних правопорушень. А тому очевидно, що законопроектом «Про Національне бюро фінансової безпеки України» питання дублювання повноважень між правоохоронними органами як суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави не вирішується. Проте у зазначеному законопроекті передбачено зміни, які необхідно внести до ст. 216 КПК України щодо підслідності.

Зокрема, детективи Національного бюро фінансової безпеки України здійснюватимуть досудове розслідування за фактами: порушення порядку фінансування політичної партії, передвиборної агітації, агітації з всеукраїнського або місцевого референдуму (ст. 159¹ КК України); привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191¹ КК України); незаконного виготовлення, зберігання, збуту або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204 КК України); фіктивного підприємництва (ст. 205 КК України); підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців (ст. 205¹ КК України); ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів (ст. 212 КК України); ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (ст. 212¹ КК України); доведення банку до неплатоспроможності (ст. 218¹ КК України); доведення до банкрутства (ст. 219 КК України); порушення порядку ведення бази даних про вкладників або формування звітності (ст. 220¹ КК України); фальсифікації фінансових документів, звітності фінансової організації, приховування неплатоспроможності фінансової установи або підстав для відкликання (анулювання) ліцензії фінансової установи (ст. 220² КК України); шахрайства з фінансовими ресурсами (ст. 222 КК України), маніпулювання на фондовому ринку (ст. 222¹ КК України); підроблення документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів (ст. 223¹ КК України); порушення порядку ведення реєстру власників іменних цінних паперів (ст. 223² КК України);

виготовлення, збуту та використання підроблених недержавних цінних паперів (ст. 224 КК України); незаконного збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю (ст. 231 КК України); розголошення комерційної або банківської таємниці (ст. 232 КК України); незаконного використання інсайдерської інформації (ст. 232¹ КК України); приховування інформації про діяльність емітента (ст. 232² КК України); незаконної приватизації державного, комунального майна (ст. 233 КК України), а також за фактами інших злочинів, передбачених ст. 210 (нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням) та ст. 211 (видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону) КК України, якщо розслідування таких злочинів не віднесено до підслідності Національного антикорупційного бюро України.

Якщо під час розслідування зазначених злочинів будуть встановлені злочини, передбачені ст. ст. 190, 191, 192, 199, 200, 216, 255, 358, 364 (якщо розслідування таких злочинів не відноситься до підслідності Національного антикорупційного бюро або Державного бюро розслідувань), 366, 367 КК України, вчинені особою, щодо якої здійснюється досудове розслідування, або іншою особою, якщо вони пов'язані із злочинами, вчиненими особою, щодо якої здійснюється досудове розслідування, вони розслідуються детективами Національного бюро фінансової безпеки України [417].

Отже, підслідність майбутнього органу – це порушення при фінансуванні політичної партії чи агітації, незаконні дії з підакцизними товарами з метою збуту, фіктивне підприємництво, підроблення документів, ухилення від сплати податків, зборів, доведення до банкрутства, фальсифікація фінансових документів та звітності, підробка документів, дії з підробленими недержавними цінними паперами, розголошення комерційної, банківської таємниці, незаконна приватизація державного чи комунального майна тощо. Але у разі, коли зі злочином, що розслідується, пов'язані факти шахрайства, створення злочинної

організації, зловживання владою чи службовим становищем, Національне бюро фінансової безпеки має право проводити їх розслідування.

Варто звернути увагу на те, що законодавець до підслідності Національного бюро фінансової безпеки України пропонує також віднести ст.191-1 «Привласнення, розтрата або заволодіння бюджетними коштами шляхом зловживання службовим становищем» та ст. 222-2 «Шахрайство з податком на додану вартість», тим самим доповнюючи КК України новими складами кримінальних правопорушень.

При цьому положення ст. 191-1 КК України, якими передбачено відповідальність за «привласнення чи розтрату коштів, що надійшли до бюджету та були ввірені особі чи перебували в її віданні», не узгоджуються з нормами законодавства України [89].

Зокрема, у Бюджетному кодексі України не застосовується поняття «кошти, що надійшли до бюджету», а вживається поняття «бюджетні кошти (кошти бюджету)», під якими розуміються надходження та витрати бюджету. Крім того, незрозумілою є різниця між розкраданням та заволодінням, адже одне не виключає інше. Якщо мова йшла про те, що розкрадають кошти державні чиновники, а заволодіють несумлінні підприємці, то як і одні, так й інші можуть кошти отримати [89].

3. Симоненко переконаний, що загалом доповнення КК України статтею 191-1 призведе до того, що до підслідності Національного бюро фінансової безпеки України фактично перейде блок злочинів, які на сьогодні розслідує Національне антикорупційне бюро. Наприклад, розслідуванням гучного кримінального провадження щодо розтрати державних коштів при будівництві на кордоні з Російською Федерацією стіни під назвою «Європейський вал» або «Стіна», за логікою розробників законопроекту, має займатися не Національне антикорупційне бюро, а Національне бюро фінансової безпеки України. І загалом кожне друге таке кримінальне провадження вказаний орган має право забрати з будь-якого державного органу, що дає президенту можливість маніпулювати діями новоствореного бюро та у разі необхідності відкрити або

закрити кримінальне провадження [489].

Поряд із цим законопроектом від 19 березня 2018 року також не передбачено внесення змін до КК України щодо віднесення керівництва Національного бюро фінансової безпеки України до переліку вищих посадових осіб держави. Відповідно злочини, вчинені керівництвом нового правоохоронного органу, не будуть підслідні Національному антикорупційному бюро. Зазначене свідчить про те, що Національне бюро фінансової безпеки у разі його створення не лише витіснить Національне антикорупційне бюро України зі сфери контролю за публічними фінансами приватних осіб і компаній, а й стане ще одним інструментом президентського впливу на суспільні відносини.

Також проект Закону України «Про Національне бюро фінансової безпеки України» від 19 березня 2018 року обмежує компетенцію Служби безпеки України. Так, на сьогодні спецслужба розпочинає слідчі дії щодо суб'єктів підприємницької діяльності за ст. 201 КК України «Контрабанда», а у разі непідтвердження факту вчинення правопорушення, передбаченого цією статтею, співробітники спецслужби додають нові статті для подальшого розслідування (зокрема, ст. 205, 212 КК України) [417]. Це дає можливість згідно з чинним КПК України залишатися Службі безпеки України органом, який розслідує справи, що стосуються виключно господарської діяльності того чи іншого суб'єкта господарювання.

Водночас для припинення подібних зловживань законопроектом від 19 березня 2018 року передбачено внесення змін до КПК України, відповідно до яких прокурор протягом 24 годин визначатиме підслідність і подальше продовження розслідування за Національним бюро фінансової безпеки України, якщо Служба безпеки України через ст. 201 КК України продовжує розслідування за ст. 205 і 212. Це єдиний спосіб відсторонити органи безпеки від можливості перевіряти бізнес у частині, не пов'язаній із контрабандою наркотиків і зброї [75].

Зважаючи на вищевикладений перелік кримінальних правопорушень

віднесених до підслідності Національного бюро фінансової безпеки України, можна зробити висновок, що до підслідності бюро повністю переходить перелік злочинів, які раніше були підслідними податковій міліції. Крім того, до підслідності Національного бюро фінансової безпеки законодавець відносить також нові склади злочинів.

Однак не всі економічні злочини відповідно до законопроекту України «Про Національне бюро фінансової безпеки України» від 19 березня 2018 року передаються до підслідності Національного бюро фінансової безпеки [417]. Зокрема, у підслідності Національного антикорупційного бюро залишаються повноваження щодо розслідування кримінальних правопорушень за статтями 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем», 206-2 «Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації», 209 «Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» КК України. Також з підслідності Національної поліції України не видаляються економічні злочини, що стосуються виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів, незаконних дій з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення, зайняття гральним бізнесом, протидії законній господарській діяльності тощо.

Зважаючи на викладене, очевидно, що не всі науковці погоджуються з визначенням у законопроекті від 19 березня 2018 року переліком кримінальних правопорушень, підслідних Національному бюро фінансової безпеки. Так, Д. Гетманцев вважає, що новому органу мають бути підслідні злочини, що частково регулюються фінансовим правом. Зокрема, мова йде про злочини у сфері регулювання обігу цінних паперів (ст. ст. 222-1, 223-1, 223-2, 224, 232-1, 232-2 КК України) та порушення порядку фінансування політичної партії,

передвиборної агітації та агітації всеукраїнського референдуму (ст. 159-1 КК України) [89].

Більше того, за результатами першого розгляду законопроекту експертами, також зазначається про необхідність позбавлення Національної поліції України та Служби безпеки України повноважень у сфері розслідування економічних злочинів, зокрема за ч. 4 і 5 ст. 191 КК України, адже дана стаття найширше використовується вказаними органами для незаконного тиску на бізнес [75]. Тому, дійсно, необхідно віднести розслідування кримінального правопорушення за ст. 191 КК України до компетенції Національного бюро фінансової безпеки України.

О. Харитонов наголошує на тому, що частина завдань та функцій Національного бюро фінансової безпеки України у законопроекті від 19 березня 2018 року прописані досить абстрактно. Наприклад, мова йде про підготовку рекомендацій органам влади з усунення фінансового та правового підґрунтя щодо існування системних кримінальних схем; руйнування системних схем вчинення злочинів та кримінальної інфраструктури, що їх обслуговує; виявлення злочинних технологій, схем та механізмів злочинної діяльності.

Будучи дещо віддаленими від реальності, такі «завдання», на думку О. Харитонова, можуть стати проблемою під час оскарження дій представників новоствореного органу. Тоді як інші прямо чи опосередковано конфліктують із визначеними на сьогодні повноваженнями Національної поліції та Національного антикорупційного бюро України. Зокрема, «розшук та арешт коштів, іншого майна, що можуть бути предметом конфіскації у кримінальних правопорушеннях, віднесених до підслідності Національного бюро фінансової безпеки». Виникаючий на законодавчому рівні конфлікт інтересів не лише означає, що з одними й тими ж перевітками до одного й того самого бізнесу приходимуть кілька правоохоронних структур, а й нівелює ефективність роботи новоствореного органу [566].

Таким чином, створення Національного бюро фінансової безпеки України на сьогодні має вирішити чимало питань, пов'язаних із забезпеченням захисту

фінансово-економічних інтересів держави. Серед таких питань: усунення дублювання повноважень правоохоронних органів у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки держави та зосередження таких повноважень у межах однієї правоохоронної структури. Однак аналіз норм останнього законопроекту України «Про Національне бюро фінансової безпеки» від 19 березня 2018 року, яким передбачено не лише створення нового правоохоронного органу, а й внесення ряду змін до кримінального та кримінального процесуального законодавства, свідчить про те, що існування такого органу лише ускладнить існуючу на сьогодні систему правоохоронних органів як суб'єктів захисту фінансово-економічних інтересів держави. Це пов'язане з тим, що законопроектом змінюється підслідність фінансово-економічних злочинів, але не усувається дублювання повноважень між Національною поліцією України, Національним антикорупційним бюро, Службою безпеки України та новоствореним Національним бюро фінансової безпеки. У зв'язку з чим виникає цілком логічне питання про доцільність створення такого органу, якщо повністю не усувається дублювання повноважень із розслідування фінансово-економічних злочинів.

Крім того, норми законопроекту явно свідчать про те, що істотний вплив на діяльність Національного бюро фінансової безпеки матиме Президент України, що вже ставить під сумнів значущість нового органу в державі. Очевидно, що соціально-економічна ситуація в державі не потребує органу, який буде виконувати вказівки глави держави. А тому на сьогодні необхідно доопрацювати проект Закону України «Про Національне бюро фінансової безпеки держави» від 19 березня 2018 року не лише в частині, що стосується підслідності фінансово-економічних злочинів, а й щодо конкретизації окремих повноважень бюро, які на сьогодні визначені досить абстрактно, та інституціональної підконтрольності і підзвітності нового правоохоронного органу [468].

Необхідно зазначити, що результати соціологічного дослідження, проведеного у 2017 році, безсумнівно свідчать про те, що новостворений

правоохоронний орган, який повинен захищати фінансово-економічні інтереси держави, у будь-якому разі повинен формуватися на конкурсній основі (діаграма 4). Але водночас досить дискусійним є питання щодо визначення суб'єкта, якому повинен бути підзвітний та підконтрольний такий орган. Так, на думку 43,75 % експертів, новостворений правоохоронний орган повинен бути підзвітним народу шляхом проведення щорічного звіту перед ЗМІ, 21,88 % вважають, що єдиний орган повинен бути підзвітним Президентові України, 15,63 % – Кабінету Міністрів України, 6,25 % – Верховній Раді України. Також експерти наголошують на визнанні доцільності контролю за процесом реорганізації та діяльності новоствореного органу з боку народу та ЗМІ [460].

Говорячи про підзвітність новоствореного органу, ми підтримуємо позицію, за якою єдиний правоохоронний орган, що забезпечуватиме фінансово-економічну безпеку держави, повинен підпорядковуватися Міністерству фінансів України та бути підзвітним Кабінету Міністрів України.

Необхідність такого підпорядкування та підзвітності обумовлюється рядом переваг та лише одним недоліком, а саме послабленням координації дій щодо протидії та боротьби зі злочинністю. Отже, перевагами є те, що:

- 1) Міністерство фінансів є компетентним органом у сфері податкової і митної політики;
- 2) Міністерство фінансів не був суб'єктом гучних корупційних скандалів та має вищу довіру з боку суспільства;
- 3) Міністерство фінансів бере безпосередню участь у реалізації реформ;
- 4) Міністерство фінансів керує діяльністю Державної служби фінансового моніторингу і УКРІНФОРМ, має можливість координувати аналітичні розробки [339].

Беручи до уваги існуючий недолік підпорядкування фінансової поліції Міністерству фінансів України, актуальним є питання удосконалення взаємодії фінансової поліції з уже існуючими на сьогодні органами. Оскільки питання взаємодії між правоохоронними органами в Україні ми вже розглядали у третьому розділі, а також запропонували окремі напрямки її удосконалення, то пропонуємо звернути увагу на існуючий механізм взаємодії у зарубіжних державах.

Зокрема, у Норвегії вся модель співробітництва між правоохоронними органами, відповідальними за здійснення державного нагляду, правового регулювання та розслідування фінансово-економічних правопорушень, здійснюється на базі Центру фінансової експертизи під управліннями Міністерства фінансів та Міністерства юстиції.

Необхідно зазначити, що учасниками зазначеного центру є Центральний банк Голландії, податкове і митне управління, прокуратура, Норвезьке національне управління з розслідування та кримінального переслідування злочинів у сфері економіки та навколишнього середовища, органи поліції. При цьому основною ідеєю зазначеного центру є те, що діючи спільно учасники можуть виявляти факти і тенденції, які вказані суб'єкти не мали би можливості виявити, працюючи самостійно [583, с. 193].

Зважаючи на викладене, доцільно взяти до уваги можливість створення подібного центру в Україні з метою консолідації зусиль та ресурсів існуючих на сьогодні правоохоронних органів, які розслідують фінансово-економічні

правопорушення або лише органів фінансової поліції, у разі їх створення, та органів держави, які не мають таких повноважень, але до відання яких належить ряд інших важливих функцій у сфері запобігання фінансово-економічним злочинам (органи прокуратури, Державна служба фінансового моніторингу, Національний банк України).

Таким чином, актуальність питання створення єдиного правоохоронного органу України як суб'єкта забезпечення фінансово-економічної безпеки держави з наданням йому виключних повноважень щодо досудового розслідування фінансово-економічних злочинів на сьогодні підтверджується не лише доктринально сформульованими положеннями, а й результатами проведених соціологічних досліджень, відповідно до яких рівень захищеності фінансової системи України оцінено як низький, а рівень виконання правоохоронними органами України покладених на них національним законодавством завдань оцінюється досить неоднозначно, а також аналізом витрат на утримання правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави та обсягом коштів, відшкодованих ними до бюджету держави. Водночас дослідження положень останнього законопроекту «Про Національне бюро фінансової безпеки держави» свідчить про існування ряду неоднозначних положень, що прямо стосуються підслідності майбутнього органу, незалежності його діяльності від вищих органів державної влади та визначення його місця у системі існуючих правоохоронних органів України. У зв'язку з чим пропонується передбачити, що новий орган повинен підпорядковуватися Міністерству фінансів України. Крім того, з метою покращення взаємодії між існуючими правоохоронними органами, а також органами, які є суб'єктами фінансового моніторингу, необхідно передбачити створення єдиного центру, який об'єднуватиме зусилля вищезазначених суб'єктів з метою протидії та боротьби з фінансово-економічними правопорушеннями.

4.3. Удосконалення критеріїв оцінювання діяльності правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави

Актуальність питання забезпечення ефективності та результативності діяльності правоохоронних органів, зокрема тих, що забезпечують фінансово-економічну безпеку, сьогодні не потребує доведення. Адже є очевидним те, що результатом діяльності будь-якого органу є його економічна ефективність. Питання ефективності діяльності правоохоронних органів є досить важливим, що зумовлено існуючою тенденцією до їх реформування.

Традиційні критерії оцінювання діяльності певного правоохоронного органу на підставі кількісних показників є неефективними, адже застосування лише статистичних даних призводить до неякісного розслідування злочинних діянь, порушення прав громадян, створення штучних показників розкриття злочинів. У зв'язку з цим виникає необхідність у розробленні нових критеріїв оцінювання діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку України на підставі дослідження зарубіжного досвіду, який дає можливість зробити висновок, що застосування якісно-кількісних критеріїв оцінювання діяльності правоохоронних структур, показників економічного ефекту та громадської думки має високі перспективи забезпечити ефективність і результативність діяльності таких органів.

Необхідно зазначити, що об'єктом наукових досліджень найчастіше були критерії оцінювання діяльності саме органів управління в Україні, хоча деякі науковці, зокрема, К. Бугайчук, А. Куліш, О. Проневич, І. Охріменко, Р. Хмара та інші, звертали також увагу на окремі аспекти оцінювання діяльності правоохоронних органів України. Однак критерії оцінювання діяльності правоохоронних органів України, що забезпечують фінансово-економічну безпеку держави, до цього часу ще не сформовано.

Загалом критерій (від грец. – «kriterion») трактується як підставу для оцінки, визначення або класифікації чогось, мірило. В аспекті вивчення

діяльності саме правоохоронних органів України, які забезпечують фінансово-економічну безпеку держави критерії – це сукупність показників, що дають можливість зробити висновок про ефективність чи неефективність виконання зазначеними органами покладених на них національним законодавством завдань.

Відзначимо, що на сьогодні поняття «ефективність» досить тісно пов'язане з такою категорією, як «результативність». Так, В. О. Літвінова звертає увагу на те, що «результативність» є перетвореною формою «ефективності». Відповідно у тому випадку, коли необхідно оцінити ступінь досягнення результату, ефективність приймає форму «результативності», в той же час, коли мова йде про мінімізацію використання ресурсів, можемо говорити саме про «економічність» [234, с. 44].

Аналіз положень наукової доктрини дає підстави зробити висновок, що на сьогодні досить багато науковців виокремлюють різні критерії оцінювання органів державної влади. Разом з тим деякі з них присвячують свої наукові праці дослідженню моделей такого оцінювання, які існують на сьогодні. Зокрема, Е. Ведунг виділяє три групи моделей оцінювання:

1) змістовні моделі – оцінювання досягнення цілі, комплексне оцінювання та оцінювання сторонніх ефектів, оцінювання без огляду на цілі, оцінювання, орієнтоване на клієнта, а також оцінювання, орієнтоване на зацікавлені сторони;

2) економічні моделі (модель продуктивності, модель ефективності);

3) професійні моделі (перегляд колегами, самооцінювання) [70].

Якщо розглядати саме критерії оцінювання діяльності правоохоронних органів України, то необхідно зосередити увагу на окремих наукових положеннях. Зокрема, О. В. Батраченко пропонує оцінювати ефективність забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки і порядку в державі та регіонах за такими критеріями, як:

1) стан публічної безпеки і порядку в регіоні і державі в цілому;

- 2) стан управління та організації діяльності Національної поліції щодо забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 3) кількісні та якісні результати діяльності Національної поліції України у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку (статистична звітність);
- 4) оцінка кадрового потенціалу Національної поліції України;
- 5) рівень довіри населення до Національної поліції України та її співробітників [46, с. 62–63].

Відповідно до вищевикладеного дещо сумнівним, на нашу думку, є третій критерій, запропонований науковцем, а саме кількісні та якісні результати діяльності Національної поліції України у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, зокрема через некоректне визначення назви зазначеного критерію. На думку науковця, зазначений критерій повинен охоплювати такі показники, як статистичні дані щодо кількості виявлених, припинених, розкритих органами поліції правопорушень, які посягали на існуючий у державі чи регіоні публічний порядок та/або проведення анкетування осіб, які зверталися до органів поліції, для визначення рівня задоволеності цих осіб якістю наданих співробітниками поліції послуг. Разом з тим останній показник було б доцільно віднести до такого критерію, як рівень довіри громадян до органів Національної поліції України. Що ж до статистичних даних щодо кількості правопорушень, то аналіз таких статистичних даних є важливою передумовою визначення загального рівня стану публічної безпеки і правопорядку у державі та регіоні. Відповідно питання про існування зазначеного критерію є досить сумнівним з огляду на те, що його показники можуть належати до інших критеріїв.

Очевидно, що при оцінюванні діяльності правоохоронного органу, який є суб'єктом забезпечення фінансово-економічної безпеки України та має надані законодавством повноваження щодо здійснення розслідування кримінальних правопорушень, які посягають на фінансово-економічні інтереси держави, можуть бути використані такі показники, як кількість виявлених правопорушень та/або кількість припинених, розкритих правопорушень, однак

якщо говорити про такий правоохоронний орган, як прокуратура, виникає ряд питань щодо того, за якими критеріями доцільно оцінювати її діяльність. Зокрема, це пов'язано з тим, що органи прокуратури не здійснюють розслідування фінансово-економічних правопорушень, але наділені координаційними повноваженнями.

П. М. Каркач та М. Й. Курочка, зважаючи на специфіку координаційної діяльності органів прокуратури України, виділили такі критерії оцінювання ефективності їх діяльності у зазначеному напрямку, як стан координаційної діяльності та кількість проведених координаційних заходів. Водночас аналіз координаційної діяльності за цими критеріями не є кінцевим етапом у визначенні ефективності координаційної діяльності органів прокуратури. На думку науковців, завершальним етапом є порівняння отриманих результатів із загальним станом злочинності у державі. Лише таким чином за П. М. Каркачем та М. Й. Курочкою можливо встановити ефективність здійснюваної органами прокуратури координаційної діяльності [165, с. 122].

Цікавим у контексті оцінювання діяльності органів прокуратури є і Наказ Генеральної прокуратури України «Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян» від 12 квітня 2013 року № 7гн, у п. 12 якого зазначено, що критеріями оцінки ефективності наглядової діяльності органів прокуратури є:

- 1) стан дотримання законності у діяльності піднаглядних органів та установ;
- 2) повнота вжитих заходів реагування щодо усунення порушень законів, причин та умов, що їм сприяли;
- 3) поновлення порушених прав і свобод людини;
- 4) відшкодування завданої шкоди;
- 5) відповідність чинному національному законодавству, міжнародним актам і стандартам умов тримання осіб у місцях та установах застосування

заходів примусового характеру, попереднього ув'язнення і виконання покарань [423].

Виходячи з покладених на органи прокуратури національним законодавством завдань та функцій, очевидно є специфіка їх діяльності порівняно з органами поліції, підрозділами податкової міліції Державної фіскальної служби України, Національного антикорупційного бюро та Служби безпеки України, що й обумовлює певну специфіку критеріїв оцінювання діяльності органів прокуратури. Разом із тим визначений на доктринальному рівні та у наказі Генеральної прокуратури України перелік критеріїв оцінювання координаційної та наглядової діяльності можна, на нашу думку, доповнити також таким критерієм, як рівень довіри громадян.

Загалом досвід зарубіжних країн засвідчує, що стандартні критерії оцінювання діяльності правоохоронних органів за кількісними показниками є неефективними. Так, у роботі правоохоронних органів США, а також інших провідних країн світу статистичні показники майже відсутні, а громадській думці приділяється значна увага, оскільки опитування проводять незалежні соціологічні установи.

Необхідно зазначити, що громадська думка за М. Ф. Головатим – це один із проявів масової суспільно-політичної свідомості: вона відображає ставлення народу або певної його частини до влади, тобто це своєрідна сукупна надособистісна позиція, точка зору конкретної спільноти стосовно тих чи інших явищ, подій, суспільно-політичних ситуацій [92, с. 38].

При цьому, як зазначає У. Стефанчук, громадська думка у структурі соціальних відносин може розглядатися у двох площинах – через категорію діяльності та як соціальний інститут. Відповідно у першому випадку громадська думка являє собою ціннісну, оцінну і практичну (опосередковану соціальним інтересом) діяльність суб'єктів, а також результат такої діяльності. В іншому випадку громадська думка є певною соціальною силою, яка через механізми соціального впливу, передачу норм цінностей, традицій бере участь у регулюванні соціальних відносин, мається на увазі громадська думка як

вагомий важіль в суспільно-політичному житті, що здатен контролювати і регулювати процеси, які є об'єктом його інтересів [513, с. 146].

Зважаючи на те, що громадська думка є одним із важелів впливу на суспільні відносини, зокрема ті, що прямо чи опосередковано пов'язані з діяльністю правоохоронних органів у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, її враховують у багатьох державах. Зокрема, у Польщі рівень довіри суспільства до поліції визначається щорічно [571], а в Канаді при визначенні загальної ефективності органів поліції також береться до уваги відсоток канадців, які повністю згодні з твердженням «Я задоволений внеском Королівської кінної поліції у створення безпечної держави та охорону прав громадян», але поза увагою не залишається також індекс «важкості» злочинності та загальний показник злочинності в Канаді на 100 000 населення [487, с. 156].

Більше того, на думку деяких дослідників, результатом роботи правоохоронних органів повинна бути саме впевненість більшості населення в тому, що співробітники правоохоронних органів:

- 1) кваліфіковано здійснюють правоохоронну діяльність щодо попередження злочинності, розкриття вчинених злочинів та охорони громадського порядку;
- 2) чесно виконують свої обов'язки та дотримуються законів;
- 3) допомагають пересічним громадянам;
- 4) ставляться до всіх людей з повагою [318, с. 140].

Водночас, на думку М. В. Хіля та А. В. Іванцової, на формування громадської думки про задоволеність діяльністю правоохоронних органів впливають такі чинники, як:

- високий рівень корупції;
- орієнтованість співробітників правоохоронних органів переважно на захист власних інтересів та вищих прошарків суспільства, що не відповідає суспільному запиту;

– недостатнє фінансування та матеріально-технічне забезпечення правоохоронних органів (державне фінансування покриває лише 40 % потрібних витрат). Тому іноді фінансування здійснюється за рахунок коштів «благодійних внесків», які найчастіше мають форму саме непрямих хабарів;

– використання працівниками свого службового становища для втілення власних інтересів;

– низька поінформованість населення щодо структури та роботи правоохоронних органів;

– неякісне та несистематичне інформування населення керівниками правоохоронних органів про свою повсякденну діяльність [570, с. 102].

На сьогодні боротьба з корупцією є пріоритетним завданням для ряду держав, які все ще перебувають на стадії становлення як демократичні та правові. Однією з таких держав є також Україна, де процеси реформування вищих органів влади створюють всі умови для процвітання корупції серед вищих посадових осіб держави. Втім таке зростання корупції зводить нанівець не лише позитивні результати від реформ, але й пагубно впливає на економіку держави, а також захист прав і свобод людини та громадянина [608, с. 109].

У зв'язку з цим актуальним залишається питання зниження рівня корупції в правоохоронних органах України, а також підвищення рівня обізнаності громадян щодо структури, завдань правоохоронних органів України, а також їх повсякденної діяльності. Однак щодо браку фінансового та матеріально-технічного забезпечення діяльності правоохоронних органів України виникають сумніви, оскільки аналіз видатків державного бюджету останніх років безперечно свідчить про досить значні суми коштів, які виділяють на утримання існуючих правоохоронних органів України, хоча факти корупції у правоохоронних органах також продовжують фіксувати.

Слід зазначити, що на сьогодні лише в Законі України «Про Національну поліцію» передбачено, що рівень довіри громадян є основним критерієм для визначення ефективності діяльності органів Національної поліції України [415]. Відповідно до зазначеної норми, починаючи з 2015 року, коли фактично органи

поліції розпочали свою діяльність, було проведено вже не одне дослідження, спрямоване на визначення відсоткового співвідношення громадян, які довіряють органам Національної поліції, а також тих, які через певні причини не задоволені діяльністю зазначених органів.

При цьому І. С. Субота звертає увагу на те, що результати проведених досліджень дещо різняться між собою. Зокрема, проведене на замовлення компанії IREX у вересні 2016 року та січні – березні 2017 року дослідження рівня довіри громадян до органів поліції встановило, що довіра до Національної поліції зростає з 38,9 до 43,5 %. В той же час дослідження, проведене Київським міжнародним інститутом соціології наводить дещо іншу цифру: органам поліції довіряє лише 25,7 % [516, с. 60].

Така ситуація не є позитивною та прямо свідчить про те, що визначення рівня довіри громадян до органів Національної поліції України на сьогодні здійснюється за замовленням, оскільки фактично відсутня норма, яка б закріплювала щорічне обов'язкове проведення дослідження рівня довіри суспільства до органів поліції. Більше того, ситуація ускладнюється також відсутністю незалежного суб'єкта, який би проводив таке дослідження, саме тому і маємо на сьогодні різні показники довіри населення до Національної поліції України за один і той самий період часу.

Разом з тим, слід погодитися з М. Б. Молотковим, що постановка питання про включення результатів вивчення громадської думки в число критеріїв оцінки діяльності правоохоронних органів, за логікою речей, повинна привести до практичних дій з боку посадових осіб зі зміни форм, методів роботи, змісту службової діяльності з метою завоювати довіру населення. Більше того, це положення набуває особливої актуальності за умови, що результати дослідження рівня довіри громадян до правоохоронних органів дійсно висвітлюють недоліки діяльності останніх та фіксують низький рівень їх престижу [278, с. 123].

Варто зазначити, що критерії оцінювання у будь-якому разі повинні бути гнучкими. Так, на думку І. Охріменко, державний стандарт надання

правоохоронних послуг, а отже, оцінка ефективності службової діяльності правоохоронних органів, має передбачати систему кількісно-якісних параметрів, а не лише кількісних [319]. Це обумовлено насамперед необхідністю уникнути випадків, коли орієнтація на досягнення встановлених показників ефективності з часом може почати заважати діяльності певного правоохоронного органу, замінюючи мету його діяльності метою досягнення цілей ефективності будь-якими засобами й методами.

Водночас застосування лише кількісних показників як критеріїв оцінки діяльності правоохоронних органів є недоречним, адже показує ефективність крізь призму цифр, коли правоохоронець працює на статистичні дані (показник розкриття злочинів, кількість працівників тощо), у результаті чого намагання досягнути планованих результатів породжує службові зловживання, порушення прав людини. Також це призводить до недовіри до правоохоронців з боку населення, доки від них вимагатиметься високий відсоток розкриття злочинів. Отже, статистику необхідно використовувати не для оцінки ефективності діяльності, а лише для фіксації знань про злочинність, що також унеможливить фальсифікацію статистичних даних.

Однак, незважаючи на недоцільність використання кількісних показників при оцінюванні діяльності правоохоронних органів, які захищають фінансово-економічні інтереси держави, на сьогодні визначити ефективність кожного з них можна лише на підставі їх офіційних звітів.

Зокрема, звіт Національної поліції України за 2017 рік повністю побудований на кількісних показниках та порівнянні їх із даними діяльності зазначених органів за 2016 рік. Зокрема, за 2017 рік органи поліції викрили понад 8,8 тис. кримінальних правопорушень економічної спрямованості, з яких розкрито 3 504 правопорушення, що на 43 % більше порівняно з 2016 роком. Також зазначено, що за закінченими кримінальними провадженнями на 98 % забезпечено відшкодування спричинених збитків. Однак точна сума відшкодованих державі збитків, завданих фінансово-економічними злочинами, не зазначена [144]. Необхідно також зазначити, що звіт про діяльність органів

Національної поліції України викладений у довільному порядку, оскільки відсутня визначена законодавцем або хоча б Міністерством внутрішніх справ України форма подання звіту. Це також є свідченням відсутності чітких критеріїв для здійснення такого оцінювання, у зв'язку з чим органи Національної поліції, як й інші, спираються виключно на кількісні показники своєї діяльності.

Зокрема, розділ 5 звіту про виконання плану органів Державної фіскальної служби України за 2017 рік присвячений виключно показникам органів роботи Державної фіскальної служби України та її територіальних органів щодо боротьби з правопорушеннями у сфері оподаткування, митній і бюджетній сферах, правопорушеннями, пов'язаними з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, оперує також такими показниками діяльності підрозділів податкової міліції, як кількість виявлених фактів кримінальних правопорушень, які віднесені до їх підслідності, а також сума відшкодованих державі коштів. Наприклад, у 2017 році підрозділи податкової міліції виявили та розпочали досудове розслідування за 493 фактами ухилення від сплати ПДВ на суму 2,4 млрд грн, за результатом розкриття яких забезпечено відшкодування завданих державі збитків на суму 401 млн грн ПДВ [141].

Звичайно економічний результат діяльності має досить важливе значення для визначення ефективності правоохоронного органу України як суб'єкта захисту фінансово-економічних інтересів держави та повинен бути якщо не основним, то одним із критеріїв оцінювання ефективності діяльності правоохоронних органів України, що забезпечують фінансово-економічну безпеку держави. При цьому до уваги має братися не просто сума відшкодованих державі коштів за результатами розкриття правоохоронними органами України фінансово-економічних правопорушень, а співвідношення між зазначеною сумою коштів та сумою коштів, виділених на фінансування діяльності зазначених правоохоронних органів.

Так, у 2015 році досить жорсткої критики політиків, експертів та науковців про низьку ефективність діяльності зазнав чомусь лише один правоохоронний орган, що забезпечує фінансово-економічну безпеку держави – підрозділи податкової міліції Державної фіскальної служби України, які за результатами своєї діяльності у 2015 році компенсували державі збитків загальною сумою 928,2 млн грн [472], у той час як на її утримання виділено близько 600 млн грн. При цьому в Україні, крім підрозділів податкової міліції, функціонують також інші органи, що захищають фінансово-економічні інтереси держави: Служба безпеки України, Національна поліція, Національне антикорупційне бюро України, які в сукупності до Державного бюджету України повернули значно менше коштів, ніж було виділено на фінансування їх діяльності та матеріально-технічне забезпечення порівняно з податковою міліцією.

Критерій економічної ефективності, на думку В. А. Дедакаєва та О. В. Косача, є основним критерієм оцінки ефективності взаємодії оперативних і слідчих підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України. Відповідно науковці визначають таку форму розрахунку економічного ефекту взаємодії вищевказаних підрозділів: $D = \Pi - B$, де D – економічний ефект взаємодії оперативних і слідчих підрозділів податкової міліції за 1 рік, грн; Π – обсяг коштів, перерахованих до бюджету за 1 рік унаслідок перевірок фінансово-господарської діяльності платників податків, грн; B – річні витрати на утримання оперативних і слідчих підрозділів податкової міліції, грн.

У свою чергу, ефективність взаємодії оперативних і слідчих підрозділів розраховується як відношення економічного ефекту (D) до витрат на утримання підрозділів на рік [115, с. 23].

Отже, одними із критеріїв оцінювання діяльності правоохоронних органів України, що забезпечують фінансово-економічну безпеку держави є економічний критерій та рівень довіри громадян до правоохоронних органів. Однак не потрібно забувати також про інші не менш важливі якісні критерії оцінювання діяльності правоохоронних органів.

Підсумовуючи вищевказане пропонуємо визначити та закріпити на законодавчому рівні такий перелік критеріїв оцінювання діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави:

1) стан дотримання розумності строків, що залежить від складності, категорії справи та інших обставин;

2) рівень профілактики та розкриття злочинів (рівень залучення правоохоронців до активної служби; види та кількість попереджених злочинів);

3) дотримання законності (кількість скарг щодо неправомірної відмови у відкритті справ, незаконності закриття справ, зловживання співробітником правоохоронного органу, наданим йому законом службовим становищем);

4) професіоналізм працівників правоохоронного органу, сутність якого зводиться не лише до сумлінного виконання поставлених перед співробітником правоохоронного органу завдань, але й володіння іноземними мовами, вміння користуватися комп'ютерними технологіями, креативно мислити тощо.

Так, за даними соціологічного дослідження, проведеного у 2015 році, майже третина респондентів серед усіх заходів, які потрібно впровадити при реформуванні системи органів внутрішніх справ України (підвищення рівня дисципліни, надання адміністративних послуг до відповідних центрів, комплектування цивільними особами та збільшення їх чисельності, мінімізація функцій Міністерства внутрішніх справ України, контроль за доходами та витратами персоналу), вказала на необхідність рівня підвищення професіоналізму персоналу [294].

5) громадська думка, тобто рівень довіри населення до співробітників правоохоронних органів України, який би визначався через проведення незалежними установами чи службами соціологічного дослідженнями раз на рік;

б) економічний ефект від діяльності правоохоронних органів України, що проявляється в тому, скільки коштів з державного бюджету було виділено на фінансування та матеріально-технічне забезпечення правоохоронних органів і

скільки коштів повернуто в результаті здійснення ними своїх повноважень. Це допоможе визначити, наскільки ефективно вони працюють, чи не завдають шкоди економічним інтересам держави. Якщо витрати на утримання таких органів перевищуватимуть доходи від їх діяльності для бюджету, то виникатиме логічне питання про доцільність існування певної правоохоронної структури [458].

Таким чином, в умовах реформування правоохоронних органів України слід переглянути систему оцінювання їх діяльності. Ефективність і результативність функціонування правоохоронних органів, які забезпечують фінансово-економічну безпеку України, залежить не лише від переліку їх завдань визначених законодавством, а й від того за якими критеріями оцінюють результати їх роботи. Відповідно слід закріпити на законодавчому рівні такий перелік критеріїв оцінювання правоохоронних органів: 1) стан дотримання передбачених законодавством процесуальних строків; 2) рівень профілактики та розкриття фінансово-економічних злочинів; 3) дотримання вимог законності; 4) громадська думка; 5) професіоналізм; 6) економічний ефект. Зазначені критерії мають охоплювати статистичні дані про кількість виявлених та розкритих фінансово-економічних злочинів та якісні критерії – громадська думка, визначення якої дозволить з'ясувати задоволеність населення діяльністю правоохоронних органів, його готовність взаємодіяти з ними. Більше того, закріплення цих критеріїв та їх практична реалізація дозволить комплексно оцінювати діяльність правоохоронних органів України, які захищають фінансово-економічні інтереси держави.

Висновки до розділу 4

1. Узагальнено досвід зарубіжних держав-членів ЄС (Італія, Румунія, Македонія, Австрія, Хорватія, Грузія, Латвія, Норвегія) так само, як і досвід деяких держав СНД (Киргизька Республіка, Республіка Казахстан), який дозволяє стверджувати про існування спеціального правоохоронного органу,

який запобігає, виявляє, припиняє, розслідує та розкриває фінансово-економічні правопорушення.

2. Визначено, що серед існуючих на сьогодні моделей функціонування правоохоронного органу на який законодавством покладено здійснення протидії та боротьби з фінансово-економічними правопорушеннями, найбільш поширеною у зарубіжних державах є діяльність такого правоохоронного органу з безпосереднім підпорядкуванням саме Міністерству фінансів.

3. Зважаючи на те, що Україна на сьогодні реформує правоохоронні органи, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, запропоновано взяти до уваги досвід діяльності правоохоронних органів зарубіжних держав, які запобігають, виявляють, припиняють, розслідують та розкривають фінансово-економічні правопорушення, зокрема щодо їх підпорядкування Міністерству фінансів, з метою створення єдиного правоохоронного органу, який забезпечує фінансово-економічну безпеку держави і досягнення найбільшого ефекту від проведеної реформи.

4. На підставі аналізу даних соціологічних досліджень, а також показників економічної ефективності правоохоронних органів України, які на сьогодні забезпечують фінансово-економічну безпеку держави ще раз обгрунтовано доцільність створення єдиного правоохоронного органу України як суб'єкта забезпечення фінансово-економічної безпеки держави з виключними повноваженнями щодо здійснення досудового розслідування фінансово-економічних злочинів.

5. Проаналізовано останній законопроект «Про Національне бюро фінансової безпеки держави» та акцентовано увагу на існуванні ряду неоднозначних положень, що прямо стосуються підслідності майбутнього органу, незалежності його діяльності від вищих органів державної влади та визначення його місця у системі існуючих правоохоронних органів України. Запропоновано передбачити підпорядкованість нового органу Міністерству фінансів України, а для покращення взаємодії між існуючими правоохоронними органами, а також органами, які є суб'єктами фінансового

моніторингу – створити єдиний центр, який об'єднуватиме зусилля вищезазначених суб'єктів з метою протидії та боротьби з фінансово-економічними правопорушеннями.

6. Визначено, що в існуючих умовах реформування правоохоронних органів України необхідно переглянути систему оцінювання їх діяльності. Ефективність і результативність функціонування правоохоронних структур України, які забезпечують фінансово-економічну безпеку держави, прямо залежить не лише від того, які завдання на них буде покладено національним законодавством, а й за допомогою яких критеріїв оцінюватимуться основні результати їх роботи.

7. Запропоновано закріпити на законодавчому рівні наступний перелік критеріїв оцінювання правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави: 1) стан дотримання передбачених національним законодавством процесуальних строків (відкриття та закриття кримінального провадження тощо); 2) рівень профілактики та розкриття фінансово-економічних злочинів (загальна кількість попереджених та розкритих фінансово-економічних злочинів, загальний стан фінансово-економічної злочинності у державі; співвідношення зазначених показників за поточний та попередні роки); 3) дотримання вимог законності (кількість скарг щодо неправомірної відмови у відкритті справ, незаконності закриття справ, зловживання співробітником правоохоронного органу наданим йому законом службовим становищем); 4) громадська думка (рівень довіри громадян до співробітників правоохоронних органів України, який на постійній основі, а саме щороку має визначатися незалежною соціологічною службою); 5) професіоналізм (результати атестування, а також повсякденного оцінювання керівництвом правоохоронного органу діяльності співробітника); 6) економічний ефект від діяльності (співвідношення між коштами, виділених на фінансування правоохоронних органів, та сумою коштів, відшкодованих ними до державного та місцевого бюджетів держави за результатами розкриття фінансово-економічних злочинів). Зазначені критерії загалом охоплюють як

статистичні дані про кількість виявлених та розкритих фінансово-економічних злочинів, які на сьогодні фактично містяться у звітах про діяльність існуючих правоохоронних органів України, так і якісні критерії, а саме громадська думка, встановлення рівня якої дозволить визначити задоволеність населення діяльністю правоохоронних органів, а також його готовність до взаємодії з правоохоронними структурами. Більше того, закріплення зазначених критеріїв на законодавчому рівні та їх практичне використання дозволить комплексно та на постійній основі оцінювати діяльність правоохоронних органів України, які захищають фінансово-економічні інтереси держави.

ВИСНОВКИ

У роботі наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми – визначення сутності та особливостей адміністративно-правових засад діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України, що стало основою для розроблення відповідних пропозицій та рекомендації щодо їх удосконалення. В результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, спрямованих на досягнення поставленої мети, основні з яких викладено нижче.

Встановлено, що категорії «економічна безпека» та «фінансова безпека» є предметом дослідження науковців у галузі права, економіки, політології тощо. У зв'язку з цим існує велика кількість підходів до їх тлумачення, хоча жоден з них не є універсальним. Зважаючи на те, що економічна безпека є складовою національної безпеки, а фінансова – невід'ємний елемент економічної безпеки держави запропоновано об'єднати ці поняття в одне – фінансово-економічна безпека, при визначенні якого необхідно застосовувати комплексний підхід, ураховуючи особливості понять економічної і фінансової безпеки.

Визначено поняття «адміністративно-правовий механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки держави» як системи органів державної влади та різних інститутів громадянського суспільства, які на основі норм національного законодавства та за допомогою певних методів, форм, засобів і способів забезпечують фінансово-економічну безпеку держави. У свою чергу до його елементів запропоновано відносити: державні та недержавні суб'єкти, громадян; правові норми; методи, засоби діяльності; види, форми дій.

Обґрунтовано, що правоохоронні органи України займають важливе місце у механізмі забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, оскільки вони виявляють потенційні та існуючі загрози фінансово-економічним інтересам держави, оперативно їх усувають та притягують винних осіб до юридичної відповідальності, про що прямо свідчать результати їх діяльності.

До правоохоронних органів, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, зважаючи на положення Закону України «Про

державний захист працівників суду і правоохоронних органів», а також спеціалізованих нормативно-правових актів запропоновано віднести лише органи Національної поліції України, Служби безпеки України, прокуратури, підрозділи податкової міліції Державної фіскальної служби України та Національне антикорупційне бюро України.

Досліджено історичні аспекти створення та діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Запропоновано виділяти декілька етапів їх становлення, які співпадають з основними етапами розвитку державно-правової системи України, але мають певну специфіку.

Узагальнено та систематизовано акти, в яких містяться адміністративно-правові норми, які регулюють діяльність органів Національної поліції України, Національного антикорупційного бюро України, підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України, Служби безпеки України, органів прокуратури України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави наступним чином:

1) Конституція України – Основний закон держави, який займає найвище місце в ієрархії системи національного законодавства та закріплює основні правові засади здійснення будь-якої діяльності, у тому числі діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави;

2) міжнародні документи, які включають: а) конвенції (Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини, Європейська конвенція про видачу правопорушників, Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах, Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах, Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією, Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією, Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом та про фінансування тероризму та інші); б) угоди (Угода про правову

допомогу і співробітництво між Генеральною прокуратурою України і Генеральною прокуратурою Литовської Республіки (1992), Угода держав СНД про співробітництво в боротьбі зі злочинами у сфері економіки (1996), Угода про технічне співробітництво між Державною податковою службою України та Службою державних доходів Латвійської Республіки (2012), Угода про технічне співробітництво між Державною податковою службою України та Міністерством фінансів Грузії (2012), Угода про технічне співробітництво між Державною податковою службою України та Головною державною податковою інспекцією при Міністерстві фінансів Республіки Молдова (2012) та інші); в) договори (Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах (1993), Договір між Україною та Канадою про взаємодопомогу у кримінальних справах (1996), Договір між Україною та Ісламською Республікою Іран про видачу правопорушників (2004) та інші); г) меморандуми (Меморандум про співробітництво між Генеральною прокуратурою України та Федеральною прокуратурою Швейцарської Конфедерації в боротьбі з організованою злочинністю і відмиванням доходів (1999) та інші); г) декларації (Загальна декларація прав людини, Декларація про поліцію); д) пакти (Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та інші).

3) нормативно-правові акти, які можна класифікувати на: а) закони загальної дії – Закони України «Про оперативно-розшукову діяльність» (1992), «Про інформацію» (1992), «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» (1993), «Про державну таємницю» (1994), «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (2003), «Про захист персональних даних» (2010), «Про доступ до публічної інформації» (2011) «Про запобігання корупції» (2014), «Про очищення влади» (2014), «Про національну безпеку України» (2018), Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України; б) спеціалізовані закони – Закони України «Про Службу безпеки України» (1992), «Про загальну

структуру і чисельність Служби безпеки України» (2005), Розділ XVIII² Податкового кодексу України (2010), «Про Національне антикорупційне бюро України» (2014), «Про прокуратуру» (2014) «Про Національну поліцію» (2015).

4) підзаконні нормативні акти: а) акти, норми яких поширюють свою дію загалом на правоохоронні органи – Указ Президента України «Про додержання прав людини під час проведення оперативно-технічних заходів» (2005), Інструкція про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю (2011), Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні (2012), Порядок взаємодії органів державної контрольно-ревізійної служби, органів прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки України (2016), Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань (2016); б) акти, норми яких регулюють діяльність одного правоохоронного органу як суб'єкта забезпечення фінансово-економічної безпеки держави:

– Укази Президента України: «Про затвердження Положення про проходження військової служби військовослужбовцями Служби безпеки України» (2001); «Питання діяльності Служби безпеки України» (2005); «Про повноваження та гарантії здійснення постійного контролю за діяльністю Служби безпеки України» (2007); «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» (2008); «Про утворення Національного антикорупційного бюро України» (2015); «Питання Ради громадського контролю при Національному антикорупційному бюро України» (2015); «Про державну охорону Національного антикорупційного бюро України» (2015); «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України» (2016); «Про символіку Генеральної прокуратури України» (2017);

– Постанови Кабінету Міністрів України: «Про проходження служби особами начальницького складу податкової міліції та обчислення їм вислуги

років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги» (1998); «Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників органів прокуратури» (2012); «Про Державну фіскальну службу України» (2014), «Про утворення Національної поліції України» (2015), «Про утворення територіального органу Національної поліції» (2015), «Про затвердження Положення про Національну поліцію» (2015), «Про однострій поліцейських» (2015);

– Розпорядження Кабінету Міністрів України: «Про забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України» (2015);

– Накази Міністерства внутрішніх справ України: «Про організацію видачі спеціальних жетонів поліцейським» (2015), «Про затвердження Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських» (2015), «Про організацію добору (конкурсу) та просування по службі поліцейських» (2015), «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» (2017);

– Накази директора Національного антикорупційного бюро: «Про затвердження Інструкції про порядок проведення службового розслідування стосовно працівників Національного антикорупційного бюро» (2015), «Про затвердження Порядку складання та подання запитів на публічну інформацію, розпорядником якої є Національне антикорупційне бюро» (2016), «Про затвердження Інструкції про порядок приймання, реєстрації, розгляду запитів на публічну інформацію у Національному антикорупційному бюро» (2016), «Про затвердження Положення про комісію з оцінки корупційних ризиків в діяльності Національного антикорупційного бюро» (2017); «Про затвердження Переліку відомостей, що становлять службову інформацію у Національному антикорупційному бюро» (2017);

– Накази Державної фіскальної служби України: «Про введення в дію структури та штатного розпису Державної фіскальної служби України» (2014);

– Накази Служби безпеки України: «Про затвердження Інструкції про організацію виконання Положення про проходження військової служби військовослужбовцями Служби безпеки України» (2008);

– Накази Генеральної прокуратури України: «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» (2012); «Про організацію інформування суспільства щодо діяльності органів прокуратури України» (2015); «Про основні засади організації роботи в органах прокуратури України» (2017).

Визначено поняття «адміністративно-правовий статус правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави» як закріплену на законодавчому рівні сукупність таких елементів, як мета діяльності, завдання, функції, компетенція та повноваження, організаційно-штатна структура, юридичні гарантії та юридична відповідальність зазначених суб'єктів, які загалом визначають місце зазначених правоохоронних органів у системі суб'єктів захисту фінансових та економічних інтересів держави.

Встановлено, що формально мета діяльності правоохоронних органів України прямо не визначена, але беручи до уваги норми нормативних актів, які регламентують їх діяльність, та основних положень наукової доктрини, визначено, що метою правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави є захист фінансово-економічних інтересів держави від внутрішніх та зовнішніх протиправних посягань.

Під завданнями правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави запропоновано розуміти обмежені ресурсами короткострокові цілі організації та діяльності зазначених суб'єктів, спрямованих на досягнення довгострокової мети – захист фінансово-економічних інтересів держави від внутрішніх та зовнішніх протиправних посягань, тоді як функції правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, які є похідними від їх мети та завдань

– безперервні, постійні і такі, що не залежать від певних подій, напрямки діяльності правоохоронних органів (оперативно-розшукова діяльність, проведення дізнання та слідства, профілактична діяльність, взаємодія з державними і недержавними суб'єктами щодо протидії фінансово-економічним правопорушенням тощо).

Визначено поняття «компетенція правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави» як комплексного інституту, який включає повноваження (права та обов'язки), предмет відання та просторові межі діяльності правоохоронних органів, які захищають фінансово-економічні інтереси держави від внутрішніх та зовнішніх протиправних посягань.

Запропоновано класифікувати повноваження правоохоронних органів України за наступними критеріями: 1) за змістом: інформаційно-аналітичні; повноваження щодо профілактики фінансово-економічних правопорушень; правотворчі; повноваження щодо виявлення, припинення, досудового розслідування фінансово-економічних адміністративних і кримінальних правопорушень; контрольні-наглядові; повноваження щодо взаємодії та співробітництва з органами влади, правоохоронними органами іноземних держав, окремими громадянами та іншими суб'єктами; 2) за належністю повноважень правоохоронному органу загалом чи лише окремим його підрозділам: основні та спеціальні повноваження; 3) за спрямованістю повноважень правоохоронних органів: функціональні, організаційні та забезпечувальні повноваження.

Доведено, що штатна структура правоохоронних органів України відображає кількісно-професійний склад працівників, а організаційна – їх розподіл відповідно до покладених на них завдань. Зважаючи на відмінності у статусі кожного з правоохоронних органів України, які захищають фінансово-економічні інтереси від протиправних посягань, виділено особливості їх організаційно-штатної структури, серед яких:

1) загальну систему органів поліції складають два рівні – центральний і

територіальний; специфікою обох рівнів є діяльність відповідних управлінь Департаменту захисту економіки як міжрегіонального, територіального органу поліції; на законодавчому рівні досить детально регламентовано особливості та етапи професійної підготовки поліцейських;

2) система органів Національного антикорупційного бюро України має два рівні – центральний і територіальний; повноваження щодо визначення структури бюро надано Директору бюро; говорячи про штатну структуру бюро актуальним залишається питання законодавчого визначення статусу детектива бюро;

3) організаційно-штатну структуру податкової міліції важко назвати такою, що відповідає завданням, покладеним на неї, та потребує перегляду і внесення змін щодо кількісного складу слідчих управлінь фінансових розслідувань;

4) структуру Служби безпеки України визначає Президент України, де особливе місце належить Головному управлінню контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері економічної безпеки; на законодавчому рівні доцільним є закріплення елементів професійної підготовки кадрів для спецслужби та запровадження нової спеціальності «Фінансова безпека держави», за якою здійснюватиметься підготовка кадрів Національною академією Служби безпеки України та Інститутом підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національним юридичним університетом ім. Ярослава Мудрого;

5) організаційна система органів прокуратури України включає п'ять ланок, кожна з яких виконує покладені на них національним законодавством конкретні завдання та функцій; новацією системи органів прокуратури у 2014 році стало створення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, яка безпосередньо підзвітна Генеральному прокурору України.

З'ясовано, що гарантії як елемент адміністративно-правового статусу правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України поділяються на: 1) адміністративно-матеріальні та адміністративно-

процесуальні; 2) загальні та спеціальні; 3) функціональні, організаційно-кадрові, пов'язані з реалізацією співробітниками правоохоронних органів прав та обов'язків та гарантії соціально-економічного характеру.

Встановлено, що співробітники правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави можуть бути суб'єктами дисциплінарної, цивільно-правової, адміністративної, кримінальної відповідальності. На підставі норм чинного законодавства України з'ясовано специфіку кожного виду юридичної відповідальності співробітників правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

Визначено, що на сьогодні найбільш проблемною є дисциплінарна відповідальність співробітників правоохоронних органів України, насамперед через відсутність належного правового регулювання відносин, які виникають у зв'язку з їх заохоченням чи накладенням на них дисциплінарного стягнення. Відповідно вважається доцільним розробити та прийняти на законодавчому рівні нові дисциплінарні статuti Служби безпеки, податкової міліції і Національного антикорупційного бюро. Обґрунтовано необхідність прийняття на законному рівні Дисциплінарного статуту органів прокуратури.

Запропоновано під рівнями діяльності правоохоронних органів України, які забезпечують фінансово-економічну безпеку держави розуміти визначений системою і структурою правоохоронних органів цілеспрямований вплив вказаних органів на суспільні відносини, які виникають у зв'язку з протидією та боротьбою з правопорушеннями, що посягають на фінансово-економічні інтереси держави. Зважаючи на положення норм чинного національного законодавства, доведено, що діяльність правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави здійснюється на міжнародному, загальнодержавному та регіональному рівнях.

Напрями діяльності правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави запропоновано розуміти як визначений нормами національного законодавства перелік конкретних дій та

рішень, які вчиняються та приймаються правоохоронними органами в рамках закону для досягнення кінцевої мети їх діяльності, а саме зниження рівня фінансово-економічної злочинності. Беручи до увагу специфіку діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів захисту фінансово-економічних інтересів держави виділено стратегічний і тактичний напрями.

Під адміністративно-правовими формами діяльності правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави запропоновано розуміти сукупність зовнішньовиражених дій чи рішень співробітників правоохоронних органів України, вчинених чи прийнятих ними в межах національного законодавства з метою сприяння ефективному виконанню покладених на них законом завдань щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

Виділено правові (видання юридичних та індивідуальних актів; укладення адміністративних договорів; вчинення інших юридично значущих дій) і організаційні (розгляд звернень громадян, проведення нарад, інформаційно-аналітична робота, матеріально-технічні операції) адміністративно-правові форми діяльності правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Крім того доведено, що до юридично значущих дій правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, які є правовою формою їх діяльності, належить: 1) установча діяльність, що передбачає утворення, реорганізацію чи ліквідацію підрозділів правоохоронного органу, його територіальних органів, підприємств, установ організацій, які належать до сфери його управління; 2) реєстраційна діяльність, завдяки якій правоохоронні органи України можуть фіксувати необхідну інформацію з метою ведення її обліку, подальшого використання для запобігання, припинення і розслідування правопорушень, які посягають на фінансово-економічні інтереси держави або вже завдали шкоди таким інтересам, здійснення контролю за використанням такої інформації іншими суб'єктами; 3) юрисдикційна діяльність, спрямована безпосередньо на протидію і боротьбу з правопорушеннями, які посягають на

фінансово-економічні інтереси держави.

Під адміністративно-правовими методами діяльності правоохоронних органів України, що забезпечують фінансово-економічну безпеку країни, запропоновано розуміти визначені національним законодавством способи і прийоми цілеспрямованого впливу правоохоронних органів України щодо усунення причин скоєння фінансово-економічних правопорушень і безпосередньо запобігання скоєнню останнім, а у разі їх вчинення – припинення, розслідування та притягнення винних осіб до відповідальності з метою відшкодування шкоди, завданої фінансово-економічним інтересам держави. Враховуючи специфіку діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави методами їх діяльності є примус та переконання.

Організаційні основи діяльності правоохоронних органів, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави визначено як закріплені національним законодавством положення, які визначають систему управлінських дій, спрямованих на впорядкування структури правоохоронних органів, оптимальний розподіл функціональних обов'язків між підрозділами правоохоронних органів, координацію діяльності правоохоронних органів та взаємодію між ними, належну підзвітність правоохоронних органів та контроль за їх діяльністю, що в сукупності впливає на ефективність виконання зазначеними суб'єктами покладених на них завдань щодо захисту фінансово-економічних інтересів держави від протиправних посягань.

Охарактеризовано основні засади діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів захисту фінансово-економічної безпеки держави, зокрема: верховенство права, єдиноначальність і колегіальність, політична нейтральність та позапартійність, територіальність, відкритість і прозорість, підконтрольність і підзвітність суспільству та державним органам, які передбачені Конституцією України і спеціальними нормативними актами, що регламентують їх діяльність.

Встановлено, що на законодавчому рівні відсутнє визначення поняття взаємодії правоохоронних органів, а також прав та обов'язків правоохоронних

органів України. Часткову інформацію про форми їх взаємодії можна отримати із підзаконних актів, однак вони не враховують специфіки такої взаємодії у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

Запропоновано координацію діяльності правоохоронних органів України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, умовно поділяти на внутрішню, яку здійснює керівник правоохоронного органу або визначений законодавством підрозділ органу з метою забезпечення злагодженої діяльності всіх структурних підрозділів та посадових осіб правоохоронного органу з метою виконання покладених на них завдань, та на зовнішню, яку здійснює Генеральний прокурор України з метою забезпечення повноцінного використання ресурсів правоохоронних органів у сфері протидії та боротьби з правопорушенням.

Акцентовано увагу на тому, що взаємодія та координація між правоохоронними органами України, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави не є досконалою. Відповідно для покращення взаємодії та координації діяльності зазначених суб'єктів запропоновано: а) окремим нормативним актом регламентувати порядок, рівні, форми взаємодії правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, їх права, обов'язки, відповідальність під час такої взаємодії; б) спростити координацію діяльності правоохоронних органів через усунення неефективних форм її здійснення; в) регламентувати юридичну відповідальність за координацію правоохоронної діяльності загалом чи реалізацію окремих координаційних заходів; г) удосконалити інформаційний обмін між правоохоронними органами через створення та функціонування єдиного інформаційного простору.

Узагальнено досвід зарубіжних держав-членів ЄС (Італія, Румунія, Македонія, Австрія, Хорватія, Грузія, Латвія, Норвегія) так само, як і досвід деяких держав СНД (Киргизька Республіка, Республіка Казахстан), який дозволяє стверджувати про існування спеціального правоохоронного органу,

який запобігає, виявляє, припиняє, розслідує та розкриває фінансово-економічні правопорушення.

Визначено, що серед існуючих на сьогодні моделей функціонування правоохоронного органу на який законодавством покладено здійснення протидії та боротьби з фінансово-економічними правопорушення, найбільш поширеною у зарубіжних державах є діяльність такого правоохоронного органу з безпосереднім підпорядкуванням саме Міністерству фінансів.

Зважаючи на те, що Україна на сьогодні реформує правоохоронні органи, які є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, запропоновано взяти до уваги досвід діяльності правоохоронних органів зарубіжних держав, які запобігають, виявляють, припиняють, розслідують та розкривають фінансово-економічні правопорушення, зокрема щодо їх підпорядкування Міністерству фінансів, з метою створення єдиного правоохоронного органу, який забезпечує фінансово-економічну безпеку держави і досягнення найбільшого ефекту від проведеної реформи.

На підставі аналізу даних соціологічних досліджень, а також показників економічної ефективності правоохоронних органів України, які на сьогодні забезпечують фінансово-економічну безпеку держави ще раз обґрунтовано доцільність створення єдиного правоохоронного органу України як суб'єкта забезпечення фінансово-економічної безпеки держави з виключними повноваженнями щодо здійснення досудового розслідування фінансово-економічних злочинів.

Проаналізовано останній законопроект «Про Національне бюро фінансової безпеки держави» та акцентовано увагу на існуванні ряду неоднозначних положень, що прямо стосуються підслідності майбутнього органу, незалежності його діяльності від вищих органів державної влади та визначення його місця у системі існуючих правоохоронних органів України. Запропоновано передбачити підпорядкованість нового органу Міністерству фінансів України, а для покращення взаємодії між існуючими правоохоронними органами, а також органами, які є суб'єктами фінансового

моніторингу – створити єдиний центр, який об'єднуватиме зусилля вищезазначених суб'єктів з метою протидії та боротьби з фінансово-економічними правопорушеннями.

Визначено, що в існуючих умовах реформування правоохоронних органів України необхідно переглянути систему оцінювання їх діяльності. Ефективність і результативність функціонування правоохоронних структур України, які забезпечують фінансово-економічну безпеку держави, прямо залежить не лише від того, які завдання на них буде покладено національним законодавством, а й за допомогою яких критеріїв оцінюватимуться основні результати їх роботи.

Запропоновано закріпити на законодавчому рівні наступний перелік критеріїв оцінювання правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави: 1) стан дотримання передбачених національним законодавством процесуальних строків (відкриття та закриття кримінального провадження тощо); 2) рівень профілактики та розкриття фінансово-економічних злочинів (загальна кількість попереджених та розкритих фінансово-економічних злочинів, загальний стан фінансово-економічної злочинності у державі; співвідношення зазначених показників за поточний та попередні роки); 3) дотримання вимог законності (кількість скарг щодо неправомірної відмови у відкритті справ, незаконності закриття справ, зловживання співробітником правоохоронного органу наданим йому законом службовим становищем); 4) громадська думка (рівень довіри громадян до співробітників правоохоронних органів України, який на постійній основі, а саме щороку має визначатися незалежною соціологічною службою); 5) професіоналізм (результати атестування, а також повсякденного оцінювання керівництвом правоохоронного органу діяльності співробітника); 6) економічний ефект від діяльності (співвідношення між коштами, виділених на фінансування правоохоронних органів, та сумою коштів, відшкодованих ними до державного та місцевого бюджетів держави за результатами розкриття фінансово-економічних злочинів). Зазначені критерії загалом охоплюють як

статистичні дані про кількість виявлених та розкритих фінансово-економічних злочинів, які на сьогодні фактично містяться у звітах про діяльність існуючих правоохоронних органів України, так і якісні критерії, а саме громадська думка, встановлення рівня якої дозволить визначити задоволеність населення діяльністю правоохоронних органів, а також його готовність до взаємодії з правоохоронними структурами. Більше того, закріплення зазначених критеріїв на законодавчому рівні та їх практичне використання дозволить комплексно та на постійній основі оцінювати діяльність правоохоронних органів України, які захищають фінансово-економічні інтереси держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Б. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ: Факт, 2003. 384 с.
2. Авер'янов В. Б. Нова доктрина українського адміністративного права: концептуальні позиції. *Право України*. 2006. № 5. С. 11–12.
3. Адміністративна відповідальність за правопорушення пов'язані із корупцією: практич. посіб. / К. Л. Бугайчук, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін. Харків: Харк. нац. ун-т. внутр. справ. 2016. 100 с.
4. Адміністративна діяльність. Частина особлива: підручник / за заг. ред. проф. О. М. Бандурки. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. Справ; «Еспада», 2000. 368 с.
5. Адміністративна діяльність Національної поліції: навчальний посібник для підготовки до іспиту / О. М. Калюк, С. Ф. Константинов, В. А. Куліков та ін.; за ред. В. А. Кулікова. Київ: Освіта України, 2016. 230 с.
6. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: у 2 т.: Т. 1. Загальна частина / ред. колегія: В. Б. Авер'янов. Київ : Видавництво «Юридична думка», 2004. 584 с.
7. Адміністративне право України. Академічний курс: [підручник]: у 2 т. / В. Б. Авер'янов та ін. Київ: Юридична думка, 2007. Т. 1. 592 с.
8. Адміністративне право України: підруч. для юрид. вузів і ф-тетів / Ю. П. Битяк, В. В. Богущкий, В. М. Гаращук та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. Харків, 2001. 270 с.
9. Адміністративне право України: підруч. / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 544 с.
10. Адміністративне право України: підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 528 с.

11. Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс: підруч. / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків: Золота миля, 2011. 584 с.
12. Адміністративне право. Загальна частина (альбом схем): навч. посіб. / О. Б. Кузьменко, І. Д. Пастух, М. В. Плугатир та ін. Київ: ЦУЛ, 2015. 232 с.
13. Адміністративне право. Загальна частина: навч. посіб. / С. М. Алфьоров, С. В. Ващенко, М. М. Долгополова, А. П. Купін, Київ: ЦУЛ, 2011. 216 с.
14. Адміністративне право України: навчальний посібник / за заг. ред. Т. О. Коломоєць, Г. Ю. Гулевської. Київ: Істина, 2007. 216 с.
15. Адміністративне право України: навч. посіб. Київ : Атіка, 2007. 624 с.
16. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях: навч. посіб. / О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, С. М. Князев та ін.; за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, ХНУВС. Харків: ХНУВС, 2017. 242 с.
17. Адміністративне право України: підруч. / за заг. ред. акад. С. В. Ківалова. Одеса: Юридична література, 2003. 896 с.
18. Адміністративне право України: підруч. / Т. Коломоєць, Ю. Пирожкова, Н. Армаш та ін.; за заг. ред. Т. Коломоєць. Київ: Істина, 2010. 480 с.
19. Административное право Франции / Ж. Ведель; под ред. М. А. Крутоголов; пер. Л. М. Энтин. Москва: Прогресс, 1973. 512 с.
20. Алексеев С. С. Общая теория права: в 2 т. Москва: Юрид. лит., 1981. Т. 1. 360 с.
21. Алексеев С. С. Теория права. Москва: БЕК, 1995. 320 с.
22. Андреева В. Б. Форми та методи профілактичної діяльності дільничних інспекторів міліції. *Право і безпека*. 2011. № 3. С. 148–152.
23. Андрійчук В. Г. Економічна безпека України: стан, критерії виміру та превентивні заходи її зміцнення. *Економіка, фінанси, право*. 2013. № 6. С. 12–17.
24. Антон О. А. Юридичні гарантії в трудовому праві. *Університетські наукові записки*. 2005. № 3 (15). С. 185–190.

25. Антонюк А. Б. Процесуальні засади міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Ірпінь, 2016. 220 с.
26. Архипов А., Городецкий А., Михайлов Б. Экономическая безопасность: оценки, проблемы, способы обеспечения. *Вопросы экономики*. 1994. № 12. С. 38.
27. Атаманчук Г. Теория государственного управления: курс лекций. Москва: Юрид. лит. 1997. 400 с.
28. Афанасіаді Д. М. Напрямки взаємодії правоохоронних і компетентних органів, посадових осіб окремих держав, міжнародних організацій при розслідуванні злочинів міжнародного характеру. *Форум права*. 2012. № 1. С. 52–58.
29. Бабаченко С. В. Конституционно-правовой статус правоохранительных органов Российской Федерации: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Москва, 2009. 182 с.
30. Бабенко В. І. Адміністративно-правовий статус органів прокуратури України. *Наше право*. 2014. № 8. С. 55–57.
31. Бабкова В. С. Принципи координаційної діяльності прокуратури у сфері протидії злочинності та корупції. *Теорія і практика правознавства*. 2013. № 2 (61). URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/63008/58415>.
32. Байдін Ю. В. Деякі питання юридичної відповідальності співробітників Служби безпеки України. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2003. Вип. 5. С. 214–221.
33. Балабан С. Поняття ефективності адміністративно-правового регулювання. *Форум права*. 2014. № 1. С. 14–18.
34. Банасяк В. С., Шиманські К. Р. Посібник з аналізу ризиків: навч.-практ. посібник. Київ: МОМ, 2010. 167 с.
35. Бандурка А. М. Судебные и правоохранительные органы Украины / А. М. Бандурка. Харьков: Изд-во ун-та внутренних дел, 1999. 434 с.

36. Основи економічної безпеки / О. М. Бандурка, В. Є. Духов, К. Я. Петрова, І. М. Черняков. Харків: НУВС, 2003. 236 с.
37. Бандурка О. М. Інтерпол: Міжнародна організація кримінальної поліції: наук.-практ. посіб. Харків. 2003. 324 с.
38. Бандурка О. М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності: монографія. Харків: Золота миля, 2012. 620 с.
39. Бандурка О. О. Управління державною податковою службою в Україні: організаційно-правові аспекти: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ: Київський міжнародний університет, 2007. 499 с.
40. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність: підручник. Харків: Вид-во Національного ун-ту внутр. справ, 2002. 336 с.
41. Барановський О. Фінансова безпека держави. *Фінанси України*. 1996. № 11. С. 19–34.
42. Барахин А. Б. Большой юридический энциклопедический словарь. Москва: Книжный мир, 2005. 720 с.
43. Басай В. Судові, правоохоронні та правозахисні органи України: підручник для студ. вищих юрид. навч. закл.: у 3 кн. Коломия: Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 2006. 972 с.
44. Батраченко О. В. Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки і порядку: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2017. 20 с.
45. Батраченко О. В. Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки і порядку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2017. 218 с.
46. Батраченко О. В. Удосконалення системи оцінювання ефективності забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки і порядку. *Право.иа*. 2016. № 1. С. 58–63.
47. Бахрах Д. Н. Административное право: учебник. Москва: Изд-во БЕК, 1997. 350 с.

48. Бахрах Д., Россинский Б., Старилов Ю. Административное право: учебник для вузов. 3-е изд., пересмотр. и доп. Москва: Норма, 2007. 816 с.
49. Беспалова О. І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави: монографія. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2014. 544 с.
50. Беспалова О. І. Роль відомчої нормотворчості в адміністративно-правовому забезпеченні реалізації правоохоронної функції України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2013. № 6, Т. 1. С. 133–137.
51. Белов О. Ф. Економічна безпека України: пріоритети та механізми забезпечення. URL: www.niss.gov.ua/book/belov/6.html.
52. Биля-Сабадаш І. О. Нормативний правовий акт (загальна характеристика). *Вісник Запорізького університету*. 2003. № 1. С. 1–2.
53. Бистрик Г. М. Установча діяльність у системі правових форм діяльності держави: проблеми теорії. *Юридична Україна*. 2010. № 1. С. 23–29.
54. Білей М. В. Організаційні форми реалізації державного управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=986>.
55. Богатирьев І., Савченко А. Кримінальна відповідальність як сучасна проблема кримінального права України. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 2. С. 133–137.
56. Бородін Д. І. Права та свободи громадян, їх класифікація, гарантії реалізації. *Право України*. 2001. № 12. С. 34.
57. Бородин С. С., Громыко С. С. Административное право. Общая и Особенная части: курс лекций. Санкт-Петербург, 2007. 432 с.
58. Бортняк Ф. В. Форми та методи діяльності державної виконавчої служби: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2008. 18 с.
59. Ботвінов Р. Г. Правоохоронна функція держави: сутність та форми реалізації. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2016. Вип. 1 (15). URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik%20/2016-01\(15\)/4.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik%20/2016-01(15)/4.pdf).

60. Бригінець О. О. Адміністративно-правовий статус Державної податкової служби України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2011. 220 с.
61. Бригінець О. О. Забезпечення реалізації адміністративно-правового статусу податкової міліції як спеціалізованого підрозділу по боротьбі з податковими правопорушеннями. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2010. Вип. 3. С. 197–205.
62. Бригінець О. Особливості формування механізму правового забезпечення фінансової безпеки України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. *Юридичні науки*. 2016. № 837. С. 36–41.
63. Бриллиантов А. В. Юридически значимые действия и юридические последствия как признак должностного лица. URL: <http://www.justicemaker.ru/view-article.php?id=21&art=1058>.
64. Бурмагин С. В. Уголовный суд России: монография. Москва: Юрлитинформ, 2010. 392 с.
65. Варналій З. С., Буркальцева Д. Д., Наєнко О. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: монографія / за заг. ред. проф. З. С. Варналія. Київ: Знання України, 2011. 299 с.
66. Васильев А. С. Административное право Украины: учебник. Харьков: Одиссей, 2001. 287 с.
67. Васильев І. О., Мінка Т. П. Контрольна діяльність штабів ОВС: монографія. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2010. 260 с.
68. Ведерніков Ю. А., Шкарупа В. К. Адміністративне право України: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2005. 334 с.
69. Ведерніков Ю. А., Кучук А. А. Правоохоронна діяльність в Україні: теоретико-правовий аспект. Київ: Знання України, 2009. 219 с.
70. Ведунг Е. Оцінювання державної політики і програм / пер. з англ. В. Шульги. Київ: Всеувиито, 2003. 350 с.
71. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Юридична думка, 2007. 992 с.

72. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Бусел]. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.

73. Вертузаєв М. С., Юрченко О. М. Проблеми контррозвідального захисту економічної інформації як об'єкта промислової власності. *Право і безпека*. 2006. № 5. С. 7–9.

74. Верховенство права: доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні; перекл. на укр. мову С. Головатого. *Право України*. 2011. № 10. С. 168–184.

75. Відбулося експертне обговорення проекту закону про Національне бюро фінансової безпеки України. 2018. URL: <http://rpr.org.ua/news/17460/>.

76. Виконавча влада і адміністративне право / В. Б. Авер'янов, І. І. Голосніченко, В. К. Колпаков та ін.; за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ: Видавничий дім «Ін-Юре», 2002. 668 с.

77. Власенко Д. В. Адміністративно-правовий статус Національної поліції України. *Національний юридический журнал*. 2016. С. 43–47.

78. Власенко Д. В. Сучасний стан адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України. *Право і суспільство*. 2016. № 4. С. 125–130.

79. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку: наукова доповідь. Київ: Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України, 2008. 48 с.

80. Вовк О. Концепція національної безпеки України: теоретичний аспект. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2011. № 89. С. 77–80.

81. Возжеников А. В. Национальная безопасность в контексте современного политического процесса России: теория и политика обеспечения: автореф. дис. ... д-ра полит. наук: 23.00.02 «Политические институты, этнополитическая конфликтология, национальные и политические процессы и технологии». Москва, 2002. 391 с.

82. Войціховський А. В. Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю як пріоритетний напрямок зовнішньої політики України. *Право і безпека*. 2010. № 3. С. 10–15.

83. Волоско В. В. Функції правоохоронних органів у демократичній державі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2008. Вип. 2. С. 1–11.

84. Вязмікін С. А. Завдання та повноваження Департаменту захисту економіки Національної поліції України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 1. С. 133–140.

85. Галуцько В. В., Єщук О. М. Поняття та зміст адміністративно-правового регулювання. *Actual problems of corruption prevention and counteraction*. 2011. URL: <http://www.law-property.in.ua/>.

86. Гбур З. В. Основні функції держави у сфері забезпечення економічної безпеки. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. № 2 (25). С. 1–9.

87. Гвоздева А. Н. Индивидуальные административно-правовые акты: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. Киров, 2009.

88. Герасименко Л. В., Марчевський С. В. Економічна безпека як складова національної безпеки держави. *Науковий вісник НАВС*. 2010. № 6. С. 83–89.

89. Гетманцев Д. О. Недоліки законопроекту «Про Національне бюро фінансових розслідувань». 2018. URL: <https://taxlink.ua/uablog/nedoliki-zakono-proektu-pro-nacionalne-byuro-finans.htm>.

90. Глуховеря В. А. Окремі напрями реформування Міністерства внутрішніх справ України на сучасному етапі. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С. 134–136.

91. Голосніченко І. П., Стахурський М. Ф., Золотарьова Н. І. Адміністративне право України: основні поняття: навчальний посібник / за заг. ред. І. П. Голосніченка. Київ: ГАН, 2005. 232 с.

92. Головатий М. Ф. Політична психологія: навч. посіб. Київ: МАУП, 2001. 136 с.

93. Голуб М. В. Взаємодія поліції та населення як обов'язкова умова забезпечення належного стану публічного порядку в сучасних умовах. *Форум права*. 2016. № 2. С. 30–33.

94. Горбова Г. О. Адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2016. 240 с.

95. Горкин П. А. Популярный юридический энциклопедический словарь. Москва, 2001. С. 798.

96. Горобинський С. М. Завдання, структура та повноваження податкової міліції України в сучасних умовах. *Збірник наукових праць «Ефективність державного управління»*. 2013. Вип. 36. С. 218–224.

97. Горяинов К. К. Теория оперативно-розыскной деятельности: учебник / под ред. К. К. Горяинова, В. С. Овчинского, Г. К. Сенилова. Москва: ИНФРА-М, 2006. 832 с.

98. Горшенев В. М., Шахов И. Б. Контроль как правовая форма деятельности. Москва, 1987. 176 с.

99. Гончар В. Фінансово-економічна безпека підприємств України – запорука фінансової безпеки держави. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 8. С. 150–158.

100. Грек М. В. Загальна характеристика організаційної побудови Служби безпеки України. *Європейські перспективи*. 2012. № 2. С. 92–98.

101. Грек М. В. Завдання Служби безпеки України як правоохоронного органу. *Публічне право*. 2012. № 3 (7). С. 240–247.

102. Грень Р. Р. Взаємодія оперативних підрозділів правоохоронних органів України у протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Вип. 38, т. 2. С. 99–102.

103. Гречанюк Р. Функції і повноваження спеціальних антикорупційних органів України, Польщі та Молдови: порівняльний аналіз. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 41–48.

104. Григорян Л. А. Советы – органы власти и народного самоуправления. Москва: Юрид. лит-ра, 1965. 95 с.
105. Гриценко В. Г. Види юридичної відповідальності правоохоронних органів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 29. Ч. 2. Т. 4/1. С. 16–20.
106. Гриценко В. Г. Завдання правоохоронної системи України. *Форум права*. 2014. № 4. С. 89–92.
107. Гриценко В. Г. Напрями вдосконалення взаємодії та координації правоохоронних органів як головних суб'єктів правоохоронної системи. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 4. С. 116–120.
108. Грідін О. В. Адміністративно-правовий статус Служби безпеки України. URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/admin-pravo/495-butyak/21443-2012-06-23-15-06-17.html>.
109. Грідін О. В. Міжнародне співробітництво Служби безпеки України. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2013. Вип. 182. Ч. 3. С. 275–281.
110. Гумін О. М. Теоретико-правові аспекти профілактики адміністративних карних діянь. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 5. С. 118–120.
111. Гурковський М. П. Реєстраційна діяльність публічної адміністрації: організаційно-правовий аспект: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2012. 204 с.
112. Гусар О. А. Адміністративно-правовий статус персоналу державного управління. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 2. С. 116–123.
113. Гуславський В. С. Управління співробітництвом ОВС України з правоохоронними органами країн СНД: організаційно-правові засади: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2006. 444 с.
114. Дворник А. Мета і завдання прокурора у досудовому кримінальному провадженні. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 2. С. 105–111.

115. Дедакаєв В. А., Косач О. В. Оцінка ефективності взаємодії оперативних та слідчих підрозділів податкової міліції в сучасних умовах. *Світовий досвід упровадження індикаторів результативності діяльності органів Державної податкової служби*: збірник наукових праць за матеріалами науково-практичного круглого столу. Київ: Алерта, 2013. 106 с.

116. Демкін Р. Я. Правове регулювання як юридичне явище: окремі аспекти розуміння. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. № 34. Т 1. С. 19–23.

117. Державне управління в Україні: навч. посіб. / за заг. ред. В. Авер'янова. Москва: ПБОЮЛ Григорян А. Ф., 2002. 264 с.

118. Детюк А. Правоохоронні органи як суб'єкти забезпечення економічної безпеки держави. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 12 (168). С. 33–37.

119. Дзюбенко О. Л. Теоретичний аспект відомчої нормотворчості. *Право і суспільство*. 2009. № 4. С. 12–16.

120. Добровольський Д. М. Незалежність як засада організації та діяльності органів прокуратури: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Одеса, 2017. 20 с.

121. Добровольський Д. М. Незалежність як засада організації та діяльності органів прокуратури: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Одеса, 2016. 195 с.

122. Договір між Україною та Ісламською Республікою Іран про видачу правопорушників від 11.05.2004 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/364_027.

123. Договір між Україною та Канадою про взаємодопомогу у кримінальних справах від 23.09.1996 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/124_003.

124. Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 13.12.1993 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/498_604.

125. Додаток 43 до розділу VI «Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством». URL: <https://eu-ua.org/tekst-uhody-pro-asotsiatsiiu/dodatky-rozdil-vi/borotba-z-shakhraistvom>.
126. Дубінчак В. М. Сутність правоохоронної діяльності. *Правова держава*. 2007. Вип. 18. С. 577–583.
127. Дяченко В. І. Система правоохоронних органів: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2003. 320 с.
128. Евса О. Что скрывает экономическая безопасность? URL: http://www.psj.ru/saver_people/detail.php?ID=66766.
129. Користін О. Є., Барановський О. І., Герасименко Л. В. Економічна безпека: навч. посіб. Київ: КНУВС, 2008. 400 с.
130. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування: монографія / Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, С. М. Макуха та ін.; за ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2009. 312 с.
131. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: монографія / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. Київ: НІСД, 1997. 144 с.
132. Євмешкіна О. Л. Реалізація функції прогнозування на різних рівнях державного управління. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2017. Вип. 1. С. 68–73.
133. Європіна Л. Засади прокурорської діяльності: загальна характеристика. *Науковий вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. Вип. 4. С. 74–85.
134. Ємець Л. О. Адміністративно-правові форми управління у сфері забезпечення екологічної безпеки держави. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 7. С. 62–67.
135. Єрмошенко М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. Київ: КНТЕУ, 2001. 309 с.
136. За полгода Служба госдоходов раскрыла 127 уголовных дел. URL: <http://baltnews.lv/news/20161108/1018054439.html>.

137. Зайцев Р. В. Обеспечение органами внутренних дел экономической безопасности субъекта Российской Федерации (на материалах Приморского края): автореф. дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05. Москва, 2007. 24 с.

138. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.

139. Запотоцька О. В. Поняття та елементи адміністративно-правового статусу Національного банку України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. № 42. С. 166–170.

140. Захаров В. П., Сарвас А. М. Взаємодія як один із чинників покращення організації боротьби зі злочинністю. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2003. № 1. С. 272–273.

141. Звіт Державної фіскальної служби України за 2017 рік. URL: <http://sfs.gov.ua/data/files/223549.PDF>.

142. Звіт за результатами діяльності НАБУ за перше півріччя 2017 року. URL: <https://nabu.gov.ua/report/zvit-pershe-pivrichchya-2017-roku>.

143. Національне антикорупційне бюро України. Звіт за друге півріччя 2017 року. URL: <https://nabu.gov.ua/report/zvit-druge-pivrichchya-2017-roku>.

144. Звіт про діяльність Національної поліції України за 2017 рік. URL: <https://www.npu.gov.ua/activity/zviti/richni-zviti/>.

145. Звіт про роботу органів досудового розслідування ДФС України за 2017 рік. URL: <http://sfs.gov.ua/data/material/000/105/156743/36a.pdf>.

146. Зозуля Є. В. Співпраця МВС із міжнародними інституціями та організаціями в реалізації програм реформування правоохоронної системи України та приведення її у відповідність до європейських стандартів. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2011. № 3. С. 10–17.

147. Золотарьова Н. І. Поняття методів адміністративної діяльності правоохоронних органів у сфері екологічної безпеки та їх різновидів. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2012. Вип. 4 (16). С. 47–50.

148. Золотарьова Н. І. Форми адміністративної діяльності правоохоронних органів у сфері екологічної безпеки. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* 2012. Вип. 2 (14). С. 156–161.

149. Іванова Л. Ю. Класифікація форм адміністративно-юрисдикційної діяльності органів внутрішніх справ. *Право і безпека.* 2012. № 4. С. 57–61.

150. Іванова Л. Ю. Поняття та ознаки адміністративно-юрисдикційних актів органів внутрішніх справ України. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія «Право».* 2012. Вип. 19. С. 106–112.

151. Іванчук Н. В. Взаємна відповідальність особи і держави в контексті розбудови сучасної української держави: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ: КНУВС, 2007. 21 с.

152. Іванникова В. В. Адміністративний примус: суть та визначення. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка.* 2011. № 2. С. 190–197.

153. Івчук М. Ю. Адміністративно-правовий статус органів прокуратури України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2011. 21 с.

154. Ієрусалімова І. О. Механізм адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ: Ін-т законодавства Верхов. Ради України, 2006. 205 с.

155. Ілюшик О. М. Використання адміністративних договорів у діяльності правоохоронних органів: автореф. ... канд. юрид. наук. 12.00.07. Львів, 2013. 19 с.

156. Ілюшик О. М. Ознаки адміністративного договору, що використовується у діяльності правоохоронних органів. *Право і громадянське суспільство.* 2014. № 1. С. 98–108.

157. Інститут підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України НЮА ім. Ярослава Мудрого. URL: <https://ssu.gov.ua/ua/pages/99>.

158. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні,

затверджена Наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України № 114/1042/516/1199/936/1687/5 від 16.11.2012 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

159. Інформація щодо співробітництва Державної фіскальної служби України з міжнародними організаціями: сайт Державної фіскальної служби України. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/mijnarodne-/informatsiya-schodo-spivrobitnitstva-mini/?print>.

160. Іншин М. І. Сутність і значення соціального забезпечення працівників поліції в сучасних умовах. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. № 4. С. 269–277.

161. Информация о деятельности Государственной службы по борьбе с экономическими преступлениями при Правительстве Кыргызской Республики за 10 месяцев 2016 года. URL: <http://finpol.gov.kg/ru/activities>.

162. Казмірук О. В. Поняття та сутність адміністративно-правового статусу податкової міліції України. *Держава та регіони*. 2013. № 2. С. 38–42.

163. Калач Г. Фінансова безпека держави в умовах глобалізації. *Науковий вісник Національної академії державної податкової служби України*. 2004. Вип. 4 (26). С. 115–120.

164. Каркач П. М., Курочка М. Й. Деякі правові аспекти координаційної діяльності правоохоронних органів держав Європейського Союзу та України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2015. Вип. 1. С. 107–115.

165. Каркач П. М., Курочка М. Й. Критерії ефективності координаційної діяльності прокуратури. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2013. № 4. С. 120–125.

166. Карпенко М. М. Адміністративно-правовий статус органів Служби безпеки України. *Вісник ХНУВС*. 2014. № 4. С. 137–148.

167. Карпенко М. М. Проблеми адміністративно-правового закріплення повноважень органів Служби безпеки України. *Наше право*. 2014. № 10. С. 64–67.

168. Касаткина А. А. Административно-правовой статус Корпуса Финансовой Гвардии Италии. *Административное и муниципальное право*. Москва: Nota Bene, 2012. № 5 (53). С. 39–46.

169. Катрич Д. К. Адміністративно-правовий статус Національної поліції України: поняття і зміст. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 36. С. 31–35.

170. Керимов Д. А. Методология права: предмет, функции, проблемы философии права. 4-е изд. Москва: Изд-во СГУ, 2008. 225 с.

171. Ківалов С. В., Біла Л. Р. Адміністративне право України: навчально-методичний посібник. 2-ге вид., переробл. і допов. Одеса: Юридична література, 2002. 312 с.

172. Кісіль З. Р. Адміністративне право: навч. посіб. 3-тє вид. Київ: ЦУЛ, 2011. 698 с.

173. Кісіль З. Р. Адміністративно-правовий статус працівника міліції як фактор протидії професійній деформації. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2008. № 2. С. 123–126.

174. Клочко І. О. Органи прокуратури України в системі суб'єктів протидії корупції: адміністративно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Суми: Сумський державний університет, 2018. 227 с.

175. Ключев О. М. Проблеми розмежування понять «координація» і «взаємодія» в управлінській науці та практичній діяльності органів внутрішніх справ. *Право і безпека*. 2011. № 3 (40). С. 76–80.

176. Коваленко К. В. Щодо правового регулювання дисциплінарної відповідальності поліцейських в Україні. *Форум права*. 2016. № 4. С. 146–149.

177. Коваль Р. А. Інформаційне забезпечення діяльності органів державної влади в умовах глобалізації на регіональному рівні. *Вісник*

Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління. 2014. Вип. 1. С. 103–111.

178. Ковальська В. В. Поняття, ознаки та значення нормативно-правового акту МВС України. *Форум права.* 2008. № 2. С. 237–242.

179. Ковальчук А. Державний механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки: теоретико-правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право.* 2017. № 2. С. 136–140.

180. Когут Я. М. Принципи діяльності Національної поліції в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* 2015. Вип. 3. С. 132–140.

181. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України № 2747-IV від 06.07.2005. *Відомості Верховної Ради України.* 2005. № 35–36, 37. Ст. 446.

182. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон УРСР № 8073-X від 07.12.1984. *Відомості Верховної Ради Української РСР.* 1984. Дод. до № 51. Ст. 1122.

183. Козленко В. Г. Нормативно-правове регулювання діяльності Національного антикорупційного бюро України. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2015. № 3–2. Т. 3. С. 138–142.

184. Козленко В. Г. Адміністративно-правові основи діяльності Національного антикорупційного бюро України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровськ, 2016. 20 с.

185. Козлов Ю. М. Административное право: учеб. Москва, 2005. 554 с.

186. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 576 с.

187. Коломоєць Т. О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід, та практика реалізації: монографія. Запоріжжя: Поліграф, 2004. 404 с.

188. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.

189. Колпаков В. К. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком-Інтер, 2004. 458 с.
190. Комаров С. Общая теория государства и права: учебник. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Юрайт, 1997. 416 с.
191. Комзюк В. Т. Адміністративно-правовий статус митних органів України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2014. 446 с.
192. Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації: монографія / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків: Вид-во НУВС, 2002. 336 с.
193. Комзюк В. Т. Правові гарантії діяльності митних органів України. *Право і безпека*. 2015. № 2 (57). С. 70–74.
194. Конопльов В. В. Поняття, зміст та основні напрями сучасної адміністративної діяльності органів внутрішніх справ. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3. С. 135–150.
195. Константий О. В. Джерела адміністративного права України: монографія. Київ: Укр. агентство інформ. та друку «Рада», 2005. 120 с.
196. Константинов С. А. Міжнародне співробітництво правоохоронних органів у протидії торгівлі людьми. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2010. Вип. 23. С. 45–51.
197. Конституція України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
198. Копитко М. І. Комплексне забезпечення економічної безпеки підприємств (на матеріалах підприємств транспортного машинобудування): дис. ... д-ра екон. наук: 21.04.02. Київ, 2015. 478 с.
199. Користін О. Є. Теоретико-методологічні й організаційні проблеми забезпечення економічної безпеки. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nvknivs/2010_5/korustin.htm.
200. Користін О. Є., Бортник О. Є. Актуалізація окремих напрямів правоохоронної діяльності у протидії економічній злочинності. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 4. С. 118–125.

201. Корнаш І. Координація діяльності правоохоронних органів. *Вісник прокуратури*. 2001. № 1. С. 17–18.
202. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. Київ: Центр. академія, 1999. С. 288.
203. Кравчук В. М. Засади (принципи) організації та діяльності прокуратури України та Польщі: порівняльно-правовий аналіз. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 6. Т. 3. С. 145–149.
204. Кравчук Н. Фінансова безпека держави: реальність і доцільність в умовах глобалізації. *Вісник Тернопільської академії народного господарства*. 2000. Вип. 9. С. 121–126.
205. Крамник А. Н. Административное право и государственное управление в Республике Беларусь. Минск, 2001.
206. Краснонос Ю. М. Особливості становлення міліційних підрозділів економічного спрямування радянської України (20–30-ті рр. ХХ ст.): історико-правовий аналіз. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2010. № 4. С. 54–59.
207. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, 11–12, 13. Ст. 8.
208. Кудряченко А. І. Зasadничі демократичні цінності та їх вплив на розбудову громадянського суспільства в країнах Європи. *Віче*. 2015. Вип. 2. С. 3–7.
209. Куліш А. М. Правоохоронна система України: адміністративно-правові засади організації та функціонування: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків: ХНУВС, 2009. 31 с.
210. Куліш А. М., Мулявка Д. Г., Резнік О. М. Діяльність податкової міліції: правові та організаційні засади: монографія. Суми: Сумський державний університет, 2015. 126 с.
211. Кулик Д. О. Характеристика організаційно-штатної структури сучасного інституту державної служби. *Форум права*. 2013. № 4. С. 215–219.

212. Кульпінський С. Роль фінансової безпеки України в поглибленні інтеграційних стосунків з європейськими країнами. *Фінансова консультація*. 2000. № 5. С. 34–38.

213. Курило С. Л. Адміністративно-правовий статус органів внутрішніх справ як суб'єкта взаємодії з органами місцевої влади з питань забезпечення громадської безпеки та громадського порядку. *Форум права*. 2012. № 1. С. 523–526.

214. Курко О. М. Поняття, сутність і значення організаційних форм прокурорської діяльності. *Адміністративне право і процес*. 2014. № 7. С. 241 – 250.

215. Курносів Ю. В., Конотопов П. Ю. Аналітика, методологія, технологія і організація інформаційної аналітичної роботи. Москва: Русаки, 2004. 512 с.

216. Курс адміністративного права України: підручник / за ред. В. В. Коваленко. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 808 с.

217. Куций Ю. І. Особливості організації діяльності територіальних органів внутрішніх справ України. *Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в умовах євроінтеграції України*: матеріали Всеукр. підсумк. наук.-практ. конф. (Київ, 12 берез. 2015 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. Ч. 1. С. 108–110.

218. Кучук А. М. Теоретико-правові засади правоохоронної діяльності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ: Ін-т законодав. Верхов. Ради України, 2007. 22 с.

219. Лавринчук І. Обставини встановлення правового статусу державного службовця. *Право України*. 1999. № 9. С. 98–102.

220. Лагун Д. А. Понятіе правового акта глави государства. Проблемы развития юридической науки и совершенствования правоприменительной практики: сб. науч. тр. / редкол.: С. А. Балашенко (гл. ред.). Минск: БГУ, 2005. С. 66–79.

221. Лазарев Б. Специфика ответственности должностных лиц. *СССР – ГДР: государственная служба: сб. науч. тр. / отв. ред. Б. Лазарев. Москва: Изд-во ИГиП АН СССР, 1986. С. 32–38.*

222. Лазур Я. В. Забезпечення прав і свобод громадян України у сфері публічного управління: адміністративного-правовий механізм: монографія. Київ: Четверта хвиля, 2010. 284 с.

223. Лазур Я. В. Методи адміністративно-правового захисту прав і свобод громадян у сфері державного управління. *Форум права. 2010. № 1. С. 201–207.*

224. Ластович Д. Поняття адміністративно-правового статусу поліції як суб'єкта надання поліцейських послуг. *Наше право. 2015. № 6. С. 71–75.*

225. Левицька М. Б. Теоретико-правові аспекти забезпечення національної безпеки органами внутрішніх справ України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2002. 24 с.

226. Лебідь Н. В. Адміністративно-правовий статус державних інспекцій в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2004. 185 с.

227. Левчук О. Економічна безпека України в умовах глобалізації. *Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. № 5. С. 190–193.*

228. Лекарь С. Місце адміністративно-правового механізму забезпечення економічної безпеки держави у системі державно-правового механізму. *Адміністративне право і процес. 2013. № 1. С. 15–20.*

229. Литвак О., Шумський П. Становлення та розвиток прокуратури України. *Вісник Національної академії прокуратури України. 2012. № 3. С. 10–15.*

230. Литвиненко В. І. Поняття і сутність юридичних гарантій правоохоронних органів як суб'єктів протидії корупції в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014. Вип. 29. Ч. 2. С. 77–80.*

231. Литвиненко В. І. Юридична відповідальність посадових осіб як суб'єктів протидії корупції. *Право та інновації. 2012. № 4 (12). С. 102–109.*

232. Лист Головного управління ДФС України у Сумській області № 1462/10/18-28-21-02-23 від 15.01.2019 р. «Щодо економічної ефективності діяльності підрозділів податкової міліції Головного управління ДФС України у Сумській області за 2016–2018 роки.

233. Ліпкан В. Теорія національної безпеки: підручник. Київ: КНТ, 2009. 631 с.

234. Літвінова В. О. Економічна ефективність: сутність та форми. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2014. № 2 (26). С. 43–45.

235. Літошенко О. С. Адміністративна відповідальність в системі юридичної відповідальності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2004. 199 с.

236. Локшин С., Свиначенко А. Развитие экономики России и её реструктуризация как гарантия экономической безопасности. *Вопросы экономики*. 1995. № 1. С. 115–125.

237. Луцик В. В. Правовий статус та повноваження прокурора за новим КПК України. *Митна справа*. 2013. № 1 (85). Ч. 2. Кн. 1. С. 231–238.

238. Лясковська С. Боротьба економічних підрозділів ДПУ УСРР з фальшивомонетництвом у 1920-ті рр. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/42218/02-Lyaskovska.pdf?sequence=1>.

239. Лящук Р. М. Методи переконання та примусу в адміністративній діяльності правоохоронних органів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С. 148–150.

240. Макарейко Н. В. Административное принуждение: проблемы теории и практики нормативного правового регулирования. *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*. 2015. № 5–6. С. 256–264.

241. Макарейко Н. В. Правовое убеждение как средство повышения уровня правовой культуры. *Юридическая техника*. 2016. № 10. С. 391–395.

242. Макаруч В. Н. Методы и формы административной деятельности участковых инспекторов милиции: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Москва, 1992. 205 с.

243. Малафійк І. В. Дидактика: навч. посіб. Київ: Кондор, 2009. С. 136.
244. Малєин Н. С. Охрана прав личности советским законодательством; отв. ред. А. И. Масляев. Москва: Наука, 1985. 165 с.
245. Малиновський В. Я. Державне управління: навч. посіб. 2-ге вид., допов. та переробл. Київ: Атіка, 2003. 576 с.
246. Малиновський В. Я. Державне управління: навч. посіб. Луцьк: «Вежа», 2000. 558 с.
247. Маліков В. В. Адміністративно-правові форми забезпечення громадського порядку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 28. Т. 2. С. 144–147.
248. Малишко В. Актуальні проблеми економічної безпеки в системі національної безпеки України. *Юридичний вісник*. 2015. № 4. С. 129–133.
249. Мамбеткулов А. Ш. Формы и методы деятельности органов исполнительной власти. URL: http://arch.kyrlibnet.kg/uploads/UAMAMBETKULO2_2010-3.pdf.
250. Мамулай О. Основи економічної теорії: підруч. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 479 с.
251. Мангутов И. С., Уманский Л. И. Организатор и организаторская деятельность. Львів: Изд-во ЛГУ, 1975. 312 с.
252. Мандюк О. О. Індивідуальні адміністративні акти: теорія та практика застосування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Львів, 2017. 213 с.
253. Мартинюк О. Г. Адміністративна діяльність органів прокуратури: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Тернопіль, 2018. 20 с.
254. Мартинюк А. П., Чапок О. С., Нісімчук А. С. Принцип структурування знань при управлінні якістю освіти. *Вісник СевНТУ*. 2012. № 127. С. 24–28.
255. Марченко Б. М. Адміністративна діяльність Державної прикордонної служби України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2009. 223 с.
256. Матузов Н. И., Малько А. В. Теория государства и права: учебник. Москва: Юристь, 2004. 512 с.

257. Меліхова О. Ю. Юридично значимі дії як правова форма публічного адміністрування у сфері юридичної науки в Україні: адміністративно-правова характеристика. *Вісник Запорізького національного університету*. 2011. № 4. С. 113–118.

258. Мельник М., Хавронюк М. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність: навч. посіб. Київ: Атіка, 2002. 576 с.

259. Мельников В. А. Проблемы определения понятия административного принуждения. *Административное право и процес*. 2012. № 1. С. 2–8.

260. Меморандум між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Чорногорії про співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю: Міжнародний документ від 13.06.2013 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/892_010.

261. Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством внутрішніх справ, Генеральною прокуратурою, Службою безпеки, Державною митною службою, Державною податковою адміністрацією України та Асоціацією начальників поліції, Королівською службою прокуратури Англії та Уельсу, Митницею та Акцизом Її Величності, Національною службою кримінальної розвідки щодо співробітництва у боротьбі з тяжкими злочинами, організованою злочинністю, нелегальною торгівлею наркотиками та інших питаннях, що становлять спільний інтерес від 16.01.1998 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/826_035.

262. Меморандум про співробітництво між Генеральною прокуратурою України і Федеральною прокуратурою Швейцарської Конфедерації в боротьбі з організованою злочинністю і відмиванням доходів від 19.04.1999 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/756_010.

263. Мережко О. О. Право міжнародних договорів, сучасні проблеми теорії і практики. Київ: Таксон, 2002. 344 с.

264. Метод адміністративно-правового регулювання. URL: <http://2xh.ru/yuridicheskie/administrativnoe/77-metodadministrativno-pravovogo-regulirovaniya.html>.

265. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME131588.html.

266. Мещерякова О. В. Щодо визначення елементів адміністративно-правового статусу учасників операцій ООН з підтримання миру. *Форум права*. 2011. № 2. С. 609–612.

267. Меморандум про взаєморозуміння між Центральним антикорупційним бюро Республіки Польща і Національним антикорупційним бюро України 2016 року. URL: <https://nabu.gov.ua/novyny/nabu-ta-antykorupciyne-byuro-polshchi-spilno-protydiyatymut-transkordonniy-korupciyi>.

268. Миндагулов А. Х. Спорные положения нового Уголовного кодекса Республики Казахстан. *Актуальные проблемы экономики и права*. 2014. № 4 (32). С. 273–278.

269. Михайленко П. П. Міліція України радянського періоду (1923–1940). *Міліція України*. 2003. № 9. С. 18–19.

270. Михальський О. О. Адміністративно-правова протидія правопорушенням у сфері інтелектуальної власності в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2017. 254 с.

271. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. Т. III. Поліцейський менеджмент: історія та сучасність / відп. ред.: Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, Є. М. Моїсєєв та ін. Харків, 2006. 675 с.

272. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 8 т. / [відп. ред.: В. В. Черней, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко, Ю. І. Римарпенко]. Київ: Атіка, 2003. Т. 8. 1132 с.

273. Міжнародне співробітництво: за даними офіційного веб-сайта Служби безпеки України. URL: <https://ssu.gov.ua/ua/pages/20>.

274. Міхровська М. С. Адміністративний договір як важлива форма діяльності публічної адміністрації. *Адміністративне право і процес*. 2014. № 2 (8). С. 102–108.

275. Могилевский В. Введение в теорию управления безопасностью систем. *Проблемы безопасности при чрезвычайных ситуациях*. 2001. № 4. С. 215–235.

276. Мозгова В. А. Поняття та рівні координації діяльності правоохоронних органів із протидії злочинності та корупції. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 290–294.

277. Мозоль В. В. Адміністративно-правовий статус посадової особи податкової міліції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2006. 204 с.

278. Молотков М. Б. Общественное мнение в деятельности правоохранительных институтов: вопросы теории и практики. *Альманах современной науки и образования*. 2013. № 12 (79). С. 121–125.

279. Молчанов А. Термины и определения, используемые специалистами зарубежных стран при разработке проблем национальной безопасности. *Стратегическая стабильность*. 2000. № 3. URL: <http://www.cpsias.ru/=025b3853850f6fa7ccd80a7ad7ba1667>.

280. Момотенко Т. Д. Правоохоронні органи : поняття і сутність. *Право і Безпека*. 2014. № 4 (45). С. 127–131.

281. Мораренко І. В. Особливості реалізації адміністративного примусу в механізмі фінансового моніторингу. *Правничий вісник університету «КРОК»*. 2011. № 13. С. 86–91.

282. Моргунов О. А. Сутність та особливості інформаційно-аналітичної роботи в органах внутрішніх справ України. *Науковий Вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 27. Т. 2. С. 65–68.

283. Мороз С. С. Адміністративно-правові засади діяльності підрозділів правової роботи Державної фіскальної служби України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2017. 270 с.

284. Мороз С. С. Участь підрозділів правової роботи Державної фіскальної служби України у міжнародній взаємодії. *International Scientific-Practical Conference Development of legal regulation in East Europe: experience of Poland and Ukraine: Conference Proceedings: The International Scientific and Practical conference (Sandomierz, 27–28 January 2017)*. Sandomierz (Poland), 2017. С. 150–153.

285. Мотиль І. І. Становлення та розвиток внутрішніх функцій української держави: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ: Київський національний університет внутрішніх справ, 2007. 214 с.

286. Мудров А. М., Європіна І. В. Форми координації діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності та корупції. *Вісник Національної академії прокуратури*. 2013. № 3. С. 73–78.

287. Музичук О. М. Контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні: монографія. Харків: ХНУВС, 2010. 132 с.

288. Муравенко О. Ю. Роль і місце прокуратури в забезпеченні законності в державному управлінні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2014. 20 с.

289. Нардеп Максим Курячий презентував у Дніпрі проект Закону «Про Національне бюро фінансової безпеки України». 2018. URL: <http://km-ua.com/novosti/343-nardep-maksym-kuriachyi-prezentuvav-u-dnipri-proekt-zakonu-pro-natsionalne-biuro-finansovoi-bezpeky-ukrainy.html/>.

290. На сторожі незалежності держави: 10 років Службі безпеки України. Київ, 2002. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Vronska_Tamara/Na_storozhi_nezalezhnosti_derzhavy_10_rokiv_Sluzhbi_bezpeky_Ukrainy.pdf.

291. Наконечна Н. Ризики та загрози фінансовій безпеці України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 90–95.

292. Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України: в 3 т. / кол. авторів; за заг. ред. М. Я. Азарова. Київ: Міністерство фінансів України, Національний університет ДПС України, 2010. 2389 с.

293. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / кер. авт. кол. Т. П. Мінка. Дніпро: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с.

294. Науково-аналітичний огляд результатів соціологічного опитування працівників ОВС та слухачів вищих навчальних закладів ОВС у 2015 році. URL:http://mvs.gov.ua/upload/file/soc_olog_chne_opituvannya_atestovanih_prac_vnik_v_m_1_c.pdf.

295. Наулік Н. С. Прокуратура України як інститут системи захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави: історія розвитку. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 1. С. 166–170.

296. Нікуліна А. Г. Адміністративно-правовий статус органів досудового розслідування Національної поліції України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Суми: СумДУ, 2017. 241 с.

297. Ніна Южаніна – щодо подальшої долі «економічних» підрозділів Нацполіції та СБУ. 2018. URL: <http://n-v.com.ua/nina-yuzhanina-shhodo-dolipidrozdiliv-natspolitsiyi-ta-sbu/>.

298. Ніпаліді О. Ю. Перспективи створення Служби фінансових розслідувань: українські реалії та зарубіжний досвід. *Актуальні проблеми правознавства*: зб. наук. пр. юр. факультету ТНЕУ. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. Вип. 3 (11). 208 с.

299. Новіков О. В. Світовий досвід функціонування спеціалізованих антикорупційних органів. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 43. С. 52–57.

300. Носач А. В. Адміністративно-правові форми діяльності Служби безпеки України з протидії тероризму: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Суми: СумДУ, 2017. 222 с.

301. Носач А. В. Компетенція Служби безпеки України з протидії тероризму. *Наше право*. 2017. № 1. С. 153–158.

302. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка. Москва, 1996. 346 с.

303. Окіпнюк В. Т. Комітет державної безпеки СРСР та Комітет державної безпеки УРСР // *Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ: Наукова думка, 2007. Т. 4: Ка – Ком. С. 479.*

304. Олійник Р. В. Система та структура прокуратури України. *Європейські перспективи*. 2014. № 1. С. 33–39.

305. Ольховська С. М. Процедури укладення та виконання адміністративних договорів у практиці органів внутрішніх справ. *Вісник ХНУВС*. 2011. Вип. 54. С. 237–241.

306. Осадчий В. І. Правоохоронні органи як суб'єкти кримінально-правового захисту. *Право України*. 1997. № 11. С. 71–75.

307. О правоохранительной службе: Закон Республики Казахстан от 06.01.2011 г. № 380-IV. URL: <http://prokuror.gov.kz/rus/o-prokurature/normativnye-pravovye-akty/o-pravoohranitelnoy-sluzhbe>.

308. О результатах деятельности Службы экономических расследований за 2015 год. URL: <http://kgd.gov.kz/ru/news/sluzhba-ekonomicheskikh-rassledovaniy-komiteta-gosudarstvennyh-dohodov-za-2015-godvozmestilo>.

309. О судебной практике по делам о взяточничестве: постановление Пленума Верховного Суда Республики Беларусь № 6 от 26.06.2003 г. URL: <http://www.supcourt.by/cgi-bin/index.cgi?vm=d&vr=post&vd=53&at=0&m1=2>.

310. О Следственной службе Министерства финансов Грузии: Закон Грузии от 09.11.2013 г. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/90304/6/ru/pdf>.

311. О Службе государственных доходов: Закон Республики Латвии от 17.10.1995 г. URL: http://www.pb2010.lv/content/materials/pb2015/files/z_sgd-2015ru.pdf.

312. Об утверждении Положения о Государственной службе по борьбе с экономическими преступлениями (финансовой полиции) при Правительстве Республики Киргизии: Постановление Правительства Республики Киргизии от 15.03.2012 г. URL: <http://finpol.gov.kg/ru/orders/statement>.

313. Офіційний сайт Генеральної прокуратури України. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113652&libid=100820&c=edit&_c=fo#.
314. Офіційний сайт Головного управління ДФС у Сумській області. URL: <http://sumy.sfs.gov.ua/data/files/218768.pdf>.
315. Офіційний сайт Національного антикорупційного бюро України. URL: <https://nabu.gov.ua/>.
316. Офіційний сайт Національного університету Державної фіскальної служби України. URL: <http://www.nusta.edu.ua/>.
317. Офіційний сайт Служби безпеки України. URL: <https://www.ssu.gov.ua/>.
318. Охріменко І. Оцінка ефективності діяльності органів і підрозділів Національної поліції України: погляд на проблему. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11. С. 139–144.
319. Охріменко І. Показники діяльності правоохоронних органів України: теоретико-прикладний аспект. *Актуальна юриспруденція*. 2016. URL: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1338%3A051016-17&catid=165%3A6-1016&Itemid=205&lang=ru.
320. Падалко Р. Адміністративно-правова природа економічної безпеки України. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2013. Вип. 182. Ч. 1. С. 285–292.
321. Панчишин А. В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус». *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 95–98.
322. Пархоменко Н. М. Джерела права: теоретико-методологічні засади: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2009. 442 с.
323. Пархоменко Н. М. Договір в системі форм права України: монографія. Київ: Юрид. книга, 2000. 184 с.
324. Пасічник В. М. Філософська категорія безпеки як основа нової парадигми державного управління національною безпекою. *Демократичне врядування: Електронне наукове фахове видання Львівського регіонального*

інституту державного управління Національної академії державного управління при Президенті України. 2011. № 7. URL: <http://lvivacademy.com/visnik7/index.html>.

325. Пастернак-Таранушенко Г. Економічна безпека держави. Статика процесу забезпечення / за ред. проф. Б. Кравченка. Київ: Кондор, 2002. 302 с.

326. Пастух І. Д. Курс адміністративного права України: підруч. / за заг. ред. В. В. Коваленка. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 805 с.

327. Патюлин Б. А. Государство и личность в СССР (правовые аспекты взаимоотношений). Москва: Наука, 1974. С. 237.

328. Пендюра М. М. Національна безпека України в контексті сучасних європейських геополітичних трансформацій: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2005. 212 с.

329. Передрій О. С. Організаційно-правові форми співробітництва України і Європейського поліцейського офісу (теоретико-правовий аналіз). *Форум права*. 2012. № 1. С. 751–755.

330. Перепелюк А. Природа правозастосування як елемента правової системи. *Держава і право*. 2011. № 53. С. 61.

331. Петрова А. О. Адміністрування роботи з кадрами в органах прокуратури України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2016. 20 с.

332. Петров В. Г. Форми адміністративно-правової діяльності правоохоронних органів. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Одеса: Юрид. л-ра, 2015. Т. 16. С. 442–447.

333. Петровський О. Проблемні питання формування єдиного інформаційного простору правоохоронних органів. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 8. С. 145–148.

334. Петрушенко В. Л. Філософія: навч. посіб. 2-ге вид., випр. і допов. Київ: Каравела, 2002. 544 с.

335. Петков В. П. Основи переконання в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ (організаційно-правові аспекти). *Форум права*. 2005. № 1. С. 58–64.
336. Пирожков С. Концептуальні підходи до формування системи національної безпеки України. *Стратегічна панорама*. 2003. № 1. С. 25–32.
337. Питання діяльності Служби безпеки України: Указ Президента України від 27.12.2005 р. № 1860/2005. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1860/2005#n12>.
338. Питання державної податкової служби в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України № 559 від 05.10.1992 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/559-92-%D0%BF>.
339. Питання підпорядкування нової Фінансової поліції (Служби фінансових розслідувань). URL: https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2017/02/Finansova_politsiya_pidporядkuvannya_analityka.docx.
340. Питання Ради громадського контролю при Національному антикорупційному бюро України: Указ Президента України № 272/2015 від 15.05.2015 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/272/2015>.
341. Пікуля Т. О. Правоохоронні органи в механізмі держави України (теоретико-правові питання функціонування): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2004. 20 с.
342. План роботи Державної фіскальної служби України на друге півріччя 2018 року від 27.06.2018 р. URL: <http://sfs.gov.ua/data/files/227258.pdf>.
343. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ: підруч. / за ред. Ю. Ф. Кравченка. Київ: НАВСУ, 1999. 702 с.
344. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, 15–16, 17. Ст. 112.
345. Подкопаєв С. В. Організаційна структура системи органів прокуратури України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 4. С. 69–76.

346. Політичний енциклопедичний словник: навч. посіб. / упоряд. В. П. Горбатенко, А. Г. Саприкін; за ред. Ю. С. Шемчушенка, В. Д. Бабкіна. Київ: Генеза, 1997. 400 с.
347. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Ю. С. Шемчушенка. 2-ге вид., допов. і переробл. Київ: Генеза, 2004. 736 с.
348. Політологічний енциклопедичний словник / упоряд. В. П. Горбатенко. 2-ге вид., допов. і переробл. Київ: Генеза, 2004. 386 с.
349. Полковніченко О. М. Шляхи удосконалення практичної діяльності Служби безпеки України щодо реалізації правоохоронної функції держави. *Форум права*. 2011. № 4. С. 571–576. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_4_95.
350. Про затвердження Положення про Державну фіскальну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України № 236 від 21.05.2014 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF>.
351. Полтораков О. Національна безпека в дефініційних вимірах. *Стратегічні пріоритети*. 2010. № 4 (17). С. 8–13.
352. Полянський Ю. Є., Долежан В. В. Акти прокуратури: підготовка і внесення: навч. посіб. Одеса: Юрид. л-ра, 2003. 248 с.
353. Пономаренко Г. О. Функції та повноваження СБУ щодо забезпечення національної безпеки від внутрішніх загроз. *Право і безпека*. 2007. № 6 (2). С. 80–83.
354. Пономарьов О. В. Адміністративно-правовий статус податкової міліції України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2015. 16 с.
355. Пономарьов О. В. Адміністративно-правовий статус податкової міліції України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2015. 179 с.
356. Пономарьов С. П. Адміністративно-правовий статус органів Служби безпеки України. *Право і безпека*. 2012. № 3. С. 121–125.
357. Попович Є. М. Методи управління органами прокуратури. *Форум права*. 2010. № 2. С. 395–402.

358. Потайчук І. В. Взаємодія органів досудового розслідування: минуле і сучасність. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. 2012. № 1 (5). С. 1–12.

359. Потернак Ю. П. Податковий контроль у системі забезпечення економічної безпеки держави. *Науковий Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 105–112.

360. Потіп М. М. Розмежування компетенції органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2013. 214 с.

361. Поярков В. О. Адміністративно-правові методи діяльності суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави. *Наукові праці МАУП*. 2014. Вип. 42. С. 136–140.

362. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про Національне бюро фінансової безпеки України» від 19.03.2018 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63676.

363. Правознавство: підруч. / А. І. Берлач, Д. О. Карпенко, В. С. Ковальський та ін.; за ред. В. В. Копейчикова, А. М. Колодія. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 752 с.

364. Предотвращение отмывания денег и финансирования терроризма: Практической руководство для банковских специалистов / Пьер-Лоран Шатен и др.; пер. с англ. Москва: Альпина Паблицерз, 2011. 316 с.

365. Присяжнюк А. Адміністративно-правовий механізм забезпечення економічної безпеки держави. *Форум права*. 2011. № 1. С. 808–813.

366. Проблемы общей теории права и государства / под ред. В. С. Нерсесянца. Москва: Норма, 2004. 813 с.

367. Продан М. Співпраця ДФС та OLAF має бути розширена: сайт ДФС України. URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/319953.html>.

368. Продаєвич В. О. Місце адміністративної відповідальності в системі заходів адміністративного примусу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2007. 19 с.

369. Проскура В., Жуков С. Формування засад забезпечення економічної безпеки на рівні держави, регіону, підприємства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 2. С. 299–307.

370. Про введення в дію Структури та Штатного розпису Державної фіскальної служби України: Наказ Державної фіскальної служби України № 1 від 09.07.2014 р. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/zakonodavstvo-pro-diyalnis/nakaziproiyalnist/63704.html>.

371. Про внесення змін до Указу Президента України: Указ Президента України № 1053 від 07.11.2001 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1262/2007>.

372. Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50.

373. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 16. Ст. 93.

374. Про дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15.03.2018 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 29. Ст. 233.

375. Про додержання прав людини під час проведення оперативно-технічних заходів: Указ Президента України № 1556/2005 від 07.11.2005 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556/2005>.

376. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.

377. Про вдосконалення координації діяльності правоохоронних органів по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю: Указ Президента України № 229/2000 від 12.02.2000 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/229/2000>.

378. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні: Закон України від 21.12.2016 р. № 1797-VIII *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 5–6. Ст. 48.

379. Про Єдину комп'ютерну інформаційну систему правоохоронних органів з питань боротьби зі злочинністю: Указ Президента України № 80/2006 від 31.01.2006 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80/2006>.

380. Про забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України: Розпорядження Кабінету Міністрів від 07.05.2015 р. № 438-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/438-2015-%D1%80>.

381. Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України: Закон України № 3014-IV від 20.10.2005 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 4. Ст. 53.

382. Про запобігання корупції: Закон України № 1700-VII від 14.10.2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

383. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки: Закон України № 1699-VII від 14.10.2014 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1699-18/page>.

384. Про затвердження Дисциплінарного статуту органів прокуратури: Постанова Верховної Ради України від 06.11.1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 4. Ст. 15.

385. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю: Наказ Голови Служби безпеки України від 12.08.2005 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0902-05>.

386. Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів: Наказ, Інструкція від 09.01.1997 № 3/1/2/5/2/2. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0054-97>.

387. Про затвердження Інструкції про організацію виконання Положення про проходження військової служби військовослужбовцями Служби безпеки України: Наказ Служби безпеки України № 772 від 14.10.2008 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1323-08>.

388. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної

поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.07.2017 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

389. Про затвердження Інструкції про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю: Наказ Міністерства внутрішніх справ, Центрального управління Служби безпеки України № 317/235 від 10.06.2011 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0822-11>.

390. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: Наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12/page>.

391. Про затвердження Інструкції про порядок розгляду в Службі безпеки України звернень громадян: Наказ Центрального управління Служби безпеки України № 532 від 10.04.2018 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0546-18>.

392. Про затвердження Інструкції про порядок розгляду звернень і запитів та особистого прийому громадян в органах прокуратури України: Наказ Генеральної прокуратури України № 357 від 20.12.2017 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0065-18>.

393. Про затвердження Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністюб Указ Президента України № 1000/2011 від 21.10.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1000/2011>.

394. Про затвердження Положення про Департамент захисту економіки Національної поліції України: Наказ Національної поліції України від 07.11.2015 р. № 81. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:YYgAVRrTC4J:https://nni1.nai.au.kiev.ua/files/bez>.

395. Про затвердження Положення про Національну поліцію: постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 877. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid=248607704>.

396. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України: Наказ Генеральної прокуратури України 12.04.2016 № 149. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0149900-16>.

397. Про затвердження Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань: Наказ Генеральної прокуратури України № 139 від 06.04.2016 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0680-16>.

398. Про затвердження Положення про Приймальню громадян Національного антикорупційного бюро України і Порядку організації та проведення особистого прийому громадян посадовими особами у Національному антикорупційному бюро України: Наказ Директора Національного антикорупційного бюро України № 52 від 22.12.2015 р. URL: <https://nabu.gov.ua/poryadok-organizaciyi-ta-provedennya-osobystogo-pryyomu-gromadyan-posadovymu-osobamy-u-nacionalnom-0>.

399. Про затвердження Порядку взаємодії органів державної контрольно-ревізійної служби, органів прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки України: Наказ Головного контрольно-ревізійного управління України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Генеральної прокуратури України від 19.10.2006 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1166-06>.

400. Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 930 від 15.11.2017 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1493-17>.

401. Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації особистого прийому громадян у Державній фіскальній службі України та її

територіальних органах: Наказ Міністерства фінансів України № 271 від 02.03.2015 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0484-15>.

402. Про затвердження Порядку подання нормативно-правових актів на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України та проведення їх державної реєстрації: Наказ Міністерства юстиції України № 34/5 від 12.04.2005 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0381-05>.

403. Про затвердження Порядку проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та осіб, які для цілей Закону України «Про запобігання корупції» прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Постанова Кабінету Міністрів України № 950 від 13.06.2000 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/950-2000-%D0%BF>.

404. Про затвердження Регламенту Генеральної прокуратури України: Наказ Генеральної прокуратури України від 12.04.2012 р. № 35. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/v0035900-12>.

405. Про затвердження Стратегічного плану розвитку ДФС України на 2015–2018 роки: Наказ ДФС України від 12.02.2015 р. № 80. URL: <http://kh.sfs.gov.ua/data/material/000/129/184732/plan.pdf>.

406. Про звернення громадян: Закон України № 393/96-ВР від 02.10.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. Ст. 256.

407. Про інформацію: Закон України № 2657-XII від 02.10.1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.

408. Про координацію діяльності правоохоронних органів по боротьбі із злочинністю та корупцією: Наказ Генеральної прокуратури України № 1/1ГН від 04.05.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v_1_1900-12.

409. Про контррозвідувальну діяльність: Закон України від 26.12.2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 12. Ст. 89.

410. Про Концепцію розвитку системи Міністерства внутрішніх справ: Постанова Кабінету Міністрів України № 456 від 24.04.1996 р. (втратив чинність). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/456-96-%D0%BF>.

411. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України № 2135-XII від 18.02.1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.

412. Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування: Указ Президента України від 07.02.2008 № 109/2008. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/109/2008>.

413. Прокурорський нагляд в Україні: підруч. / за ред. І. Є. Марочкина, П. М. Каркача. Харків: Одіссей, 2005. 240 с.

414. Прокопенко О. Ю. Поняття організаційних форм діяльності органів внутрішніх справ як суб'єкта забезпечення правопорядку в регіоні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 35. Ч. I. Т. 3. С. 10–13.

415. Про Національну поліцію: Закон України № 580-VIII від 02.07.2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

416. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 47. Ст. 2051.

417. Про Національне бюро фінансової безпеки України: законопроект України від 19.03.2018 р. № 8157. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63676.

418. Про Національне центральне бюро Інтерполу: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.1993 р. № 220. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/220-93-п>.

419. Про організацію діяльності підрозділів державної служби боротьби з економічною злочинністю Міністерства внутрішніх справ України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 769 від 02.09.2012 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1588-12>.

420. Про організацію роботи органів прокуратури щодо представництва інтересів громадянина або держави в суді та їх захисту при виконанні судових рішень: Наказ Генеральної прокуратури України від 28.05.2015 р. URL: http://cct.com.ua/2015/28.05.2015_6.htm.

421. Про організацію роботи і управління в органах прокуратури України: Наказ Генеральної прокуратури України № 1/1ГН від 16.01.2013 р. URL: https://www.nai.au.kiev.ua/books/prokurorski_naglyad/npa/coor_corr_16.01.2013.html.

422. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 358.

423. Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян: Наказ Генеральної прокуратури України від 12.04.2013 р. № 7ГН/. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/file_down_loader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=165441.

424. Про основи запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями: законопроект від 08.08.2014 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51916.

425. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19/>.

426. Про очищення влади: Закон України від 16.09.2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 41. Ст. 2041.

427. Про повноваження та гарантії здійснення постійного контролю за діяльністю Служби безпеки України: Указ Президента України від 18.05.2007 р. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/427/2007>.

428. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду: Закон України від 01.12.1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 1. Ст. 1.

429. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2–3. Ст. 12.

430. Про проходження служби особами начальницького складу податкової міліції та обчислення їм вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.10.1998 р. № 1716. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1716-98-%D0%BF>.

431. Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією: Закон України № 252-УІІ від 18.10.2006 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 44. Ст. 2939.

432. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів»: Указ Президента України від 15.02.2008 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/249/2008>.

433. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України»: Указ Президента України № 92/2016 від 14.03.2016 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/92/2016>.

434. Про Службу безпеки України: Закон України № 2229-ХІІ від 25.03.1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382.

435. Про Службу фінансових розслідувань України (фінансову поліцію): законопроект від 12.03.2017 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc 2.nsf/link1/NT0453.html.

436. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 40–41. Ст. 249.

437. Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист: Закон України від 24.03.1998 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 40–41. Ст. 249.

438. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки держави: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 569-р від 15.08.2013 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80>.

439. Про упорядкування структури апарату центральних органів виконавчої влади, їх територіальних підрозділів та місцевих державних адміністрацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.03.2005 № 179. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2005-%D0%BF>.

440. Про утворення Державної служби боротьби з економічною злочинністю: Постанова Кабінету Міністрів України № 510 від 05.07.1993 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/510-93-%D0%BF>.

441. Про утворення Національного антикорупційного бюро України: Указ Президента України № 217/2015 від 16.04.2015р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

442. Про утворення Національної поліції України: Постанова Кабінету Міністрів України № 641 від 02.09.2015 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/641-2015-%D0%BF>.

443. Про утворення територіального органу Національної поліції: Постанова Кабінету Міністрів України № 830 від 13.10.2015 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/830-2015-%D0%BF>.

444. Проневич О. С. Координаційна діяльність прокурора: управлінсько-правова природа, легітимізація і проблеми реалізації. *Право і безпека*. 2015. № 3 (58). С. 51–57.

445. Методика функціонального обстеження МВС України, його органів, підрозділів та організацій / Т. О. Проценко, І. П. Голосніченко, П. П. Кульчицький та ін. за ред. І. П. Голосніченка. Київ: ДП «Друкарня МВС України», 2009. 36 с.

446. Рабінович П. М. Основи загальної теорії держави і права. 5-те вид., зі змінами. Київ: Атіка, 2001. 176 с.

447. Рачинська І. М. Форми та методи адміністративно-правової діяльності громадських організацій. *Форум права*. 2013. № 1. С. 812–816.

448. Резник О. Н. Экономическая безопасность как составляющая национальной безопасности Украины, которая охраняет финансовую систему Украины. *Leges si viata (Закон и жизнь)*. 2016. № 11/2 (299). С. 92–95.

449. Резолюція № 690 (1979) Парламентської асамблеї Ради Європи «Декларація про поліцію»: міжнародний документ від 08.05.1979 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_803.

450. Результати роботи з протидії організованій злочинності Національної поліції України за 12 місяців 2017 року. URL: https://ua.censor.net.ua/news/3044170/rozkryttya_skoenyh_ozg_zlochyniv_zroslo_v_2017mu_na_47_natspolitsiya_infografika.

451. Решение совета от 28 февраля 2002 г. о создании Евроюст в целях усиления борьбы с тяжкой преступностью. URL: <http://eulaw.edu.ru/spisok-dokumentov-po-pravu-evropejskogo-soyuza/reshenie-soveta-o-sozdanii-evroyust-v-tselyah-usileniya-borby-s-tyazhkoj-prestupnostyu-perevod-chetverikova-a-o/>.

452. Резнік О. М. Адміністративно-правові засади діяльності податкової міліції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2013. 227 с.

453. Резнік О. М. Адміністративно-правові методи діяльності правоохоронних органів України із забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 49. Т. 2. С. 73–77.

454. Резнік О. М. Адміністративно-правове регулювання діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2018. № 2. Т. 29 (68). С. 88–94.

455. Резнік О. М. Адміністративно-правові форми діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку країни. *Правові горизонти*. 2017. Вип. 7 (20). С. 32–37.

456. Резнік О. М. Історико-правовий аналіз діяльності правоохоронних органів України із забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

Юридичний науковий електронний журнал Запорізького національного університету. 2018. № 2. С. 154–157.

457. Резнік О. М. Компетенція та повноваження правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України. Науковий вісник Херсонського державного університету. Вип. 2. Т. 1. 2018. С. 181–184.

458. Резнік О. М. Критерії оцінювання діяльності правоохоронних органів у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки країни: окремі аспекти. Науковий збірник «Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції». 2017. № 2. Т. 2. С. 77–79.

459. Резнік О. М. Організаційні основи діяльності правоохоронних органів України із забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2018. № 34. С. 34–38.

460. Резнік О. М. Оцінка діяльності правоохоронних органів щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Прикарпатський юридичний вісник. 2017. № 6 (21). Т. 2. С. 71–74.

461. Резнік О. М. Порівняльний аналіз сутності економічної безпеки України та країн Європейського Союзу. Форум права. 2015. № 4. С. 232–236.

462. Резнік О. Н. Рівні і напрями діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Право і безпека. 2017. № 4 (67). С. 136–141.

463. Резнік О. М. Реформування правоохоронних органів в аспекті забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Право і суспільство. 2016. № 2. С. 145–151.

464. Резнік О. М. Розвиток та становлення МВС України як суб'єкта захисту фінансової системи. Visegrad Journal on Human Rights. 2016. № 4/1. С. 181–186.

465. Резнік О. М. Роль Служби безпеки України як правоохоронного органу в захисті фінансової системи держави. Jurnalul Juridic national: Teorie si

Practica (Национальный юридический журнал: теория и практика (Молдова)). 2016. № 5 (21). С. 77–79.

466. Резнік О. М. Сутність та структура адміністративно-правового механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки України. *Jurnal ul'juridic national: teorie şipractică*. 2018. № 2-2 (30). С. 69–72.

467. Резнік О. М., Шевченко Г. М. Забезпечення економічної безпеки держави на прикладі податкової сфери: агентно-орієнтований і суб'єктно-правовий підходи. *Актуальні проблеми економіки: науковий журнал*. 2015. № 6 (168). С. 167–172.

468. Резнік О. М. Щодо внесення змін до кримінального та кримінального процесуального законодавства у зв'язку зі створенням Національного бюро фінансової безпеки України. *Visegrad journal on human rights*. 2018. № 3. Ч. 2. С. 131–136.

469. Рибалка Н., Балабан С. Концептуальні засади визначення ефективності адміністративно-правового регулювання: міждисциплінарний підхід. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 1. С. 147–159.

470. Рибалка Н. О. Особливості визначення системи та структури органів прокуратури України. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 284–288.

471. Римарчук Р. М. Підстава та умови цивільно-правової відповідальності за шкоду, заподіяну державними органами та їхніми посадовими особами. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2016. № 845. С. 308–314.

472. Річний звіт Державної фіскальної служби України за 2015 рік. URL: http://sfs.gov.ua/data/material/000/166/229980/2015_12_mesyatsev.pdf.

473. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа

про призначення судом більш м'якого покарання) № 15-рп/2004 від 02.11.2004 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04>.

474. Ротенберг А. С. Административный договор: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. Ростов-на-Дону, 2006. 25 с.

475. Рубцов В. П., Перинська Н. І. Державне управління та державні установи: навч. посіб. для дистанційного навчання. Київ: Ун-т «Україна», 2008. 440 с.

476. Рукавишникова И. В. Методы правового регулирования общественных отношений (на примере финансового права). Ростов-на-Дону: Книга, 2002. С. 33.

477. Рябцев Л. М., Телятицкая Т. В., Шкляревский А. Н. Административное право: курс лекцій / под ред. Л. М. Рябцева. Минск: БГЭУ, 2006. 437 с.

478. Рябченко О. П., Бутенко В. І., Ясинок М. М. Основи адміністративного судочинства в Україні: навч. посіб. Суми: МакДен, 2008. 360 с.

479. Саблук С. А. Протидія розкраданню соціалістичної власності в Україні в другій половині 1940-х років. *Актуальні проблеми держави і права*. 2015. № 8. С. 40–49.

480. Савенко Д. Л. Верховенство права і законність в організації та діяльності прокуратури України: загальнотеоретичне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Одеса, 2015. 20 с.

481. Савостин А. С. Методы административно-правового регулирования общественных отношений: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.14. Москва, 2005. 416 с.

482. Савостин А. А. Классификация методов административно-правового регулирования. *Современное право*. 2006. № 1. С. 40–42.

483. Саєнко О. Зміцнення економічної безпеки як чинник ефективного функціонування економічної системи: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.01. Одеса, 2010. 20 с.

484. Сараскіна Т. В. Організаційно-правові засади діяльності податкової міліції в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2000. 212 с.

485. Свірін М. Принципи обмеження політичної активності державних службовців у офіційному політичному дискурсі сучасної української держави. *Державна служба*. 2014. С. 152–156.

486. Сенин В. И. Основы организации и функционирования Корпуса Финансовой Гвардии и Корпуса Карабинеров в обеспечении экономической безопасности Италии: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. Москва, 2001. 141 с.

487. Сердюк А. М. Щодо критеріїв ефективності діяльності поліції закордонних країн. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 3 (2). Т. 2. С. 155–159.

488. Сердюк І. А. Вживання термінів «правовий акт» і «юридичний акт» у сучасній юридичній науці. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 3. С. 24–27.

489. Симоненко З. Бюро корупційної безпеки та Служба фінансових нерозслідувань. 2018. URL: https://dt.ua/macrolevel/byuro-korupciynoyi-bezpeki-ta-sluzhba-finansovih-nerozsliduvan-272289_.html.

490. Синдеева И. Ю. Административный договор как институт административного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. Москва, 2009. 26 с.

491. Сисоєнко Г. І., Самодін А. В. Підрозділи Національного антикорупційного бюро України як орган досудового розслідування. *Часопис Академії адвокатури України*. 2015. Т. 8. № 2 (27). С. 120–126.

492. Сірант М. М. Поліцейське співробітництво України і Європейського Союзу – правовий аспект. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/37425/1/53_353-360.pdf.

493. Сіренко К. О. Проходження служби в органах прокуратури України: адміністративно-правове регулювання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровськ, 2016. 16 с.

494. Скакун О. Ф. Теория государства и права. Харків: Эспада, 2005. 840 с.
495. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. Харків: Еспада, 2006. 776 с.
496. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Київ: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. 520 с.
497. Слобожан О. В. Сучасний стан розвитку юридичних служб органів місцевого самоврядування: оцінки експертного середовища. *Організованість як ефективність державного управління*: зб. наук. праць ДонДУУ. Серія «Державне управління». Донецьк: ДонДУУ, 2010. Вип. 168. Ч. 2. С. 198–214.
498. Словарь административного права / отв. ред.: И. Л. Бачило, Н. Г. Салищева, Н. Ю. Хаменева. Москва, 1999. 169 с.
499. Словарь русского языка: в 4 т. / РАН, Институт лингвистических исследований; под ред. А. П. Евгеньевой. 4-е изд. Москва, 1999. URL: <http://feb-web.ru/feb/mas/ma1/ma1-001-.htm?cmd=p>.
500. Словарь иностранных слов. 17-е изд. испр. Москва, 1998. 606 с.
501. Смирнов В. І. Функціональна спрямованість діяльності прокурора в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 19. С. 128–131.
502. Смокович М. І. Визначення юрисдикції адміністративних судів та розмежування судових юрисдикцій: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 304 с.
503. Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / за заг. ред. О. А. Банчука. Київ: Москаленко О. М., 2013. 588 с.
504. Большой энциклопедический словарь: философия, социология, религия, эзотеризм, политэкономия / гл. науч. ред. и сост. С. Ю. Солодовников. Минск: МФЦП, 2002. 1008 с.
505. Солонар А. В. До питання міжнародного співробітництва органами національної поліції. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 3. С. 156–159.

506. Сомин В. Н. Социальное управление предупреждением преступности: Введение в теорию. Иркутск: Изд-во Иркут. ун-та, 1990. С. 64–68.

507. Співробітництво України з ІОТА. URL: http://www.sfs.gov.ua/diyalnist-/mijnarodne-/iota/ua_ iota_cooperation/.

508. Спільна заява про співробітництво між органами міліції Міністерства внутрішніх справ України і поліції Державного міністерства внутрішніх справ Баварії: Міжнародний документ від 24.04.1992 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/276_038.

509. Старилев Ю. Н. Курс общего административного права: в 3 т. Т. I: История. Наука. Предмет. Нормы. Субъекты. Москва, 2002. 728 с.

510. Статут Організації за демократію та економічний розвиток – ГУАМ: Міжнародний документ від 23.05.2006 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/886_002.

511. Степанченко О. О. Понятійно-категорійний апарат контррозвідувального захисту Службою безпеки України економіки держави. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2013. № 1. С. 307–312.

512. Стефанчук М. Історичні та правові передумови становлення функції прокуратури України з представництва інтересів громадянина або держави в суді. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 4. С. 165–178.

513. Стефанчук У. Зміст поняття «громадська думка»: основні підходи до визначення і розуміння. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*: зб. наук. пр. Львів, 2007. Вип. 19. С. 143–148.

514. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навч. посіб. Київ: Атіка, 2007. 624 с.

515. Стрельченко О. Г., Островерхов Д. Ю. Адміністративно-правові методи адміністративної діяльності органів внутрішніх справ. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 1. Т. 3. С. 107–111.

516. Субота С. І. Довіра населення як критерій оцінювання ефективної діяльності Національної поліції України. *Вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2018. № 31. С. 59–62.

517. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: навч. посіб. / В. С. Ковальський, В. Т. Білоус, С. Е. Демський та ін.; відп. ред. Я. Кондратьєв. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 320 с.

518. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: підручник / О. С. Захарова, В. Я. Карабань, В. С. Ковальський та ін.; відп. ред. В. Маляренко. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 376 с.

519. Сурмин Ю. П. Теория систем и системный анализ: учеб. пособие. Київ: МАУП, 2003. 368 с.

520. Сучасна правова енциклопедія / О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко та ін.; за заг. ред. О. В. Зайчука; Інститут законодавства ВР України. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 384 с.

521. Сухонос В. В. Теорія держави і права: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2005. С. 201.

522. Сырых В. М. Теория государства и права: учеб. для вузов. 5-е изд., стереотип. Москва: ЗАО Юстицинформ, 2006. 592 с.

523. Корельский В. М., Превалова В. Д. Теория государства и права: учебник для вузов. Москва: НОРМА-ИНФА, 2002. 616 с.

524. Теория государства и права: ученик / под ред. А. С. Пиголкина. Москва: Юрайт-Издат, 2005. 613 с.

525. Теорія держави та права: підручник / Є. О. Гіда, Є. В. Білозьоров, А. М. Завальний та ін.; за заг. ред. Є. О. Гіди. Київ: ФОП О. С. Ліпкан, 2011. 576 с.

526. Теремецький В. І. Поняття адміністративно-правового регулювання у сфері оподаткування. *Держава та регіони. Серія «Право»*. 2012. № 1 (35). С. 50–54.

527. Трещова О. Р. Державний примус в адміністративному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07; Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Харків, 2012. 191 с.

528. Тихомиров Ю. А. Теория компетенции. *Журнал Российского права*. 2000. № 10. С. 22–39.

529. Тихомиров Ю. А. Управление делами общества: Субъекты и объекты управления в социалистическом обществе. Москва: Мысль, 1984. 223 с.

530. Ткаля О. В. Загальнотеоретичне розуміння адміністративно-правового впливу. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12. С. 157–163.

531. Тодыка Ю. Конституция Украины – основной закон государства и общества: учеб. пособие. Харьков: Факт, 2001. 382 с.

532. Токар А. М. Адміністративний договір як форма управлінської діяльності (питання теорії). *Держава і право*. 2001. № 13. С. 72–74.

533. Туркіна І. Є. Форми здійснення державного управління в сфері забезпечення діяльності судової системи. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2011-4/doc/4/02.pdf>.

534. Тюріна О. В. Сучасні системи судових і правоохоронних органів (порівняльно-правова характеристика): навч. посіб. Київ: Скіф, 2008. 96 с.

535. Угода між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Грузії про співробітництво в сфері боротьби зі злочинністю: міжнародний документ від 20.10.2011 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/268_109.

536. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво: міжнародний документ від 14.12.2016 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_001-16/paran2#n156.

537. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

538. Угода про взаємне співробітництво між Генеральною прокуратурою України та Офісом Генерального Атторнея Королівства Таїланд від 13.06.2017. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/department_agreements.html.

539. Угода про правову допомогу та співробітництво між Генеральною прокуратурою України і Генеральною прокуратурою Литовської Республіки від 8 грудня 1992 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/440_008.

540. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Болгарія: Міжнародний документ від 18.04.1994 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/100_066.

541. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Словацької Республіки: Міжнародний документ від 14.10.1993 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/703_039.

542. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством внутрішніх справ Латвійської Республіки: Міжнародний документ від 30.05.1992 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/428_019.

543. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Естонської Республіки: Міжнародний документ від 30.05.1992 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/233_018.

544. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Румунії: Міжнародний документ від 18.05.1992 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/642_151.

545. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Польща в боротьбі зі злочинністю: Міжнародний документ від 15.04.1992 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/616_044.

546. Угода про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції: Міжнародний документ від 27.06.2016 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_024-16.

547. Уголовный процессуальный кодекс Республики Казахстан: Закон Республики Казахстан от 05.07.2014 г. № 231-V. URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575252#pos=1;-307.

548. Уголовный процессуальный кодекс Республики Киргизии: Закон Республики Киргизии от 30.06.1999 г. № 62. URL: http://online.adviser.kg/Document/?link_id=1000873739.

549. Удалова Л. Д. Кримінальна процесуальна діяльність Національного антикорупційного бюро України. *Вісник Академії адвокатури України*. 2015. Т. 12. № 2 (33). С. 154–160.

550. Український тлумачний словник. URL: <http://language.br.com.ua>.

551. Управління органами Національної поліції України: підручник / за заг. ред. В. В. Сокурєнка; О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін.; передм. В. В. Сокурєнка; МВС України, Харків. Нац. ун-т. внутр. справ. Харків: Стильна типографія, 2017. 580 с.

552. Управа за финансиска полициа. URL: <http://www.finance.gov.mk/mk/node/103>.

553. Фатхутдінов В. Г. Правоохоронна діяльність: природа та гуманістичний вимір: монографія. Харків, 2008. 197 с.

554. Фелик В. І. Система функцій профілактичної діяльності Національної поліції України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 2. С. 156–158.

555. Фелик В. І. Умови та підстави застосування методів примусу в профілактичній діяльності Національної поліції України. *Науковий вісник публічного і приватного права*. 2016. Вип. 4. С. 208–212.

556. Фиалковская И. Д. Сущность административного убеждения как метода государственного управления. *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*. 2012. № 1 (1). С. 259–264.

557. Философский энциклопедический словарь / под ред. Л.Ф. Ильичева и др. Москва: Советская энциклопедия, 1983. 840 с.
558. Філософський словник / Л. О. Аза, Є. І. Андрос, В. М. Блейхер та ін.; за заг. ред. В. І. Шинкарука. 2-ге вид. Київ: Головна редакція УРЕ, 1986. 796 с.
559. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / А. Єпіфанов, О. Пластун, В. Домбровський та ін.; за заг. ред. А. Єпіфанова, Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 295 с.
560. Фінансово-економічна безпека: навчальний посібник / І. Якушик, В. Головій, Т. Городецька, Б. Бузина; за заг. ред. В. Гвоздецького. Київ: ДП Видавництво «Зовнішня торгівля», 2012. 416 с.
561. Фінансова система очима молодих науковців: монографія / О. М. Резнік, А. М. Клочко, Т. А. Кобзева; за заг. ред. А. М. Куліша. Суми: ФОП Щербина І. В., 2016. 120 с.
562. Форостяний А. В. Профілактична діяльність детективів Національного антикорупційного бюро України. *Юридична наука*. 2015. № 10 (52). С. 193–199.
563. Фролов С. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів економічних і юридичних спеціальностей усіх форм навчання / за заг. ред. С. Фролова. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. 332 с.
564. Фурман І. Г. Юридична відповідальність працівників Служби безпеки України. *Наше право*. 2013. № 7. С. 53–58.
565. Хамула П. І. Правоохоронні органи в системі органів державної влади: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2015. 235 с.
566. Харитонов О. Чиї фінанси берегтиме Національне бюро фінансової безпеки? URL: <https://2day.kh.ua/chiyi-finansi-beregtime-natsionalne-byuro-finansovoyi-bezpeki/>.
567. Хахалева Е. В. Понятие индивидуального административного акта, особенности правового режима их издания. *Общество и право*. 2013. № 4 (46). С. 196–199.

568. Хилюта В. В. Уполномочен совершать юридически значимые действия: проблемы толкования. *Промышленно-торговое право*. 2016. № 12 (170). С. 53–55.

569. Химич К. І., Маркова К. І. Досвід адміністрування податків у країнах з розвинутою економікою та можливості його адаптації в Україні. *Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії*. 2010. С. 150–156.

570. Хіль М. В., Іванцова А. В. Кроки до покращення роботи прокурора та підвищення довіри населення. *Young scientist*. 2018. № 4 (56). С. 101–103.

571. Хмара Р. Поняття «процент розкриття» у цивілізованих країнах відсутні. 2012. URL: <http://rivnepost.rv.ua/showarticle.php?art=034085>.

572. Цабрия Д. Д. Проблемы установления правового положения органов управления: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 1976. 18 с.

573. Цимбалюк В. І., Кісілевич К. О. Звернення громадян як важлива складова захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 5.1 (45.1). С. 149–154.

574. Цюприк Н. О. Адміністративна відповідальність осіб рядового і начальницького складу ОВС України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 3. Т. 2. С. 270–274.

575. Чайкіна О. В. Особливості застосування заходів адміністративного примусу у сфері державної безпеки: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2011. 215 с.

576. Чебаков А. И. Понятие и виды методов административной деятельности полиции. *Теория и практика общественного развития*. 2015. № 21. С. 128–130.

577. Черней В. В. Координація діяльності правоохоронних органів щодо запобігання злочинним посяганням на небанківські фінансові установи в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 121–127.

578. Чечерський В. І. Окремі проблеми нормативного регулювання статусу Національного бюро розслідувань України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 32. Т. 3. С. 145–148.

579. Черномаз О. Б. Заходи адміністративного примусу на залізничному транспорті. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2007. № 1. С. 39–45.

580. Черноус Ю. М. Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю. *Право та державне управління*. 2013. № 4. С. 106–111.

581. Чубенко А. Теоретико-правовий аспект забезпечення економічної безпеки. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 3. С. 88–101.

582. Чуйко З. Д. Конституційно-правовий механізм забезпечення національної безпеки України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2006. № 8. С. 81–89.

583. Чуприна Ю. Ю. Адміністративно-правові методи правового регулювання: сутність та зміст: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2016. 216 с.

584. Шай Р. Я. Принципи та форми реалізації функцій держави. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2017/may/2312/vnulpurn201481021.pdf>.

585. Шайдаров О. Економічна безпека в системі національної безпеки. *Університетські наукові записки*. 2011. № 4 (40). С. 395–400.

586. Шамрай І. В. Гуманізація форм і методів адміністративної діяльності міліції у сфері забезпечення прав і свобод громадян. *Форум права*. 2013. № 3. С. 751–756.

587. Шаптала С. Щодо аналізу механізму організаційно-правового регулювання економічної безпеки України. *Право і суспільство*. 2013. № 5. С. 116–123.

588. Шейфер С. А. О формах осуществления прокурорского надзора в уголовном судопроизводстве. Прокуратура в системе политических и правовых институтов общества. Москва: ВНИИПП, 1994. 137 с.

589. Шемшученко Ю. С. Юридична енциклопедія. URL: <http://leksika.com.ua/legal/>.

590. Шестак Л. В. Адміністративне право: навч. посіб. Чернігів: ЧДПЧТП, 2011. 254 с.

591. Шлемко В., Бінько І. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення. Київ: НІСД, 1997. 144 с.

592. Шолохова Е. В. Финансовая безопасность России в современных условиях. URL: <http://www.rae.ru/forum2012/21/662>.

593. Шоптенко С. С. Компетенція правоохоронних органів у провадженнях за скаргами громадян. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 27. С. 33–36.

594. Шоптенко С. С. Правоохоронні органи як суб'єкти адміністративно-юрисдикційної діяльності. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 3. Т. 2. С. 181–184.

595. Шоптенко С. С. Форми адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 5. С. 91–95.

596. Шпак Ю. А. Поняття та види організаційних форм діяльності органів місцевого самоврядування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. № 5. С. 58–62.

597. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ, 2001. 798 с.

598. Юровська В. В. Класифікація методів адміністративного права: критерії та види. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 29. Т. 1. С. 59–63.

599. Юрченко О. М. Національне антикорупційне бюро України: перспективи діяльності. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 2 (33). С. 69–73.
600. Юсупов В. А. Становлення та розвиток органів прокуратури до здобуття незалежності України. *Форум права*. 2012. № 2. С. 813–818.
601. Юсупов В. А. Структура адміністративно-правового статусу правоохоронних органів України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. № 29. С. 136–140.
602. Яковчук М. Ю. Адміністративно-правове регулювання страхової діяльності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2009. 24 с.
603. Ярочкин В. Секьюритология – наука о безопасности жизнедеятельности. Москва: Ось-89, 2000. 400 с.
604. Adeguamento dei compiti del Corpo della Guardia di finanza, a norma dell'articolo 4 della legge 31 marzo 2000, n. 78: Decreto Legislativo 19 marzo 2001, n. 68 / *Gazzetta Ufficiale*. 2001. № 71.
605. Garda Financiară Romana. URL: <https://sites.google.com/site/gar-dafinanciararomana/>.
606. General information about ØKOKRIM. URL: http://www.okokrim.no/aktuelt_arkiv/publikasjoner/Okokrim_brosjyre_engelsk.pdf.
607. Germany: A great place for money laundering. URL: <https://global.handelsblatt.com/finance/money-laundering-germany-crime951250>.
608. Kulish A., Andriichenko N., Reznik O. A step forward in the minimization of political corruption in financial support of political parties: the experience of Ukraine and Lithuania. *Baltic Journal of Law & Politics*. 2018. Vol. 11. No. 1. P. 108–130.
609. Machovski H. Ost-West Handel: Entwicklung, Interessenlagen. Aussichten. *Aus Politik u. Zeitgeschichte*. Bonn, 1985. № 5. P. 39–44.
610. Økokrim. Organisasjon. URL: <http://www.Okokrim.no/organisasjonen>.

611. Law of Republic of Lithuania “On the Financial Crime Investigation Service” No. IX-816 28 March 2002. URL: <http://www.fntt.lt/data/public/uploads/2016/10/lawonthefinancialcrimeinvestationservice-1.pdf>.

612. Safety/ Britannica. URL: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/516063/safety>.

613. Parliamentary Assembly of the Council of Europe. Recommendation 1402 (1999) Control of internal security services in Council of Europe member states. URL: <http://assembly.coe.int/Mainf.asDocuments/AdoptedText/ta99/EREC1402.htm>.

614. Par VID. Structura. URL: <https://www.vid.gov.lv/lv/struktura>.

615. Presentation by Brigadier-General Walter Cretella Lombardo to the European Parliament (Budgetary Control Committee) Brussels. 2005. URL: http://ec.europa.eu/anti_fraud/documents/partners-press-release-2005/eu_parliament_en.pdf.

616. Regolamento recante norme per la determinazione della struttura ordinativa del Corpo della Guardia di finanza: Decreto del Presidente della Repubblica 29 gennaio 1999, № 34.

617. Regulamentul de organizare și funcționare a Gărzii Financiare din 12.02.2010. URL: <http://lege5.ro/Gratuit/geztemjzhe/regulamentul-de-organizare-si-functionare-a-garzii-financiare-din-12022010>.

618. Reznik O. N., Burbyka M. M., Klochko A. M. Coordinating Activity of the Prosecutor’s Office in the Sphere of Criminality Prevention of Ukraine. *International Journal of Environmental & Science Education*. Vol. 11. No. 18. 2016. P. 11931–11941.

619. The role of the Guardia di Finanza as the economic and financial police guardian of the state and European Union budgets. URL: <http://treasuresandtales.com/index.php/art-recovery-team-of-gdf/23-the-role-of-the-guardia-di-finanza>.

620. Finanzpolizei. URL: https://www.bmf.gv.at/betrugsbekampfung/finanzpolizei/finanzpolizei.html#Aufgaben_der_Finanzpolizei.

621. Zakon o financijskoj policiji. URL: <http://www.zakon.hr/z/197/Zakon-o-financijskoj-policiji>.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Монографії:

1. Резнік О. М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України: монографія. Суми: Сумський державний університет, 2019. 477 с.

2. Резнік О. М., Ключко А. М., Кобзева Т. А. Фінансова система України очима молодих науковців: монографія. Суми: Сумський державний університет, 2016. 139 с.

Статті в наукових фахових виданнях:

3. Резнік О. М. Порівняльний аналіз сутності економічної безпеки України та країн Європейського Союзу. *Форум права*. 2015. № 4. С. 232–236. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2015_4_42.

4. Резнік О. М. Реформування правоохоронних органів в аспекті забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. *Право і суспільство*. 2016. № 2. Ч. 1. С. 145–151.

5. Резнік О. М., Андрійченко Н. С. Специфіка адміністративно-правового статусу СБУ як суб'єкта захисту фінансової системи держави. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 3. С. 156–160.

6. Резнік О. М. Критерії оцінювання діяльності правоохоронних органів у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки країни: окремі аспекти. *Науковий збірник «Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції»*. 2017. № 2. Т. 2. С. 77–79.

7. Резнік О. М. Адміністративно-правові форми діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку країни. *Правові горизонти*. 2017. № 7 (20) С. 34–39.

8. Резнік О. М. Рівні і напрями діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки. *Право і Безпека*. 2017. № 4 (67). С. 136–141.

9. Резнік О. М. Оцінка діяльності правоохоронних органів щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 6 (21). Т. 2. С. 71–74.

10. Резнік О. М. Адміністративно-правові методи діяльності правоохоронних органів України із забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2018. № 49. Т. 2. С. 73–77.

11. Резнік О. М. Історико-правовий аналіз діяльності правоохоронних органів України із забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. *Юридичний науковий електронний журнал Запорізького національного університету*. 2018. № 2. С. 154–157. URL: http://lsej.org.ua/2_2018/42.pdf.

12. Резнік О. М. Адміністративно-правове регулювання діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2018. Т. 29 (68). № 2. С. 88–94.

13. Резнік О. М. Мета, завдання та функції правоохоронних органів, які забезпечують фінансово-економічну безпеку України. *Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право»*. 2018. № 1. С. 208–211. URL: http://www.pap.in.ua/1_2018/61.pdf.

14. Резнік О. М. Компетенція та повноваження правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2018. Вип. 2. Т. 1. С. 181–184.

15. Резнік О. М. Організаційно-штатна структура правоохоронних органів, які забезпечують фінансово-економічну безпеку України. *Правові горизонти*. 2018. № 9 (22) С. 78–84.

16. Резнік О. М. Організаційні основи діяльності правоохоронних органів України із забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2018. № 34. С. 34–38.

Статті в періодичних наукових виданнях, що індексуються БД Scopus:

17. Резнік О. М., Шевченко Г. М. Забезпечення економічної безпеки держави на прикладі податкової сфери: агентно-орієнтований і суб'єктно-правовий підходи. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 6 (168). С. 167–172.

18. Reznik O. N., Burbyka M. M., Klochko A. M. Coordinating Activity of the Prosecutor's Office in the Sphere of Criminality Prevention of Ukraine. *International Journal of Environmental & Science Education*. Vol. 11. No. 18. 2016. P. 11931–11941.

19. Kulish A., Andriichenko N., Reznik O. A step forward in the minimization of political corruption in financial support of political parties: the experience of Ukraine and Lithuania. *Baltic Journal of Law & Politics*. Vol. 11. No. 1 (2018). P. 108–130.

Статті в зарубіжних періодичних наукових виданнях:

20. Резнік О. Н. Экономическая безопасность как составляющая национальной безопасности Украины, которая охраняет финансовую систему Украины. *Legea si viata (Закон и жизнь (Молдова))*. 2016. № 11/2 (299). С. 92–95.

21. Резнік О. М. Роль Служби безпеки України як правоохоронного органу в захисті фінансової системи держави. *Jurnalul Juridic national: Teorie si Practica (Национальный юридический журнал: теория и практика (Молдова))*. 2016. № 5 (21). С. 77–79.

22. Резнік О. М. Розвиток та становлення МВС України як суб'єкта захисту фінансової системи. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 4/1. С. 181–186.

23. Reznik O. M. The Italian Financial Guard as an Effective Mechanism to Ensure Financial and Economic Security: Experience for Ukraine and Possibilities of Its Application. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. № 4 (10). P. 14–18.

24. Резнік О. М. Сутність та структура адміністративно-правового механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки України. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2018. № 2-2 (30). С. 69–72.

25. Резнік О. М. Щодо внесення змін до кримінального та кримінального процесуального законодавства у зв'язку зі створенням Національного бюро фінансової безпеки України. *Visegrad journal on human rights*. 2018. № 3. С. 131–136.

Тези наукових доповідей:

26. Резнік О. М. Економічна безпека – європейський досвід запобігання та розкриття економічних злочинів. *Діяльність органів публічної влади щодо забезпечення стабільності та безпеки суспільства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 21–22 травня 2015 року / редколегія: проф. А. М. Куліш, М. М. Бурбика, О. М. Резнік. Суми: Сумський державний університет, 2015. С. 346–348.*

27. Резник О. Н. Сравнительный анализ законодательства Украины и Республики Беларусь в сфере ответственности за коррупционные правонарушения. *Уголовная политика Республики Беларусь: состояние и пути совершенствования: материалы Междунар. науч.-практ. конф., г. Барановичи, 14–15 мая 2015 г. / редколегия: М. В. Андрияшко, А. Н. Русак, Н. Ф. Данилова, О. И. Скок. Барановичи: БарГУ, 2015. С. 86–88.*

28. Резник О. Н. Государственная финансовая инспекция как субъект обеспечения финансово-экономической безопасности государства. *Уголовная политика Республики Беларусь: состояние и пути совершенствования: сборник материалов II Международной научно-практической конференции, г. Барановичи, 12–13 мая 2016 г. – Барановичи: БарГУ, 2016. С. 86–88.*

29. Резнік О. М. Адміністративно-правовий статус податкової міліції як суб'єкта захисту фінансово-економічної безпеки України. *Україна 2030: виклики та перспективи: матеріали доповідей міждисциплінарного семінару (Доломітови Альпи, Кастелло-ді-Ф'емме, Італія, 2017). Кастелло-ді-Ф'емме; Львів, 2017. 114 с.*

30. Rieznik O. M. The issues of the legal protection of the tax police workers in Ukraine // «*Human rights: theory and practice*» Peer-reviewed materials digest (collective monograph) published following the results of the First International

educational and scientific forum (Poland, January 23–28, 2017) / Edited by Maryna Dei. London: IASHE, 2017. P. 174–176.

31. Резнік О. М. Створення нового правоохоронного органу у сфері забезпечення фінансової та економічної безпеки: реалії для України. *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 травня 2017 р.) у 2 т. / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. Т. 2. С. 104–106.

32. Резнік О. М. Зарубіжний досвід діяльності правоохоронних органів що забезпечують фінансово-економічну безпеку. *Science and society: Collection of scientific articles*. Edizioni Magi, Roma, Italy, 2017. P. 283–286.

33. Резнік О. М. Сучасні підходи до визначень економічна та фінансова безпека в Україні. *Міжнародна наукова-практична конференція «Актуальні проблеми права на сучасному етапі розвитку державності» International research and practice conference «Urgent problems of law on the modern stage of statehood development»*: Conference proceedings, October 20–21, 2017. Lublin: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2017. P. 178–181.

34. Резнік О. М. Адміністративно-правовий статус державної фіскальної служби України як суб'єкта захисту економічної безпеки держави. *International scientific conference «The development of legal sciences: problems and solutions»*: Conference proceedings, April 27–28, 2018. Kaunas: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. P. 57–59.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

35. Резнік О. М., Лобко К. А. До питань протидії корупції у діяльності податкової міліції (на прикладі Сумської області в 2013–2014 рр.). *Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право»* / ДВНЗ «Ужгородський національний університет». 2014. № 5. С. 275–277.

36. Куліш А. М., Мулявка Д. Г., Резнік О. М. Діяльність податкової міліції: правові та організаційні засади: монографія. Суми: Сумський

державний університет, 2015. 126 с.

37. Гаруст Ю. В., Рєзнік О. М. Організаційно-правові засади діяльності суб'єктів фінансової системи України під час здійснення податкового контролю: монографія. Суми: Сумський державний університет, 2016. 134 с.

38. International Aspect of Legal Regulation of Corruption Offences Commission on the Example of Law Enforcement Agencies and Banking System of Ukraine / Oleg M. Reznik, Alyona M. Klochko, Vladimir V. Pakhomov, Olga O. Kosytsia // *Journal of Advanced Research in Law and Economics* [S.l.]. 2017. Vol. 8. No. 1. P. 169–177 (Scopus).

39. Rieznik O., Kobzeva T., Batrachenko B. Activity of National Police of Ukraine in providing financial safety: monograph. Saarbrucken, Deutschland / Germany: GlobeEdit ist ein Imprint der / is a trademark of OmniScriptum GmbH & Co, 2017. P. 107.

40. Рєзнік О. М., Стеблянюк А. В. Електронне декларування як форма контролю за діяльністю працівників правоохоронних органів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2017. Т. 2. № 44. С. 160–164.

41. Kulish A. M., Rieznik O. M., Andriichenko N. S. Political corruption in Ukraine. Saarbrucken, Deutschland / Germany: GlobeEdit ist ein Imprint der / is a trademark of OmniScriptum GmbH & Co, 2018. P. 96.

42. Burbyka V. O., Solonar A. V., Reznik O. M. Interaction between local authorities and law enforcement agencies. Saarbrucken, Deutschland / Germany / Globe Edit ist ein Imprint der / is a trademark of OmniScriptum GmbH & Co, 2018. P. 151.

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності

01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-35-06

№ 04-18/12-2140

"05" липня 201 р.

ДОВІДКА

про використання результатів дисертації докторанта Сумського державного університету Рєзніка Олега Миколайовича «Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України» зі спеціальності 081 – право під час внесення змін і доповнень до законодавства, що регламентує правоохоронну діяльність

Повідомляємо спеціалізованій вченій раді, що результати дисертації Рєзніка Олега Миколайовича «Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України» спрямовані на: визначення структури адміністративно-правового механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки України; окреслення місця правоохоронних органів в адміністративно-правовому механізмі забезпечення фінансово-економічної безпеки України; вивчення зарубіжного досвіду діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки держави та можливості його використання в Україні; оптимізацію правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави та удосконалення критеріїв оцінювання їх діяльності, використовуються Комітетом Верховної ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності для подальшої розробки законодавства по створенню єдиного правоохоронного органу у сфері захисту фінансово-економічної безпеки держави.

Голова Комітету

А.А. Кожем'якін

0733100

**ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ДФС У СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

вул. Іллінська, 13, м. Суми, 40009, тел/факс (0542) 68-50-00, 68-52-00 Код ЄДРПОУ 39456414

№ _____

На № _____

від _____

ДОВІДКА

про використання результатів дисертаційного дослідження докторанта навчально-наукового інституту права Сумського державного університету Резніка Олега Миколайовича «Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України» поданого на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 081 – право у правозастосовну діяльність Головного управління ДФС у Сумській області

Повідомляємо спеціалізованій вченій раді, що результати дисертаційного дослідження Резніка Олега Миколайовича «Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України» поданого на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 081 – право, використовуються у правозастосовній діяльності Головного управління ДФС у Сумській області.

Зокрема при: а) узагальненні нормативно-правових актів, які регулюють діяльність Головного управління Державної фіскальної служби України у Сумській області; б) визначенні рівнів та напрямів діяльності підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України; в) удосконаленні критеріїв оцінювання діяльності підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України.

Впровадження результатів дисертаційного дослідження Резніка Олега Миколайовича «Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України» забезпечило

К

21880/

У 06:00:00 05.12.2018

розширення науково-методичного інструментарію під час виокремлення напрямків удосконалення адміністративно-правових засад діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України.

Результати дисертаційного дослідження Рєзніка Олега Миколайовича «Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України» мають необхідний теоретичний рівень та практичну спрямованість, сприятимуть підвищенню якості роботи підрозділів податкової міліції Державної фіскальної служби України.

**Заступник начальника
ГУ ДФС у Сумській області,
кандидат юридичних наук**

Ю. Л. Більбіт

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
Управління Служби безпеки України в Сумській області
 вул. Герасима Кондратьєва, 32, м. Суми, 40000, тел. (0542) 61-00-69
 www.ssbu.gov.ua, e-mail: usbu_sum@ssu.gov.ua Код ЄДРПОУ 20001674

18.02.2019 № 68/4/219

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про використання результатів дисертаційного дослідження докторанта навчально-наукового інституту права Сумського державного університету Рєзніка Олега Миколайовича «Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України» поданого на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 081 – право у правозастосовну діяльність Управління Служби безпеки України в Сумській області.

Повідомляємо спеціалізованій вченій раді, що результати дисертаційного дослідження Рєзніка Олега Миколайовича «Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України» поданого на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 081 – право, використовуються у правозастосовній діяльності Управління Служби безпеки України в Сумській області.

Зокрема при: а) узагальненні нормативно-правових актів, які регулюють діяльність Управління Служби безпеки України в Сумській області; б) перегляді рівнів та напрямів діяльності Управління Служби безпеки України в Сумській області; в) удосконаленні критеріїв оцінювання діяльності Управління Служби безпеки України в Сумській області.

Впровадження результатів дисертаційного дослідження Рєзніка Олега Миколайовича «Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України» забезпечило розширення науково-методичного інструментарію під час виокремлення

напрямків удосконалення адміністративно-правових засад діяльності Управління Служби безпеки України в Сумській області як суб'єкта забезпечення фінансово-економічної безпеки в регіоні.

Результати дисертаційного дослідження Резніка Олега Миколайовича «Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України» мають необхідний теоретичний рівень та практичну спрямованість, сприятимуть підвищенню якості роботи підрозділів Управління Служби безпеки України в Сумській області.

Начальник Управління

В. Косинський

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший професор
Сумського державного університету

«_____» _____ 2018 р.

АКТ

про впровадження у навчальний процес результатів дисертаційного дослідження Рєзніка Олега Миколайовича на тему: «Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України» на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Комісія у складі:

Голова – завідувач кафедри КПДС, д.ю.н., доцент Пахомов В.В.

Члени комісії – к.ю.н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ Логвиненко М.І.;

– к.ю.н., доцент, доцент кафедри КПДС Ільченко О.В.

Комісія склала цей акт з приводу розгляду результатів дисертаційного дослідження Рєзніка Олега Миколайовича на тему: «Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України» (науковий консультант – д.ю.н., професор, заслужений юрист України Куліш А.М.) і їх використання в навчальному процесі з дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративна відповідальність», «Судові та правоохоронні органи», «Кримінальне право», «Кримінальний процес» кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства та кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки навчально-наукового інституту права Сумського державного університету.

Висновок: комісія вважає, що результати проведеного Рєзніком О.М. дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України» отримані на основі ґрунтовного аналізу та вивчення адміністративно-правових засад діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України, мають комплексний характер та використовуються при проведенні лекцій, семінарських і практичних занять кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства та кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки навчально-наукового інституту права Сумського державного університету зі студентами при вивченні дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративна відповідальність», «Судові та правоохоронні органи», «Кримінальне право», «Кримінальний процес»

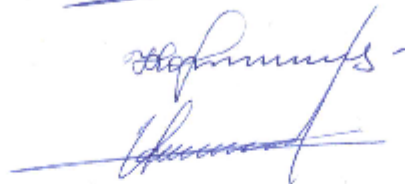
Акт складений у 2-х примірниках

Голова комісії

В. В. Пахомов

Члени комісії

М. І. Логвиненко

О. В. Ільченко

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

АКТ

про впровадження у наукову діяльність результатів дисертаційного дослідження
Резніка Олега Миколайовича на тему: «Адміністративно-правові засади діяльності
правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України» на
здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 –
адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Комісія у складі:

Голова – завідувач кафедри КПДС, д.ю.н., доцент Пахомов В.В.

Члени комісії – к.ю.н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ Логвиненко М.І.;

– к.ю.н., доцент, доцент кафедри КПДС Ільченко О.В.

Комісія склала цей акт з приводу розгляду результатів дисертаційного дослідження Резніка О. М. на тему: «Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України» та їх впровадження у наукову діяльність.

Висновок: комісія вважає, що результати проведеного Резніком О. М. дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України» отримані на основі ґрунтовного аналізу та вивчення адміністративно-правових засад діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України, мають ґрунтовний та аргументований характер і використовувалися при проведенні наукових досліджень у рамках науково-дослідницької роботи «Удосконалення системи правоохоронних органів щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки України» (номер державної

реєстрації 0116U006814) та «Система критеріїв зовнішнього моніторингу діяльності єдиного правоохоронного органу у сфері забезпечення фінансової та економічної безпеки держави» (номер державної реєстрації 0118U003575), яка розробляється в Навчально-науковому інституті права Сумського державного університету.

Акт складений у 2-х примірниках.

Голова комісії

В. В. Пахомов

Члени комісії

М. І. Логвиненко

О. В. Ільченко